

**Edukacja fizyczna – wprowadzenie
do ratownictwa wodnego
na przykładzie Polski**
MONOGRAFIA

**Фізичне виховання - Вступ
до порятунку на воді
на прикладі Польщі**
МОНОГРАФІЯ

*Eugeniusz Prystupa (Євген Приступа)
Dariusz W. Skalski (Даріуш В. Скальські)
Damian Kowalski (Даміан Ковальські)
Bogdan Kindzer (Богдан Кіндзер)*

Starogard Gdański - Lwów 2022
Старогард Гданьські - Львів 2022

***Edukacja fizyczna – wprowadzenie
do ratownictwa wodnego
na przykładzie Polski***

MONOGRAFIA

***Фізичне виховання - Вступ
до порятунку на воді
на прикладі Польщі***

МОНОГРАФІЯ

***Eugeniusz Prystupa (Євген Приступа)
Dariusz W. Skalski (Даріуш В. Скальські)
Damian Kowalski (Даміан Ковальські)
Bogdan Kindzer (Богдан Кіндзер)***

**Starogard Gdański - Lwów 2022
Старогард Гданьські - Львів 2022**

**Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim
przy udziale: Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury Fizycznej
im. Ivana Boberskiego w Lwowie**

**Поморська Школа Вища у Старогарді Гданському
за участю: Львівського державного університету фізичної культури
Івана Боберського у Львові**

Konsultanci naukowi monografii / Наукові консультанти монографії:

prof. dr hab. **Mirosław Boruszczak**, Honorowy Ambasador Lwowa
prof. dr hab. **Oksana Zabolotna**, UPUP im. Pawła Tuczyna w Umaniu

Recenzenci:

Nadiia Bohdanowska, doktor nauk biologicznych, profesor, Zaporozki Narodowy Uniwersytet
(m. Zaporizhzhya, Ukraina)

Andrzej Ostrowski, doktor hab. nauk o kulturze fizycznej, profesor, Akademia Wychowana
Fizycznego im. B. Czecha (m. Kraków, Polska)

Рецензенти:

Надія Богдановська (Nadiia Bohdanovska), доктор біологічних наук, професор,
Запорізький національний університет (м. Запоріжжя, Україна)
Анджей Островські, доктор фізичну культуру наук, професор, Академія фізичного
виховання імені Б. Чеха (Краків, Польща)

Sekretarze redakcji:

Dariusz W. Skalski
Bogdan Kindzer

Секретарі редакції:

Даріуш В. Скальські
Богдан Кіндзер

Korekta, skład i łamanie:

Halina Muchowska-Skalska
Даріуш В. Скальські

Korekcja, skład та розбивка:

Халіна Муховська -Скальська
Даріуш В. Скальські

Projekt okładki:

Dariusz W. Skalski

Дизайн обкладинки:

Даріуш В. Скальські

**Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim
przy udziale: Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury Fizycznej
Im. Ivana Boberskiego w Lwowie**

**Поморська Школа Вища у Старогарді Гданському
за участю: Львівського державного університету фізичної культури
Івана Боберського у Львові**

Zawartość tej monografii jest objęta Creative Commons 4.0 BY NC ND.
Niniejsza monografia została opublikowana w wersji cyfrowej na <https://zenodo.org/>

Зміст цієї монографії охоплюється Creative Commons 4.0 BY NC ND.
Ця монографія була опублікована в цифровій версії на <https://zenodo.org/>

Liczba znaków ze spacjami: 419 757
Liczba grafik: 85 x 1 000 znaków (ryczajt) = 85 000 znaków
Razem: 505 757 znaków
12,643 arkusza wydawniczego

Кількість символів з пробілами: 419 757
Кількість графіки: 85 x 1000 символів (фіксований показник) = 85 000 символів
Всього: 505 757 символів
12,643 видавничого аркуша

**Copyright © Pomorska Szkoła Wyższa
w Starogardzie Gdańskim, Starogard Gdański 2022**

**Авторське право © Поморська Школа Вища
у Старогарді Гданському, Старогард Гданські 2022**

WYDAWNICTWO UCZELNIANE

Pomorska Szkoła Wyższa
ul. Kościuszki 112/114,
83-200 Starogard Gdański
tel. +48 58 563 00 90
sekretariat@pwpsig.edu.pl

ВИДАВНИЦТВО УНІВЕРСИТЕТУ

Поморська Школа Вища
вул. Костюшка 112/114,
83-200 Старогард Гданські
тел. +48 58 563 00 90
sekretariat@pwpsig.edu.pl

**przy udziale: Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury Fizycznej
Im. Ivana Boberskiego w Lwowie**

**за участю: Львівського державного університету фізичної культури
Івана Боберського у Львові**

ISBN 978-83-89481-51-1

SPIS TREŚCI

OD AUTORÓW	6
WSTĘP	9
Rozdział 1: UKIERUNKOWANIA KONCEPCJI EDUKACJI FIZYCZNEJ	19
1.1. Biologiczna koncepcja edukacji fizycznej	19
1.2. Pedagogiczna koncepcja edukacji przez ruch	39
1.3. Personalistyczna koncepcja edukacji ruchowej	61
1.4. Konformistyczna koncepcja socjalizacji w sporcie	85
1.5. Krytyczno-konstruktywistyczna koncepcja socjalizacji ruchowej	100
Rozdział 2: HISTORIA RATOWNICTWA WODNEGO	108
2.1. Historia ratownictwa wodnego na świecie	108
2.2. Historia ratownictwa wodnego w Polsce	112
Rozdział 3: BEZPIECZEŃSTWO WODNE – RATOWNICTWO WODNE NA PRZYKŁADZIE POLSKI	118
3.1. Zarządzanie kryzysowe na szczeblu gminnym w zakresie bezpieczeń- stwa wodnego	124
3.2. Kąpieliska i miejsca okazjonalnie wykorzystywane do kąpielii jako pod- stawowe miejsca pracy dla ratowników wodnych	128
3.3. Bezpieczeństwo wodne	131
3.4. Bezpieczeństwo nad wodą na terenie powiatu starogardzkiego	157
Rozdział 4: BADANIA W ZAKRESIE BEZPIECZNEGO WYPOCZYNKU NAD WODĄ I ZNAJOMOŚCI TERMINU BEZPIECZEŃSTWO WODNE	166
4.1. Omówienie wyników badań nr 1: <i>Bezpieczny wypoczynek nad wodą</i>	170

4.2.	Omówienie wyników badań nr 2: <i>Znajomość terminu bezpieczeństwo wodne</i>	184
Rozdział 5: <i>PODSUMOWANIE</i>		195
5.1.	Ogólne odniesienie do pojęcia <i>bezpieczeństwo</i>	195
5.2.	Bezpieczeństwo wodne – próba sformułowania autorskiej definicji	197
5.3.	Podsumowanie w zakresie przeprowadzonych przez autorów badań nr 1: <i>Bezpieczny wypoczynek nad wodą</i>	198
5.4.	Podsumowanie w zakresie przeprowadzonych przez autora badań nr 2: <i>Znajomość terminu bezpieczeństwo wodne</i>	201
BIBLIOGRAFIA.....		204
INFORMACJE O AUTORACH		230

OD AUTORÓW

Szanowni Państwo,

mamy zaszczyt zaprosić Państwa do zapoznania się z treścią recenzowanej monografii pt. ***Edukacja fizyczna – wprowadzenie do ratownictwa wodnego na przykładzie Polski: Monografia.***

Oddajemy w Państwa ręce publikację będącą pomostem między szeroko pojętą kulturą fizyczną i edukacją zdrowotną, który stanowi kwintesencję nauki realnie oddziaływujące na najistotniejsze obszary życia współczesnego człowieka, zapewniając realizację najważniejszych potrzeb każdego członka społeczeństwa. Niniejsza monografia powstała jako wspólny naukowy projekt międzyuczelniany o dużych walorach praktycznych i teoretycznych dzięki współpracy trzech uczelni wyższych: Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury Fizycznej w Lwowie, Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku i Pomorskiej Szkoły Wyższej w Starogardzie Gdańskim. Jest to publikacja potrzebna na rynku i wyczekiwana, łącząca w sobie zagadnienia będące inspiracją do dalszej działalności naukowej jak i stanowiąca cenne źródło informacji dla wszystkich pracowników naukowych oraz studentów. Do podjęcia tej tematyki zainspirowało nas zjawisko ewolucji zagrożeń zdrowotnych dla współczesnego społeczeństwa. Znaczenia nabierają zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa zdrowotnego, kulturowego, społecznego, zdrowotnego czy ekologicznego, a kwintesencją aktualnie postrzeganego bezpieczeństwa jest możliwość rozwoju osobistego każdego człowieka. Osobowość kształtuje się całe życie i stale się zmienia pod wpływem otoczenia zewnętrznego, rozwoju społecznego człowieka czy nawiązywania relacji z innymi. Zmiany osobowości mają charakter przystosowawczy, ale również kreujący własne działania i charakter samego siebie.

Głównym zadaniem administracji publicznej i także samorządowej (regionalnej) jest świadczenie usług na rzecz swoich klientów. Współczesne zagrożenia stają się więc bardziej realne i namacalne, dotyczą bezpośrednio człowieka – wpływają na jego stan zdrowia zarówno fizyczny i psychiczny, a zwiększająca się świadomość społeczeństwa w kwestiach poczucia bezpieczeństwa i świadczeń medycznych zachęciła mnie do poszukiwania nowych problemów badawczych. Styl życia każdego człowieka w dużym stopniu determinuje jego zdrowie.

Wiele zaburzeń, które występują u dzieci i młodzieży, ma podłoże behawioralne. To, co młody człowiek wniesie w swoje dorosłe życie, jest niezwykle ważne dla niego samego i następnych pokoleń. Zdrowie w okresie młodzieńczym, wg WHO, to dobrostan i możliwość pełnego wykorzystania potencjału rozwojowego w wymiarach: somatycznym, psychicznym, społecznym i duchowym, czemu sprzyja bycie wrażliwym na bodźce sensoryczne, stany emocjonalne swoje i innych osób. Jednocześnie z uwagi na tę wrażliwość młodzież staje się szczególnie podatna na działanie szeregu czynników ryzyka.

Niniejsza publikacja nie ma charakteru kompleksowego (stanowi ona pierwszą z cyku o tematyce ratownictwa wodnego), jednak może być z pożytkiem wykorzystana zarówno przez nauczycieli – instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego, jak i przez adeptów pracy ratowniczej. Treści, które się w nim znalazły, są z reguły uniwersalistyczne i bez względu na zmiany formalno-prawne dotyczące dziedziny pozostaną raczej niezmiennie. Jest to publikacja o charakterze problemowo-zdrowotnym, potrzebna na rynku polskim i ukraińskim i długo wyczekiwana, łącząca w sobie zagadnienia będące inspiracją dla wszystkich naukowców i studentów. Niniejsza monografia powstała jako pierwsza z zaplanowanych w cyklu monografii w wspólnym naukowym międzynarodowym projekcie.

Publikacja została poświęcona bardzo istotnym obszarom szeroko rozumianej kultury fizycznej, będącej podwaliną do rozwoju każdego człowieka w wychowaniu fizycznym, edukacji zdrowotnej i edukacji wodnej. W dobie współczesnych zagrożeń niezachwiane zdrowie, zarówno fizyczne, jak i psychiczne, którego gwarantem jest sport i sprawność fizyczna, jest ściśle związane z edukacją zdrowotną i edukacją wodną zarówno w aspekcie ogólnym, ale również ze szczególnym uwzględnieniem niebezpieczeństw w sferze zdrowotnej każdego człowieka. Współczesne zagrożenia stają się więc bardziej realne i namacalne, dotykając bezpośrednio człowieka – wpływają na jego stan zdrowia zarówno w aspekcie fizycznym i psychicznym. Zwiększająca się świadomość społeczeństwa, dzięki ustawicznej edukacji w kwestiach poczucia bezpieczeństwa wodnego i działań w zakresie ratownictwa wodnego, zachęciła nas do poszukiwania nowych problemów badawczych, a Czytelnika zachęci do zgłębienia wiedzy o ratownictwie wodnym.

Bardzo serdeczne podziękowania kierujemy także do zacnych profesorów - recenzentów tej monografii których uwagi, spostrzeżenia i sugestie pozwoliły właśnie na to, że w tej wersji możemy Państwu tę monografię zaprezentować. Jednocześnie zapraszamy Państwa do współpracy i współtworzenia kolejnych pozycji i opracowań naukowych w tej tematyce, szczególnie w zakresie międzynarodowym.

Autorzy:

Eugeniusz Prystupa, Dariusz W. Skalski, Bogdan Kindzer, Damian Kowalski

WSTĘP

W dzisiejszym świecie coraz większego znaczenia nabiera problem ochrony zdrowia ludzkiego, począwszy od wieku dziecięcego poprzez dorosłość aż do wieku starczego. Podkreśla to znaczenie właściwej organizacji edukacji fizycznej w szkołach, ponieważ właśnie edukacja fizyczna ma na celu zachowanie i wzmocnienie zdrowia młodego pokolenia oraz jego kontynuacji w późniejszym okresie życia. Komisja Europejska zwraca znaczną uwagę na problemy edukacji fizycznej i sportu w krajach członkowskich UE, zwłaszcza od 2007 r., [226, 288] kiedy została opublikowana "Biała księga sportu" (White Paper on Sport) wydana przez The Culture, Media and Sport Committee w 2008 r., w której wskazano konieczność liczby obowiązkowych godzin wychowania fizycznego w szkole oraz intensyfikację zajęć pozalekcyjnych wychowania fizycznego, co powinno pozytywnie wpłynąć na poprawę zdrowia dzieci i młodzieży w państwach członkowskich UE. Stosunek do edukacji fizycznej w krajach UE przedstawiono w niektórych europejskich dokumentach, wśród których są: "Wytyczne UE dotyczące aktywności fizycznej" (The EU Guidelines on Health Enhancing Physical Activity) wydane przez EU Physical w 2008 r., "Plany prac UE w dziedzinie sportu na lata 2014–2017" wydane przez Resolution of the Council w 2014 r., Komunikat Komisji Europejskiej "Rozwój europejskiego wymiaru sportu" (Developing the European Dimension in Sport) wydany przez European Commission w 2011r., "Wychowanie fizyczne i sport w szkołach w Europie" (Physical Education and Sport at School in Europe) wydany przez European Commission, 2013r., "Zalecane działania polityczne wspierające aktywność fizyczną wpływającą pozytywnie na zdrowie" wydany także przez European Commission w 2017r., itp.

W dokumentach Unii Europejskiej szczególną uwagę zwrócono na organizację edukacji szkolnej z uwzględnieniem tendencji zachowania zdrowotnego, o czym świadczy fakt, że od lat 90. XX wieku. w większości krajów europejskich przeprowadzono reformę systemu wychowania fizycznego dzieci w wieku szkolnym. Było to spowodowane przede wszystkim przez niespójność programy edukacji szkolnej ze współczesnymi wymogami społeczeństwa, brak jedności programy edukacji z potrzebami, zainteresowaniami i pragnieniami młodzieży, a także przez pedagogiczny konserwatyzm. Z tego powodu w końcu XIX w. w europejskiej edukacji szkolnej nastąpiły istotne zmiany dotyczące

modernizacji systemu edukacji fizycznej dzieci i młodzieży. Dla pełniejszego zrozumienia tych zmian ważna jest prezentacja koncepcji wychowania fizycznego w krajach europejskich. Dzięki przedstawieniu jej stanu i wiodących koncepcji na niektórych etapach możliwa staje się krytyczna analiza zmian modernizacyjnych na obecnym etapie [288, 289]. Istotne jest również omówienie specyfiki organizacji i głównych koncepcji do edukacji fizycznej w Europie na tle procesów społeczno-politycznych, które zdeterminowały jej charakter narodowy.

Jak wykazano w badaniach problemów edukacji fizycznej znajdują się one w polu zainteresowań organizacji międzynarodowych na różnych poziomach. Najważniejsze publikacje UNESCO, określające koncepcje do kształtowania regionalnej i krajowej polityki w dziedzinie edukacji fizycznej to "Zmieniona międzynarodowa karta wychowania fizycznego, aktywności fizycznej i sportu" (Revised International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport) wydana przez UNESCO w 2015 r. i "Jakościowa edukacja fizyczna" (Physical Quality Education QPE) wydane przez UNESCO w 2015 r [295, 296, 297, 298]. Ich analiza jest podstawą do zrozumienia procesów zachodzących w edukacji fizycznej teraźniejszości i pomagają sformułować wnioski oczekiwane na wszystkich kierunkach badań. Ponadto UNESCO przyczynia się do zrozumienia problemów pedagogiki porównawczej w zakresie edukacji fizycznej poprzez periodyki (dzienniki "Międzynarodowy Przegląd Edukacji", "Perspektywy: kwartalny przegląd edukacji porównawczej", itp.). Wśród edukacyjnych publikacji Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju OECD – rocznik "Spojrzenie na edukację" (OECD, 2017a).

Celem Światowej Organizacji Zdrowia jest tworzenie lepszej i zdrowszej przyszłości dla ludzi na całym świecie, czemu poświęcone są publikacje, mające na celu uregulowanie edukacji fizycznej w krajach członkowskich UE "Rzeczywiste dane dotyczące aktywności fizycznej" (corocznie w poszczególnych krajach), "Młodzi i aktywni fizycznie" (Young and psychicznie active) wydane przez World Health Organization w 2012 r., "Strategia aktywności fizycznej Światowej Organizacji Zdrowia dla Europy" (Physical activity strategy for the WHO European Region 2016–2025) wydane przez World Health Organization w 2015r., "Wsparcie aktywności fizycznej i aktywnego stylu życia w środowisku miejskim" (Promoting physical activity and active living in urban environments) wydane przez World Health Organization w 2006 r., [315, 317, 218, 319, 320]

"Wsparcie sportu i poprawa zdrowia w Unii Europejskiej: analiza polityki w celu wsparcia działań" (Promoting sport and enhancing health in European Union countries: a policy content analysis to support action) wydane także przez World Health Organization w 2011 r. Publikacje odnoszą się do wychowania fizycznego, podkreślając jego potencjał w zakresie zachowania i poprawy zdrowia. Reprezentują one głównie wnioski płynące z badań stosowanych, są więc cennym źródłem uogólnień, które obejmują współczesne koncepcje edukacji fizycznej w Unii Europejskiej.

Kultura fizyczna to ogół zachowań przebiegających według przyjętych w danym środowisku społecznym reguł i norm postępowania a mających na celu dbałość o zdrowie człowieka, o poprawę jego postawy, prawidłowy rozwój psychofizyczny oraz rezultaty tych zachowań. W obszarze kultury fizycznej jest także ratownictwo wodne traktowane obok pływania także jako przedmiot i specjalizacja w uczelniach wychowania fizycznego.

Ratownictwo wodne to zarówno zawód, jak i misja [255, 292]. Kwestie, czym jest „bardziej”, ze względu na specyfikę tej pracy pozostaną zapewne nierozstrzygalne. Dlatego też należy je traktować w sposób interdyscyplinarny. Zastosowanie mają tu, bo- wiem takie kategorie semantyczne często wymieniane w literaturze, jak służba, praca, sprawność, umiejętności, wyposażenie fizyczne i emocjonalne oraz szereg innych, służących określeniu istoty ratownictwa. Często akcentuje się także wymiar edukacyjny i socjalizacyjny ratownictwa wodnego. Wydaje się, że pierwszym warunkiem *sine qua non*, bodaj najistotniejszym z punktu widzenia pracy w ratownictwie wodnym, jest sprawność fizyczna potencjalnego kandydata [187, 256, 257]. I z pewnością jest tak w istocie. Bardzo młody człowiek decydujący się na rozpoczęcie swojej przygody z ratownictwem i podejmujący pierwszy w swoim życiu kurs zwykle traktuje swoją decyzję w kategoriach przygody. Dla instruktora natomiast jest to moment, w którym powinna się rozpoczynać szeroko pojęta edukacja, spolaryzowana na poziomach fizyczności, intelektu oraz mentalności kursanta [190]. Kompleksowe szkolenie zawarte w programie kursów ratowniczych ma wyraźny charakter pracy pedagogicznej, zakładającej przekazywanie wiedzy i wdrażającej sposoby doskonalenia umiejętności – począwszy od przekazywania elementów najłatwiejszych do najtrudniejszych. W kierunku takich układów ewoluują programy szkoleń ratowniczych oraz dotyczące ratownictwa

wodnego, ustalenia formalno-prawne oraz kolejne ich nowelizacje [109, 124, 178].

Niniejsze opracowanie adresowane jest do studentów - adeptów ratownictwa wodnego. Starano się w nim odnieść do zagadnień w jakikolwiek sposób związanych z ratownictwem wodnym – poczynając od historii, ustaleń formalnych, pracy ratowniczej i skuteczności podejmowanych czynności związanych z ratownictwem wodnym poprzez przeprowadzone badania naukowe. Zaprezentowane w tej monografii wybrane zagadnienia jako interdyscyplinarne podejście do kwestii bezpieczeństwa nad wodami oraz podjęcie dyskusji o tym, jak w sposób skuteczny wpływać na podnoszenie jakości służb ratowniczych. Szereg czynników musi być spełnionych, aby bezpieczeństwo nad wodami zostało zmaksymalizowane. Działania do tego zmierzające muszą koordynować współpracę na polach ratownictwa medycznego, programów edukacyjnych, profilaktycznych i prewencyjnych, dobrze opracowanych programów i stylów zarządzania, działań promocyjnych mających na celu propagowanie bezpieczeństwa. Te wymogi sprawiają, że organizacje ratownicze wpisują się w służby mające charakter ratownictwa powszechnego.

Ratownictwo wodne, pływanie i nauka pływania są ściśle ze sobą powiązane ze względu na charakter sportowy jak i system naboru do służb ratownictwa wodnego [212, 236]. Ratownik wodny między innymi musi posiadać sprawność fizyczną i umiejętność pływania na wysokim poziomie [187, 234, 254, 257, 267]. Więc sprawność fizyczna jest nieodzownym elementem szeroko pojętej kultury fizycznej i jej składowych. Analiza wypadków nad wodami wykazuje, że najczęściej są one wynikiem niskiego poziomu kultury wypoczyniania nad wodą i braku dostatecznych umiejętności pływackich, do których zaliczamy także umiejętność samooceny własnej sprawności pływackiej [189]. Wypadkom nad wodą towarzyszy zazwyczaj nadmierne spożycie alkoholu, lekceważenie przepisów i zasad bezpieczeństwa. Problem bezpieczeństwa na wodach jest uwarunkowany postawą i zachowaniem kąpiących się [314]. Ograniczenie liczby utonięć uzależnione jest w oczywisty sposób od jakości funkcjonowania służb ratowniczych. Zapewnić ten poziom ma zarówno przygotowanie ratowników wodnych do udzielania pomocy osobom tonącym, czyli edukacja ratownicza, jak i funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa nad wodą. Polakom nad wodą wciąż brakuje wyobraźni i odpowiedzialności. Swobodne podejście do żywiołu jakim jest woda oraz pływanie po spożyciu alkoholu i używek, co roku skutkują

tragicznym bilansem ofiar. W tej kwestii Polacy i Ukraińcy wciąż potrzebują edukacji wodnej.

Etyczne podejście do kultury fizycznej, to preferowanie i postulowanie etycznie dodatnich postaw, wzorów osobowych, wyboru dobra, a nie zła, prawdomówności, a nie kłamstwa, traktowanie ich jako celu samego w sobie, a nie jedynie jako środka do celu, stosowanie np. zasady równej wobec wszystkich, poczuwanie się do odpowiedzialności i bezpieczeństwa za motywy, intencje, słowa, czyny (bądź zaniechanie czynów), ich następstwa oraz kształtowanie i utrwalanie pozytywnych etycznie postaw moralnych [20,58, 335]. W dzisiejszym świecie coraz większego znaczenia nabiera problem ochrony zdrowia ludzkiego, począwszy od wieku dziecięcego poprzez dorosłość aż do wieku starczego. Podkreśla to znaczenie właściwej organizacji edukacji fizycznej w szkołach, ponieważ właśnie edukacja fizyczna ma na celu zachowanie i wzmocnienie zdrowia młodego pokolenia oraz jego kontynuacji w późniejszym okresie życia [11, 73, 115].

Każdego roku w Polsce i w Ukrainie tonie kilkaset osób, a polskie statystyki należą pod tym względem do jednych z najgorszych w Unii Europejskiej. Jak podaje Komenda Główna Policji w 2018 roku utonęło 545 osób, czyli o 88 więcej niż w roku 2017 [217].

Według Rządowego Centrum Bezpieczeństwa od kwietnia bieżącego roku mamy już 82 odnotowane ofiary. Osoby nietrzeźwe i pod wpływem środków odurzających stanowią 23% wszystkich utonięć (na podstawie danych na dzień 12 czerwca 2019 roku, ogłoszonych podczas inauguracji kampanii „*Pływam bez Promili*” w Warszawie na barce „*Kurier*”, zacumowanej na Bulwarze Karaskiego na Bulwarach Wiślanych.

Rys. 0.1. Statystyka utonięć w 2018 roku.

Źródło: Kampania społeczna „Pływam bez Promili” na podstawie KGP za 2018 rok.

Zapewnienie bezpieczeństwa należy do pierwszorzędnych zadań państwa. Pojęcie również rozróżnia bezpieczeństwo wodne, które obejmuje swoim zasięgiem cały obszar kraju. O zapewnienie bezpieczeństwa nad wodami dbają również organy administracji rządowej oraz samorządowej, jednostki użyteczności publicznej oraz instytucje działające na rzecz gospodarki wodnej i turystyki, a także zajmujące się działalnością na obszarach wodnych, w szkołach i na terenach pozostałych instytucji oraz organizacji, w których odbywa się nauka o

środowisku oraz edukacja z zakresu bezpiecznego wykorzystywania środowiska [9, 14, 17].

Na obszarach nadwodnych chętnie wypoczywa znaczna część społeczeństwa. Ograniczenie liczby utonięć uzależnione jest w oczywisty sposób od jakości funkcjonowania służb ratowniczych. Zapewnić ten poziom ma zarówno przygotowanie ratowników wodnych do udzielania pomocy osobom tonącym, czyli edukacja ratownicza, jak i funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa nad wodą. Polakom nad wodą wciąż brakuje wyobraźni i odpowiedzialności. Swobodne podejście do żywołu jakim jest woda oraz pływanie po spożyciu alkoholu i używek, co roku skutkują tragicznym bilansem ofiar. W tej kwestii Polacy i Ukraińcy wciąż potrzebują edukacji w zachowaniu się nad wodą podczas letniego wypoczynku [43, 44].

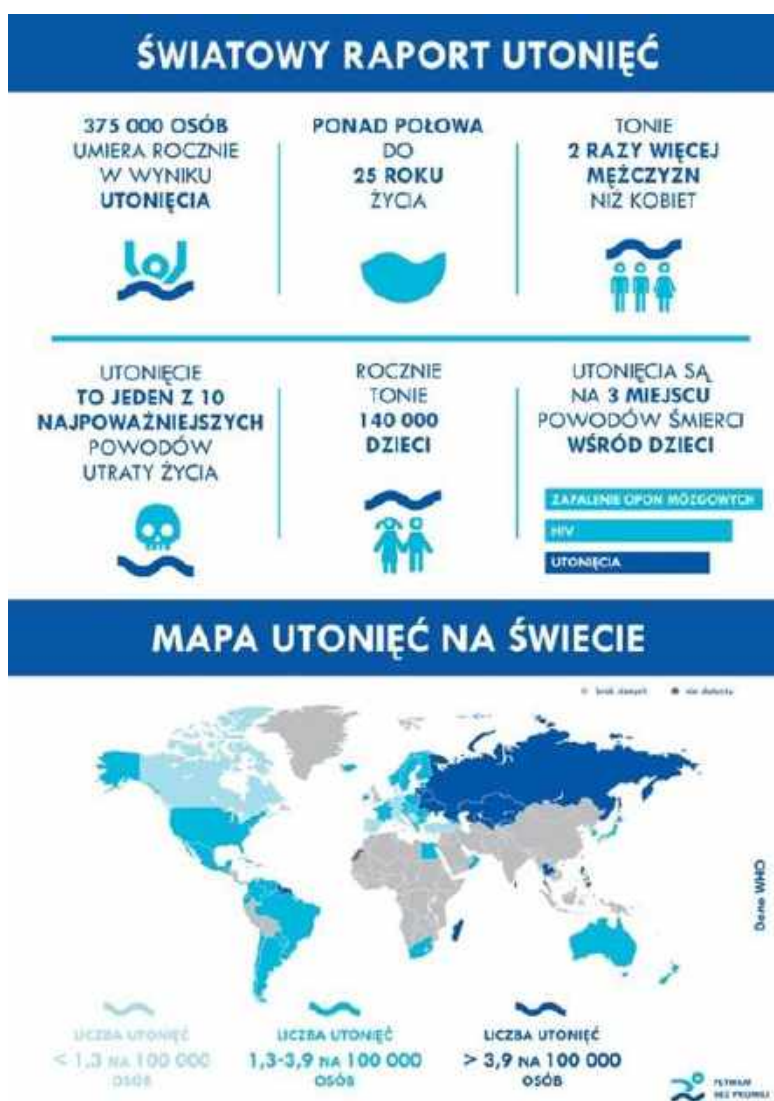
Analiza wypadków nad wodami wykazuje, że najczęściej są one wynikiem niskiego poziomu kultury wypoczyniania nad wodą i braku dostatecznych umiejętności pływackich, do których zaliczamy także umiejętność samooceny własnej sprawności pływackiej. Wypadkom nad wodą towarzyszy zazwyczaj nadmierne spożycie alkoholu, lekceważenie przepisów i zasad bezpieczeństwa. Problem bezpieczeństwa na wodach jest uwarunkowany postawą i zachowaniem kąpiących się [225].

Jednak bezlitosne statystyki wskazują, że co roku nad polskim morzem dochodzi do zdarzeń niebezpiecznych, zagrażających zdrowiu, a nawet życiu użytkowników kąpielisk. Niestety większość z nich związana jest z niedostosowaniem się plażowiczów do zasad panujących w obrębie kąpielisk Polacy wciąż nie potrafią bezpiecznie wypoczywać nad wodą. Wg danych WHO (za lata 2010-2015), w Polsce mamy o 84% wyższą umieralność z powodu utonięć, niż przeciętnie w UE. Co więcej, jak informuje Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego - Państwowy Zakład Higieny (NIZP-PZH), dane na temat utonięć przekazywane przez Policję nie dotyczą wszystkich zarejestrowanych utonięć, jako że Policja nie stosuje medycznej definicji utonięcia.

Biorąc pod uwagę dane z medycznej bazy rejestru zgonów dostarczane przez GUS do NIZP-PZH, okazuje się, że liczba faktyczna może być o około 30% wyższa [314, 315, 316]. Toną głównie mężczyźni powyżej 50 roku życia, mieszkający w małych miastach i na wsiach. Do ponad 80% utonięć dochodzi w okolicy miejsca zamieszkania ofiary. W statystykach przodują województwa pomorskie, zachodniopomorskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie. Utonięcia zdarzają się

najczęściej w rzekach i jeziorach a stosunkowo rzadko w, uchodzącym za bardzo niebezpieczny, Bałtyku. Jeszcze większą skalę problemu można dostrzec, gdy pod uwagę weźmiemy podtopienia. Z oszacowań opartych na analizach hospitalizacji na całym świecie wynika, że na każde utonięcie przypadają 2-3 podtopienia.

Faktycznie oznacza to, że jeśli w 2018 roku utonęło około 545 osób, to ponad 1100- 1600 uległo podtopieniu.

Rys. 0.2. Światowy raport i mapa utonięć w 2018 roku.

Źródło: Kampania społeczna „Pływam bez Promili”.

Rys. 0.3. Plakat kampanii 2019.

Źródło: Kampania społeczna „Pływam bez Promili”.

Pływanie i ratownictwo wodne są ściśle ze sobą powiązane ze względu na charakter sportowy jak i system naboru do służb ratownictwa wodnego. Ratownik wodny między innymi musi posiadać sprawność fizyczną i umiejętność pływania na wysokim poziomie. Więc sprawność fizyczna jest nieodzownym elementem szeroko pojętej kultury fizycznej i jej składowych [217, 337]. W szybko rozwijającym się świecie należy na chwilę przystanąć i zwrócić swoją uwagę w stronę istotnych kwestii związanych ze zdrowiem, gdyż to właśnie ono jest gwarantem dalszego rozwoju każdej jednostki [184, 187, 189]. Obecnie coraz więcej się mówi i działa w zakresie edukacji zdrowotnej, zwłaszcza w aspekcie zadań nakładanych na szkołę. To właśnie w szkole zaczyna się praca u podstaw pozwalająca na wykształcenie w człowieku odpowiednich nawyków i zaszczerpienie wiedzy, która będzie fundamentem dalszego życia [12, 41, 64]. Nieodzownym elementem tego procesu jest właściwie zorganizowane i prowadzone wychowanie fizycznego, które ściśle łączy się ze zdrowiem i szeroko pojętym bezpieczeństwem. Edukację zdrowotną definiuje się zatem jako proces, w którym ludzie uczą się dbać o zdrowie własne i społeczności, w której żyją [24, 210]. Jest ona nieodłącznym i komplementarnym elementem promocji zdrowia, czyli działań ukierunkowanych na poszczególne systemy społeczne (przede wszystkim jest zorientowana na jednostki) [178, 179]. Istotnymi z punktu widzenia promocji zdrowia, wyróżnia się:

- uświadamianie ludziom, że oni sami podejmują decyzje i dokonują wyborów w sprawach swojego zdrowia i stylu życia, a tym samym ponoszą odpowiedzialność za bezpieczeństwo, zdrowie własne oraz oddziałują na zdrowie innych ludzi,
- oddziaływanie na decydentów z różnych sektorów publicznych, by byli świadomi swojej roli w tworzeniu warunków wspierających zmiany społeczne, ekonomiczne i organizacyjne służące poprawie zdrowia ludności [186].
- Mamy nadzieję, że praca będzie pomocna dla teoretyków i praktyków wychowania fizycznego i przyczyni się do stworzenia i rozszerzenia środowisk wspierających kształtowanie bezpieczeństwa wodnego – ratownictwa wodnego w wyższych uczelniach.

ROZDZIAŁ 1.

UKIERUNKOWANIA KONCEPCJI EDUKACJI FIZYCZNEJ

1.1. Biologiczna koncepcja edukacji fizycznej

Istota biologicznej koncepcji edukacji fizycznej

W literaturze niemieckiej koncepcja edukacji fizycznej nazywa się "das biologischorientierte Konzept", a w angielskiej literaturze naukowej nosi nazwę "training conception" [13, 15]. Główna idea wykorzystywania biologicznej koncepcji polega na zastosowaniu ćwiczeń w celu biologicznej adaptacji narządów i układów organizmu do środowiska. Koncepcja ta wywodzi się ze szwedzkiego systemu gimnastycznego, którego założycielem był Pehr Henrik Ling [4, 5]. System ten został adaptowany w krajach Europy Zachodniej i Ameryki Południowej. Podstawy koncepcji przeszły pewne modyfikacje, spowodowane odkryciami naukowymi i zmianami społecznymi. Mimo to, główne cechy koncepcji nie uległy zmianom. Wiodącą jest idea roli ludzkiego ciała, szczególną uwagę zwrócono na funkcje motoryczne. Biologiczna koncepcja opiera się na wiedzy medycznej i biologicznej. Programy wychowania fizycznego, oparte na tej koncepcji, stawiają sobie za cel rozwój i poprawę kondycji fizycznej uczniów, dlatego zwracają najważniejszą uwagę na takie składniki, jak: motoryczność, siła, szybkość, gibkość, wytrzymałość, mobilność, równowaga, koordynacja [190, 191]. Wyznawcy tej koncepcji preferują ćwiczenia w celu biologicznej adaptacji funkcji ciała do środowiska. Jako przykład ilustrujący praktyczne zastosowanie tej koncepcji na lekcjach wychowania fizycznego Crum przytacza bieg [46, 47]: jego cel polega na rozwoju różnych rodzajów wytrzymałości, siły i zręczności, bez względu na to, jakie narzędzia wykorzystuje nauczyciel wychowania fizycznego. Może chodzić o biegi długodystansowe, gry, wyścigi i inne, ale trzeba przestrzegać następujących zasad:

- minimalny czas trwania biegu powinien wynosić 10–15 min,
- tętno uczniów z młodszych i średnich klas powinno wynosić około 150 uderzeń na minutę;
- ćwiczenia występujące w grach powinny być proste, odpowiadające możliwościom większości uczniów i muszą być połączone z bieganiem.

W programach wychowania fizycznego podległym biologicznej koncepcji nauczyciel występuje bardziej w roli trenera [48].

Wychowanie fizyczne oznacza kompleksowy proces, który ma na celu poprawę stanu fizycznego wychowanków. Po długim okresie stosowania biotechnicznego koncepcje do wychowania fizycznego, teoria zaczęła zmieniać swoje zainteresowania w stronę koncepcji humanistycznej [57, 62, 70]. Właściwie koncepcja biologiczna wychowania fizycznego w mniejszym stopniu kładzie nacisk właśnie na wychowanie, opierając się głównie na komponencie fizycznym. Takie podejście kwestionowali Demel i Skład: "Walczymy na dwóch frontach: z biologizmem w pedagogice i z biologizmem w wychowaniu fizycznym. Czynimy to w imię humanizmu, czyli koncepcji wszechstronnego rozwoju człowieka" [54, 55, 56]. Bezpieczeństwo jest terminem interdyscyplinarnym. W myśl tego stwierdzenia jest ono tożsame z wieloma dziedzinami nauki [49, 86, 97]. Występuje więc w zakresie nauk społecznych, humanistycznych, ale też prawnych i ekonomicznych. Aspekt bezpieczeństwa można rozpatrywać zatem w wielu z pozoru odrębnych od siebie kategoriach. Można wyróżnić bezpieczeństwo „polityczne, ekonomiczne, militarne, publiczne, ekologiczne, informacyjne, społeczne, kulturowe i religijne.” Bezpieczeństwo wodne obejmuje umiejętności praktyczne i kompetencje społeczne w zakresie szeroko rozumianego użytkowania obszarów wodnych z poszanowaniem zasad bezpieczeństwa oraz w zgodzie z obowiązującym prawem, możliwościami technicznymi, warunkowaniami cywilizacyjnymi i zasadami rozwoju zrównoważonego. Główne cele zapewnienia bezpieczeństwa wodnego związane są z odpowiedzialnym i bezpiecznym gospodarowaniem zasobami środowiska wodnego, analizą zagrożeń i szacowaniem ryzyka, zarządzaniem aktywnościami wodnymi, stosowaniem skutecznych procedur ratowniczych, właściwym doborem i optymalnym wykorzystaniem specjalistycznego sprzętu [219]. Biologiczną koncepcję w fizycznym wychowaniu należy traktować jako składową całościowego procesu. Na terenie Polski jej główne założenia sformułował naukowiec Jędrzej Śniadecki, nadając jej wizję całościową. Można stwierdzić, że właśnie J. Śniadecki zapoczątkował naukę o metabolizmie i pierwszy przedstawił życie jako formę istnienia białka. Według jego koncepcji człowiek jest wytworem natury, który jest w stanie rozwijać opinię publiczną [281]. W tym sformułowaniu wyraźnie widoczny jest wpływ pedagogiki J.-J. Rousseau. Sztuka wychowania musi naśladować naturę, odpowiadać jej bez próby przekroczenia jej granic. W podejściu

Śniadeckiego do zagadnień wychowania fizycznego obserwuje się oddzielenie od edukacji nie fizycznej, którą traktował jako skutki uboczne [1, 90, 214]. Dziś kierunki badań edukacyjnych tej problematyki są spolaryzowane, jednak nawet ta polaryzacja ma tendencję do syntezy. Badania w dziedzinie edukacji fizycznej są częścią obszaru metodologicznego studiów kultury, moralności, wiedzy i umiejętności. Sama biologiczna koncepcja jest elementem, przez który można przeprowadzić pedagogiczne badania kultury fizycznej [91, 100].

Zdrowie jako podstawowe pojęcie biologicznej koncepcji wychowania fizycznego

Wychowanie fizyczne jest sferą działalności, która powinna być ukierunkowana na zdrowie, które z kolei jest wielopłaszczyznowe. Zdaniem Boucharda i Sheparda elementami sprawności fizycznej są komponenty:

- morfologiczne (budowa ciała, tkanka tłuszczowa i jej rozmieszczenie, mocność kości, gibkość),
- mięśniowe (siła skurczu mięśni przez którą rozwija się wytrzymałość),
- krążeniowo-oddechowe (wydolność wysiłkowa, maksymalna wydolność aerobowa, sprawność mechanizmów metabolicznych),
- motoryczne (siła, zwinność, koordynacja i szybkość),
- metaboliczne (tolerancja glukozy, mechanizm lipidowy i lipoproteinowy) [111],

Wychowanie fizyczne powinno przynosić wychowankowi pewne biologiczne wyniki. Według ogólnego programu celem nauczania i wychowania w dziedzinie kultury fizycznej jest stworzenie optymalnych warunków, które zapewnią dzieciom i młodzieży:

- harmonijny rozwój fizyczny poprzez odpowiedni dobór bodźców, które wpływają na cechy układów somatycznych: sercowo-naczyniowego, oddechowego i nerwowego, dotyczących pracy i odpoczynku zgodnie z zasadami higieny, wyrabianie nawyków umiejętnego wykorzystywania takich czynników, jak: woda, powietrze, światło, temperatura, rzeźba terenu itp. W tym przypadku często chodzi o przystosowanie organizmu do życia w miejskim środowisku uprzemysłowionym,

- rozwój psychomotoryczny poprzez dobór odpowiednich środków, rozwijających cechy motoryczne; trening i doskonalenie różnych form aktywności ruchowej, przejaw ruchowych preferencji indywidualnych, zainteresowań i umiejętności uczniów,
- zapewnienie uczniom niezbędnej wiedzy w zakresie wychowania fizycznego,
- rozwój psychiki poprzez uwagę do indywidualnych cech osobowości w procesie wychowania fizycznego: właściwe proporcje między fizycznym, umysłowym a emocjonalnym,
- kształtowanie charakteru i pożądanego sposobu życia zarówno w indywidualnych, jak i grupowych rodzajach działalności; integracja społeczna; współpraca i wspólne działania z nauczycielami, rodzicami i społecznością,
- nauczanie estetyki ruchu poprzez rytmikę i artystyczną ekspresję, dbałość o elegancję postawy, piękno, harmonię i swobodę [270].

Pierwszy, drugi i szósty punkt bezpośrednio dotyczą zasad, ustalonych w oparciu o biologiczną koncepcję edukacji fizycznej. Na pierwszy rzut oka inne pozycje nie mają tak oczywistego związku z wyżej wymienioną koncepcją. Jednak w akapicie trzecim wyraźnie widoczny jest związek między umysłem a ciałem, ważne jest stymulowanie rozwoju w obu dziedzinach, co powinno służyć homeostazie, niezbędnej do prawidłowego funkcjonowania organizmu biologicznego, wykonującego aktywność społeczną i kulturową [283, 285]. Z kolei w czwartym punkcie wskazano na konieczność zapewnienia człowiekowi wiedzy, która pozwoli uzasadnić potrzebę aktywności fizycznej. Ostatecznie działania, opracowane w ramach tego zadania, są również ukierunkowane na wyjaśnienie znaczenia biologicznej koncepcji wychowania fizycznego. Osoba podejmująca obowiązki ratownika wodnego swoją postawą wobec dbania o sprawność fizyczną powinna stanowić przykład realizowania zadań polegających na stałej gotowości do pojęcia działań. Klasyczna akcja ratownicza charakteryzująca się brakiem sprzętu wymaga przygotowania technicznego i sprawnościowego ratownika wodnego. We współczesnych społecznych reformach, przeprowadzanych w Unii Europejskiej, dużo uwagi zwraca się na aktywność fizyczną jako ważny element krajowych programów promocji zdrowia. Jest to skutkiem przekazania informacji o znaczeniu aktywności ruchowej dla zachowania zdrowia. Krótko mówiąc, chodzi o zatwierdzenie jedyne dla wszystkich

krajów przesłania: żadne lekarstwo nie zastąpi ruchu, który, przy odpowiedniej organizacji, zwalnia od konieczności przyjmowania leków. W tym kontekście w latach 80. ubiegłego wieku pojawiła się koncepcja fitness związana ze zdrowiem (Health Related Fitness – w skrócie H-RF). W jej realizacji wzięło udział wiele światowych organizacji, odbywały się międzynarodowe kongresy naukowe, przeprowadzono szereg badań i eksperymentów (Młynarski, Tomik, 2003). Wynikami badań wskazano, że o poziomie zdrowia danej osoby i całej populacji bardziej decyduje systematyczne uczestnictwo w aktywności fizycznej niż aktualny poziom osiągnięć sportowych. Aktywność fizyczna jest bowiem najprostszym i najskuteczniejszym środkiem doskonalenia wszystkich komponentów sprawności zdrowotnej. Powszechnie znany jest także związek między małą aktywnością ruchową a otyłością, chorobami kręgosłupa, układu krążenia i przemiany materii (Osiński, 2000). W związku z tym w ostatnich latach pojawiła się propozycja zastąpienia terminu H-RF terminem "Health Related Physical Activity", co w języku polskim można przetłumaczyć jako "sprawność fizyczna ukierunkowana na zdrowie" lub "sprawność jako miernik zdrowia". Ratownictwo oznacza działanie, na które składa się sprawność ruchowa, intelektualna oraz szczególne predyspozycje psychiczne. Sprawność fizyczna w kontekście ratownictwa wodnego powinna być traktowana jako nie tylko sprawność ruchowa oraz odpowiedni stan ustroju, ale jako kompleks posiadanej wiedzy umiejętności oraz predyspozycji fizycznych. Podkreślić należy, że koncepcja sprawności zdrowotnej zbliżona jest do przyjętego w antropomotoryce pojęcia "zdolności motoryczne", gdyż rozumie się przez nie strukturalne i funkcjonalne właściwości organizmu. warunkujące możliwości ruchowe człowieka (Howley, Franks, 1999). Przyjęcie głównych założeń koncepcji H-RF ma istotne konsekwencje dla jej diagnostyki. Punkt ciężkości przesuwa z powszechnie do tej pory stosowanego w badaniach sprawności fizycznej pomiaru efektów w różnych testach ruchowych na diagnostykę zdrowia i pełni wskaźnik możliwości biologicznych człowieka (ang. Positive Health Velness). Test sprawności ukierunkowany na zdrowie (H-RF) ma mierzyć w założeniach te czynniki, które ułatwiają jednostce wykorzystanie pełni możliwości (ang. wellness) [40, 305]. W biologicznej koncepcji podkreśla się, że należy rezygnować ze stosowania w ocenie wyników sprawności skali opartej wyłącznie na normach statystycznych, skonstruowanych w oparciu o badania populacyjne [149, 150]. Zamiast tego należy każdemu z osobna wskazać jego aktualne potrzeby i pożądan

zachowania Indywidualne podejście jest szczególnie użyteczne, jeśli pod uwagę bierze się rzeczywiste cele wychowania fizycznego [134,137, 138] Ratownictwo wodne niesie za sobą ryzyko utraty zdrowia a nawet życia dlatego wykształcenie umiejętności i potrzeby kształtowania i podnoszenia sprawności fizycznej ogólnej oraz specjalnej podnosi poziom bezpieczeństwa oraz pewności w działaniu co ma przełożenie na czas który jest kluczowym czynnikiem w skutecznej akcji ratowniczej (proces tonięcia oraz nieodwracalne zmiany w korze mózgowej) [122, 132, 255]. Na cele te wskazał Strzyżewski, interpretując ich hierarchię. Wyróżnił: cele początkowe, cele ukierunkowane, etapowe i operacyjne [270].

Cele początkowe osiągane są przez cały okres pobytu ucznia w szkole, obejmując zarówno doskonalenie ciała i funkcji psychomotorycznych wychowanka, jak i formowanie systemu wiedzy, umiejętności i nawyki, a także stosunek wobec kultury fizycznej, który w przyszłości będzie przejawiać się w działalności ukierunkowanej na utrzymanie w ciągu całego życia dobrej kondycji fizycznej i zdrowia.

Cele ukierunkowane dotyczą charakteru osobistego stosunku, który należy kształtować, aby uczeń długotrwale pozytywnie odnosił się do określonych wartości kultury fizycznej. Obejmuje to stosunek do własnego ciała, jego kształtu i budowy, higienę, zdrowie; stosunek do różnych form aktywności ruchowej, stosunek do wypoczynku, hartowania itp.

Cele etapowe naukowcy dzielą na dwie grupy: cele, które odnoszą się do ontogenezy i cele wychowania środkami kultury fizycznej (okres szkolny). Cele dotyczące ontogenezy obejmują potrzeby rozwoju osobowości i jej zainteresowanie różnymi sferami kultury fizycznej w różnych okresach życia. W związku z tym, w zależności od poziomu rozwoju fizycznego i psychicznego w różnych okresach życia, można określić odpowiednie cele kultury fizycznej. W okresie prenatalnym dotyczą one norm zachowania i uczuć matki [30, 119, 151, 178, 320]. W okresie noworodka od urodzenia do czwartego tygodnia cele dotyczą przede wszystkim dbałości o aktywność somatyczno-motoryczną i działanie impulsów. Cele w okresie niemowlęcym – do pierwszego roku życia przyczyniają się do pielęgnacji ciała i motoryki, a także reakcji psychoneurotycznych, przejawiających się podczas wykonywania prostych zadań motywacyjnych. Podobne cele charakterystyczne są dla wczesnego wieku dziecięcego –

od pierwszego do trzeciego roku życia, jednak pod uwagę wzięto większą aktywność ruchową dziecka. Wiek przedszkolny – od 3. do 7. roku życia jest niezwykle ważny, ponieważ to właśnie w tym okresie mogą pojawić się wady i odchylenia od normy w rozwoju somatycznym i motorycznym. To właśnie ten okres wymaga od rodziców i opiekunów zwrócenia szczególnej uwagi na prawidłowy rozwój fizyczny dzieci. Okresem bazowym kształtowania kultury fizycznej człowieka jest okres szkolny – od 7. do 18. roku życia). Na tym etapie, w wyniku celowej działalności szkoły uczniowie doskonalą ciało i jego funkcje, zdobywając wiedzę i umiejętności, a także kształtują swój stosunek do różnych sfer kultury fizycznej. To wszystko będzie miało znaczący wpływ na jakość ich życia w okresie produktywnym i po produktywnym [321]. W okresie produktywnym, zazwyczaj od 18. do 65. roku życia zachowanie człowieka jest zdeteminowane przez podstawy zdobyte w poprzednich okresach rozwoju, szczególnie podczas pobytu w szkole. Przejawia się to w realizacji rekreacyjno-sportowych programów skierowanych na zachowanie zdrowia i sprawności fizycznej na podstawie wiedzy i umiejętności, a także postaw osobistych. W okresie po produktywnym, zazwyczaj po 65. roku życia cele te wiążą się z utrzymaniem kondycji fizycznej i zdrowia w procesie samodzielnej pracy [322, 342, 344].

Jeśli chodzi o cele wychowania i kierunki kultury fizycznej, to one wyznaczają się różnymi okresami edukacji szkolnej. Tak więc w I–III klasie uczeń powinien:

- posiadać niezbędną poziom wiedzy, pozwalający zrozumieć podstawowe zasady rozwoju człowieka, zachowania i ochrony zdrowia, higieny osobistej, higieny środowiska, pracy i wypoczynku,
- zdobyć umiejętności organizacji prostych form wypoczynku,
- zdobyć umiejętności praktycznego wykorzystania podstawowych informacji w zakresie kultury fizycznej,
- zdobyć umiejętności ruchowe, indywidualne i grupowe, rekreacyjne i sportowe zgodnie z poziomem określonym przez program.

W klasach 4–6 uczeń powinien:

- wszechstronnie rozwijać swój organizm, w razie potrzeby korygując nabyte w poprzednich okresach wady postawy,
- osiągnąć jak najwyższy poziom umiejętności motorycznych właściwych uczniom szkół podstawowych,

- nabyć podstawowe umiejętności motoryczne z różnych form aktywności, przewidzianych przez program, związanych z rekreacją, sportem, które warunkują zdrowie w zmiennych sytuacjach codziennego życia,
- opanować wiedzę i umiejętności, które pozwalają dokonywać samokontroli i samooceny, a także samodzielnie prowadzić działalność, skierowaną na kształtowanie aktywności ruchowej i rozwoju fizycznego, nabywać wiedzę i umiejętności, które pomagają w organizacji bezpiecznych zajęć ruchomych w różnych warunkach, zarówno indywidualnie, jak i w grupie,
- znać i rozumieć podstawowe wartości związane z udziałem człowieka w kulturze fizycznej,
- kształtować rozumienie potrzeby stałych aktywnych działań w wybranej formie aktywności ruchowej [10, 342, 346].

Zgodnie z celami określonymi w programach szkoły średniej (uczeń ma więcej lat) - uczniowie powinni:

- osiągnąć najwyższy możliwy poziom sprawności fizycznej wszystkich układów ciała: motorycznego, krążeniowego, oddechowego i nerwowego,
- osiągnąć najwyższy poziom aktywności ruchowej i opanować umiejętność jej samodoskonalenia,
- opanować umiejętności i informacje z różnych dyscyplin sportowych w ramach programu na poziomie, który pozwala samodzielnie stosować je w różnych formach działalności rekreacyjnej, sportowej, obronnej, zdrowotnej,
- należyście stosować w praktyce podstawy higieny pracy i wypoczynku, a także umieć wykorzystywać takie czynniki jak woda, powietrze, światło, itp.;
- opanować umiejętność współpracy w grupie,
- osiągnąć poziom gotowości do stałego uczestnictwa w wybranych formach aktywności ruchowej, odpowiadających indywidualnym potrzebom, predyspozycjom i zainteresowaniom,
- opanować wiedzę i umiejętności zmierzające do zapobiegania i korekcji deformacji funkcjonalnego układu mięśniowo-szkieletowego, układu oddechowego, układu sercowo-naczyniowego i układu nerwowego, niezależnie od specyfiki wykonywanej działalności [130, 131, 230].

Cele operacyjne dotyczą konkretnych przejawów działań praktycznych, zadań, realizowanych za pomocą odpowiednich metod i środków edukacyjno-wychowawczych. Dotyczą one:

- kształtowania umiejętności motorycznych, rozwoju sprawności fizycznej,
- opanowania przez uczniów wiedzy o kulturze fizycznej,
- ogólnego i specyficznego wychowania fizycznego.

Skutki braku aktywności ruchowej na zdrowie człowieka

Rozwój technologii, środków masowego przekazu, a także większe odizolowanie człowieka od środowiska naturalnego negatywnie wpływają na jego aktywność fizyczną i zdrowie. Najbardziej niebezpieczne staje się zjawisko znacznego ograniczenia aktywności fizycznej człowieka. "Ruch jest biologiczną potrzebą zwierząt i ludzi, jest elementarną podstawą zdrowia psychicznego i fizycznego, – pisali Szwarz, Wolańska, i Łobożewicz [277]. Głównym celem bezpieczeństwa wodnego jest odpowiedzialne gospodarowanie zasobami składającymi się na środowisko wodne, ocena zagrożeń, a także ocena ryzyka mogącego mieć negatywny wpływ na funkcjonowanie w odniesieniu do środowiska wodnego. Owa kategoria bezpieczeństwa zajmuje się również kierowaniem aktywnościami związanymi z wodą, działalnością według określonych procedur ratowniczych, czy również odpowiednim doбором i wykorzystaniem sprzętu ratowniczego. Bezpieczeństwo wodne stanowi część składową bezpieczeństwa państwa. O jego istotnej roli świadczy fakt mnogości uprawnień w tym obszarze, które mają zastosowanie na krajowym rynku, a także poza nim. Są to m.in. uprawnienia zawodowe, patenty, tytuły czy też zaświadczenia. Mają one zastosowanie w kilku dziedzinach tzn. w ratownictwie wodnych, gospodarce wodnej, sporcie i turystyce wodnej oraz w edukacji dla bezpieczeństwa [109, 255]. W organizmach pozbawionych ruchu rozwijają się procesy patologiczne, organizmy te chorują i szybciej się starzeją. Wynika to z funkcji, jaką wykonują mięśnie w przemianie materii w całym organizmie. Praca mięśni i ruch to nie tylko czynnik niezbędny do utrzymania kondycji fizycznej i produktywności psychofizycznej osób dorosłych, ale także niezwykle ważny czynnik rozwoju rosnącego organizmu [136, 228]. Wzrost i rozwój nie są procesami mechanicznymi, które wykorzystują odżywianie i asymilację. Dla prawidłowego wzrastania, dla właściwego procesu syntezy żywej materii niezbędna jest naprzemiennosc

asymilacji i dysymilacji, następowanie po sobie faz pobudzania i hamowania, pracy i odpoczynku. Procesy te nie mogą prawidłowo przebiegać przy braku ruchu lub ograniczonej aktywności ruchowej. Wysoką ocenę ruchu przypisali w swoich pracach naukowcy W. Romanowski i A. Eberhard [229], którzy twierdzili, że ruch prowadzi do poprawy morfologiczno-funkcjonalnych tkanek i narządów. Brak ruchu powoduje utratę aktywności tkanek, mięśni, nerwów, narządów wewnętrznych, zmniejsza ilość tlenu w organizmie, a także spowalnia przemianę materii. "W okresie wzrastania brak ruchu prowadzi do jego spowalniania, nieharmonijnego rozwoju ciała (wady postawy), okaleczenia i innych psychofizycznych powikłań, negatywnie wpływających na rozwój szkieletu [132, 251].

Bezczynność ruchowa prowadzi do nieodwracalnych zmian w postaci nadmiernego wzrostu tkanki łącznej, odkładania się kolagenu i innych substancji, które powodują degenerację układu mięśniowo-szkieletowego i narządów wewnętrznych. Brak ruchu i pracy fizycznej przyspiesza inwolucję, zmniejsza aktywność metaboliczną, zwiększa wydalanie wapnia, fosforu, potasu, azotu, sodu. Pojawiają się objawy atrofii tkanek i narządów, na przykład, zmniejszenie objętości serca, wyraźny spadek wytrzymałości fizycznej, zmniejszenie aktywności życiowej i maksymalnej wentylacji płuc [257, 259]. Częstotliwość skurczów serca wyraźnie wzrasta po treningu, a nawet w stanie spoczynku, spowodowana obniżeniem rzutu serca, wydłużeniem czasu potrzebnego na powrót do stanu relaksu. Zmniejsza się objętość płynów w organizmie, w szczególności krwi i płynu pozakomórkowego [205].

Jak twierdził H. Kuński, brak ruchu utrudnia racjonalne wykorzystanie spożytych produktów, przyczynia się do otyłości i utrudnia jej leczenie, pogarsza krążenie obwodowe, osłabia ścięgna i mięśnie, zwiększa ryzyko uszkodzenia stawów, zmniejsza odporność na choroby w życiu codziennym [145] W. Romanowski, porównując wskaźniki wielkości serca (porównanie masy serca do masy całego ciała), dowodził, że serca ludzi, którzy prowadzą bierny tryb życia są mniejsze, niż serca ludzi, którzy intensywnie pracują i prowadzą aktywny tryb życia [228].

Podobną sytuację obserwuje się również z sercami zwierząt żyjących na wolności i w niewoli. Dla osób aktywnych jest mniej charakterystyczna skłonność do rozwoju choroby niedokrwiennej serca, a co za tym idzie – duże prawdopodobieństwo uniknięcia udaru mózgu, zawału serca, większa odporność na

choroby nowotworowe. Umiarkowane ćwiczenia fizyczne zwiększają ilość białek odpornościowych we krwi, ruch uniemożliwia pojawienie się takich cywilizacyjnych problemów, jak otyłość i cukrzyca. "Uwolnienie motoryczne", czyli dobrowolne zajęcia pracą fizyczną i działalnością ruchową w odpowiedniej dla siebie formie, zwalniają człowieka od nadmiernego napięcia psychicznego, apatii i depresji. Dla człowieka, który ulega współczesnym trendom, czyli prowadzi głównie siedzący tryb życia, co prowadzi do nadwagi i nadmiernego pobudzenia emocjonalnego, ruch jest niekwestionowaną potrzebą biologiczną, zarówno profilaktyczną, jak i terapeutyczną [151, 152, 174].

Aby zrozumieć znaczenie ruchu, należy znać wszystkie cechy procesu wychowania. Uświadomienie potrzeby aktywności fizycznej przychodzi tylko wtedy, gdy człowiek osiągnie odpowiedni poziom rozwoju. Dopiero wtedy zaczyna rozumieć, że aktywność fizyczna przez całe życie jest jej konieczną potrzebą biologiczną [177, 179].

Jak pisał M. Demel, w praktyce wychowania fizycznego dominują faktycznie ćwiczenia fizyczne, a teoria skupia się wokół zdolności motorycznych człowieka [54, 56]. Zbadano znaczącą warstwę informacyjną, która nie jest już związana z anatomią opisową i topograficzną. Natomiast on opiera się na anatomii funkcjonalnej, a następnie biomechanice, biofizyce i cybernetyce. Według niego morfologia jest związana z fizjologią tak, jak struktura i funkcje. Do przeprowadzenia badań rozwoju motorycznego człowieka dołączyli się również inni specjaliści, wśród których szczególne miejsce zajął lekarz-psycholog Stefan Schumann, który opisał wczesne fazy antropometryczne. Różnorodnością badań empirycznych zajmuje się antropomotoryka, interdyscyplinarna nauka o sferze ruchowej człowieka. Wyróżniono główne rodzaje zachowań motorycznych: napędową, produktywną, bojową i sportową aktywność ruchową (do której odnoszą się wszystkie ruchy ciała w trakcie gry, rozrywki lub tańca), a także mimikę, pantomimę, gestykulację i artykulację.

Kluczowe pojęcia tej teorii obejmują: kształtowanie fizyczne (które jest mierzone poziomem wykorzystania tlenu) i mobilność. Wyróżniono zasady badań poszczególnych cech ruchowych: te, których liczbę można zmierzyć (siła, wytrzymałość, elastyczność, zwinność), i te, które nie da się zmierzyć, czyli jakościowe (płynność i transmisja ruchu, oczekiwania, rytmika, itp.) [184, 198].

Pojawia się coraz więcej badań psychomotorycznych, a mianowicie takich jak: czas reakcji na podrażnienie, pamięć ruchowa i wyobraźnia, precyzja

i koordynacja ruchów, symetria i asymetria ruchowa, zjawisko zmiany rodzajów działań podczas treningu i wiele innych. Została również przeprowadzona praca nad systematyzacją ruchu człowieka. Oryginalna antropomotoryka Z. Gilewicza obejmuje, wychodząc od podstaw, takie kategorie jak: podstawowe ruchy (jak wzór liter w alfabecie), ich kombinacje (sylaby motoryczne), a także akty ruchowe (podobne do wyrazów, które już mają określoną wartość), czynności ruchowe (wyrażenia motoryczne), i wreszcie sama aktywność ruchowa [95, 109].

W celu określenia poziomu rozwoju fizycznego wychowanka, a zwłaszcza jego umiejętności ruchowych, opracowano różne metody i testy (na przykład serię testów Denisiuka). W celu monitorowania rozwoju fizycznego i sprawności ludności przeprowadzane są odpowiednie masowe badania i porównania z normą (test sprawności fizycznej J. Mydlarskiego, a następnie jego aktualizacja w pracach R. Trześniowskiego). Ponadto trwają badania pokazujące rozwój w jego dynamice, często w kilku wymiarach: biologicznym, psychicznym, społecznym, co pozwala prześledzić stosunek między różnymi wskaźnikami [101].

Kontynuacją "konceptje medycznego" do teorii wychowania fizycznego, rozpoczętego przez J. Śniadeckiego, stały się prace Z. Gilewicza, który często jest cytowany w pracach na temat koncepcji wychowania fizycznego. W jego pracach są uzasadnione najważniejsze koncepcje "medycznej" i biologicznej podstaw wychowania fizycznego. Punktem wyjścia są naturalne, biologiczne cechy człowieka, one też określają cel i zadania edukacji fizycznej. Inne oddziaływania, poza somatyczne, Gilewicz nazwał niewłaściwymi. Byłoby niesprawiedliwym twierdzić, że takie podejście do wychowania fizycznego nie miało wpływu na edukację szkolną [109, 124, 133, 148, 171].

Chodzi o to, że wychowanie fizyczne, zdaniem zwolenników biologicznej koncepcji, jest wyłączonym z procesu wychowania, czysto biologicznie skierowanym procesem. Takie podejście jest uważane za błędne, ponieważ w nim wychowanie fizyczne jest utożsamiane tylko z ruchem i ćwiczeniami. To było uznane przez praktyków, którzy podkreślali aspekty wychowawcze wychowania fizycznego i dzięki staraniom, pojawiła się nowa dyscyplina naukowa – pedagogika wychowania fizycznego [2, 13, 53, 156].

Odnosząc definicję sprawności fizycznej do ratownictwa wodnego podkreślającą szczególny udział nie tylko stanu ustroju, ale także umiejętności determinujących zaradność życiową danej jednostki nasuwa się konkluzja pojmowania

sprawności w aspekcie uwarunkowań psycho – fizycznych do misji jaką jest niesienie pomocy osobą będących w stanie zagrożenia zdrowia lub życia [250, 252]. Wadą praktycznego zastosowania koncepcji biologicznej jest niedocenia- nie związku między procesem myślenia a działaniem, nieświadome kształtowa- nie ruchów, automatyzm. Wszystko, co w wychowaniu jest właściwe dobrym nauczycielom, opiera się nie na automatyzmie, a na intuicji i talencie, które są wzmacniane wiedzą z pedagogiki [150, 154].

Bez względu na wymienione wady, dorobek opisanej powyżej szkoły naukowej jest jednostronny, ale niezwykle cenny i bogaty. Ponadto jest on niezbędny do praktycznej organizacji wychowania fizycznego, ponieważ inne koncepcje go nie zaprzeczają, a jedynie proponują inne podejście do takich kluczowych pojęć jak zdrowie i ruch [159, 164].

Wpływ braku ruchu na zdrowie człowieka przez pryzmat analizy badawczej

Polscy naukowcy E. Minczakiewicz i M. Wielobób przeprowadzili badania, które dotyczyły stanu zdrowia młodych ludzi, w tym niepełnosprawnych, które funk- cjonują w zintegrowanym systemie edukacji w kontekście jakości życia ich ro- dzin, możliwości uczestnictwa w obowiązkowych zajęciach wychowania fizycz- nego w szkole, a także w dodatkowych sekcjach sportowych na tle tych czynni- ków, które w dużej mierze decydują o ich zdrowiu, kondycji fizycznej, a tym samym i o samopoczuciu [177].

Badania z udziałem nauczycieli były skierowane do uczniów szkół podstawo- wych i średnich w Polsce. Badaniami objęto 468 uczniów: 392 (83,8 %) dziew- cząt i 76 (16,2%) chłopców w wieku 13–17 lat, którzy zgodzili się wziąć udział w badaniach. Wyniki były bardzo rozczarowujące, ponieważ w stanie zdrowia młodzieży (zarówno niepełnosprawnych, jak i bez nich) stwierdzono nieprawi- dłości w postawie i w rozwoju (patrz tab. 3.1).

Tab. 1.1. Problemy zdrowotne badanej młodzieży.

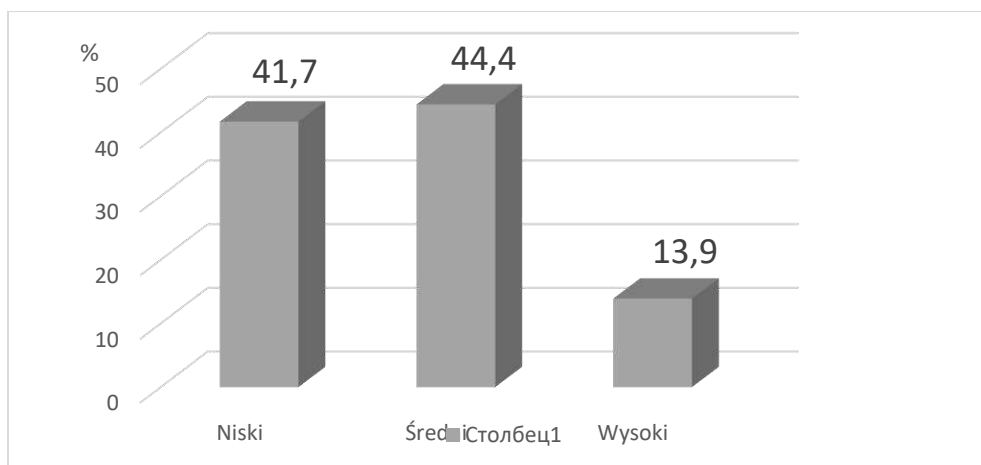
Nr	Problemy zdrowotne	Płeć				Ogółem* N = 486	
		Dziewczęta N = 392		Chłopcy N = 76			
		N	%	n	%	N	%
1.	Wady postawy	392	100,0	76	100,0	486	100
2.	Choroby górnych dróg oddechowych	176	44,9	33	43,4	209	44,7
3.	Wady słuchu i mowy	131	33,4	28	36,8	159	34,0
4.	Alergia	114	29,1	22	28,9	136	28,0
5.	Wady wzroku	79	20,1	31	40,8	110	23,5
6.	Astma	72	18,4	15	19,2	87	18,6
7.	Odchylenia w wysokości i masie ciała	65	16,6	17	22,4	82	17,5
8.	Zaburzenia centralnego układu nerwowego (padaczka, tik)	59	15,1	23	30,3	82	17,5
9.	Niewydolność serca i choroby układu krążenia	37	9,4	11	14,5	48	10,3
10.	Zespół nerczycowy	31	7,9	6	7,9	37	7,6
11.	Wady wrodzone (rozszczip wargi, podniebienia)	17	4,3	9	11,8	26	5,6
12.	Cukrzyca	19	4,8	7	9,2	26	5,6

*Uwaga: jedna osoba mogła mieć więcej niż jeden problem zdrowotny

Autorzy dali następujące wyjaśnienia grupy badawczej:

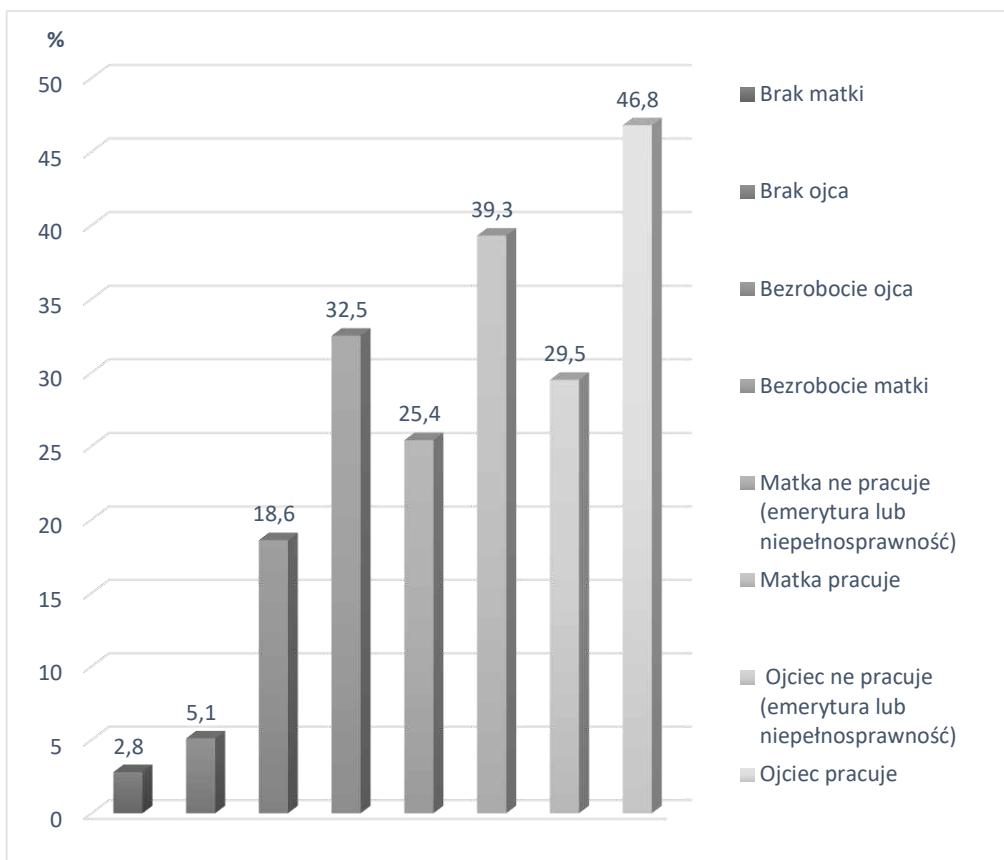
- 41,7% badanych pochodziło z rodzin o niskim statusie społeczno-zawodowym i niskim standardzie życia,

- 44,4% pochodziło z rodzin o średnich dochodach,
- tylko 13,9% uczestników badań pochodziło z rodzin o wysokim statusie społecznym i wysokich standardach życia (patrz ryc. 3.1).

Ryc. 1.1. Status społeczno-zawodowy rodziców.

Niski standard życia rodzin, a to oznacza niska jakość życia ich członków, w tym uczniów, którzy byli uczestnikami badania, spowodowane były tym, że 2,8% z nich wychowywało się bez matki, a 5,1% bez ojca. W przypadku 18,6% uczniów ojciec był bezrobotny, a 32,5% matka. Rentę z tytułu niepełnosprawności lub emeryturę otrzymywało 25,4% matek i 29,5% ojców (patrz ryc. 1.2).

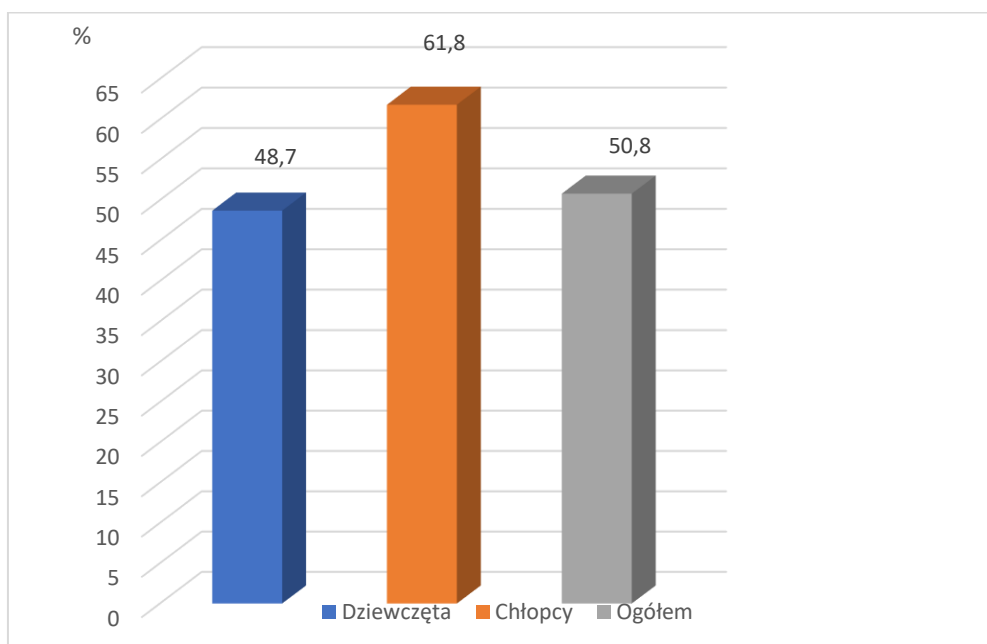

Ryc. 1.2. Status rodziców badanej młodzieży.

Kolejnym czynnikiem negatywnie wpływającym na stan zdrowia młodzieży jest konieczność codziennego dojazdu do szkoły z innych miejscowości, z czym wiąże się ograniczenie snu, odpoczynku i właściwego odżywiania, nie mówiąc o innych, nie mniej istotnych czynnikach. Różnymi środkami transportu do szkół dojeżdżało 50,4% uczniów, pokonując odległość od 6 do 15 km [86, 288]. Sytuacja ze stanem zdrowia uczniów objętych badaniem nie powinna zadziwiać, zważając na to, że oprócz ograniczeniach w zapewnieniu podstawowych potrzeb egzystencjalnych w rozwoju (szczególnie aktywności fizycznej i racjonalnego wypoczynku), zaobserwowano też poważne odchylenia od norm żywieniowych uczniów. Pokazano niezadowalające statystyki, które powinny stać się podstawą do uświadomienia przez rodziców i nauczycieli skali problemu. Tylko 27,8% dziewcząt i 46,1% chłopców rano jadło regularnie śniadanie, a 16,3% dziewcząt i 7,8% tylko od czasu do czasu. Dla 13,3% dziewcząt i 17,1% chłopców obiad w szkole w czasie przerwy lub w domu podczas zajęć był

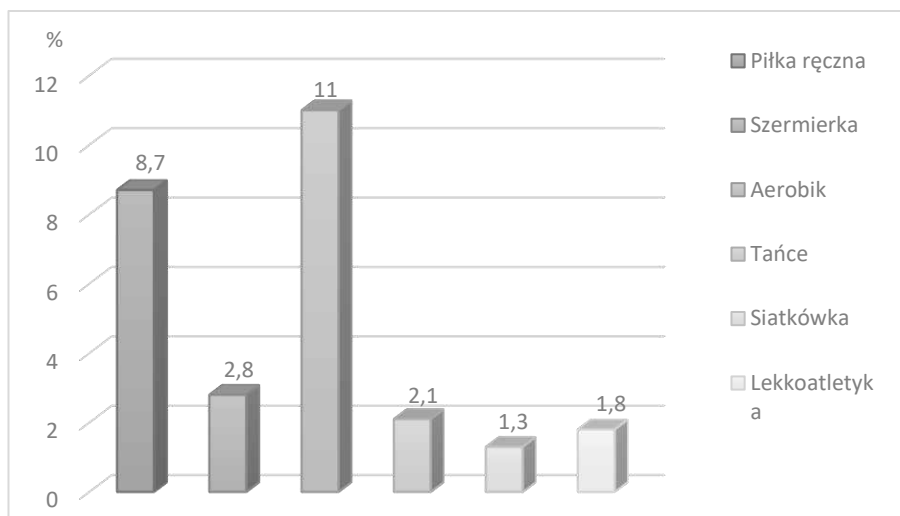
pierwszym posiłkiem w ciągu dnia, a kolacja była jedynym pełnowartościowym posiłkiem.

Do tego specyficznego kompleksu przyczyn dodano także brak należytej uwagi do wychowania fizycznego w szkole, zarówno w szkole podstawowej, jak i średniej. Na podstawie uzyskanych badań można stwierdzić, że tylko 48,7% dziewcząt i 61,8% chłopców (czyli 50,8% wszystkich uczestników badania) regularnie uczestniczyło w zajęciach wychowania fizycznego w szkole (patrz ryc. 1.3).

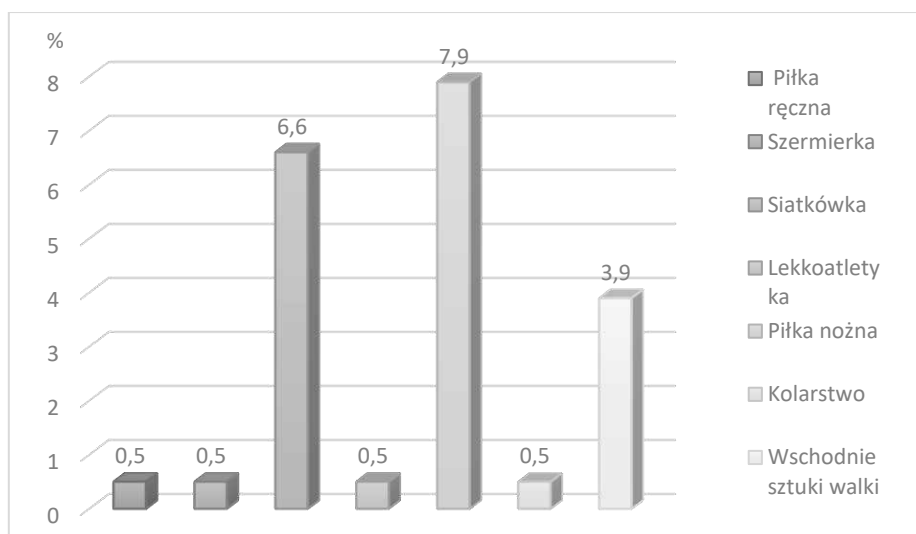

Ryc. 1.3. Udział młodzieży w zajęciach wychowania fizycznego.

Tylko 29,5% było zadowolonych z tego, że w szkole można skorzystać z dużej hali, a 43,8% było zadowolonych z dostępności chociażby do małej hali sportowej. Niezadowolenie z powodu braku hali sportowej wyraziło 26,7% uczniów. Taki stan niezadowolenia pozwala stwierdzić o braku odpowiedniej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w szkołach, gdzie uczyli się uczestnicy badań, czyli boisk sportowych, stadionów, bieżni, kortów tenisowych itp., a także brak profesjonalnych nauczycieli i specjalistów rehabilitacji. Przedstawione wyniki badań (dość wąsko ukierunkowanych, ze względu na cel) prowadzą do wniosków, że wśród młodzieży szkolnej tylko niewielka liczba uczniów była zainteresowana sportem, zarówno wśród dziewcząt, jak i chłopców (patrz ryc. 1.4 i 1.5).

Rys. 1.4. Dyscypliny sportowe, które uprawiają dziewczęta.

Rys. 1.5. Dyscypliny sportowe, które uprawiają chłopcy.

Nawet w przypadku dużej ilości niedociągnięć, na które zwrócono uwagę podczas analizy uzyskanych wyników badań, pocieszający jest fakt, że uczniowie (przynajmniej teoretycznie) byli świadomi potrzeb i zagrożeń, które mogą mieć wpływ na stan fizyczny i zdrowie człowieka (patrz tab. 1.2).

Tab. 1.2. Czynniki warunkujące zdrowie człowieka wg opinii badanej młodzieży.

Nr	Czynniki	Dziewczęta N = 392		Chłopcy N = 76	
		n	%	N	%
1.	Środki zapobiegawcze (szczepienia, przyjmowanie witamin)	308	78,6	65	85,5
2.	Jakość środowiska życia (woda, powietrze, hałas)	306	78,1	49	64,5
3.	Częstotliwość mycia zębów	298	76,0	39	51,3
4.	Ruch na powietrzu	247	63,0	49	64,5
5.	Mycie rąk po wyjściu z toalety	231	58,9	46	60,5
6.	Tryb życia	201	51,3	61	80,3
7.	Wyżywienie	203	51,8	51	67,1
8.	Uprawianie sportu	191	48,7	54	71,1
9.	Atmosfera w szkole i klasie	136	34,7	42	55,3
10.	Oświetlenie podczas czytania i pisanie	142	36,2	11	14,5
11.	Higiena ciała	132	33,7	27	35,5
12.	Umiejętność wykorzystywania wody, powietrza i słońca	123	31,4	24	31,6
13.	Regularna zmiana odzieży	130	33,1	13	17,1
14.	Odporność	105	26,8	21	27,6
15.	Długość snu	74	18,9	31	40,8
16.	Wygodne buty	74	18,9	31	40,8
17.	Atmosfera w rodzinie	71	18,1	23	30,3
18.	Wypoczynek	62	15,8	39	51,3

W wyniku niedostatecznej uwagi w zakresie edukacji zdrowotnej - zarówno psychiczny, jak i fizyczny rozwój młodzieży, objętej systemem integracyjnego kształcenia, oprócz wyżej wymienionych wad ma również inne zaburzenia

stanu zdrowia, w szczególności objawy nadpobudliwości psychoruchowej lub spowolnienia (apatia, depresja), skłonność do palenia, alkoholizmu i narkomanii, a także różne (jawne lub ukryte) przejawy agresji. Jeśli młodzież jest pozbawiona pomocy w zapewnieniu podstawowych potrzeb rozwoju ze strony rodziców i szkół, to jej nie można winić w sytuacji, która istnieje. Problemy ze stanem zdrowia uczniów nabywane są w dzieciństwie, a dają o sobie znać w ciągu całego życia, w trakcie edukacyjnej i zawodowej działalności. Problemy zdrowotne dzieci i młodzieży uczącej się w szkołach integracyjnych, które dominują w systemach edukacyjnych w większości krajów Unii Europejskiej, związane są ze standardem i jakością życia rodzin, niskim poziomem świadomości potrzeb dzieci i młodzieży, brakiem warunków do rozwoju dzieci i młodzieży, związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa osobistego, snu i odpoczynku, aktywności fizycznej i żywienia. W szkołach o różnym stopniu organizacji integracyjnego kształcenia uczniów należy przeprowadzić specjalistyczne badania w celu wykrycia różnych potrzeb dzieci, związanych z innymi problemami. We wszystkich szkołach, a nie tylko integracyjnych należy organizować odpowiedni system wychowania fizycznego z połączeniem z pracą rozgałęzionego systemu kół sportowych. Należy przeznaczyć środki na odbudowę i modernizację istniejących i na budowę nowych obiektów sportowo-rekreacyjnych, spełniających standardy Unii Europejskiej, w pierwszej kolejności dostępnych dla dzieci i młodzieży szkolnej, niezależnie od płci, wieku i stanu zdrowia. Zarówno w instytucjach edukacyjnych, jak i w zdrowotno-wychowawczych należy zwrócić znaczącą uwagę na organizację zajęć wychowania fizycznego i sportu, do czego potrzebne są odpowiednio wyposażone hale sportowe i sprzyjające środowisko. Aby zapewnić wychowaniu fizycznemu w szkole właściwy poziom (niezależnie od typu szkoły – segregacyjnej czy integracyjnej, ogólnokształcącej lub alternatywnej), należy zadbać o odpowiednie kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego, trenerów i specjalistów rehabilitacji.

Tak więc, biologiczna koncepcja wychowania fizycznego, do której stosowane jest podejście interdyscyplinarne, opiera się na podstawowej zasadzie. Chodzi o to, że od chwili urodzenia w rozwoju człowieka należy uwzględnić dwa kierunki: jeden z nich musi być zorientowany na socjalizację, drugi – na utrzymanie kondycji fizycznej. Oba te oddziaływania są elementami wychowania jako wieloaspektowego wdrażania w kulturę. Wcześniej biologiczna koncepcja była właściwie jedyną, którą wiązano z zagadnieniami wychowania fizycznego.

Należy zwrócić uwagę, że termin "kultura" nie wykorzystywano wcześniej do kondycji fizycznej człowieka. W trakcie ewolucji pojęć naukowych i rozwoju nauk społecznych, biologiczna koncepcja została poddana ostrej krytyce. Obecnie, jak już wspomniano powyżej, nauka o kulturze fizycznej znajduje się w interdyscyplinarnym polu zainteresowań i badań naukowych, a więc biologiczna koncepcja, nie tracąc na swojej aktualności, stała się elementem tej nauki.

1.2. Pedagogiczna koncepcja edukacji przez ruch

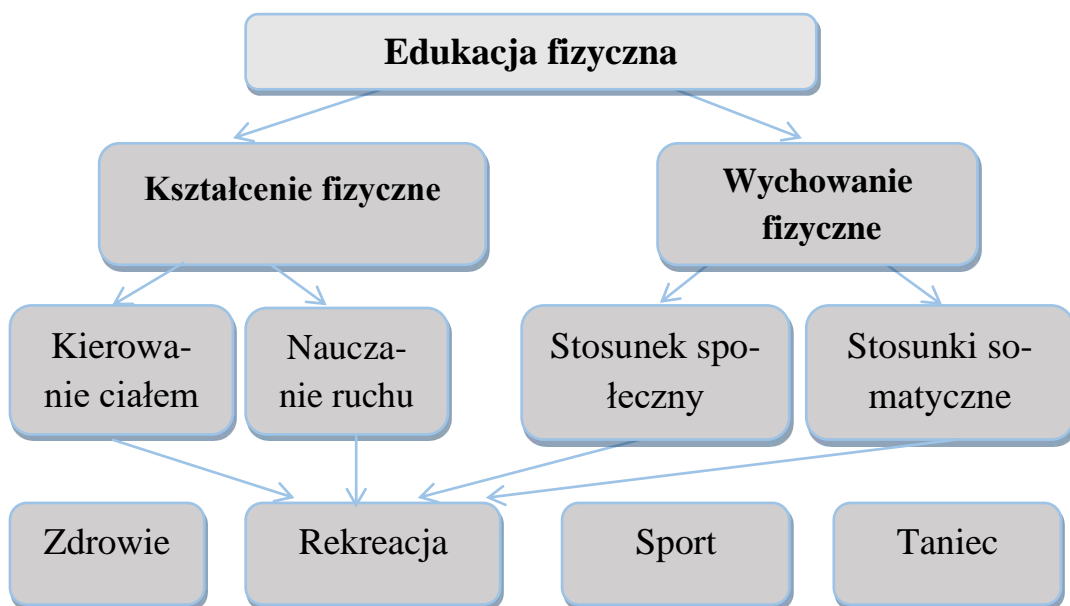
Istota pedagogicznej koncepcji edukacji przez ruch

Rola pedagogiki w działalności wychowawczej, kulturze fizycznej – wychowaniu fizycznym czy sporcie, a także jej rola jako środka oddziaływania zadań społecznych w wychowanie - pozwalają nakreślić jej naukowy charakter [39, 131, 156, 193, 200, 208, 239,]. Współczesne społeczeństwo oczekuje od nauki nie tylko informacji, jak należy coś robić, ale także zaleceń dotyczących tego, co należy zrobić. Wśród nauk, które współdziałają z pedagogiką, są takie, które zajmują się procesami rozwoju dzieci i młodzieży, przede wszystkim, to nauki biologiczne. Z wykorzystaniem ich metodologii prowadzone są liczne badania rozwoju osobistego człowieka, wrodzonych i nabytych cech motorycznych, umiejętności ruchowych i korekcji odchyłeń od uznanych norm.

Niemiecki termin pedagogicznej koncepcji edukacji przez ruch – "das bildungstheoretische-konzept Erziehung Bewegung durch", w anglojęzycznych źródłach – "Education through movement". Koncepcja ta opiera się na ideach filantropistów, przede wszystkim GutsMuthsa. Szkolna edukacja fizyczna w Austrii od wielu lat opiera się właśnie na tej koncepcji. Ruchy w niej są uważane za środek osobistego rozwoju charakteru, dyscypliny, siły ducha, edukacji społecznej i estetycznej. Kładzie nacisk na umiejętność samowyróżnienia się poprzez środki ruchu, kontakt z innymi, porównanie swoich umiejętności z umiejętnościami innych. Motto tej koncepcji może być krótko określone nie jako "ucz się poruszać", a jako "poruszając się, ucz się" [210]. Wychowanie fizyczne w tej koncepcji jest ważnym i niezbędnym elementem kształcenia ogólnego ludzi. Z reguły cel i zadania wychowania fizycznego wiążą się ze wzmacnianiem siły woli, wiary w człowieka, kształtowaniem większej zdolności koncentracji, a także rozwojem społecznym i intelektualnym. Programy edukacji fizycznej nie

cechują się wielką różnorodnością. Zwykle treść edukacji fizycznej obejmuje zestaw ćwiczeń i gier, które odpowiadają danej grupie wiekowej i poziomowi umiejętności dzieci i młodzieży, jednak ważne jest, aby zadania edukacyjne realizowane były w dobrej atmosferze. Demonstrując działanie tej koncepcji, Crum przytaczał cel biegu – to rozwój umiejętności współpracy, chęć podejmowania ryzyka, wiara w siebie, odpowiedzialność itp. W tym przypadku treść programu obejmuje bieg na orientację w terenie, gry z biegiem i sztafety. Zadaniem nauczycieli jest zapewnienie dobrej organizacji i przyjemnej atmosfery podczas zajęć [211, 220]. Pedagogika to nauka o wychowaniu, której przedmiotem jest działalność wychowawcza, mająca na celu wyposażenie społeczeństwa w wiedzę, sprawności ogólne i zawodowe, zainteresowania, systemy wartości, postawy i przekonania oraz przysposobienie do oddziaływania na własny rozwój [13, 39, 149]. Pedagogika to nauka społeczna, która podzielono się na szereg poszczególnych gałęzi. Należą do nich pedagogika ogólna, teoria wychowania, dydaktyka ogólna, dydaktyka przedmiotowa itp [153, 169]. Wychowanie fizyczne jest jednym z elementów szeroko prezentowanej kultury fizycznej w połączeniu ze sportem i rehabilitacją ruchową. Wszystkie te elementy połączone są podstawowym działaniem, jakim jest ruch. Jest on obowiązkowy w zajęciach edukacyjnych z przedmiotu wychowanie fizyczne, na zajęciach sportowych zarówno w celu rekreacji, jak i w celach edukacyjnych, w profesjonalnej turystyce lub na zajęciach terapeutycznych.

Wychowanie fizyczne jest osobnym elementem procesu edukacyjnego. Jeszcze w 1805 r. Jędrzej Śniadecki napisał o tym tak: "W doświadczeniu wychowania fizycznego, czyli cielesnego od umysłowego albo moralnego oddzielać nie należy i nie można, wszelako w nauce i rozumowaniu można je uważać osobno. Faktycznie edukacja stanowi nierozdzielalną całość, która jest określona przez jedność celów i założeń, oznaczonych w programach nauczania. Pedagogika opiera się na fizjologii i psychologii, a edukacja jest to ogół procesów i oddziaływań, których celem jest zmienianie ludzi, przede wszystkim dzieci i młodzieży, stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowawczych, patrz ryc. 1.6. [181, 200].

Ryc. 1.6. Edukacja fizyczna jako kształcenie fizyczne i wychowanie fizyczne (Grabowski, 1997, s. 222).

Zjawisko kryzysu w systemach szkolnych na świecie, charakterystyczne dla drugiej połowy XX w., spowodowane było zbyt powolnymi zmianami w szkolnictwie średnim w obliczu gwałtownych zmian w rozwoju technologicznym i społecznym. Coraz częściej w znacznej liczbie krajów, które chcą uniknąć kolejnych kryzysów, w szkołach podnoszone są kwestie wdrażania autonomii i reform decentralizacyjnych. Wysiłki są kierowane na realizację kluczowej idei, polegającej na nadaniu współczesnym modelom nauczania i wychowania innego klimatu, alternatywnej koncepcji do uczniów, ich rodziców i współpracy z nauczycielami. Światowa myśl pedagogiczna powraca do idei M. Montessoriego, R. Steinera, P. Petersona i A. Niela [126, 202]. Na początku nowego tysiąclecia chodzi o wyraźne przejście od szkoły konwencjonalnej, bez własnego oblicza, bez własnego personalistycznego, egzystencjalnego i społecznego wymiaru do autorskich, organizacyjnych, ekonomicznie i programowo – suwerennych szkół. To jest widocznym objawem przywrócenia pedagogicznych idei z poprzednich epok, opartych na wieloletnim doświadczeniu szkół

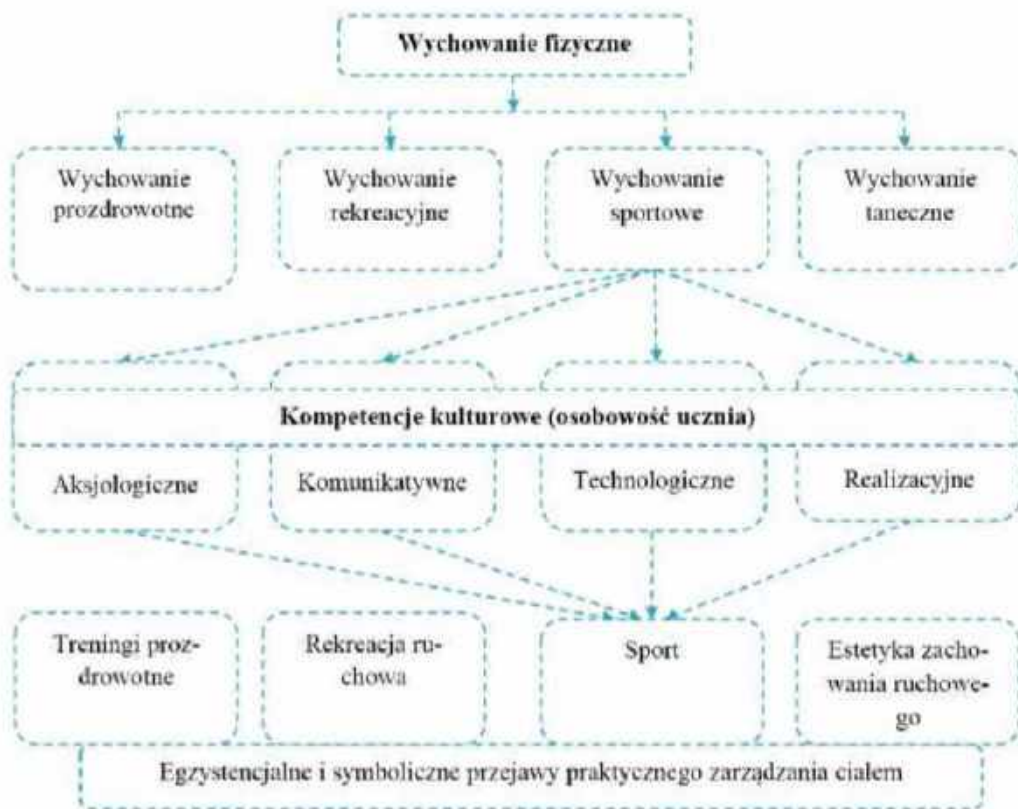
eksperymentalnych. Prowadzi to do powstania pedagogiki reform i stosowania na mikro-poziomie zupełnie nowych rozwiązań. W końcu lat 80. i początku. lat 90. XX w. coraz częściej pojawiają się projekty reform edukacji procesu edukacyjnego w poszczególnych szkołach z udziałem samych nauczycieli. Takie szkoły są nazywane w różny sposób: niezależne, autonomiczne, z rozszerzoną odpowiedzialnością, z własnym profilem, z częściową autonomią, indywidualnych projektów lub autorskimi. Dobra edukacja powinna służyć następującym celom:

- przekazywać możliwości rozwoju z pokolenia na pokolenie,
- dokonywać zdrowej adaptacji nowych członków do funkcjonowania w społeczności,
- przygotowywać poszczególnych ludzi do samorealizacji [156],
- Oznacza to, że edukacja wysokiej jakości to ta, która inteligentnie stymuluje rozwój człowieka w umysłowym, emocjonalnym, psychomotorycznym, fizycznym, moralnym i duchowym aspekcie [151, 171].

Znaczenie ruchu i aktywności fizycznej dla człowieka

Ruch jest ważnym elementem wychowania fizycznego jako jednego z elementów kultury fizycznej. Według Pawłuckiego, wychowanie fizyczne jest społecznym procesem kształtowania się kompetencji kulturowych u wychowanków w celu ich przygotowania do udziału w prozdrowotnej, rekreacyjnej, sportowej działalności, a także do pielęgnacji ciała z punktu widzenia estetycznie-zwyczajowych i estetycznie artystycznych podejść, patrz rys. 3.7 [179, 204, 245]. Z. Gilewicz określał koncepcje edukacji fizycznej nieco inaczej –do głównych funkcji wychowania fizycznego należą [95]:

- funkcja stymulująca, która ma biospołeczny charakter rozwoju osobistego. Pedagogiczna świadomość musi dostosowywać się do rozwoju osobowości, wspierać ją, zapewnić optymalne warunki do ogólnej dynamiki rozwoju;
- funkcja adaptacyjna, zgodnie z którą człowiek dostosowuje się do biogeograficznego, społecznego środowiska, liczby i rodzajów ćwiczeń, zadań postawionych w celu wykonywania określonych czynności;
- funkcja kompensacyjna, która za pomocą środków zapobiegawczych kieruje rozwój wychowanka w odpowiednie tory;

Ryc. 1.7. Wychowanie fizyczne jako "wychowanie do różnych znaczeń wartości ciała" (Pawłucki, 1996).

Na podstawie wymienionych można stwierdzić, że wynik wychowania staje się procesem przemiany tak zwanego "naturalnego" wychowania w zaplanowany proces wychowawczy – uporządkowany i dostosowany do sił i potrzeb wychowanka [208]. Zmiany warunków życiowych, charakterystyczne dla współczesności, zmniejszyły poziom świadomości ludzkiej potrzeby ruchu. Rozwój nauki i technologii, ułatwiający ludziom życie, eliminuje ruch i konieczność pracy fizycznej. Współczesne udogodnienia, środki komunikacji, automatyzacja zmniejszają do minimum wysiłek fizyczny, a telewizja i Internet zabierają coraz więcej wolnego czasu i przyczyniają się do siedzącego trybu życia. W większości wysoko rozwiniętych krajów przez co najmniej ostatnie 20 lat można mówić o epidemii "ruchowego lenistwa". Siedzący tryb życia, który rozprzestrzenia się na różne grupy społeczne jest całkowicie sprzeczny z potrzebami naturalnej

aktywności ruchowej człowieka. W Europie z 10 osób sport uprawia 6. Do krajów, których obywatele wykazują wysoka aktywność fizyczną, należą: Irlandia, Szwecja, Finlandia i Dania. Za najmniej aktywnych uważani są Bułgarzy, Włosi i Grecy, wśród których tylko 3% ludności twierdzi, że regularnie uprawia sport. W Polsce 3–10% dorosłych kobiet i mężczyzn, w zależności od wieku wykazują wystarczającą aktywność fizyczną, a inni prowadzą typowo "siedzący" tryb życia, wykonując ćwiczenia fizyczne tylko od czasu do czasu. Największymi przeszkodami, które utrudniają regularną aktywność fizyczną, obywatele Polski nazywają: brak czasu (46%), choroby lub niepełnosprawność (15%), brak odpowiedniej infrastruktury (8%) i brak możliwości uprawiania sportu w pobliżu miejsca zamieszkania. Zgodnie z wynikami znacznej liczby badań naukowych w ciągu ostatnich 20 lat siedzący tryb życia negatywnie wpływa na zdrowie. Początkowo wynikami badań wykazano, że jest to charakterystyczne dla dorosłych, dalszymi badaniami wykazano, że dotyczy to również dzieci i młodzież w ogóle [99]. Ruch jest nieodłącznym atrybutem życia, który leczy, jednak jest nie do kupienia z aptekarskiej półki. Ruch ma wpływ na prawidłowy przebieg procesów fizjologicznych i metabolicznych, a jego brak stanowi największe zagrożenie dla zdrowia [136].

Organizm człowieka jest przystosowany do poziomu aktywności z okresu paleolitu, kiedy to zaspokojenie podstawowych potrzeb wiązało się z wysiłkiem. Wzmoczona aktywność, związana z przemieszczaniem się w pogoni za zwierzyną i poszukiwaniem pożywienia, przemieniała się z krótkimi okresami o mniejszej intensywności wysiłku. Ruch to zdrowie – to niezaprzeczalny fakt, który już od ponad pół wieku niestrudzenie udowadniają sportowcy, lekarze, pedagodzy, terapeuci i kardiolodzy [194, 208].

Jazda na rowerze, jogging – to zazwyczaj te rodzaje aktywności, które poprawiają samopoczucie i są skutecznym sposobem na zapewnienie długowieczności. Istnieje kilka powodów, które uwarunkowują konieczność uprawiania sportu: dzięki niemu można obniżyć ciśnienie krwi i poziom cholesterolu, spalić nadmierną tkankę tłuszczową, pozbyć się stresu i innych zaburzeń psychicznych [238, 240, 251, 271].

Ruch jest konieczny dla prawidłowego funkcjonowania całego organizmu. Wszystkie części ciała są ze sobą powiązane, dlatego stanowią podstawę ruchu. Dla prawidłowego rozwoju mięśni ważny jest dobry stan kości oraz prawidłowa budowa stawów. Szkielet jest najważniejszym elementem układu mięśniowo-

szkieletowego. Ruch prowadzi do reakcji różnych jego części. Dla zachowania zdrowia jest niezwykle ważne, aby wszystkie elementy były w dobrym stanie i działały bez zakłóceń. Współczesny styl życia, liczba godzin spędzonych na siedząco przed komputerem, telewizorem lub w samochodzie nie przyczyniają się do rozwoju mięśni, dobrego samopoczucia i zdrowia [303, 309, 315, 332]. Aby zapobiec chorobom cywilizacyjnym, warto być aktywnym ruchowo, póki jeszcze nie jest za późno. Ruch jest najlepszym środkiem przeciwko stresowi i problemom osobistym. Aktywność fizyczna prowadzi do wzrostu ilości hormonów szczęścia, a więc poprawia samopoczucie i codzienny nastrój [9].

Niewątpliwie największe znaczenie dla zdrowia człowieka mają zajęcia sportowe, ze względu na to, że mają one wpływ na psychikę, samopoczucie i stan zdrowia. Badaniami udowodniono, że ruch ma ogromne znaczenie w walce z otyłością i nadwagą [34]. Wykazano, że aktywność fizyczna ma większą wartość, niż przestrzeganie diety. Nawet proste ćwiczenia, pod warunkiem regularnego ich wykonywania, prowadzą do zmniejszenia masy ciała i spalania tkanki tłuszczowej. Jednej diety nie wystarczy, należy uzupełnić ją ćwiczeniami i dużą motywacją. Warto wiedzieć, że 20-minutowy jogging prowadzi do utraty około 180 kcal, co można porównać z wartością energetyczną jednej szklanki mleka. Spalanie większej ilości kalorii podczas wysiłku fizycznego prowadzi do poprawy metabolizmu. Każda aktywność fizyczna leczy wiele odchyłeń, jest terapią antystresową i najlepszym sposobem na poprawę samopoczucia [23, 78, 116].

Badaniem wpływu aktywności fizycznej na organizm człowieka zajmują się specjaliści z różnych dziedzin nauki. W konsekwencji, terminologia, którą oni stosują, nie zawsze jest równoważna i nie zawsze dotyczy tych samych przejawów aktywności ruchowej. Sport, aktywny wypoczynek, aktywność fizyczna są wyznaczone dowolnie i uważane za wzajemnie wymienne. Spontaniczny spacer, który jest najprostszym rodzajem ruchu, jeśli jest planowany i wykonywany z określoną intensywnością i systematycznie, staje się specyficzną subkategorią aktywności – to fizyczny trening, który wzmacnia siły organizmu i poprawia stan zdrowia [257]. Zdaniem K. Boucharda i Katzmarzyka, aktywność fizyczna to każda praca, ruch wykonany przez mięśnie szkieletowe organizmu, który charakteryzuje się spalaniem energii, w przeciwieństwie do wypoczynku. S. Kozłowski, K. Nazar i H. Kaciuba-Uściłko określili wychowanie fizyczne jako pracę

mięśni i kompleks czynności motorycznych, powodujących zmiany w organizmie [136, 180].

Aktywność fizyczna obejmuje aktywność związaną z zawodem, pracą wykonywaną w domu w określonym celu i systematyczne ćwiczenia fizyczne, a także wszystkie inne formy aktywnego spędzania czasu. Aktywność fizyczna w czasie wolnym może być spontaniczna lub zorganizowana i zaplanowana w zależności od rodzaju, czasu trwania i częstotliwości. Wypoczynek w swej istocie jest dobrowolnym rodzajem aktywności, a jego formy są określane zainteresowaniami i możliwościami związanymi z miejscem pobytu [112, 280].

W sporcie trening fizyczny ma swoją własną strukturę, obowiązkowe zasady i często towarzyszy mu sportowy duch zespołu. Stosunkowo trudno określić wydatkowanie energii związane z aktywnością fizyczną. Dostępne narzędzia do przeprowadzenia pomiarów, uznawane za wystarczająco obiektywne, oparte są na określeniu ilości energii otrzymanej z jedzeniem, za pomocą kalorymetrii bezpośredniej i pośredniej, a także metody podwójnie znakowanej wody – metody ergometrii bezpośredniej w komorach kalorymetrycznych, czyli ustalenia zużycia energii organizmu poprzez dokładny pomiar ciepła, który jest wydzielany przez organizm w różnych warunkach jego istnienia; za pomocą metody ergometrii pośredniej (oddechowej) – obliczenie współczynnika oddechowego za składem chemicznym wdychanego i wydychanego powietrza podczas różnych rodzajów działalności; metoda ergometrii elementarnej (w ciągu 15 dni) – dokładnej kontroli dynamiki masy ciała i określenie energii według ekwiwalentu: 6750 kcal/kg (28242 kJ/kg); metoda chronometrażowo-tabelaryczna – chronometrażowe notowanie dobowych strat podczas wszystkich rodzajów działalności w tabelach CFA; metoda pomiaru tętna – określenie stałej wartości energetycznej rzutu serca: 18,7J (78,2 J) [136]. Metody te są dość skomplikowane i używane głównie w warunkach klinicznych. Pozytywny wpływ aktywności fizycznej szczególnie przejawia się w sferze psychologicznej – poprawia samopoczucie, zmniejsza poczucie lęku, osłabia stany depresyjne, pozytywnie wpływa na sen. W badaniach naukowych kilku lat nadano wielu dowodów na to, że wzrost aktywności fizycznej w sposób szczególny wpływa na zdrowie, rozwija ciało i opóźnia proces starzenia, zapobiega rozwojowi poważnych chorób i przedwczesnej śmierci [313, 315].

W dostępnych badaniach ujawniono, że osoby, które nie palą, utrzymują odpowiednią masę ciała i wykonują odpowiednie ćwiczenia fizyczne, żyją średnio

o 5–7 lat dłużej niż ich rówieśnicy, którzy nie przestrzegają zasad zdrowego stylu życia [40, 240]. Brak odpowiedniej aktywności fizycznej, która zapewnia dobry stan zdrowia, jest zjawiskiem, które w skali globalnej dotyczy wszystkich narodów. Łatwo przewidzieć perspektywę tego zjawiska: z każdym rokiem coraz bardziej powszechne stają się nadwaga i otyłość, cukrzyca, nadciśnienie, choroby układu mięśniowo-szkieletowego, a także wiele innych chorób i zaburzeń funkcjonalnych. Aby uzyskać korzyści z treningu, wystarczą regularne, 30. min zajęcia o średniej intensywności, 5 dni w tygodniu. Aby to osiągnąć, należy wybrać swoją ulubioną dyscyplinę sportową, wśród których – szybki marsz, bieganie, pływanie, jazda na rowerze, taniec, aerobik, jazda na nartach lub łyżwach, ważne jest, aby uprawiać je z innymi ludźmi, podobnie myślącymi. Podstawą racjonalnego wprowadzania obciążeń fizycznych jest uwzględnienie mechanizmu adaptacji – stopniowe wprowadzanie obciążeń fizycznych, począwszy od prostszych rodzajów, gdyż niebezpieczne jest „ostre” przejście od bierności do maksymalnej aktywności. Trudno przecenić pozytywny wpływ ćwiczeń na funkcjonowanie organizmu, szczególnie w podeszłym wieku dla pomyślnego starzenia się. Regularna, odpowiednio dobrana aktywność ruchowa stwarza możliwości do lepszej samokontroli i niezależności, poprawia samopoczucie osób starszych [328, 330, 332].

Nie ulega wątpliwości, że obecnie brak aktywności fizycznej uznawany jest jako główne zagrożenie XXI wieku. W znacznej liczbie materiałów Światowej Organizacji Zdrowia (World Health Organization), międzynarodowych towarzystw naukowych, publikacji naukowców z różnych krajów wskazano, że siedzący tryb życia jest jednym z największych problemów zdrowotnych współczesnego człowieka, dlatego należy znaleźć skuteczne sposoby przekonania milionów dorosłych, dzieci i młodzieży w celowości systematycznej, odpowiednio ukierunkowanej aktywności fizycznej. Jeśli zamiast siedzącego trybu życia i weekendów przed telewizorem ludzie będą wybierali aktywny wypoczynek, to będą mogli czuć się szczęśliwi [313]. Ruch – to zdrowie. Im więcej ruchu w ciągu dnia, tym więcej z niego korzyści. Aktywność fizyczna poprawia wygląd, pomaga zrzucić zbędne kilogramy by stać się szczuplejszym, zmniejsza ryzyko rozwoju chorób i zwiększa odporność organizmu [21, 49, 340].

Aktywność fizyczna pozytywnie wpływa na rozwój dzieci, stymuluje prawidłowe ich wzrastanie. Dla osób dorosłych jest profilaktyką chorób i pozwala utrzymać dobrą kondycję w każdym wieku. Ruch pozytywnie wpływa na układ

sercowo-naczyniowy, układ odpornościowy organizmu i skuteczność nasycania tlenem. Im bardziej regularne jest uprawianie sportu, tym większy jest rozwój mięśnia sercowego. Serce, aby dostosować się do nowych wymagań, rośnie i zwiększa wydajność. Ludzie, którzy regularnie uprawiają sport, mniej się męczą i są gotowi do treningów bez wewnętrznego oporu. Aktywność fizyczna wpływa również na funkcjonowanie wątroby, pracę układu hormonalnego [4, 20, 43, 59, 61, 88].

Osoby stosujące diety zdają sobie sprawę, że bez obciążeń fizycznych nie sposób schudnąć. Regularne ćwiczenia zapobiegają powstawaniu nadwagi i otyłości. Ponadto sport zapobiega sztywności stawów, reguluje perystaltykę całego przewodu pokarmowego i chroni układ mięśniowo-szkieletowy przed demineralizacją i osteoporozą. Minimalna codzienna aktywność fizyczna, która ma pozytywny wpływ na zdrowie, jest odpowiednikiem 3. km spacerów w ciągu pół godziny. Dzieciom i młodzieży należy poświęcać na ruch co najmniej 1 godz. dziennie. Ważne pedagogiczne znaczenie ma rodzinne sportowe wychowanie, które może polegać na wspólnych wycieczkach rowerowych, porannym biegu, grach na świeżym powietrzu, jeździe na rolkach, łyżwach, nartach itp. Oprócz spontanicznych rodzajów aktywności ruchowej (spacer, bieg), ważne jest, aby dzieci i młodzież miały korzyść z lekcji wychowania fizycznego w szkole. Tak więc, podstawą do zastosowania pedagogicznej koncepcji wychowania fizycznego służy jego potrzeba, która, zdaniem S. Kozłowskiego i K. Nazara i H. Kaciuba-Uściłko [136, 349], owocuje następującymi korzyściami:

- chroni przed osteoporozą,
- zwiększa wytrzymałość kości;
- przyczynia się do zmniejszenia masy ciała i utrzymania odpowiedniej wagi,
- poprawia przemianę materii,
- zmniejsza ryzyko depresji,
- poprawia stan psychiczny,
- zwiększa poczucie własnej wartości,
- poprawia kondycję fizyczną,
- zmniejsza ryzyko chorób;
- zapobiega nadmiernej akumulacji tłuszczu w organizmie.

Edukacja przez ruch

System edukacji w większości krajów Unii Europejskiej obejmuje następujące poziomy:

- edukacja przedszkolna (5–6 lat), która powinna dać wsparcie na starcie systemu,
- edukacja na poziomie szkoły podstawowej (7–12 lat), która musi zapewnić opiekę nad dziećmi i być bezpieczną,
- edukacja na poziomie gimnazjum (12–15 lat), która powinna pomagać odkrywać potencjał i rozwijać zainteresowanie uczniów,
- edukacja na poziomie szkoły średniej (15–18 lat), która daje solidne przygotowanie do dalszej nauki.

Edukacja przez ruch (Education through movement – ETM) – to pedagogiczny system nauczania i terapii, przeznaczony przede wszystkim do pracy z dziećmi w przedszkolu i szkole podstawowej. System edukacji przez ruch jest zbiorem technik i metod kształcenia wyprowadzonych z ruchu swobodnego lub rytmicznego. Wszystkie metody i techniki wiążą ze sobą wewnętrzne zasady dydaktyczne systemu EPR, który jako całość tworzy metodę integralnego, a więc holistycznego rozwoju dziecka [65, 66]. Jak twierdził polski naukowiec R. Więckowski [311] "edukacja przez ruch to system form i metod kształcenia oraz terapii, który wykorzystuje naturalny, spontaniczny ruch organizmu. Człowiek porusza się, a w konsekwencji, poprzez ruch pobudza zmysły, przez które postrzega otaczający go świat.

Metoda ta jest skierowana do dzieci w wieku przedszkolnym i szkoły podstawowej, a sam system jest holistycznym połączeniem wszystkich poziomów wychowania i nauczania w procesie bezpośredniej aktywności ruchowej i gry". Dydaktyczna sytuacja, mająca na celu nabycie doświadczenia znaczeniowego (nauki), występuje w relacjach ucznia z:

- własnym ciałem,
- organami zmysłów (słuch, wzrok, dotyk, węch) i wrażeniami przestrzonnymi,
- środowiskiem materialnym i społecznym,
- realiami kulturowymi [14, 34].

Obserwacja nauczyciela ruchów dzieci staje się źródłem informacji o samych dzieciach: kto z grupy jest uczniem kinestetycznym, kto nie ma problemów z koordynacją ruchów i kto w tym wymaga szczególnej pomocy pedagogicznej. Ćwiczenia, które proponuje nauczyciel, rozwijają umiejętności motoryczne dziecka, fizjologiczne narządy organizmu (różne rodzaje ćwiczeń dla różnych grup wiekowych), a także przyczyniają się do społecznego rozwoju dzieci (wspólna działalność artystyczna z innymi dziećmi). Należy zauważyć, że wspólna działalność z tworzenia różnych wyrobów artystycznych (np. origami) jest istotnym elementem tej metody [14, 20, 36].

Poszczególne technologie systemu EPR wykorzystywane są również w pracy ze starszymi dziećmi i młodzieżą, pod warunkiem, że podczas innych czynności będą pełniły funkcje relaksacyjne i terapeutyczne, które są przygotowawczymi do realizacji poważnych zadań ruchowych. Ponadto, technologia systemu EPR często jest używana w specjalnych szkołach, pod warunkiem dostosowania się do poziomu trudności poszczególnych zadań lub konfiguracji elementów poszczególnych technologii [54, 56, 66, 86, 90,].

Podstawowe pojęcia systemu Edukacji przez ruch

Do podstawowych pojęć EPR odnoszone są następujące: integracja sensoryczna, integracja psychiczna, karta pracy w systemie EPR, kinezylogiczna gra dydaktyczna, kinestezja, koło holizmu w systemie EPR, koło pierwszej zasady dydaktycznej systemu EPR, koło drugiej zasady dydaktycznej systemu EPR, koło trzeciej zasady dydaktycznej systemu EPR, koło czwartej zasady dydaktycznej systemu EPR, koło piątej zasady dydaktycznej systemu EPR, koło zintegrowanego uczenia, kompetencja miarowych uderzeń, kompetencje, kształcenie zintegrowane, metoda dynamicznych obrazów, opóźniona gratyfikacja, origami-baje, origami-story, poznawcza koncepcja rozwijającego się dziecka, propriocepcja, równoważny wachlarz. Metoda stosowana w systemie edukacji przez ruch jest mieszanką wielu ćwiczeń, mających na celu aktywizację poszczególnych funkcji organizmu. Ćwiczenia tego systemu opierają się na ruchu, włączając zintegrowane ruchy różnych części ciała, które są stosowane w trakcie wykonywania wyrobu artystycznego. W trakcie wspólnej pracy dzieci zachowują się tak, jak podpowiada im ich organizm [94, 99, 100, 101, 131]. Formami tego ruchu mogą być: klaskanie w dłonie, machanie rękami, kołysanie, wstawanie,

siadanie, skrzyżowanie nóg pod stołem, rąk na stole, stukanie palcami, rysowanie palcami różnorodnych wzorów na stole, wędrowanie palcami na arkuszu papieru, skrzyżowanie rąk na piersiach, skoki, obroty i inne spontaniczne ruchy zależne od dostępnej przestrzeni.

Tak więc, na przykład, podczas stosowania tej metody dziecko nabywa następujące umiejętności i nawyki:

- ćwiczenia na motorykę w zakresie podstawowych ruchów poprzez rysowanie znaków graficzno-motorycznych,
- umiejętność składania papieru zgodnie ze sztuką origami,
- wzbogacenie słownictwa i rozwijanie mowy,
- rozwój umiejętności zgodnego współdziałania w dwójkach oraz w zespole, zmniejszenie szans wystąpienia stresu i niewłaściwego zachowania;
- zwiększenie poczucia własnej wartości i poczucia sukcesu.

W wielu ćwiczeniach wykonywanych w ramach stosowania systemu EPR dzieci rytmicznie poruszają się i na przemian używają prawej i lewej ręki. Ruch taki powoduje bilans energetyczny obu połówki ciała, zwiększa dotlenienie mózgu, relaksuje, odpręża, daje wrażenie swobody i relaksu, jednocześnie dobrze przygotowuje ciało do dalszych działań [221, 240, 247, 251].

W rezultacie ruch ten przynosi dla dziecka pozytywne efekty edukacyjne, który między innymi rozwija obie półkule mózgu, co prowadzi do jego synchronizacji i zwiększenia skuteczności pracy mózgu. Ćwiczenia, które należy wykonywać w grupie zgodnie z wyraźnie określoną procedurą, najlepiej robić rytmicznie pod muzykę. Zaplanowany ruch powinien być naturalnym i wynikać z wewnętrznej potrzeby, charakterystycznej dla odpowiedniego etapu rozwoju dziecka. W każdej rytmicznej grze przewiduje się określony sposób postępowania, który prowadzi do jej przekształcenia w grę dydaktyczną, czego wynikiem staje się produkt artystyczny. Ćwiczenia powinny być realizowane przez dotyk i manipulację. Prace przygotowawcze do ćwiczeń odbywają się poprzez ruchy prezentowane przez nauczyciela w postaci głównych zasad gry. Nauczyciel sam przygotowuje takie gry, mając na uwadze to, że muszą one przewidywać ruchy poszczególnych części ciała, np. nóg i to, że kinezylogiczna gra dydaktyczna zapewnia optymalny ruch całego ciała [36, 40]. Dzieci poruszają się nie dla samego ruchu, lecz żeby stworzyć nową jakość własnego doświadczenia, którego wynikiem staje się plastyczna, techniczna i artystyczna impresja, która rozwija

u dziecka poczucie sukcesu i samorealizacji. Odpowiednią podstawą do praktycznych działań jest czas oczekiwania na radość z kolejnych działań twórczych. Aby zajęcia proponowane uczniom miały sens i były adekwatne do potrzeb ich rozwoju, proponowana metoda powinna opierać się na sprawdzonej i empirycznie uzasadnionej teorii naukowej. Teoria ta opisuje proces rozwoju dziecka a właśnie tym procesem zajmuje się system edukacji przez ruch. Istnieje teoria pedagogiczna, związana z psychologiczną koncepcją poznania człowieka, który się rozwija [289, 311, 320].

Pierwsze zdanie sformułowania koncepcji tej teorii dotyczy działań pedagogicznych systemu edukacji przez ruch, ponieważ dziecko, które uczy się za pomocą metod i technologii systemu edukacji przez ruch, jest niezależną osobowością, która bierze udział w bezustannym procesie przyswajania informacji, w wyniku czego zdobywa umiejętności i wiedzę o świecie. Istnieje współczesna teoria, która neguje potrzebę realizacji jasno określonych programów nauczania. Jest teoria apolityczna, która opiera się na empirycznie sprawdzonej informacji na temat rozwoju człowieka, szanuje samodzielność dziecka i jego prawo do wolności i kreatywności. Istnieje teoria oparta na wartościach edukacji, a także innych teoriach uzasadniających celowość wykorzystania opisanych technologii systemu edukacji poprzez ruch. Są to teorie integracji sensorycznej dr Jean Ayres i lingwistyczna teoria nauki czytania profesor R. Pawłowskiej [10, 209].

Na rynku usług pedagogicznych, czyli w tak zwanej przestrzeni dyskursu naukowego o edukacji, pojawiają się różne punkty widzenia, opinie, uzasadnienia, interpretacje, koncepcje lub teorie, np. teoria inteligencji wielorakich. Choć teoria ta powstała dopiero około 30 lat temu, w Polsce znalazła wielu zwolenników, jednak na razie ani ona, ani teoria kształcenia wielostronnego nie wpłynęły na wieloaspektowe podejście do nauczania, a także na uwzględnienie różnych metod nauczania [198, 199, 200]. Twórcą edukacji przez ruch jest Dorota Dziamska [64, 66]. Jej zdaniem, ten pedagogiczny system edukacji i terapii skierowany jest na pracę z dziećmi na poziomie szkoły podstawowej. Jest on związany z holistyczną koncepcją rozwoju człowieka, dlatego koncentruje się na umiejętności konstruowania zintegrowanych zajęć. Przede wszystkim chodzi o zintegrowany sposób pracy organizmu podczas zajęć. Badaniami udowodniono, że w celu właściwego rozwoju człowieka należy włączyć w proces uczenia się wszystkie zmysły, a narzędziem edukacji przez ruch jest koło integracji sensorycznej lub koło zintegrowanego ruchu organizmu.

Ryc. 1.8. Koło integracji sensorycznej (koło zintegrowanego ruchu organizmu – koło holizmu, Dziamska, 2009).

Integracja sensoryczna – spójność wykonywanych czynności, współwykonywanie, jednoczesność (obserwowanie dzieci, słuchanie, rysowanie, chodzenie, dotykanie i interakcja), jest podstawą holistycznych systemów edukacyjnych. Ruch zapewnia zintegrowany sposób uczenia się organizmu, poprawia koncentrację, zaopatrując mózg w tlen, narządy zmysłów nie mogą funkcjonować bez ruchu, są wciągnięte w ruch. Ważne jest, aby podczas zajęć ruch był zaplanowany, rytmiczny, jemu towarzyszyła muzyka lub był przez nią wywoływany. Każde zajęcie w ramach systemu edukacji przez ruch obejmuje takie etapy jak:

- ćwiczenia graficzne lub manipulacyjne – rytmicznie wykonywane przy optymalnym ruchu ciała,
- swobodne działania z wykorzystaniem różnych technik artystycznych, których wynikiem jest produkt artystyczny,
- porównywanie poszczególnych produktów ze wspólnym produktem, wolna rozmowa na ten temat,
- wykorzystywanie produktu artystycznego do refleksji, analizy, dzięki którym można zaplanować formy aktywności dzieci podczas zajęć,

Podczas zajęć wykorzystywane są trzy podstawowe formy aktywności dzieci:

- ćwiczenia, które usprawniają funkcje organizmu, np. rysunki, tupanie nogami, skok,
- zabawa, która przewiduje kilka ćwiczeń, na przykład, gra symulacyjna "deszcz nad miastem" sugeruje chodzenie wokół stołu, rytmiczne kreślenie kropli lewą i prawą ręką,
- gry, które składają się z kilku ćwiczeń powiązanych określonymi zasadami, zazwyczaj przy ograniczonym czasie na ich wykonanie [37, 88, 368].

Wszystkim ćwiczeniom towarzyszy muzyka, odgrywająca rolę elementu, który organizuje, określa przebieg ćwiczenia, zapewniając tempo i rytm. Jednocześnie jest ona elementem, który uwalnia emocje, motywuje do rozpoczęcia działalności i wywołuje spontaniczne wstąpienie w interakcję grupową. Pozytywna rola muzyki polega na tym, że powtarzające się ćwiczenia nie stają się nudne.

Kolejnym etapem dla starszych dzieci w stosowaniu EPR są metody zaproponowane przez Strzyżewskiego, są to [269]:

- metoda bezpośredniej celowości ruchu, której zasadniczą cechą jest płynne przejście od ruchów w formie gry do prawidłowych ruchów z zachowaniem stopnia zainteresowania uczniów (co jest charakterystyczne dla pierwszej formy), przy jednoczesnym użyciu fizjologicznie odpowiednich zadań wychowawczych (co jest charakterystyczne dla drugiej formy);
- metoda twórczej ekspresji ruchowej, która opiera się na ruchu, który jest tzw. "ruchową improwizacją", i polega na tym, że uczniów motywuje się do wykonania zadań ruchowych przy przestrzeganiu praktycznych wskazówek, wyjaśnień i przykładów, które mają wpływ na język uczniów w zakresie doboru aktywności ruchowej;
- metoda stosowania wiedzy z różnych dziedzin, w tym z kultury fizycznej, co sprzyja kształtowaniu pozytywnego nastawienia uczniów do kultury fizycznej, a także samodzielnego stosowania praktycznych umiejętności w życiu codziennym;
- metoda problemowa, według której nauczyciel dobiera rodzaje działalności, organizując sytuacje problemowe, przy czym udziela on niezbędnej pomocy w ich rozwiązywaniu, a także pomaga sprawdzić odpowiedniość rozwiązań problemów, które zostały zaproponowane uczniom, a także, co

najważniejsze – zapewnia kierowanie procesem systematyzacji, a również nabycia wiedzy przez uczniów;

- najczęściej stosowane są metody prezentacji, narracji, odgadywania zagadek, dyskusji, pracy z podręcznikiem, opisu i malowania postaci, zadania badawcze itp.

Człowiek uczy się, czerpiąc informacje z trzech źródeł: bezpośredniego kontaktu z otoczeniem, przekazywania informacji przez innego człowieka i z instytucjonalizowanego kształcenia w ramach określonego systemu edukacyjnego. Kierownikiem procesu nauczania jest nauczyciel (przedszkolanka), którego działalność polega na organizacji uczenia się uczniów, a więc tworzeniu sytuacji, w których uczniowie zwiększają swoje doświadczenie, zdobywają wiedzę i umiejętności. Rola nauczyciela jest w pewnym stopniu zależna od aktywności uczniów i ma zapewnić ich optymalny rozwój oraz skuteczność podnoszenia poziomu wykształcenia. Proces nauczania i wychowania jest łańcuchem docelowych działań nauczyciela i uczniów, mających na celu realizację stopniowych zadań. Odpowiednio dobrane metody i zadania, wyłożone jako treść, są włączone w odpowiednio dobrane programy, które należy zrealizować w szkole. Metody służą rozwiązywaniu zadań, a nie odwrotnie. Tak więc, metody służą do rozwiązywania problemów i należy je dobierać do problemów, a nie odwrotnie (Tomaszewski) [289]. Granice stosowania metod określają treść i zadania programów nauczania.

Tab. 1.3. Związki między edukacją (wychowaniem) a edukacją fizyczną (wychowaniem fizycznym) (Lewandowski, 2001).

Edukacja (wychowanie)	Edukacja fizyczna (wychowanie fizyczne)
Jako integralność: <i>Jako stan bycia i realizacji ludzkiego życia.</i>	<i>Jako ruch (radość i satysfakcja z rozwiązywania zadania ruchowego) – tworzenie, udoskonalenie i kształtowanie podstaw zachowania psychomotorycznego człowieka, niezbędnego do jego życia, uczenia się i pracy, a także odkrycie i poznanie własnych możliwości, poznanie i akceptacja własnego ciała.</i>

Jako rozwój: kryteria ewolucji człowieka i przemiany świata.	Jako zabawa (ruch, wypoczynek, relaksacja, redukcja stresu, terapia) – zestaw różnorodnych doświadczeń, nowych kompetencji oraz zdolności poznawczych, usprawnienie psychomotoryczne i emocjonalne.
Jako socjalizacja – plan i zadanie każdego.	Jako współpraca – poczucie własnej energii i energii innej osoby, psychomotoryczna, poznawcza i emocjonalna konfrontacja z drugą osobą (grupą, zespołem), ukierunkowana na wynik; poznanie prawdy o sobie i znalezienie własnego miejsca w grupie.

Realizacja wybranego programu nauczania prowadzi do ogólnego rozwoju dziecka (człowieka), aktywnych działań i poznania rzeczywistości, rozwija umiejętności graficzno-motoryczne, indywidualne zdolności, a także pomaga odkryć własne twórcze możliwości za pomocą aktywności muzycznej, artystycznej, ruchowej i werbalnej.

Rozwój form spędzania wolnego czasu nad akwenami wodnymi oraz ogólnie pojętymi aquaparkami niesie za sobą zagrożenia co do bezpieczeństwa osób tam przebywających. Konstrukcję pływalni oraz pomostów i budowli rekreacyjnych (zamki dmuchane, skocznie, trampoliny) wymagają ciągłego doszkalania a także wypracowania odpowiednich procedur ratowniczych na wypadek akcji ratowniczej. Znajomość ukształtowania dna morskiego, głębokości na kąpielisku śródlądowym oraz usytuowania miejsc potencjalnie niebezpiecznych na pływalni stanowi klucz do prewencji, ale również pomaga przy akcji. Klasyczna akcja ratownicza odbywająca się bez sprzętu wymaga oprócz wyżej wspomnianej wiedzy dotyczącej zagrożeń także sprawności fizycznej. Formy pracy w ratownictwie wodnym są silnie skorelowane ze specyfikom sprawności fizycznej. Inna jest specyfika pracy na pływalni a inna na kąpielisku morskim. Odnosząc się do wspomnianej specyfiki scharakteryzowana następujące formy pracy i służby oraz wymagania jakie niesie za sobą dany rodzaj pracy.

Pływalnia (Aquapark) – wg ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r., poz. 656 z późn. zm.) [184, 219, 252, 301], jest to rozumie się przez to obiekt kryty lub odkryty, z wodą przepływową, przeznaczony do pływania lub kąpeli, posiadający co najmniej jedną nieckę basenową, z trwałym brzegiem i dnem, wyposażony w urządzenia sanitarne, szatnie i natryski. Przy potencjalnej akcji ratowniczej

ratownik musi działać przede wszystkim szybko, opanowanie i zdecydowanie. Niezbędna jest znajomość zasad postępowania, procedur oraz obiektu, na którym służy. Specyfika pozwala na szybkie dotarcie do poszkodowanego z niemalże każdej strony pływalni [254]. Wyjątkiem są Aquaparki, gdzie występuje ograniczony dostęp do niektórych rejonów obiektu, w takim przypadku niezbędne jest utrzymywanie ciągów komunikacyjnych i dróg ewakuacyjnych w należytej „przejrzystości” [253]. Klasyczna akcja ratownicza na pływalni powinna charakteryzować się szybkim zaobserwowaniem zdarzenia, szybkim i bezpiecznym dla ratownika znalezieniem się jak najbliżej poszkodowanego oraz udzieleniu pomocy polegającej na jak najszybszym dotarciu z nim do brzegu niecki bądź miejsca bezpiecznego (płycizny w Aquaparku) [255].

Akcja ratownicza bez sprzętu w rejonie zamkniętego obiektu może mieć różnoraki charakter, jeżeli chodzi o sam przebieg akcji. Ze względu na stopień kontaktu z poszkodowanym można podzielić akcję na [184, 219]:

- pośrednie bezpiecznie (gdzie udzielenie pomocy odbywa się na wodzie płytkiej i nie występują dodatkowe utrudnienia),
- pośrednie niebezpieczne (gdzie udzielenie pomocy odbywa się na wodzie płytkiej z dodatkowym zagrożeniem, rwące rzeki, zjeżdżalnie, wiry, itp.),
- bezpośrednie względnie bezpieczne (gdzie udzielenie pomocy odbywa się na wodzie głębokiej, lecz możliwy jest szybki i bliki kontakt z brzegiem lub miejscem bezpiecznym np. wypłaceniem, liną torową),
- bezpośrednie niebezpieczne (gdzie występuje największe zagrożenie dla życia i zdrowia ratownika).

Są to akcje odbywające się na głębokiej wodzie, gdzie nie ma możliwości szybkiego dotarcia do miejsca bezpiecznego a osoba tonąca jest z założenia agresywna. Cała akcja może odbywać się w miejscach dodatkowo utrudniających udzielenie pomocy np. zbiorniki głębokie oraz niecki z turbinami do sztucznej fali, gdzie następuje zasysanie wody i jej wyrzut. Osoba nieposiadająca dostatecznych umiejętności pływackich może ulec wypadkowi. Ratownik pełniący służbę w takich warunkach powinien być przygotowany na ciągły hałas, dużą wilgotność, ignorowanie przepisów bezpieczeństwa, korzystanie z urządzeń nie zgodnie z ich przeznaczeniem.

Kluczem oraz niezbędnym mechanizmem, który decyduje o powodzeniu najtrudniejszych akcji w takim wypadku jest znajomość procedur ratowniczych

oraz znajomość danego obiektu [231, 249]. Charakterystyka klasycznej akcji ratowniczej w kontekście pływalni lub Aquaparku jest trudna do jednoznacznego zdefiniowania ze względu na różnorodność owych obiektów. Jednakże powiędzenie stosowane z kursach na ratownika wodnego, że dobry ratownik to suchy ratownik w przypadku pracy na obiekcie do rekreacji wodnej sprawdza się szczególnie „dobry ratownik to suchy ratownik” [175, 251]. Chodzi tutaj o tak ważną obserwację oraz znajomość obiektu. Należy tutaj wspomnieć o użyciu odpowiedniego sprzętu w odpowiedniego sprzętu, który będzie najlepszy dla danej sytuacji, lecz nie jest to przedmiotem tej pracy. Ratownictwo wodne rozwinęło się bardzo pod względem reakcji na zagrożenia, ponieważ nowoczesność obiektów a co za tym idzie potencjalnie niebezpiecznych miejsc jest większa. Pozostawianie ratownika bez odpowiedniego szkolenia z zasad udzielania pomocy, przeprowadzenie audytu pod względem bezpieczeństwa, sprawdzenie miejsc potencjalnie niebezpiecznych i w końcu opracowanie procedury ratowniczej w danym miejscu, jest co najmniej nierozsądne. Akcja bez sprzętu wymaga wyżej wymienionych elementów od zespołu ratowniczego, gdyż służba w takim obiekcie jak Aquapark lub pływalnia wymaga szczególnych predyspozycji i umiejętności.

Akweny śródlądowe i rzeki - odnosząc się do opisu rozumie się przez to wody śródlądowe w rozumieniu art. 5 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. - Prawo wodne (Dz. U z 2017 r. poz. 1156), a także kąpielisko, miejsce wykorzystywane do kąpieli, głębokości powyżej 1,2 m [298, 299]. Miejsca te są najczęściej wykorzystywane w sezonie letnim do wypoczynku oraz rekreacji, a co za tym idzie także szczególnie niebezpieczne pod względem zabezpieczenia dużej liczby wypoczywających przez wymaganych dwóch ratowników wodnych wg rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji a dnia 27 stycznia 2012 w sprawie minimalnych wymagań dotyczących liczby ratowników wodnych zapewniających stałą kontrolę wyznaczonego obszaru wodnego. Zagrożenia występujące na takim obszarze, który jest strzeżony to przede wszystkim:

- brawura,
- alkohol,
- brak umiejętności pływackich,
- brak nadzoru rodziców na dziećmi.

Ratownik wodny posiadający ograniczoną percepcję oraz mogący patrzeć tylko w jedno miejsce na raz jest zdany na zachowania prewencyjne, a więc

przewidywanie zagrożeń zanim się pojawią [251, 252]. Odpowiednie rozplanowanie stanowisk ratowniczych oraz sama organizacja kąpieliska powinna służyć prewencji zdarzeń nie pożądanych [8, 29, 84]. Charakteryzując klasyczną akcję ratowniczą nad zbiornikiem śródlądowym nie można zapomnieć o strefach, gdzie występują takie akcje. W strefie dla nieumiejących pływać, gdzie głębokość wynosi do 1,2 m. z pasem bezpieczeństwa o szerokości 5 metrów o głębokości nie większej niż 1,3 m. akcje bez użycia sprzętu są względnie bezpieczne, gdyż ratownik może mieć kontakt z dnem i „na stojąco” udzielać pomocy. Najtrudniejszym rodzajem akcji na śródlądziu jest akcja w strefie dla umiejących pływać, gdzie głębokość sięgać 4m. Podczas takiej akcji najważniejsze jest opanowanie technik ratowniczych wysoka sprawność fizyczna oraz wytrzymałość organizmu na zmęczenie [102, 214, 253]. Mimo iż nie występują tak silne fale i prący jak w wodach morskich śródlądowe akweny posiadają również wiele czynników które utrudniają prowadzenie akcji ratowniczej takich jak:

- pomosty,
- budowle rekreacyjne (skocznie),
- zabawki napełnione powietrzem,
- wodorosty i zarośla.

Z wymienionymi wyżej utrudnieniami są zmuszeni się zmierzyć ratownicy prowadzący akcję ratowniczą. Ma to znaczenie w procesie edukacji ogólnej jak również fizycznej.

W procesie edukacji fizycznej należy wykorzystywać ważne zagadnienia z dziedziny kształcenia prozdrowotnego, sportowego i olimpijskiego, które mogą przyczynić się do procesu wychowania, realizacji ważnych instrumentalnych wartości kultury fizycznej. Należy kształtować profesjonalne, kulturowe i moralne kompetencje nauczycieli wychowania fizycznego, którzy muszą zmienić akcenty w procesie edukacji fizycznej. Rozwój ciała powinien być zastąpiony świadomym procesem kształtowania osobowości [201, 207, 208]. W związku ze wzrostem zainteresowań problemami edukacji fizycznej w zmieniającym się społeczeństwie naukowcy mówią o konieczności stosowania koncepcje syntetycznego do badania problematyki. Uważają, że należy stosować znane teoretyczno-metodologiczne rozwiązania, dzięki którym będzie możliwe ustalenie tematów i programy kursu edukacji fizycznej. Kulturę fizyczną należy rozumieć jako element kultury. Powinna ona opierać się na sprzecznych, lecz

uzupełniających siebie teoriach, które charakteryzują przedmiot z różnych stron. Ich wspólne wykorzystanie pozwoli lepiej poznać proces lub zjawisko [1, 19, 131]. Analiza przekształceń edukacji fizycznej w zmieniającym się społeczeństwie może stworzyć dalsze perspektywy rozwoju koncepcji pedagogicznej, którą jest edukacja przez ruch. W związku z tym można wyciągnąć następujące wnioski:

- wiek przedszkolny jest sensytywny dla rozwoju kreatywności, upodobań, nawyków estetycznych i świadomości ich roli i miejsca wśród innych codziennych spraw. Dziecko musi stać się twórcą własnych wyrobów artystycznych, dzieł itp. Środkami ekspresji twórczej należy dołożyć starań, aby aktywnie rozwijać dziecko poprzez dawanie mu wolności do zaspokojenia naturalnych potrzeb, takich jak aktywność twórcza,
- kreatywność to nie tylko wynik działalności intelektualnej, ale także funkcjonowanie innych sfer osobowości: wyobraźni, emocji, doznań wyższego rzędu i podświadomości. Opcją odkrycia tego jest wolność, tworzenie i przekazywanie swoich doświadczeń. Tylko kreatywni nauczyciele, którzy stworzą dzieciom warunki do ich rozwoju, będą inspirować, a nie tylko wymagać, motywować, oceniać, będą sprzyjać rozwojowi oryginalności i fantazji, przez to rozwiązać twórczo dzieci. Człowiek z natury jest twórczy, jeśli jego możliwości samostanowienia nie są przytłumione przez warunki zewnętrzne,
- głównym celem programu jest pomoc w rozwoju twórczej aktywności dziecka w różnych sferach jednocześnie (muzycznej, ruchowej, plastycznej, językowej) z wykorzystaniem podstaw systemu edukacji przez ruch. Dzieci poruszają się w rytm muzyki, słuchają jej, rysują rękami znaki graficzne (kropki, kreski, owale, spirale), rozmawiają, bawią się, a w końcu używają stworzonego produktu artystycznego do dalszych twórczych działań (twórczej choreografii pod muzykę, planowania prozaicznych utworów z wykorzystaniem technik twórczego myślenia, ilustrowania ruchami twórczych opowiadań, pokonywania przeszkód, własnego tańca itp.),
- zestaw prostych ćwiczeń rozwija funkcje organizmu dziecka. We wszystkich ćwiczeniach wykorzystywane są naturalne ruchy dziecka. System edukacji przez ruch opiera się na koncepcji holistycznego dbania o samopoczucie (całościowego) rozwoju dziecka, uwzględniającego podstawy integracji sensorycznej,

- dzieci w trakcie zajęć ruchowych pod muzykę wykonują proste ćwiczenia fizyczne, rysują proste wzory, wykonują kompozycję z origami. W rezultacie powstaje dzieło sztuki, które pozwala nauczycielowi zaliczyć ten rodzaj działalności dzieci do realizacji programy obowiązujących programów nauczania,
- uświadomić należy sobie, jakie miejsce zajmuje wychowanie fizyczne w edukacji, należy wziąć pod uwagę, jak skutecznie zintegrować wychowanie fizyczne z programami innych przedmiotów szkolnych na różnych etapach nauczania w wymiarze funkcjonalnym i problemowym szczególnie to, w jaki sposób zajęcia wychowania fizycznego mogą przyczynić się do nabywania przez uczniów kluczowych kompetentności,
- nie ma żadnego rodzaju wychowania, który nie stawiałby określonych wymagań do ludzkiego organizmu [133, 148, 149, 156, 340, 342].

Pedagogiczna koncepcja edukacji przez ruch – to system form i metod kształcenia oraz terapii, który wykorzystuje naturalny i spontaniczny ruch w procesie rozwoju organizmu. Istotą zajęć jest stworzenie dla dzieci takich sytuacji edukacyjnych, w których nabędą one możliwości do intelektualnego, emocjonalnego i fizycznego rozwoju [355]. Mechanizm edukacji przez ruch może być wyjaśniony przez koło integracji sensorycznej, czyli koło zintegrowanego ruchu organizmu. Dzisiejszą kulturze fizyczną, w której skład wchodzi wychowanie fizyczne, poznaje się szczególnie poprzez interdyscyplinarne badania naukowe.

1.3. Personalistyczna koncepcja edukacji ruchowej

W ratownictwie wodnym obok rywalizacji pomiędzy ratownikami, którzy chcą zająć jak najlepsze miejsce, jest jeszcze kilka ważnych powodów, dla których zawody są organizowane i powinny się odbywać w dalszym ciągu. Głównym celem jaki stawiają sobie organizatorzy zawodów jest sprawdzian posiadanych umiejętności przez uczestników oraz sprawdzenie ich poziomu wyszkolenia. Edukacja ruchowa jest częścią pojęcia "wychowanie fizyczne" w szerokim jego rozumieniu. Jest to rodzaj działalności, mający na celu kształtowanie zdrowego młodego człowieka za pomocą ćwiczeń ruchowych, które zapewniają siłę fizyczną. Kształtując prawidłowe nawyki za pomocą ćwiczeń motorycznych, warto pamiętać, że organizm każdego ucznia jest inny, dlatego do każdego

należy stosować indywidualne podejście [253, 329]. Współczesne społeczeństwo oczekuje od pedagogiki, w tym od wychowania fizycznego nie tylko informacji o tym, jak coś zrobić, ale także zaleceń, co trzeba zrobić. Wychowanie zawsze dotyczy większych elementów konstrukcyjnych w ramach osobowości człowieka, nawet wtedy, gdy działalność wychowawcza ma na celu kształtowanie jakiejś określonej indywidualnej umiejętności. Personalistyczna koncepcja człowieka dowodzi, że człowiek jest przede wszystkim podmiotem istnienia i działania, nie tylko uświadamia własne "ja", ale zdolny także do przeżywania swojego "ja". Wykonując działanie, człowiek jednocześnie realizuje samego siebie. Stąd wynikają główne zasady wychowania fizycznego (edukacji ruchowej), ich zakres i treść.

Personalizm (łac. Persona – godność, osoba) – nazwa kilku filozoficznych i pedagogicznych kierunków, które biorą za podstawę swoich teorii charakterystyczną problematykę ludzkiej indywidualności, postrzeganej metafizycznie. Dotyczy ona osobowości, jej roli w dzisiejszym świecie, warunków rozwoju, stosunku człowieka do swojej działalności, techniki, pracy, kultury, sztuki oraz życia publicznego [208, 210, 230]. Odejście od konstytucjonalizmu na rzecz personalizmu jest istotną cechą reformy edukacji, a także innych reform społecznych w Polsce. Personalizacja w edukacji oznacza zapewnienie szkołom autonomii w programowaniu i realizacji działań edukacyjnych. Jednocześnie, prowadzi do postrzegania ludzkich problemów w szkole, do określenia i realizacji celów edukacyjnych i zadań. Definiowanie edukacji jako wspierania rozwoju osobowości wiąże się z realizacją celowego działania, dzięki któremu człowiek coraz więcej indywidualizuje się i ucłowiecza jednocześnie, osiąga swoje cele i zadania na drodze do ostatecznego celu. Wszystkie cele, realizując się, dotyczą konkretnej osoby, biorą pod uwagę jej rozwój osobisty [164].

Istota wychowania personalistycznego

Świat początku XXI w. stawia przed ludźmi odpowiedzialnymi za wychowanie młodego pokolenia pilne wyzwania. Są one wynikiem nie tylko, jak mogłoby się wydawać, gwałtownego rozwoju technologii informacyjnych lub problemów polityczno-ekonomicznych, ale także wyraźnego słabnięcia pozycji człowieka w świecie, spychania na daleki plan problemu stosunku do człowieka. Pozycję tę dziś wyznacza nie tyle człowieczeństwo jako takie, mające bezwarunkową

wartość i godność, ile sytuacja ekonomiczna, sława i sukces, siła i władza. Konsekwencjami są brak wzajemnego szacunku, koniunkturalizm, bezwzględność w walce o status materialny i społeczny, wreszcie strach, rezygnacja i apatia, bądź niekontrolowana agresja wobec trudności, widoczna we wszystkich dziedzinach życia – od rodziny do polityki i gospodarki. Coraz częściej występuje przyzwolenie na przedmiotowe, instrumentalne traktowanie innej osoby, na brak szacunku wobec innych i wobec siebie samego, brak szacunku dla innych i dla siebie, z wzajemnym upokorzeniem, demonstracja pogardy, szyderstwo. W skali indywidualnej prowadzi to do destrukcji osobowości, w skali społecznej – do braku wzajemnego zaufania, zaniku solidarności i perspektywy dobra wspólnego. Zjawiska te sprzyjają nie tylko patologiom, ale blokują także rozwój społeczny wpływają negatywnie na wszystkie sfery życia społecznego. Są to skutki nie cywilizacyjne, ale kulturowe, znacznie trudniej poddające się zmianom. Wyzwania wychowawcze wynikające ze słabnącej roli człowieka w świecie wymagają szukania odpowiedzi przede wszystkim u źródeł tych niebezpiecznych zjawisk.

W związku z podejściem personalistycznym do procesu wychowania człowieka, w tym i wychowania fizycznego, rozumianego jako proces rozwoju osobistego, należy zwrócić uwagę na istotę i specyfikę jego pochodzenia. Podstawową cechą człowieka jest jego ciągły rozwój. Zdaniem R. Guardiniego, właśnie ten fakt – otwarcie na ustawiczny rozwój pozwala człowiekowi na coraz pełniejsze wyrażanie swojej istoty [105]. Ten początek rozwoju tkwi w dążeniu do siebie lepszego. Życie człowieka ustawicznie jest rozpostarte pomiędzy sobą aktualnym, a sobą możliwym. Wpisuje się w ten rozwój podstawowe prawo preferowania, tego co lepsze, dążenia do siebie lepszego. Rodzi to w człowieku stan napięcia, który wyzwala ukierunkowany proces rozwoju z samego siebie, na co zwrócił uwagę J.J. Rousseau. Proces wychowania rozgrywa się w specyficznym napięciu, jakie powstaje między naturą a kulturą, a także transcendencją. Wychowanie to sposoby i procesy, które w istocie ludzkiej pozwalają odnaleźć się w swoim człowieczeństwie. Człowiek jest istotą naturalną, kulturalną i jednocześnie nadnaturalną i nadkulturalną, tzn. transcendującą naturę i kulturę). Według R. Gguardiniego „wraz z analizą procesu wychowania osoby, staje się ewidentne, krok po kroku, jak proces rozwoju człowieka wyobcowuje się z oczywistości naturalnej, którego ranga jest podnoszona przez wewnętrzną wartość tego procesu i jak jego struktura staje się coraz bardziej pełna napięć,

zagrożona, podległa zniszczeniu. W następstwie tego wszystkiego, coraz mniej możliwe staje się opisanie procesu wychowania za pomocą pojęć naturalistycznych i przy użyciu naturalnych kryteriów" [105, 110, 140].

Stan doskonałości nie jest możliwy dla człowieka, ale jest możliwe stopniowe doskonalenie się człowieka. Taki wysiłek doskonalenia się prowadzi przez przyswojenie sobie cech osobowych, jak ujmował to E. Mounier – w procesie personalizacji. Doskonalenie się osoby dokonuje się na sposób doświadczenia intymnego, przez nabywanie cech i sprawności, które zmierzają do stanowienia złożonego obrazu kultury w każdym człowieku. To zaś stopniowe przyswajanie sobie rzeczywistości tym bardziej uczestniczy w procesie personalizacji, im bardziej osoba staje się autonomiczną w dokonywaniu wolnych i spójnych wyborów. Uzdolnienie wychowanka do pójścia w kierunku personalizacji stanowi podstawowy cel wszystkich wysiłków wychowawczych. Istota wychowania nie spełnia się w przyjęciu określonych pojęć czy umiejętności, ani też nie można jej ograniczyć do przyswojenia sobie kultury, obyczajów, norm społecznych, lecz aktualizuje się ona w urzeczywistnianiu i aktualizowaniu się niepowtarzalnej struktury człowieka. Podstawową wartością jest człowiek, jego pełne integralne urzeczywistnienie się jako osoby, u którego też następuje otwarcie się na nowe cele. Najwyższym celem wychowania jest uzdalnianie podmiotu (wychowanka) do przyjęcia kierownictwa nad własnym procesem rozwoju [2, 13, 54].

Chodzi o takie ujmowanie wychowania, które zbliża je do procesu wzbudzenia osoby w wychowanku. Wychowanek nie jest uważany za rzecz do napełnienia jej czymkolwiek ani też nie jest on istotą do ćwiczenia (szkolenia), lecz jest osobą, którą należy w nim wzbudzić. Jedynie, jeśli się uznaje wartość człowieka jako posiadacza wartości, można postępować w procesie rozwoju osobowego, w tym fizycznego.

Personalizm podkreśla oprócz wartości w wymiarze indywidualnym, także wartości wspólnotowego charakteru życia i wychowania, akcentując zwłaszcza problem dobra wspólnego. Dobro takie nie jest sumą dóbr indywidualnych ludzi, lecz stanowi nową i wyższą wartość. Personalizm uznaje wartość dobra wspólnego za podstawę życia społecznego, ale jednocześnie podkreśla, że nie może ono naruszać dobra człowieka jako osoby. Sensem życia społecznego jest wszechstronny rozwój człowieka, nad którym nie może być wyższych celów, z powodu których mogłaby być on traktowany jako środek. Osoba jest zawsze

celem. Należy się zgodzić z W. Chudym, gdy stwierdził, że podstaw pedagogiki personalistycznej, a więc tej, dla której głównym przedmiotem jest wychowanie personalistyczne, należy szukać w poglądach E. Mouniera, J. Maritaina i K. Wojtyły. Jeden z głównych przedstawicieli personalizmu, francuski filozof Emmanuel Mounier, już w 1947 r. wyjaśniał podstawowe nieporozumienia związane z tym nurtem filozofii, pisząc: „Trzeba tu od razu odeprzeć opaczne interpretacje, które wciąż na nowo powstają wokół personalizmu. Personalizm nie jest nową postacią indywidualizmu [57, 60, 76].

Przeciwnie, dążenie do rozwoju życia osobowego i dążenie indywidualistyczne są zorientowane w przeciwnych kierunkach.

Na błędy we współczesnym myśleniu o człowieku, wynikające z niezrozumienia koncepcji człowieka jako osoby, błędy przenoszone następnie na współczesne wychowanie, (m.in. niedocenianie i błędne formułowanie celów wychowania) wskazywał w latach 50. drugi z wielkich personalistów francuskich XX wieku – Jacques Maritain. Maritain szczególnie wiele miejsca w swych tekstach poświęcił problematyce wychowania personalistycznego. Wyprowadzał on swoją koncepcję osoby z filozofii św. Tomasza. Człowieka uważał, w duchu tej filozofii, za najwyższej usytuowany "na drabinie bytów" podmiot, niepowtarzalną całość, mikrokosmos, wszechświat sam dla siebie. Dowodził, że podmiotowość człowieka jest czymś mocniejszym i ważniejszym niż "ja". W jednym z jego tekstów poświęconych analizie ludzkiej podmiotowości jest napisane: "Jedynie osoba jest wolna, jedynie osoba posiada w pełnym znaczeniu tego słowa wewnętrzność i podmiotowość, gdyż panuje nad sobą i bada samą siebie" [168, 169]. Równocześnie Maritain zwracał uwagę na inne nieporozumienie: przeciwstawianie osoby – jednostce widzianej w jej strukturach biologiczno-psychicznych. O wspomnianym nieporozumieniu Maritain pisał: „Nie ma we mnie jednej rzeczywistości zwanej moją jednostkowością i drugiej zwanej moją osobowością". Konsekwencje wychowawcze przyjmowania różnych interpretacji "osoby" i jej rozwoju, w tym – błędnego neutralizowania i naturalizowania osoby, w celu podkreślenia aksjologicznej, tym samym pedagogicznej autonomii wychowania analizował na przełomie lat 20. i 30. XX wieku także włoski personalista chrześcijański Romano Guardini. Twierdził, że rozwój istoty wolnej, jaką jest w świecie jedynie człowiek, będący jako osoba „samo posiadającym się duchem”, samo-świadomością i wolnością, nie może być wspomagany przez wychowanie prowadzone jedynie w oparciu o prawidłowości i mechanizmy naturalne,

aksjologicznie neutralne. Potrzebny jest szczególny duchowy impuls podmiotu rozwoju, impuls w rozwijającym się człowieku, za który w pierwszym rzędzie odpowiedzialna jest religia, co w konsekwencji wymaga oparcia wychowania na religii (Guardini, 1991).

Przeglądu stanowisk pedagogicznych nawiązujących do różnych ujęć personalizmu dokonał w ostatnich latach Marian Nowak (1999), który, odwołując się do analiz Guardiniego i Maritaina, wskazał błędne w swej jednostronności koncepcje do „osoby”, rzutujące na niepełność opartych na nich koncepcji wychowawczych. Wyróżnił w tym kontekście błędy intelektualizmu, woluntaryzmu, ograniczania wychowania do dialogu, przygotowywania człowieka głównie do określonych ról życiowych oraz traktowanie go jako jednostkę zdeterminowaną przez czynniki psychologiczne i socjologiczne. Wnikliwa analiza wychowania personalistycznego, jego uwarunkowań i kontekstów występuje w wielu tekstach Wojciecha Chudego. W 2006 r. opublikował w „Etosie” tekst stanowiący niejako syntezę tych elementów teorii i praktyki wychowawczej, stanowiącej przedmiot pedagogiki personalistycznej.

We wszystkich przedstawionych tu ujęciach istota wychowania personalistycznego łączona jest z takim działaniem, które przygotowuje człowieka, ukierunkowuje, stwarza mu warunki do kształtowania siebie jako osoby, drogę poszukiwania prawdy, wolnego dążenia do odkrytego dobra prawdziwego, zapewnia mu kontakt z wartościami, które temu celowi mogą sprzyjać. Podkreślane jest podstawowe znaczenie pracy nad sobą wszystkich uczestników wychowania – wychowanków i wychowawców. Wychowawca jest bowiem nie tylko gwarantem wiary-godności przekazywanego programu, ale przede wszystkim przykładem i wzorem realizacji podstawowych dla osoby wartości. Nieodłącznym wymiarem działań wychowania personalistycznego jest dialog i szerzej – osobowe relacje między uczestnikami.

Istota edukacji ruchowej jako wychowania fizycznego

Wychowanie należy do większych struktur w ramach określania wpływu na ludzką osobowość, nawet wtedy, gdy wychowawcza działalność koncentruje się na tworzeniu tylko pojedynczej cechy osobowości. Tak samo, jak niezbędna jest klasyfikacja i systematyzacja celów wychowania, występuje również konieczność wyodrębnienia konkretnych dziedzin wychowania [186, 204]

Wyodrębnienie różnych dziedzin wychowania jest szczególnie potrzebne przy organizacji działalności wychowawczej oraz ocenie jej rezultatów. Wychowanie jako celowe działania można klasyfikować na różne sposoby. Wśród wielu możliwych dwa systemy klasyfikacji w teorii wychowania są równorzędne. Zgodnie z pierwszą, klasyfikacja odbywa się według sfer rzeczywistości, w ramach których odbywa się proces wychowania [269].

Drugi system klasyfikacji polega na wyodrębnieniu obszaru wychowania, zgodnie z podstawowymi zdolnościami osobowości, które się kształtują. Chodzi więc tu o wychowanie ideowo-moralne, intelektualne, estetyczne i fizyczne, czyli ruchowe. Osoba podejmująca obowiązki ratownika wodnego swoją postawą wobec dbania o sprawność fizyczną powinna stanowić przykład realizowania zadań polegających na stałej gotowości do pojęcia działań. Klasyczna akcja ratownicza charakteryzująca się brakiem sprzętu wymaga przygotowania technicznego i sprawnościowego ratownika. Szkolenie ratowników wodnych powinno charakteryzować się sprawdzeniem obecnej wiedzy oraz poziomu sprawności fizycznej kandydatów na ratowników [213].

Poziom sprawności fizycznej wynika z różnych uwarunkowań. Oprócz płci, wiek jest czynnikiem decydującym w dużej mierze o sprawności fizycznej która będzie kluczowym elementem skutecznej akcji ratowniczej [181, 255].

Należy podkreślić, iż stosunek do podejmowania aktywności fizycznej w znacznej mierze determinuje poziom sprawności fizycznej. Ponieważ jest to cecha wolicjonalna oraz zależna od wieku. Uświadomienie kandydata o potrzebie posiadania ciągłej sprawności powinna być elementem priorytetowym na szkoleniach z ratownictwa wodnego. Niezbędnym jest także wyposażenie kursanta w wiedzę dotyczącą poprawiania sprawności [215, 254].

Ciągłe doskonalenie sprawności powoduje potrzebę posiadania umiejętności samokształcenia zdolności motorycznych. Wiedza na temat teorii treningu oraz teorii sportu w podstawowym wymiarze jest niezbędna do pielęgnowania umiejętności nabytych na kursie ratowników wodnych oraz kształcenia zdolności motorycznych pod kątem maksymalnej sprawności. Aby móc mówić o umiejętnościach ruchowych w kontekście niesienia pomocy należy podjąć próbę zsyntetyzowania już sformułowanych definicji dotyczących tego zagadnienia. Ze względu na oczywistość występowania w powyższym kontekście czynnika ludzkiego nie sposób poprzestać na definicjach stricte uszczegółowionych, skupiających się wyłącznie na aspekcie fizyczności [7, 112, 326].

Ratownictwo oznacza działanie, na które składa się sprawność ruchowa intelektualna oraz szczególne predyspozycje psychiczne. Sprawność fizyczna w kontekście ratownictwa wodnego powinna być traktowana jako nie tylko sprawność ruchowa oraz odpowiedni stan ustroju, ale jako kompleks posiadanej wiedzy umiejętności oraz predyspozycji fizycznych. Wiedza o motoryczności człowieka jest podstawowym elementem nauk u kulturze fizycznej. Umiejętności ruchowe według Demela [54], będą znajdowały się w zakresie zdolności motorycznych strony potencjalnej działalności ruchowej człowieka. Skuteczne niesienie pomocy wymaga odpowiedniego poziomu sprawności fizycznej. Podstawą gotowości jest nabycie i udoskonalenie umiejętności oraz nawyków ruchowych uwarunkowanych systematycznymi ćwiczeniami. Cecha osobniczą jednostki niosącej pomoc powinien być właśnie kompleks predyspozycji na psycho - fizycznych opartych na podbudowie właściwie przekazanej i przyswojonej wiedzy. Odpowiedni stan ustroju do podejmowania zadań ruchowych w sytuacjach nagłych, gdzie występuje element zaskoczenia oraz potrzeba szybkiej reakcji [56, 186, 251].

Zdolności motoryczne powinny być stale doskonalone z uwagi na ciągłą gotowość do niesienia pomocy osobą poszkodowanym. Środowisko wodne powodują, iż oprócz zdolności motorycznych niezbędna jest sprawność fizyczna specjalna odnosząca się do specyfiki wodnej. Pojawiający się problem sprawności ogólnej która nie zawsze idzie w parze ze sprawnością specjalną niesie za sobą kolejną barierę oraz materiał do ćwiczeń. Klasyczna akcja ratownicza jest najbardziej wymagająca dla ratownika pod względem fizycznym oraz psychicznym [57].

Wysoki stan ustroju, który pozwala na przeprowadzenie akcji jest nie tylko determinantem udanej akcji, ale także zapewnia bezpieczeństwo ratownikowi które jest dobrem nadrzędnym, aby akcja została zakończona powodzeniem. Szkolenie ratowników wodnych poza podstawowym szkoleniem ratowniczym (sposoby holowań, techniki ratownicze) cechujące się nauką metodyki treningu prowadzi do wyposażenia w wiedzę niezbędną do kształtowania indywidualnej sprawności fizycznej. Gilewicz i Trzeźniowski ujmowali sprawność fizyczną jako gotowość organizmu ludzkiego do podejmowania i rozwiązywania trudnych zadań ruchowych w różnych sytuacjach życiowych, wymagających siły, szybkości, gibkości, zwinności i wytrzymałości, jak również pewnych nabytych i ukształtowanych umiejętności i nawyków ruchowych opartych na odpowiednich

uzdolnieniach ruchowych i stanie zdrowia [95, 100, 338]. Z pewnością akcja ratownicza zachodząc w warunkach bardzo specyficznych i dynamicznie się zmieniających spełnia warunki trudnego zadania ruchowego. Uwzględnienie w szkoleniu te warunki oraz zbliżenie do realiów akcji pozwala na uzmysłowienie kursantowi konieczność dbania o gotowość do podejmowania trudnych zadań ruchowych.

Wychowanie fizyczne wcześniej było rozumiane jako wspólne działania, które mają na celu zapewnienie zdrowia, wytrzymałości i sprawności fizycznej uczniów [101].

Dziś do tej koncepcji dodane również kształtowanie kultury fizycznej człowieka. Kultura fizyczna to wyraz określonej postawy wobec własnego ciała, świadoma i aktywna troska o swój rozwój, sprawność i zdrowie oraz umiejętność. Edukacja ruchowa jest częścią szerszego pojęcia "wychowanie fizyczne" i obejmuje działania mające na celu kształtowanie zdrowego młodego człowieka za pomocą ćwiczeń ruchowych. Można uznać, że wychowanie fizyczne jest nauką o prawidłowym poruszaniu się, które przyczynia się do wypracowania nawyków zdrowego stylu życia.

W założeniach programowych dotyczących edukacji w polskich szkołach skupia się uwaga na podejściu personalistycznym do działań edukacyjnych związanych z kształceniem, nauczaniem i wychowaniem we wszystkich dziedzinach, w tym w kontekście wychowania fizycznego i zdrowotnego. Edukacja we współczesnej szkole ma charakter wielokierunkowy, uczeń zdobywa wiedzę (nauczanie), kształtuje swoje umiejętności wykorzystania wiedzy w praktyce (kształcenie) i formuje swoją postawę (wychowanie) [3, 17, 48].

Aktualne działania szkoły prowadzone w procesie dydaktyczno-wychowawczym ukierunkowane są na przyszłość, gdyż szkoła przygotowuje do przyszłości (prospekcja). Szkoła jako instytucja wspierająca rodzinę otwiera się na wartości życia codziennego. Swoją ofertę edukacyjną opiera na pełnym ujęciu wartości, począwszy od wartości egzystencjalnych, hedonistycznych poprzez poznawcze, społeczno-moralne, etyczne [95, 120]. Dokonujące się zmiany w systemie szkolnym, oprócz nowych rozwiązań organizacyjnych szkolnictwa, dotyczą również, a może głównie, zmian w koncepcjach pracy dydaktycznej. Przyjęcie za podstawę pedagogiczną personalistycznej idei kształcenia i wychowania, pociąga za sobą potrzebę zmiany w pracy dydaktycznej. W szczególności dotyczy to sposobu pojmowania istoty i zadań lekcji, a zwłaszcza ujmowania jej celów

i koncepcje do uczniów. Wyłania się obraz dużego zróżnicowania w pojmowaniu lekcji, a zwłaszcza formułowania jej celów. Istnieje duża dowolność w tym zakresie; zauważa się mieszanie zamierzchłej klasyki z nie do końca zrozumiałą, nowoczesnością lub jej pozorami [36].

Teorię wychowania fizycznego postrzegano jako podstawę w procesie kształcenia kadr wychowawców fizycznych, jako całość wiedzy o wychowaniu fizycznym, a szerzej o kulturze fizycznej, oraz jako integralną część teorii wychowania, tj. wysoce wyspecjalizowaną gałąź pedagogiki, dysponującą własnymi metodami pozwalającymi badać rzeczywistość, gromadzić i klasyfikować fakty, ustalać związki i zależności i na tej podstawie formułować obiektywne prawa rządzące procesem wychowania fizycznego [55].

W nowoczesnym ujęciu istotą wychowania fizycznego jako wszechstronnego wychowania w szerokim rozumieniu tego pojęcia, jest oddziaływanie na całą osobowość wychowanka, a więc ukształtowanie zarówno jego kompetencji aksjologicznych odnoszących się do sfery emocjonalno-wolicjonalnej, jak i technologicznych dotyczących sfery intelektualno-sprawnościowej [101].

Wychowanie jest wspólnym obowiązkiem szeroko pojętego środowiska wychowawczego umownie nazywając – instytucji, tj. rodziny, szkoły, pracy różnych stowarzyszeń i grup społecznych. Rodzina (instytucja rodziny), jego najważniejszy komponent, jest pierwszą ludzką społecznością, zaś rodzice pierwszymi i głównymi wychowawcami. Oddziałuje na jednostkę najdłużej, niekiedy przez całe jej życie. Powołana do pełnienia funkcji, w których żaden inny podmiot nie może jej skutecznie zastąpić, a w szczególności funkcji przekazywania życia oraz wychowania człowieka poprzez wpajanie mu wartości etycznych, duchowych, kulturowych i społecznych. To szkoła miłości i solidarności, sprawiedliwości i dialogu, wszystkich cnót ludzkich i chrześcijańskich. Szkoła to instytucja pedagogiczno-organizacyjno-stowarzyszeniowa, która ma wspomagać wychowanie rodzinne. Szkoła mocą swego posłannictwa kształtuje zdolności umysłowe, rozwija zdolności ruchowe, uczy wydawania prawidłowych sądów, wprowadza w dziedzictwo kultury wytworzone przez przeszłe pokolenia, kształci zmysł wartości, przygotowuje do życia zawodowego, sprzyja dyspozycjom do wzajemnego zrozumienia się, stwarzając przyjazne współżycie wśród wychowanków różniących się charakterem i pochodzeniem. Powinna zatem, przy tworzeniu swego programu uwzględniać fakt, że jest powołana, by każdemu dawać szansę kształtowania własnej osobowości, swego życia

moralnego, a także włączania się w społeczeństwo. Dla wszystkich tj. nauczycieli, uczniów, rodziców powinna zatem być wspólnotą, wielką rodziną wychowawczą, w której każdy, również młody człowiek spotyka się z szacunkiem, niezależnie od swych zdolności i możliwości intelektualnych. Jest to podstawowy warunek rozwoju indywidualnych talentów każdego ucznia. Szkoła ponadto, musi oferować wychowanie integralne [325, 339].

Proces samowychowania to samokształcenie dojrzałego wychowanka – ucznia, w zasadniczej mierze potwierdza to, co dokonano się w dziecku poprzez wychowanie w rodzinie i w szkole. Nie ulega wątpliwości, że rodzina wychowuje, a szkoła kształtuje i wychowuje, to równoczesne działanie rodziny i szkoły pozostać niekorzystne, jeśli każdy młody człowiek samodzielnie nie podejmie dzieła swego wychowania poprzez pracę nad sobą oraz w działaniu, poprzez uczestnictwo w kulturze, w tym kulturze fizycznej i pracy zawodowej [327, 342].

Zatem edukacja ruchowa może być realizowana zarówno przez rodzinę, szkołę oraz różne organizacje społeczno-edukacyjne jak i przez samego wychowanka – ucznia. Ważne tutaj jest osobiste – personalne podejście do osoby, której wyedukowaniem się dana instytucja zajmuje w zależności od wieku tejże osoby. W edukacji ruchowej, zdrowotnej wykorzystuje się gry i zabawy ruchowe, ćwiczenia gimnastyczne kształtujące sprawność fizyczną i koordynację całego ciała, poprawne posługiwanie się nazwami części ciała, podejmowanie sportowej rywalizacji, poznawanie zasad dbałości o zdrowie oraz przestrzeganie ich, umiejętne określanie własnego samopoczucia, rozumienie problemów ludzi niepełnosprawnych fizycznie. W czasie zajęć ruchowych dziecko uczy się nowych ruchów, ćwiczeń, zabaw [17, 324]. Obserwuje także jak wykonują je inne dzieci. W ćwiczeniach dominuje forma zabawowa oraz forma zadaniowa i zabawowo-naśladowcza. W ćwiczeniach stosuje się też formę opowieści ruchowej. Zwykłe ćwiczenia ruchowe przeradzają się wówczas w dramę – bardzo ciekawą formę rozwijającą wszechstronnie każdego ucznia (wychowanka). Celem edukacji ruchowej jest rozwinięcie u dzieci siły i precyzji ruchów, także w zakresie zdolności motorycznych. W programach edukacyjnych przewidziano organizowanie zajęć ruchowych na świeżym powietrzu (wycieczki, gry, dowolne – swobodne zabawy) oraz w pomieszczeniu (gimnastyka ogólnorozwojowa, relaksacyjna, gry ruchowe i różne zabawy) [22, 331]. Dzięki ćwiczeniom rozwija się świadomość własnego ciała, kształci się poczucie kierunku, rozwija

się równowagę i koordynację wzrokowo-ruchową, zwiększając świadomość stosunków przestrzennych, umiejętność współpracy w grupie, odporność na stres i wytrzymałość.

Zauważa się różne rozwiązania organizacyjne – najczęściej trzecią lub czwartą godzinę zajęć przeznaczają się na zajęcia o charakterze fakultatywnym. Mają one wówczas charakter rekreacyjny, czyli pozbawione są funkcji dydaktycznej, na rzecz przeżywania emocjonalnego i aktywizacji ruchowej. W związku z tym, następuje niekiedy przenoszenie się tych tendencji na lekcje wychowania fizycznego i sprowadzanie ich tylko do radosnej zabawy. Patrząc z punktu zdrowia psychicznego jest to sytuacja dobra – dziecko odraagowuje różne sytuacje stresowe, a przy tym aktywizuje się ruchowo [92, 284].

We współczesnym ujęciu edukacji fizycznej i zdrowotnej szczególnie ważne stają się tzw. nowatorskie tendencje, na które zwracał uwagę M. Demel. Autor formułując współczesną koncepcję wychowania fizycznego i zdrowotnego, podkreślił potrzebę oparcia działań na: edukacji permanentnej, prospekcji, autoedukacji, intelektualizacji, humanizacji, indywidualizacji oraz otwarciu się szkoły na środowisko, a szczególnie współpracę z rodzicami. [56].

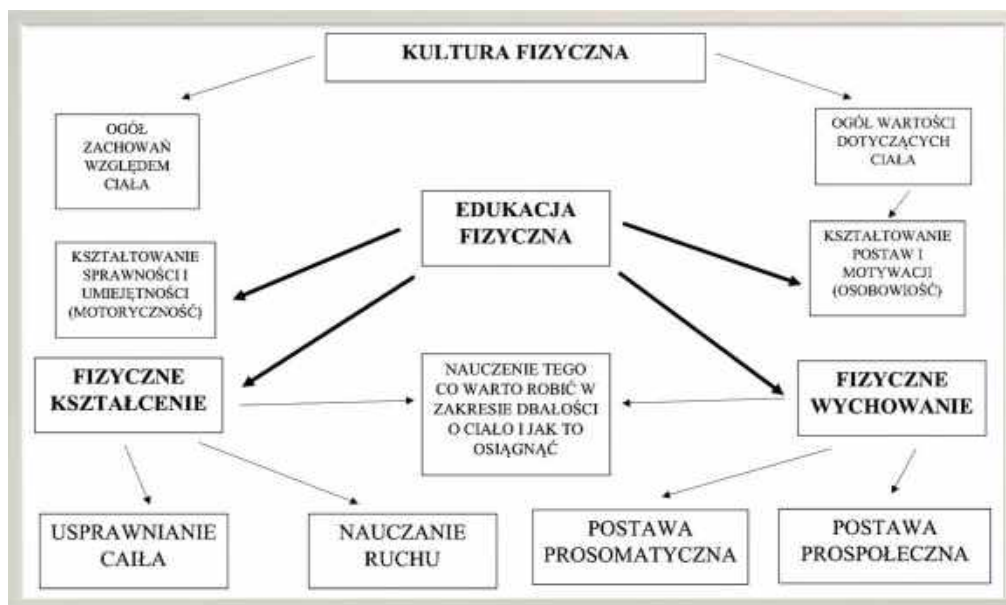
Zasadniczym elementem procesu wychowania fizycznego – edukacji ruchowej jest jednostka zajęć zorganizowanych – lekcja, czasami zajęcia treningowe. Na tych jednostkach oprócz zadań głównych z zakresu edukacji ruchowej, muszą być realizowane zadania wychowawcze, teoria i wiadomości z kultury fizycznej, prowadzące do wypracowania odpowiednich, prawidłowych nawyków u uczniów (wychowanków). Zadania wychowawcze, teoria i wiadomości z kultury fizycznej są punktem wyjścia do dalszych działań przez rodziców i samowychowanie. Toteż na zajęciach, lekcjach wychowania fizycznego muszą być dobrane odpowiednie programy kształcenia, dobrze sformułowane cele tych zajęć i zadania wychowawcze. Klania się tutaj sformułowanie: nie ma zadania bez wychowania, czy dokładniej: nie ma edukacji ruchowej bez wychowania. Więc lekcja wychowania fizycznego, dopóki tak będzie określana i pojmowana przez ustawodawców, winna spełniać szersze wymagania, zgodnie z przypisaną jej również funkcją dydaktyczną [3, 12, 49, 117].

Nie należy tego mylić z tzw. „dydaktyzmem motorycznym”, oznaczającym preferowanie lub ograniczanie się wyłącznie do nauczania czynności ruchowych, ale jako komplementarne dowartościowywanie uczniów o umiejętności

przydatne w życiu, związane z kształtowaniem dobrego zdrowia, sprawności fizycznej oraz przeżywania pozytywnych emocji.

Lekcja, aby spełniła swoje zadania winna realizować przypisywane jej założenia. Wydaje się, że najbardziej pełną, zwartą i odpowiadającą współczesnej szkole jest istota lekcji formułowana przez Z. Klemensiewicza: "Lekcję pojmujemy jako swoisty akt nauczania i uczenia się, który stanowi jedność całą i zamkniętą, celową i porządnie zbudowaną, uwieńczoną określonym i pożądanym wynikiem kształcąco-wychowawczym (...) Lekcja jest jednością, która stanowi jeden temat i zamknięty kształt dydaktycznego opracowania [21, 127].

Pomimo specyfiki wychowania fizycznego, powyższe wyznaczniki powinny odnosić się również do lekcji wychowania fizycznego. Lekcja wychowania fizycznego ze względu na swoją specyfikę, z aktualistycznego punktu widzenia jest przede wszystkim zabiegiem higieniczno-zdrowotnym, w toku którego aktualizują się podstawowe funkcje fizjologiczne i podbudowuje strona psychiczna uczniów jako antidotum na czynniki stresogenne, które niesie nauka w szkole, a także niektóre wpływy środowiska rodzinnego i społecznego. Natomiast z perspektywnego punktu widzenia lekcja wychowania fizycznego jest przygotowaniem do udziału w kulturze fizycznej w jej różnych przejawach: to nabywanie wiadomości i umiejętności dotyczących troski o swój rozwój, zdrowie, sprawność fizyczną i dobre samopoczucie psychiczne, realizowane w różnych kontekstach życia codziennego, na różnych etapach życia osobistego [132].

Ryc. 1.9. Edukacja fizyczna jako kształcenie fizyczne i wychowanie fizyczne (Grabowski, 1997).

Szczególnie ważne jest kształtowanie zdolności do samorealizacji w tych zakresach zwłaszcza wówczas, gdy ustanie oddziaływanie instytucjonalnych zajęć wychowania fizycznego i oddziaływanie domu rodzinnego, a pozostaną utrwalone nawyki i umiejętności autoedukacyjne oraz uświadomiona potrzeba permanentnej aktywności ruchowej i troska o swoje zdrowie [134, 152].

Lekcja we współczesnej szkole posiada przede wszystkim aspekt osobowościowo-twórczy. Ważnym jest nie tylko to czego dziecko się nauczy, ale głównie to jakim ono się staje. W nowoczesnej szkole człowiek winien uczyć się planowania i urzeczywistniania własnej przyszłości, powinien być przygotowany do samokształcenia, samowychowania i umiejętności uczenia samego siebie. Powinien uczyć się pracy, studiowania, rozwiązywania problemów, tworzenia nowych wartości i propozycji, a nie zapamiętywania faktów i teorii (Faur'e, 1975). W kontekście powyższego widać jaką doniosłą rangę posiada lekcja – podstawowe ogniwo procesu nauczania-uczenia się. Spośród wielu elementów składających się na zaplanowanie i przeprowadzenie dobrej lekcji, fundamentalne znaczenie posiada określenie jej celów. Cele i zadania to normy, które warunkują określony stan rzeczy, czyli standardy edukacyjne, wskazujące na pożądane cechy osobowości, cechy fizyczne, postawy i zachowania. Określają one pewne ogólne zmiany czy przeobrażenia w tym zakresie [136].

Cele wychowania zmieniały się w poszczególnych historycznych okresach, ponieważ wynikają z dominujących systemów wartości w określonych społeczeństwach. Oprócz wartości, inspiracją do stawiania celów wychowania mogą być religie, filozoficzne i polityczne, prawa natury oraz normy moralne. W klasyfikacji celów wychowania fizycznego wyróżnia się pięć kategorii, które ujmuje w układzie hierarchicznym w sposób następujący:

- **Cel naczelnny** – przygotowanie do uczestnictwa w kulturze fizycznej,
- **Cele kierunkowe (wychowawcze)** – kształtowanie głębokich, trwałych i pozytywnych postaw wobec własnego ciała i jego potrzeb, kształtowanie kompetencji aksjologicznych,
- **Cele instrumentalne (kształcenia)** – kształtowanie sprawności fizycznej i ruchowej oraz wiedzy; kształtowanie kompetencji technologicznych,
- **Cele etapowe** – uszczegółowienie dotyczące celów kierunkowych, instrumentalnych w odniesieniu do okresów (etapów edukacyjnych) określonych cezurą czasową,
- **Cele operacyjne** – dalsze uszczegółowienie celów kierunkowych i instrumentalnych odnoszących się do praktycznych działań – zadań [82, 268].

Cele objęte na pozycjach od I–IV noszą miano ogólnych celów kształcenia i wychowania. Natomiast cele operacyjne realizowane w toku lekcji nazywa się celami lekcji. Zamianę celów ogólnych na operacyjne (uszczegółowienie) nazywa się operacjonalizacją celów [192, 202].

Cele operacyjne stanowią opis wyników, które chce się uzyskać, są formułowane jako zamierzone osiągnięcia uczniów (planowanie wynikowe). Dlatego powinny być w sposób wyraźny sprecyzowane, uszczegółowione, skonkretyzowane i upodmiotowione. Tylko cele wyrażone jako zamierzone osiągnięcia umożliwiają sprawdzenie czy zostały one osiągnięte.

W myśl obowiązujących obecnie tendencji, opartych na nowej doktrynie edukacji, formułowanie celów lekcji, powinno posiadać charakter wynikowy i być zgodne z omawianą taksonomią, czyli dokładnie określać poziom efektów uzyskiwanych przez uczniów. Dlatego też, zapis celów winien odnosić się do uczniów w postaci określenia operacyjnego: np. uczeń potrafi w stopniu dostatecznym połączyć poszczególne fazy skoku. Należy w tym miejscu określić etap (fazę) kształtowania się umiejętności ruchowej lub innej kompetencji wyrabianej na danej lekcji. Zapis celów operacyjnych w odniesieniu do kształtowania

wiadomości i umiejętności jest łatwy, jeżeli dokona się właściwej analizy ruchu lub innych czynności będących celem lekcji. Bardzo przydatne w tym jest przestrzeganie zasady stopniowania trudności [1, 29, 218].

W formułowaniu celów wychowawczych lekcji często spotyka się ujęcia bardzo ogólnikowe, w postaci komunałów, nie oddające tego, co na lekcji będzie akcentowane: np. wyrabianie koleżeńskości, uspołecznienie, przestrzeganie zasad BHP, poszanowanie sprzętu i przyborów. Na lekcji wychowania fizycznego występuje wiele sytuacji wychowawczych, które należy rozwiązywać w doraźny sposób. Natomiast w sposób planowany realizuje się jakąś wybraną, ściśle związaną z lekcją sytuację, stanowiącą główny akcent zajęć np.: bezpieczne posługiwanie się nowym przyborem, poznanie regulaminu pływalni, bezpieczne ćwiczenie z laską, cechy dobrego sportowca itp. W stawianiu celów wychowania konieczne jest więc odwoływanie się do wartości, a zwłaszcza do wartości autotelicznych, bo nie zawsze jest tak, że cel, do którego nauczyciel dąży stanowi wartość godną najwyższego uznania, może w pewnych sytuacjach być antywartością, może też być, jak to się dość często zdarza, tylko środkiem do osiągnięcia celu, a nie celem ostatecznym [42, 90, 119, 132].

Wartości nadają głębszy sens celom kształcenia i wychowania i zarazem uzasadniają niezbędność ich realizacji. W ten sposób prawidłowy przebieg procesu edukacyjnego określają nabyte wartości, a nie cele wychowania w ogólnym sensie [16, 18]. Cele wychowania można analizować na kilku poziomach, a mianowicie: wysoki poziom – ideał wychowania, średni – ogólne cele wychowawcze, niski – swoiste cele poszczególnych rodzajów edukacji są wąsko określone. Celem wychowania mogą być pewne dyspozycje psychiczne i fizyczne wychowanków, albo pewne stany społeczne środowiska, w którym ludzie żyją. W pierwszym przypadku mówi się o określonych kompetencjach albo dyspozycjach intelektualnych ucznia, jak: postawy, zdolności psychiczne, cechy osobowości, przekonania, w drugim – o dyspozycjach somatycznych i sprawnościowych, w trzecim cel jest wyrażany w kategoriach socjologicznych. Mówi się wtedy o rolach, normach społecznych, wzorach kultury, które miałyby charakteryzować społeczność klasy czy szkoły.

W kategoriach psychologicznych wyróżnia się cztery różne grupy celów, są to [17]:

- **cele kreatywne:** „wywołać...”, „ukształtować...” (np. nowe zainteresowania lub przekonania),

- **cele optymalizujące:** „zwiększyć...”, „wzmóc...”, „poszerzyć...” (np. zaangażowanie, sprawność fizyczną),
- **cele minimalizujące:** „osłabić...”, „ograniczyć...” (np. agresję),
- **cele korekcyjne:** „przekształcić...”, „zmienić...” (np. postawę, poglądy).

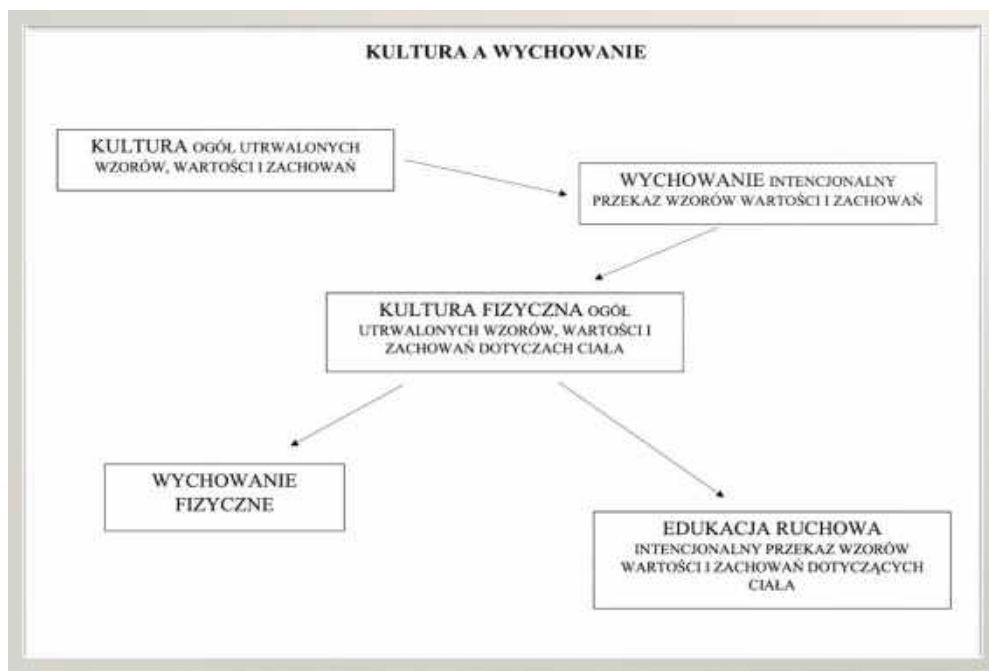
Metodyka wychowania fizycznego wyróżnia następujące funkcje celów wychowania, są to [17, 29, 337]:

- cele stanowią punkt odniesienia, do którego w procesie dydaktyczno-wychowawczym wszystko się przymierza i ocenia,
- cele mają znaczenie regulacyjne, zabezpieczają przed nadmiernym rozbudowaniem środków;
- cele spełniają funkcję organizującą wobec programu, metod, form organizacyjnych, kształcenia nauczycieli i przedmiotu badań oświatowych,
- cele mają charakter koordynujący, są integrujące i mobilizujące, pobudzają entuzjazm, jeśli są celami autentycznymi i atrakcyjnymi,
- cele pełnią funkcję prospektywną, przepowiadają i przenoszą w przyszłość taką; do jakiej się dąży, przewidują dzień jutrzejszy, inspirują dzień dzisiejszy,
- cele zapewniają trwałość wartości, należą do przeszłości, dnia dzisiejszego i przyszłości, wzmacniają poczucie bezpieczeństwa.

Rolę celów sprowadza się do trzech funkcji: wyodrębniającej, strukturalizującej (modelującej) i kontrolnej. Od formułowanych celów kształcenia i wychowania zależą kryteria oceny ucznia. Sfera oddziaływań wychowawczych jest bardzo szeroka, począwszy od warunków bezpieczeństwa, poprzez zasady właściwego zachowania, po wzorce osobowościowe wybitnych sportowców i systemy wartości. Czasowniki operacyjne najczęściej używane to: uczyć, ukazać, przestrzec, uwrażliwić, pomóc, ocenić, rozróżnić, wiedzieć, rozumieć, zastosować. Bardzo ważne jest ukazanie istoty i rangi lekcji wychowania fizycznego, zwrócenie uwagi na potrzebę dostosowania i sposobu formułowania jej celów, do obowiązującej obecnie koncepcji pedagogicznej kształcenia i wychowania. Celem wychowania fizycznego jest proces edukacji dzieci i młodzieży w tej dziedzinie [22, 163, 327].

Wiąże się to z przygotowaniem młodych pokoleń do wzięcia na siebie odpowiedzialności za zdrowie, sprawność, budowę i urodę własnego ciała po

zakończeniu edukacji szkolnej. Polega to na doraźnym kształtowaniu ciała, jak również na kształtowaniu osobowości pod kątem dbałości o ciało, które po ukończeniu edukacji szkolnej nie zależy od poziomu sprawności organizmu, lecz od stanu świadomości na temat jej znaczenia.

Ryc. 1.10. Wychowanie fizyczne – edukacja ruchowa (Grabowski, 2000).

Ujęcie zdrowia proponowane przez Kowalskiego i Famuła-Jurczak, jest szczególnie przydatne we współczesnej szkolnej edukacji zdrowotnej połączonej z edukacją fizyczną, w tym edukacją ruchową [134, 342].

Przyjmując koncepcję autora i wykorzystując ją w kształtowaniu postawy prozdrowotnej wychowanka nauczyciel realizuje proces dydaktyczno-wychowawczy w oparciu o następujące płaszczyzny zdrowia:

- wartość zdrowia jest realnością; zdrowie jest wartością egzystencjalną, a to oznacza, że ma istotne znaczenie w życiu człowieka,
- wartość zdrowia uwidacznia się dzięki właściwościom procesu strukturyzowania osobowości, widoczne jest to m. in. w obszarach związanych

z regulowaniem życia społecznego, grupowego, jak również zachowań indywidualnych,

- wartość zdrowia zobowiązuje (powiązanie odpowiedzialności z podejmowaniem określonych decyzji w obszarze zdrowia),
- wartość zdrowia służy twórczemu byciu jednostki;
- wartość zdrowia wyzwala siły motywacyjne oraz mobilizuje,
- wartość zdrowia uaktywnia sposoby poznawania siebie i innych, a także oceniania otaczającej rzeczywistości,
- wartość zdrowia uaktywnia wyobraźnię, skojarzenia oraz intuicje, aktywizując wolę i decyzje jednostek,
- wartość zdrowia nadaje sens życiu jednostki oraz ma charakter sensotwórczy [133, 324, 345].

Powyższe ujęcie zdrowia w płaszczyznach aksjologicznych i przyjęcie owej struktury w edukacji szkolnej zapewnia nauczycielom prowadzenie procesu dydaktyczno-wychowawczego w oparciu o uznanie zdrowia jako ważnej wartości życia człowieka, co pozwala wszechstronnie przygotować wychowanka do życia opartego na zdrowiu w ujęciu całościowym (wszystkie aspekty zdrowia: fizyczne, psychiczne, społeczne i duchowe). Przyjęcie zdrowia jako wartości przez wychowanka (zaakceptowanie, uznanie jako wartości cennej – urzeczywistnianie w codziennym życiu) umożliwi kształtowanie relacji na różnych poziomach funkcjonowania człowieka: wewnętrznym (w stosunku do samego siebie – poznanie siebie – swojego wnętrza), następnie w kontekście relacji człowiek – człowiek; człowiek – grupa społeczna; człowiek – środowisko społeczne. Teoretycy wychowania fizycznego, poza dociekaniem w celu określenia cech idealnego wychowanka, zajmowali się także określeniem celów wychowania, które można ująć następująco [320]:

- **higieniczny** – należy tu zapoznać jednostkę z podstawowymi zasadami higienicznymi, a także wdrożyć ją do przestrzegania ich w celu utrzymania swojego zdrowia, a także czystości otoczenia, ważne jest to także w przypadku matek w ciąży, które winny dbać o własne zdrowie, jednocześnie troszcząc się o zdrowie własnego dziecka;
- **gnomoniczny** – rozwijanie świadomości genetycznej, uwzględniając przy tym jakość genetyczną przyszłych pokoleń;

- **obyczajowo-estetyczny** – uwzględnienie wymagań społecznych pod względem wyglądu estetycznego, mowa tu o sposobie ubierania się, estetycznego wyglądu cielesnego; dbanie o wygląd własnego ciała;
- **hedonistyczny** – ustosunkowanie się do doświadczeń dodatnich i ujemnych (pozytywnych i przykrych, można tu wyróżnić dwie postawy: pierwsza to postawa charakteryzująca się unikaniem doczesnych przyjemności, to tak zwany typ bierny, ascetyczny, druga postawa to korzystanie z przyjemności życia, akceptowanych jednak w społeczeństwie, w którym egzystuje, to typ czynny;
- **fizyczno-uitylitarny** – wykształcenie cech niezbędnych z punktu widzenia potrzeb społecznych, zawodowych;
- **sportowy** – dążenie do osiągnięcia jak najlepszych wyników ważnych dla dziedziny sportu.

Stosowany kierunek koncepcji

Edukacja fizyczna to kształcenie fizyczne i wychowanie fizyczne, które musi obejmować zarówno cele doraźne, jak i cele związane z uzyskaniem określonych kompetencji. Aby posiadać kompetencje do jakiejś działalności człowieka potrzebne są dyspozycje kierunkowe (aksjologiczne), które rozstrzygają o uznaniu, czy warto się tym czymś (np. własnym ciałem) zajmować i dyspozycje instrumentalne, które stwarzają możliwość działania (np. uczestnictwo w różnych formach aktywności ruchowej). Edukacja we współczesnej szkole ma wszechstronny charakter: uczeń nabywa wiedzę w trakcie nauki, kształtuje swoje umiejętności wykorzystuje zdobytą wiedzę w praktyce (edukacja), kształtuje postawę i figurę (wychowanie). Aktualna działalność szkoły, wykonywana w procesie naukowo-wychowawczym jest skierowana na przyszłość, szkoła przygotowuje do przyszłości (prospekcja). Szkoła jako instytucja wspierająca rodzinę jest otwarta na wartościach życia codziennego. Oferta edukacyjna opiera się na interpretacji wartości, począwszy od egzystencjalnych i hedonistycznych, do poznawczych, społeczno-moralnych i etycznych (Chałas, 2006).

Opanowanie przez ucznia odpowiednich kompetencji stanowi również cele edukacji. Te kompetencje, nazywane błędnie „osiągnięciami”, są zapisane w podstawach programowych, a później w programach szkolnych i powinny

stać się wykładnią do programowania i planowania pracy, realizacji zaplanowanych działań i do oceny ucznia, w tym w aspekcie wychowawczym. Celem kształcenia jest rozwijanie dyspozycji instrumentalnych, umożliwiających uczniowi rozumienie i przekształcanie siebie i swego otoczenia, a celem wychowania jest rozwijanie dyspozycji kierunkowych, orientujących ucznia w tym, czym należy się w swoim postępowaniu kierować, do jakich wartości warto dążyć. Istotą wychowania jest zawsze dążenie do urzeczywistnienia jakichś wartości i ideałów, które mają znaczenie dla jednostki lub dla społeczeństwa. Na kompetencje ucznia składają się więc odpowiednie dyspozycje instrumentalne i kierunkowe. W ten sposób, jak pisze H. Grabowski (1997) w swoim dziele, "fizyczne kształcenie i fizyczne wychowanie są nierozłącznymi elementami fizycznej edukacji, na której spoczywa odpowiedzialność za kompetencje kulturowe człowieka w zakresie dbałości o ciało".

Należy orientować się na osobisty przykład współczesnego człowieka. Najważniejszym celem dla edukacji jest wykształcenie takiego człowieka, który będzie mądry, zdrowy, szczęśliwy, zaradny życiowo, twórczy, sprawny i będzie dobrze funkcjonował we współczesnej i przyszłej rzeczywistości i z którym innym będzie dobrze [204, 290].

Kompetencje i cele priorytetowe muszą się różnić na różnych poziomach edukacji, ponieważ rozwój i potrzeby uczniów różnią się na poszczególnych etapach nauki. Właśnie te różnice wymagają personalistycznej koncepcji do wychowanka (ucznia). Chcąc stosować zasady wychowania personalistycznego, nauczyciel powinien mieć filozoficzną refleksję, wiedzę o najnowszych osiągnięciach naukowych w zakresie pedagogiki i psychologii, teorii wychowania i edukacji, aby móc głęboko badać świat pozytywnych i negatywnych wartości w wychowaniu fizycznym. Perspektywy sukcesu i ryzyka, edukacyjne cele i ideały, zdolność przekonania młodych ludzi w tych wartościach, bez uciekania się do przymusu – to kierunek personalistycznej koncepcji do każdego wychowanka (ucznia). Należy także pamiętać, że przymus i wychowanie wykluczają się wzajemnie.

Najważniejszym celem edukacji, w tym ruchowej, jest wychowanie mądrej, zdrowej, szczęśliwej, wrażliwej, twórczej osobowości, która będzie mieć dobrą kondycję fizyczną, będzie znajdować wspólny język z innymi ludźmi i dobrze funkcjonować w teraźniejszości i w przyszłości [205, 255]. Za naczelny cel wychowania fizycznego (edukacji ruchowej) należy uważać zarówno doskonalenie

funkcji ciała i funkcji psychomotorycznych wychowanka, jak również ukształtowanie u niego systemu wiedzy, umiejętności, nawyków oraz postaw wobec kultury fizycznej, który w praktyce przejawiać się będzie w dążeniu i działaniu na rzecz utrzymania przez całe życie wysokiej sprawności fizycznej i zdrowia. Próbując podsumować refleksję nad istotą wychowania personalistycznego, dokonano systematyzacji tej problematyki. Niewątpliwie specyfiki każdego wyodrębnianego nurtu wychowania można poszukiwać na różnych poziomach – na poziomie założeń antropologicznych i związanej z nimi koncepcji rozwoju człowieka, na poziomie celów działań i ich programu, przyjmowanych w nich norm tworzących zasady wychowawcze i obowiązujących uczestników procesów wychowawczych, postulowanych form i metod, proponowanych rozwiązań instytucjonalnych, wymaganych postaw, a przynajmniej zachowań uczestników, wreszcie na poziomie czynników zewnętrznych warunkujących oczekiwane efekty [1, 54, 70, 143, 204, 332].

Ranga przypisywana poszczególnym poziomom może być różna, w różnym stopniu deklarowana, a często słabo uświadamiana, szczególnie w naturalnych środowiskach wychowawczych, takich jak rodzina. Co za tym idzie, odkrycie w czym tkwi istota danego nurtu czy koncepcji wychowania wymaga wnikliwej analizy odpowiadających jej teorii i praktyki wychowawczej. Dotyczy to również wychowania personalistycznego, które powinno zostać poddane szczególnej refleksji, żeby nie stać się działaniem w znacznej mierze intuicyjnym, akceptowanym na poziomie ogólnikowych haseł, ale w swej istocie nie rozumianym, stąd – mało skutecznym.

Personalistyczna pedagogika jest ważnym kierunkiem współczesnej pedagogiki. Płaszczyzną odniesienia dla tego kierunku stanowi koncepcja świata i człowieka, która przyjmuje wzajemną zależność od siebie takich elementów, jak względny indeterminizm, wolność, transcendencja. Na płaszczyźnie epistemologicznej pedagogika personalistyczna jawi się jako koncepcja wychowania oparta na teorii poznania, rozważającej różne stopnie poznania przy przyjęciu, jako zasady, podstawowej jednorodności poznania ludzkiego, zdolnego dociekać prawdy [77, 147].

Refleksja teoretyczna w pedagogice personalistycznej widzi jako swoje szczególne zadanie stanowienie czegoś w rodzaju świadomości krytycznej w odniesieniu do pedagogiki i wychowania. Pedagogika personalistyczna z tych racji wkracza do dyskusji pedagogicznych i to z jednej strony, aby bronić praw

i godności osoby, z drugiej zaś strony, aby zwrócić uwagę i pobudzać do czujności wobec różnych stwierdzeń, jakie pojawiają się w pedagogice i aby rozważać ich ciężar gotówkowy [13]. W ten sposób personalizm w pedagogice staje się owym "myśleniem walczącym", które swoje centrum ma w osobie, widzianej w wielorakich wymiarach, i starającym się w pedagogice lepiej rozumieć sam proces wychowania człowieka.

Główne tezy pedagogiki personalistycznej:

- wychowanie jest rozumiane jako ważny czynnik wysiłku na rzecz promowania "uniwersum personalnego" albo też wspólnoty osób,
- najwyższym celem wychowania jest uzdalnianie podmiotu (wychowanka) do przejęcia kierownictwa nad własny m procesem rozwoju,
- pojmowanie wychowania, że wychowanek nie jest uważany za przedmiot czy rzecz do napełnienia jej czymkolwiek, nie jest też istotny do ćwiczenia (szkolenia) lecz jest osobą, którą należy w nim "wzbudzać",
- jako osoba, wychowanek nie jest rzeczą ani rodziny, ani państwa i nikomu nie przyznaje się w tym zakresie hegemonii ze względu na jakiegokolwiek aspekty,
- ranga i rola szkoły są istotne, ukazując jej zadania obok innych instytucji wychowujących, podkreślany jest tu związek między nauczaniem a wychowaniem, poddaje się krytyce i odrzuca koncepcję "szkoły neutralnej",
- programy nauczania szkolnego powinny być "integralny humanizm", a więc nie tylko literacki lub artystyczny, ale też techniczny i naukowy,
- podkreśla się respekt dla "tajemnicy dziecka", które staje się osobą, przy oddziaływaniu w tym procesie wielorakich bodźców pochodzących od różnych instytucji wychowawczych [204, 226, 275, 345].

Wychowanie personalistyczne jest koncepcją wychowawczą wyrastającą z jednoznacznej koncepcji człowieka jako osoby, istoty fizyczno-psychiczno-duchowej, rozwijającej się w procesie aktywnego stawania się osobą. Wychowanie personalistyczne nie zakłada jakichś specyficznych metod i form działania, nie określa przewidzianych do jego realizacji instytucji. Uzależnia je od sytuacji, potrzeb, osobowości uczestników wychowania. Jednakże stawia wyraźne wymagania, jeśli chodzi o postawy wychowawców i stopniowo kształtowane postawy wychowanków. Wychowanie personalistyczne zakłada przygotowanie do życia i działania wśród innych i dla innych, równocześnie przybliżając wychowankom

wartości sprzyjające rozwojowi osobowemu, powstałe na całej przestrzeni dziejów człowieka, w różnych miejscach i uwarunkowaniach. Zakłada tym samym nierozzerwalny związek z kulturą. Odbywa się nie obok kultury, ale w jej ramach, na jej obszarze. W tym sensie jego istotą jest także wymiar kulturowy, tzn. kształtowanie ludzi, którzy będą chcieli i umieli tworzyć kulturę sprzyjającą osobowemu rozwojowi ludzi. Równocześnie będą potrafili się bronić przed wpływami degradującymi osobowe człowieczeństwo [2, 168, 198], krytycznie odnosić się do wpływów uprzedmiotawiających człowieka, prób zmuszania go do przyjęcia roli jedynie uczestnika rynku bądź bezwolnej siły roboczej, sprzedającej nie tylko swoje umiejętności i czas, ale także swoją osobowość i godność. Ten wymiar nabiera szczególnego znaczenia w sytuacji zdominowania współczesnych mediów przez wzory i wartości antyosobowe, niszczące bądź osłabiające wrażliwość na godność ludzką. Wychowanie personalistyczne w tym kontekście musi przygotować do refleksyjnego, krytycznego korzystania z mediów, ale przede wszystkim do upominania się o postawy osobowe, szacunek dla wartości osobowych, o wpływ na przekaz medialny, a także zachęcać i przygotowywać do aktywnego udziału w tworzeniu kultury respektującej wartości osobowe i tworzące sprzyjające warunki dla osobowego rozwoju [217]. Szkoła nie może wychowywać poza wartościami. „Wychowanie w pustce aksjologicznej jest budowaniem na piasku. Współczesna szkoła to dobra szkoła, otwarta na potrzeby całej społeczności szkolnej: uczniów, rodziców. To taka szkoła, która, realizując proces wszechstronnej edukacji, nie zapomina o znaczeniu wszystkich dziedzin wychowania, w równym stopniu zapewnia rozwój intelektualny, fizyczny, zdrowotny, społeczny i duchowy. To szkoła przyjaźnie wymagająca" [36], w takiej szkole uczniowie traktowani są podmiotowo i podmiotowo traktują swoich nauczycieli (dwupodmiotowość), zdobywają wszechstronną wiedzę, rozwijają swoje talenty i zainteresowania w różnych dziedzinach, w tym bardzo ważnej dla zdrowia działalności ruchowej, są traktowani indywidualnie, znają swoją wartość i rozumieją znaczenie edukacji szkolnej w przygotowywaniu ich do życia w dorosłym społeczeństwie [86, 166, 181]. Warto podkreślić, że przed współczesną szkołą stoi niezwykle ważne zadanie ukierunkowywania aktualnie realizowanych działań na przyszłość – prowadzenie tzw. edukacji wzbogacającej życie człowieka, w której nauczyciele pamiętają, że „informacja to nie wiedza, wiedza to nie mądrość, a mądrość to nie

umiejętność przewidywania. Każda z nich wzrasta z pozostałych, a człowiek do życia potrzebuje ich wszystkich".

1.4. Konformistyczna koncepcja socjalizacji w sporcie

Istota konformistycznej koncepcji socjalizacji w sporcie

Konformistyczna koncepcja związana jest z niemieckim podejściem do wychowania fizycznego, które charakteryzuje się mniejszymi wymaganiami do edukacji w zakresie kształtowania charakteru, cele kształtują się w zależności od kondycji fizycznej, umiejętności technicznych i taktycznych potrzebnych do uczestnictwa w popularnych dyscyplinach sportowych [220, 286].

Niemiecki termin brzmi "das konformisierende Konzept der Sportsozialisation", co w tłumaczeniu oznacza "konformistyczna koncepcja" i rozumiane jest jako "adaptacja do społecznych norm i wartości". Celem tej koncepcji jest nauka poprzez dyscypliny sportowe. Są brane pod uwagę aspekty społeczne, przyswajane w procesie dyscyplin sportowych [145, 146].

Istnieją dwie przyczyny powstania tej koncepcji. Po pierwsze, chodzi o rozwój takich programów szkolnych, które kładą nacisk na przygotowanie młodego pokolenia do funkcjonowania w społeczeństwie. Po drugie, mówi się o znaczeniu organizacyjnych form sportu, których liczba stale rośnie. W niektórych krajach, np. w Niemczech, spis programy szkolnych programów wychowania fizycznego jest opracowany przy aktywnym udziale przedstawicieli organizacji sportowych. Koncepcja ta wymaga dostosowania szkolnego wychowania fizycznego i sportu do funkcjonowania świata sportu. Na przykład, bieg opanowuje się tu jako technikę z przyspieszeniem, różnymi rodzajami startu i uczestnictwa w zawodach. Bułgarscy naukowcy pod konformistyczną koncepcją sportowej socjalizacji rozumieją adaptację do społecznych norm i wartości za pomocą dyscyplin sportowych, które obejmują mechanizmy interakcji społecznych w świecie sportu [210].

Na zachowanie konformistyczne ma wpływ przede wszystkim ukształtowana w toku socjalizacji osobowość jednostki, a także typ relacji społecznych, w których jednostka uczestniczy, struktura grupy, istniejący w niej system aksjonormatywny lub rodzaj zadania, które realizuje jednostka w grupie, sposób sankcjonowania działań lub formy kontroli społecznej. Na jednostkę jest wywierana

silniejsza presja wobec zachowań konformistycznych w grupach, które próbują kontrolować większą część jej życia. Sport jest formą aktywności człowieka, mającą na celu doskonalenie jego sił psychofizycznych, indywidualnie lub zbiorowo, według umownych reguł. Sport jest jedną z form uczestnictwa w kulturze fizycznej wraz z wychowaniem fizycznym i rehabilitacją ruchową. Głównym celem sportu jest wpływ na osobowość sportowca, któremu powinny być podporządkowane wszystkie rzeczy i sprawy [19, 90, 131].

Kultura fizyczna – to ogół zachowań przebiegających według przyjętych w danym środowisku społecznym reguł i norm postępowania, a mających na celu dbałość o zdrowie człowieka, o poprawę jego postawy, prawidłowy rozwój psychofizyczny oraz rezultaty tych zachowań [100].

Pojęcie "socjalizacji" definiuje się w różny sposób. Niektórzy autorzy w swoich pracach akcentują jej poszczególne aspekty. Na przykład, czas trwania, interaktywny charakter, nauczanie społeczne, kształtowanie osobowości społecznej, przekazywanie kultury itp. Wszyscy zgadzają się z B. Franklinem, A. Giddensem i E. Durkheimem, że socjalizacja odgrywa kluczową rolę z punktu widzenia podtrzymania więzi w społeczeństwie i kulturze [102, 134].

Społeczeństwo istnieje w poszczególnych osobach i mieszka przez te osoby. Brak społecznej idei w umysłach poszczególnych ludzi, w ustalonych normach i wartościach stale prowadzi do jego upadku. Socjalizacja (socjalizacyjno-społeczny) to proces rozwoju społecznego człowieka, kształtowania jego osobowości, przekazywania norm i wartości obowiązujących w społeczeństwie, co przyczynia się do rozwoju społecznego człowieka, kształtowania jego osobowości oraz umiejętności niezbędnych osobie dorosłej. Socjalizacji dokonuje się poprzez oddziaływanie środowiska społecznego (np. rodziny, kolegów), osób (np. nauczyciela) lub instytucji (np. szkoły) [255, 258, 269].

Socjologia sportu to subdyscyplina badająca systemy wartości, hierarchie, role, normy społeczne, normy i powiązania panujące w sportowych organizacjach i instytucjach i wpływ sportu, sportowców i organizacji sportowych na inne sfery życia społecznego, a także jego oddziaływanie na kształtowanie się opinii publicznej [201, 328].

Konformizm (od łac. "conform" – nadaje kształt, ulega wpływom) to podporządkowanie się wartościom, poglądom, zasadom i normom postępowania, obowiązującym w danej grupie społecznej. Tak więc, społeczny konformizm to zachowanie osobowości według norm i wzorców zachowań, narzucanych przez

grupę społeczną, do której dana jednostka należy lub którą przyjmuje za grupę [67]. W socjologii jest to jeden ze sposobów dostosowania jednostki społecznej. Zdaniem Roberta Mertona, oznacza zgodę na realizację celów społecznych grupy przy pomocy społecznie uznawanych środków lub w szerszym znaczeniu, realizacji norm społecznych i wartości danej grupy odniesienia [181, 182]. Zachowania konformistyczne w grupach są wskaźnikiem dużej spójności tych grup.

W latach 50. XX w. zostały opublikowane badania Solomona Ascha [42, 190], z których wynikało, że na konformizm jednostki duży wpływ mają inni członkowie grupy. W dalszych badaniach ustalono, że niektóre jednostki mają większą, a nawet trwałą skłonność poddawania się autorytetom. Zostały one określone jako osobowości autorytarne, jednostki z zewnątrz sterowne, w przeciwieństwie do wewnątrzsterownych nonkonformistów nie poddających się w łatwy sposób wpływom autorytetów. Na zachowania konformistyczne przede wszystkim ma wpływ ukształtowana w toku socjalizacji osobowość jednostki, a także typ relacji społecznych, w których jednostka uczestniczy, struktura grupy, istniejący w niej system aksjonormatywny czy rodzaj zadania, które realizuje jednostka w grupie, sposób sankcjonowania działań czy formy kontroli społecznej. Na jednostkę jest wywierana silniejsza presja wobec zachowań konformistycznych w grupach, które próbują kontrolować większą część jej życia, w szczególności są to wymieniane przez Ervinga Goffmana instytucje totalne [274].

Poziomy i motywy konformizmu

Wyróżniane są trzy poziomy konformizmu: uleganie, identyfikacja i internalizacja. Uleganie charakteryzuje takie zachowanie konformistyczne, gdy istnieje wyraźny konflikt między przekonaniem jednostki a presją grupy, w wyniku którego jednostka podporządkowuje się grupie, i jej ulega. Uleganie pojawia się jedynie wtedy, gdy grupa nacisku jest fizycznie obecna. Gdy grupa znika, jednostka wraca do swoich uprzednich przekonań czy zachowań. Motywem takiego zachowania jest zwykle lęk przed odrzuceniem przez grupę lub lęk przed karą. W pewnych warunkach jest bardziej prawdopodobne, że jednostka będzie podporządkowywać się grupie. Czynniki te związane są najczęściej z cechami grupy wywierającej nacisk, cechami zadania lub sprawy, której

dotyczy nacisk lub cechami osoby, na którą wywierany jest nacisk. Dzieje się tak gdy:

- osoba nie wierzy w siebie, ma niską samoocenę, nie jest zaangażowana w działanie, które jest obiektem nacisku, jednostka nie ma sprzymierzeńców choćby wyobrażonych, a zadanie powierzone jednostce przez grupę jest pilne,
- grupa składa się ze specjalistów i jest duża. Według danych E. Aronsona, gdy istnieje jednomyślność, to tendencja do podporządkowania się naciskowi grupy jest mniej więcej tak samo wielka jak wtedy, gdy jednomyślna większość składa się z trzech osób oraz wtedy, gdy składa się z szesnastu osób. Grupa zrzesza ludzi o podobnych poglądach, a osobowość jest ważna dla grupy lub w grupie czuje zewnętrzne zagrożenie,
- łatwiej jest o konformizm wobec grup, których wartości, normy nie stoją w sprzeczności wobec norm zinternalizowanych już przez jednostkę,
- uleganie dotyczy zachowania w odległej przyszłości, a nie tu i teraz,
- jednostka nie ma poczucia kompetencji odnośnie danego zadania, ma słabą pozycję w grupie i jednocześnie zależy jej na uczestniczeniu w grupie, osoba jest z zewnątrz sterowna [119, 166].

Identyfikacja występuje wtedy, gdy jednostce zależy, aby być podobną do jakiejś grupy lub jakiejś osoby (jednostka identyfikuje się z tą grupą). W tym przypadku jej zachowania dopasowują się do wyobrażeń o tej jednostce. Identyfikacja jest głębszą formą konformizmu, dopasowanie do grupy pojawia się bowiem nawet przy fizycznej nieobecności grupy. Gdy grupa zmienia swoje zdanie, osoba także je zmienia. Najgłębsza forma konformizmu polega na uznaniu pewnych norm i wartości za własne. Jeśli grupa zniknie lub zmieni swoje zapamiętanie, osoba mimo to dalej zachowuje się zgodnie ze zinternalizowaną normą. Introjekcja jest jednym z zadań socjalizacji [169].

Wyróżniane są trzy główne motywy zachowania konformistycznego:

- lęk przed odrzuceniem: ludzie boją się ośmieszenia, odrzucenia i "wyjścia przed szereg", dlatego dostosowują się do zachowań innych w grupie,
- pragnienie posiadania racji – w niektórych sytuacjach ludzie nie wiedzą jakie zachowania są słuszne. Naśladują więc innych, przyjmując, że skoro ktoś postępuje w dany sposób, to znaczy, że tak należy zrobić,

- do zachowania konformistycznego ludzi mobilizowani poprzez istnienie sankcji za przestrzeganie (sankcje pozytywne) lub nieprzestrzeganie norm grupowych (sankcje negatywne). W niektórych małych grupach społecznych sankcje zmuszające ludzi do uległości mogą przybrać skrajną formę, jak na przykład w niektórych sektach [202, 217].

Konformizm dewiacyjny odnosi się do sytuacji, które mogą prowadzić do narzuconych np. sportowcom działań od zewnątrz. Przez to, dość często sportowi nadają nadmierne znaczenie zarówno amatorzy, jak i profesjonaliści.

W rzeczywistości mogą istnieć różne koncepcje. Niektórzy uważają, że sport jest najważniejszy, a inne dziedziny życia muszą mu podlegać. Do konformizmu dewiacyjnego wśród sportowców odnoszono również przypadki nadmiernych emocji, ignorowanie chorób i ćwiczeń, a także szkodliwe dla organizmu praktyki diety, na przykład w celu szybkiej utraty lub odwrotnie przyrostu masy ciała itp. [103]. Istnieją różne koncepcje dewiacji w sporcie: w szczególności, konformizm pod wpływem konkretnych osób, np. sportowców, trenerów, różnych działaczy, wciągniętych na przykład w działalność korupcyjną. Poza tym, może chodzić o dewiację w ramach systemu stworzonego przez tych, którzy mają władzę (sponsorzy, media, właściciele klubu). Ci, którzy są zmuszeni ulec systemowi, stają się ofiarami i często nie mogą liczyć na zmianę sytuacji bez zmiany systemu.

Istota procesu socjalizacji i jej przejawów w działalności sportowej

W naukach społecznych, w tym socjologii, do celów związanych z analizą przebiegu socjalizacji, podczas którego kształtuje się osobowość i tożsamość człowieka, wykorzystuje się schematyczny podział życia ludzkiego na pewne charakterystyczne okresy [33]. Oznacza to, że długość i cechy poszczególnych etapów życia, na przykład, role społeczne, które pełni osoba, ulegają organizacji społecznej są różne. Kolejność tych etapów ma charakter cykliczny, czyli powtarza się w wielu pokoleniach. Podstawowym twierdzeniem jest to, że "w każdym społeczeństwie przebieg życia jednostki jest społecznie ustrukturuwany" [129]. W ciągu każdego okresu występują pewne charakterystyczne zmiany osobowości i tożsamości człowieka. Najczęściej w tak zwanym "cyklu życia" wyróżniane są następujące etapy [119]:

- wczesne dzieciństwo (0–3 roku życia),
- średnie dzieciństwo (przedszkole okres (3–6 roku życia),
- późne dzieciństwo (6–12 roku życia, początek nauki w szkole),
- okres dojrzewania (okres dojrzewania, 13–20 roku życia),
- wczesna dorosłość (20–35 roku życia),
- średnia dorosłość (35–65 roku życia),
- późna dorosłość (okres starzenia się, zaczyna się od 60–65 roku życia).

Bez względu na to, jak jest postrzegany i definiowany rozwój człowieka i jakich sfer dotyczy (umysłowej, emocjonalnej, interpersonalnej, fizycznej, itp.), związany jest ze zmianami, które zachodzą w osobowości. Łatwo zauważyć, że rzeczywistość wychowawcza, a w jej ramach i działalność wychowawcza, może odbywać się tylko na skrzyżowaniu człowieka z rzeczywistością społeczną. Dotyczy to okresu, który rozpoczyna się wraz z pojawieniem się człowieka na świecie (akt urodzenia) do bezpośredniego odejścia z tej rzeczywistości (akt zgonu). Tak więc, proces socjalizacji jest realizowany w ciągu całego życia ludzkiego, poszczególne jego etapy charakteryzują się różnymi programami. Można wyróżnić dwa charakterystyczne okresy. Pierwszy dotyczy okresu prenatalnego, czyli powstanie istoty ludzkiej. Należy jednak wychodzić z założenia, że w procesie socjalizacji istotne są tylko działania bezpośrednio skierowane na konkretną osobę, ale wpływ na człowieka w okresie prenatalnym może być skierowany bezpośrednio na matkę, to jest na inną osobę. Zatem kształtowanie osobowości ludzkiej w okresie prenatalnym można uznać albo za manipulację ze względu na niemożność bezpośredniej reakcji płodu na działanie, albo pośrednią działalność. Drugi dotyczy stosunkowo niewielkiej grupy osób, które przebywają w stanie wyłączanej świadomości, na przykład, w stanie uśpienia. W tym przypadku należy wziąć pod uwagę potencjalne możliwości wyjścia z tego stanu i powrót do normalnego funkcjonowania w rzeczywistości społecznej. Biorąc pod uwagę ilościowy stosunek z innymi ludźmi, jeśli nie brać pod uwagę wymienione dwie kategorie, granice socjalizacji określane są narodzinami i śmiercią [63, 80, 152].

Człowiek zatem „uczłowiecza się”, funkcjonując w określonej rzeczywistości społecznej, która oddziałuje na niego, on zaś sam współuczestniczy w jej kształtowaniu i przekształcaniu. Umiejscowiony w określonych warunkach, określonym środowisku, poddawany jest różnego rodzaju wpływom społecznym,

mającym mniej lub bardziej istotne znaczenie dla jego życia i niego samego, dla jego organizmu i osobowości. Ten ogół wpływów jest nazywany przez większość autorów całkowitym wpływem środowiska. Wpływ ten może sprzyjać lub zakłócać częściowo, lub w znacznym stopniu rozwój człowieka. Pod rozwojem, w tym fizycznym rozumie się proces – przebieg zmian zachodzących z określoną częstotliwością. Zmiany te wykazują różnicowanie się obiektu pod określonymi względami, przy czym zmiana następująca jest jakościowo wyższa od poprzedzającej [94]. Ciąg ten jest ukierunkowany dla przykładu w sporcie jest kierowany w trakcie treningu. Toteż wszystkie czynniki, które nie zakłócają przebiegu procesu oraz te, które umożliwiają, wzmacniają lub przyspieszają ten przebieg, są uznawane za sprzyjające. Zakłócającymi natomiast będą te, które hamują lub prowadzą do zmiany kierunku przemian. Każda grupa społeczna, w tym specjalistyczna grupa w sporcie charakteryzuje się pewnym mniej lub bardziej wyraźnie sprecyzowanym kulturowym wzorem jej członka, wyobrażeniem jakim powinien być jego sposób zachowania w określonych sytuacjach społecznych, np. podczas ćwiczeń lub zajęć sportowych, jakimi winien charakteryzować się cechami. Wzór taki, np. dla sportowców – model treningu sportowego często przekazywany jest z pokolenia na pokolenie, stanowiąc element tradycji kulturowej, ulegając jednocześnie wraz z przemianami grupy także zmianom programowym [272].

Grupa określa jednocześnie cały system nakazów i zakazów wyznaczających granice dopuszczalności zachowań i sankcji za ich przekroczenie. Wzór ten właśnie wyznacza kierunek procesu socjalizacji i pozwala na określenie prawidłowości jego przebiegu oraz czynników sprzyjających lub zakłócających rozwój. Można zatem stwierdzić, że każda grupa, w imię korzyści grupowych, odzwierciedlonych także w owym wzorze, zainteresowana jest harmonijnym przebiegiem zmian następujących u poszczególnych członków. To ważna sfera ludzkiej rzeczywistości, która pozwala odróżnić człowieka jako osobowość.

W zakresie wspólnego oddziaływania środowiska pozostają również procesy fizycznego i biologicznego rozwoju osobowości. Należy pamiętać, że na tej strukturze biologicznej wyrasta rzeczywistość człowiecza. Rozwój fizyczny i biologiczny pozostaje w ścisłym związku z kształtowaniem i rozwojem człowieka, rzeczywistości człowieczej, tym samym i z uczestnictwem oraz współtworzeniem określonej rzeczywistości społecznej. Z kolei środowisko wpływa na

rozwój osobowości. Grupa decyduje o kierunku przemian osobowości, zatem także o tym, czy dany proces jest rozwojowy czy regresywny [36].

Kierunek ten dokładniej wyznaczony jest przez kulturę danej grupy społecznej, rozumianej jako „ogół wytworów działalności ludzkiej, wartości i uznawanych sposobów postępowania, zobiektywizowanych i przyjętych w dowolnych zbiorowościach, przekazywanych innym zbiorowościom i następnym pokoleniom. Każdy człowiek rodząc się wchodzi w skład pewnej grupy społecznej, która wraz ze swoją kulturą stanowi dla nowo narodzonej jednostki świat zastany. To właśnie ta zastana kultura określa wzory i normy zachowania, których przestrzegania „pilnują” pełnoprawni, w tym przypadku dorośli członkowie danej grupy. Dokonuje się swoisty "proces kształtowania osobowości dziecka i przystosowania go do życia w zbiorowości, polegający na uczeniu go i wprowadzaniu do kultury, umożliwiając porozumiewanie się i działanie w jego ramach [328, 336]. W trakcie tego procesu kształtowani są nowi członkowie grupy, uczeni są pożądanym sposobom zachowania. Ten zakres wpływów grupy społecznej, przygotowujący jednostkę do udziału w życiu społecznym, uczący ją "zachowania się, utrzymania się i wykonywania różnych ról społecznych, nazywa się socjalizacją [244].

Wpływy te występują w obrębie grup społecznych dysponujących określoną kulturą, stopniem organizacji życia grupowego, wzorami i normami zachowań i skierowane są na osobowość jednostki. Tak więc, innymi słowy, socjalizacja w sporcie – to nabycie cech osobowości w procesie uczestnictwa w grupach społecznych i ich kulturach, które przygotowują człowieka do życia społecznego i dobrych wyników sportowych. Większość autorów traktuje socjalizację jako proces, odbywający się w okresie wczesnego rozwoju osobowości w dzieciństwie [133, 134].

Niewątpliwie socjalizacja jest szczególnie wyraźna i silna we wczesnym dzieciństwie i młodości. Wraz jednak z wiekiem i rozwojem jednostka wchodzi do coraz to nowych grup społecznych, także w mniejszym lub większym stopniu odmiennych kulturowo, a zatem i obowiązującymi sposobami zachowania, normami, wzorami itp. Dana jednostka, wchodząc do nowej grupy społecznej, w naszym przypadku – związanej z treningami będzie jej nowym członkiem, uczestnicząc w niej szerszym lub większym zakresem swojej życiowej biografii, będzie w różnym stopniu poddana kształtowaniu jej, nauczana pożądanym w tej grupie sposobom zachowania, pełnienia nowych ról społecznych.

Osobowość człowieka kształtuje się w toku całej życiowej jego aktywności i przez całe jego życie poddawana jest różnorodnym wpływom grup społecznych, w których w mniejszym lub większym stopniu, przez czas dłuższy lub krótszy jednostka uczestniczy. Socjalizacja jest więc procesem zachodzącym w różnych okresach życia jednostki, pomiędzy aktem narodzin a aktem śmierci, a więc przez całe jej życie [142, 346].

Jednostka wprowadzona w zastany świat kultury a priori zaakceptuje go, a istota socjalizacji sprowadzi się do przystosowania jednostki do owego zastanego, rzeczywistego świata. W pewnym sensie jest tak w przypadku procesów socjalizacyjnych odnoszących się do dzieci. Jednakże wraz z rozwojem jednostki, wzbogacaniem jej osobowości o nowe doświadczenia może człowiek zaczynać dostrzegać niedoskonałość istniejącej w zastanym świecie kultury, może nawet buntować się przeciwko szerszemu lub węższemu zakresowi zdarzeń i wartości funkcjonujących w danej grupie. Bunt ten o tyle może być uzasadniony, gdyż człowiek po urodzeniu wchodzi do grup przecież niezależnie od swojej woli, proces socjalizacji jest więc w pewnym sensie wymuszaniem określonych przez grupę zachowań pożądaných, swoistym manipulowaniem jednostką ludzką [289].

Ów świadomy bunt może skłonić człowieka do poszukiwania i w konsekwencji zmiany grupy społecznej na taką, w której obrębie chciałaby się znaleźć. Oczywiście w pewnym sensie ten wybór będzie zdeterminowany "pierwotną" grupą socjalizującą. Jednocześnie jednak i w tym przypadku nowo wybrana grupa traktować będzie jednostkę jako swojego nowego członka i poddawać w pewnym zakresie procesom socjalizacyjnym. Niewątpliwie w tym przypadku człowiek będzie aktywnie uczestniczył w tym procesie świadomego "socjalizowania się". Z drugiej strony ten sam bunt może objawić się w podejmowaniu przez człowieka działań mających na celu przekształcanie zastanej rzeczywistości, modyfikowanie kultury danej grupy, współtworzenia nowych wartości. W mniejszym lub większym stopniu podobny proces występować może u innych członków tej samej grupy [301, 308].

Tym samym więc ulegać będzie przeobrażaniu oblicze tej grupy, jej kultura, co prowadzić będzie nie tylko do zmiany programu oddziaływań socjalizacyjnych, którym poddawani będą kolejni nowi członkowie danej grupy, ale także do modyfikacji zachowań już pełnoprawnych członków grupy. Tak przebiega socjalizacja. Należy tutaj zauważyć, że taki proces doprowadzi do wzmocnienia

zmodyfikowanego zachowania w kulturze tej grupy, a „bunt” dla grupy będzie miał znaczący charakter rozwojowy. W pewnym stopniu na tym „buncie” opiera się idea rozwoju i postępu.

Warto zauważyć, że podstawą rozwoju osobowości zawsze będzie świat, w którym ona istnieje, i to on określa jej dalsze działania. Jest to proces, w którym istnieją ustalone relacje przyczynowo skutkowe między wszystkimi elementami [151, 316].

Poszukiwanie nowej grupy będzie oparte na jednej z dwóch zasad: albo będzie to grupa o wyższym poziomie rozwoju, albo zasadniczo przeciwna. Wewnętrzne zmiany w grupie polegać będą na wykorzystaniu lub przeniesieniu najbardziej udanych mechanizmów, które już dominują w innej grupie. Świadomość tych powiązań zapewni podstawy do uniknięcia dość powszechnego błędu, który polega na narzekaniu na trudną lub gorszą młodzież, tak zwany błąd dyskryminacyjny nauczyciela. Każde pokolenie młodzieży nie jest ani gorsze, ani trudniejsze – jest po prostu inne, gdyż młodzi ludzie dorastają w innej niż dorośli rzeczywistości, a nową rzeczywistość współtworzyli właśnie dorośli, wśród których byli między innymi nauczyciele i trenerzy różnych dyscyplin sportowych.

Zagadnienie socjalizacji stanowi obszar zainteresowań wielu badaczy życia społecznego, przede wszystkim socjologów, psychologów społecznych i oczywiście pedagogów (trenerów i instruktorów). Oczywiście już z dotychczasowych rozważań można wyciągnąć wnioski o istotnym znaczeniu socjalizacji dla wychowania i wzajemnych związkach między tymi zjawiskami społecznymi.

F.F. Powers (1971) i F. Znaniecki (1973) ujęli socjalizację jako proces wchodzenia, czy też wrastania w kulturę, polegający na poznawaniu i przyjmowaniu przez jednostkę wzorów kulturowych determinujących sposób jej zachowania, dokonujący się poprzez przyswajanie określonych ról społecznych wyznaczonych przez grupę [220, 324].

Socjalizacja jest skomplikowanym procesem uczenia się wiedzy, umiejętności, wartości i norm najistotniejszych dla uczestnictwa w życiu społecznym. Jest ona określana jako proces uspołeczniania, polegający na przekształcaniu przez instytucje społeczne indywidualum ludzkiego w jednostkę obdarzoną osobowością społeczną "Poprzez socjalizację człowiek uczy się wszystkich typów ról społecznych – ról seksualnych, pracowniczych, uczestników czasu wolnego itd. – oraz rozwija poczucie własnego ja" [172].

Socjalizacja jest procesem trwającym przez całe życie, ale "krytyczny jego etap przypada na okres dzieciństwa, kiedy to dziecko zinternalizuje wartości, postawy, umiejętności i role, które kształtują jego osobowość przynosząc rezultat w postaci integracji ze środowiskiem społecznym." Socjalizacja warunkuje [285]:

- nabywanie dyspozycji do funkcjonowania w społeczeństwie lub określonej grupie,
- przygotowanie do pełnienia ról społecznych,
- kształtowanie osobowości społecznej,
- akulturacja,
- proces wpływu grupy na osobowość,
- socjalizację jako proces mający źródło poza osobowością.

Socjalizacja to ta część całkowitego wpływu środowiska, która wprowadza jednostkę do udziału w życiu społecznym, uczy ją zachowania kultury i wykonywania określonych ról społecznych, bezwarunkowy lub warunkowy wpływ czynników zewnętrznych. Wyróżniane są trzy etapy socjalizacji sportowej:

- socjalizacja sportu – wprowadzenia i inicjacja do sportu,
- socjalizacja w sporcie – kontynuacja zaangażowania w sport,
- desocjalizacja sportowa – wycofywanie się z ról sportowych.

Typy migrantów sportowych to:

- wygnaniec („the exile”) – z powodów osobistych lub politycznych opuszcza z własnej lub innych woli kraj pochodzenia; decyzja taka może być np. wynikiem blokowania rozwoju kariery zawodniczej przez narodowy związek sportowy;
- celebryta („celebrity superstar”) – migrant poszukujący głównie blasku sławy i pragnący skupić na sobie uwagę mediów w nowym miejscu.

Większe prawdopodobieństwo traumatycznego przebiegu procesu odchodzenia od sportu i problemów adaptacyjnych może dotyczyć szczególnie osób:

- którym zaangażowanie w sport utrudniało lub uniemożliwiało zdobycie kompetencji edukacyjnych i wiarygodności zawodowej które posiadały inne osoby w podobnym wieku i pochodzeniu, rozwijające normalnie karierę,

- które ograniczyły kontakty społeczne tylko do grupy innych zawodników i osób zaangażowanych w sport, a ich relacje społeczne skupione były na zagadnieniach i zajęciach związanych ze sportem,
- których rodziny nie wspierały aktywności zawodników poza sportem,
- których pochodzenie społeczne ograniczało alternatywne do sportu drogi awansu społecznego i możliwości osiągnięcia sukcesu zawodowego poza sportem,
- nieposiadających bezpieczeństwa finansowego oraz szerszych kontaktów towarzyskich, które umożliwiłyby im wejście w pozasportowe role zawodowe [63, 97, 345].

Grupa społeczna jako grupa uprawiająca sportem

Socjalizacja sportowa to proces, który trwa przez całe życie, ale jego podstawowy etap przypada na okres późnego dzieciństwa, dorastania i dorosłości, kiedy wychowanek (uczeń, sportowiec) nabywa umiejętności, które kształtują jego osobowość i przynoszą rezultaty w postaci wysokich osiągnięć sportowych, integracji społecznej z otoczeniem i środowiskiem społecznym, a także społeczne uznanie. Jak wcześniej wspomniano, sportowa socjalizacja to proces, który odbywa się w ciągu całego życia, ale na szczególną uwagę zasługuje okres dorosłości przypadający na 35–40 rok życia, kiedy ludzie zaczynają mniej angażować się w aktywność fizyczną. Proces ten w grupie społecznej należy rozpatrywać w szerszym kontekście. Przede wszystkim należy rozgraniczyć pojęcia sportu profesjonalnego i amatorskiego. W tym procesie skupiono się na grupie sportowej jako małej społeczności do zajęć szkolnym – rekreacyjnych, sportowych oraz rozpatrzono edukację fizyczną jako zjawisko psychologiczne i społeczne [30, 149].

Psychologiczne i społeczne znaczenie sportu ma wiele objawów, bo sport to jedność w drużynie, a także rywalizacja między jednostkami i grupami. Pod grupą sportową rozumie się dwie lub więcej osób, współpracujące ze sobą na określonych zasadach, zajmujące się działalnością wymagającą aktywności fizycznej. Drużyna sportowa ma te same cechy co inne grupy społeczne, a jej specyfikę określa sama natura wspólnych działań związanych z aktywnością fizyczną jej członków. W działalności drużyny sportowej jako agenta socjalizacji powstają następujące zadania:

- społeczno-edukacyjne, mające ważne znaczenie dla przygotowania, funkcjonowania w grupie rówieśników, wykonywania zdefiniowanych ról w rywalizacji sportowej,
- edukacyjne, związane z intelektualizacją szkolnej edukacji fizycznej (ogólna i specjalna wiedza, rozwój umiejętności, pogłębianie wiedzy),
- prozdrowotne, mające na celu utrzymanie i poprawę zdrowia fizycznego i psychicznego wychowanków,
- treningowe, w ramach, których wychowanek systematycznie kształtuje funkcje organizmu, a także opanowuje i doskonali umiejętności według wymogów określonej dyscypliny sportowej [257, 268, 328].

Rozwój sportowy dzieci odbywa się pod wpływem treningu, rozumiany jako zorganizowany proces celowej poprawy funkcji organizmu i adaptacji do wymagań programowych. Trening sportowy dzieci i młodzieży w kompleksowym systemie treningu sportowego jest tylko fazą długotrwałego procesu, spowodowanego cechami biologicznymi. Organizacja edukacji fizycznej w szkole zależy od następujących warunków:

- organizacji systemu edukacji w kraju w ogóle i edukacji prozdrowotnej w szczególności,
- tradycji kulturowych i funkcji edukacji sportowej i fizycznej, uznanych w kraju,
- ludności kraju, z którego odbywa się selekcja do dalszego uprawiania sportu na początkowych etapach szkolnej edukacji fizycznej,
- bazy sportowej i sprzętu do zajęć z kultury fizycznej, a także zabezpieczenia medycznego,
- liczby wykwalifikowanych nauczycieli.

Grupy, w których przebywają uczniowie z różnymi celami podczas zajęć wychowania fizycznego, służą także do ich selekcji w celu dalszego uprawiania sportu na podstawie ich potencjalnych możliwości, pod kątem cech morfologicznych, psychicznych i fizycznych [3, 51, 64, 178].

Proces kwalifikacji w różnych krajach odbywa się zgodnie z programowymi zadaniami sportu dla dzieci i młodzieży na podstawie następujących teoretycznych i metodologicznych zasad:

- selekcja do pewnej grupy sportowej w ramach określonej dyscypliny sportowej powinna być realizowana w procesie długotrwałego treningu, systematycznie i stopniowo,
- obiektywizm oceny potencjalnych możliwości wychowanków w dużej mierze zależy od kompleksowej charakterystyki, która przejawia się podczas uprawiania kultury fizycznej,
- kompleksowa ocena psychicznej i fizycznej sprawności wychowanków, oprócz ogólnie przyjętych wskaźników, musi uwzględniać indywidualne tempo rozwoju wyników sportowych [12, 254].

W krajach UE istnieją różne koncepcje doboru i selekcji dzieci utalentowanych w kierunku sportu. Różnice w działaniach nauczycieli i trenerów spowodowane są przyczynami obiektywnymi, związanymi ze społeczno-ekonomiczną sytuacją i efektywnością systemu edukacji fizycznej w kraju. Zazwyczaj wyróżniane są trzy podstawowe sposoby diagnozowania:

- selekcja naturalna (spontaniczna), która jest szczególnie rozwinięta w krajach z wysokim rozwojem edukacji fizycznej, czemu sprzyja odpowiednia infrastruktura sportowo-rekreacyjna. Przy takiej selekcji do drużyn sportowych brani są wszyscy zainteresowani, zakładając, że odbędzie się naturalna selekcja, i mniej zdolni z nich dobrowolnie opuszczą zespół sportowy. Na tym etapie dominuje "gra w sport" jako element sportu dla wszystkich,
- selekcja intuicyjna prowadzona przez nauczycieli i trenerów z bogatym doświadczeniem w określonych dyscyplinach sportowych,
- selekcja kompleksowa (kierowana), w której dominuje kompleksowa ocena stanu i funkcji organizmu wraz z zaburzeniami procesów za pomocą wskaźników morfologicznych, fizjologicznych, psychologicznych i pedagogicznych [331, 342, 346].

Tak więc, konformistyczna koncepcja socjalizacji w sporcie opiera się na takich zasadach jak:

- człowiek przychodzi na świat jako istota biologiczna i tylko poprzez kontakt z innymi ludźmi i pod ich wpływem, w szczególności podczas edukacji fizycznej i treningu sportowego nabiera typowo ludzkich cech i umiejętności,
- w procesie socjalizacji w sporcie kształtują się cechy społeczne jednostki, która podczas uprawiania kultury fizycznej znajduje się w grupach

o stosunkowo stabilnych właściwościach, cechach i funkcjach. Wyniki socjalizacji grupowej wpływają na jej wszechstronny rozwój w płaszczyznach fizycznej, społecznej, kulturalnej, intelektualnej i moralnej. Poprzez identyfikację osoby o pewnych cechach i właściwościach rzeczywistości społecznej, w szczególności kultury fizycznej, odbywa się inkorporacja wartości przez osobowość,

- dla kształtowania osobowości ważne znaczenie ma proces podporządkowania się wartościom społecznym w procesie uprawiania kultury fizycznej w okresie nauki szkolnej,
- proces socjalizacji zależy od funkcjonowania grup podczas uprawiania kultury fizycznej, a także od przyjętego w społeczeństwie koncepcje do polityki społecznej,
- selekcja i dobór do konkretnej drużyny sportowej polega nie na określaniu przydatności do dyscyplin sportowych, a przede wszystkim na określeniu potencjalnych możliwości i perspektyw realizacji talentu osobowości w następnych latach,
- trening sportowy to wieloletni, specjalnie zorganizowany proces pedagogiczny, w ramach którego wychowanek uczy się techniki i taktyki swojej dyscypliny i doskonali je, kształtuje sprawność fizyczną, a także cechy wolicjonalne i osobowość oraz nabywa wiedzę na temat prowadzonej przez siebie działalności sportowej,
- aktywne zajęcia sportowe wymagają integracji społecznej,
- niewłaściwa socjalizacja w sporcie prowadzi do pojawienia się dewiacji, wyrażonych w działaniach sprzecznych z ogólnie przyjętym systemem aksjornormatywnym,
- dewiacje pojawiają się w sytuacjach, gdy państwo i społeczeństwo nie zapewniają środków, za pomocą których można realizować cele społeczne kultury fizycznej. Kontrola społeczna – to instytucja wewnętrzna lub zewnętrzna, za pomocą, której społeczeństwo zapobiega dewiacjom lub organizuje resocjalizację, czyli ponowną socjalizację) [68, 71, 238].

Reasumując, można stwierdzić, że zgodnie z konformistyczną koncepcją socjalizacji w sporcie, wysokie wyniki sportowe w dzieciństwie nie są gwarancją udanej socjalizacji w późniejszym życiu. Dlatego należy stosować różne techniki diagnostyczne, które zwiększają prawdopodobieństwo udanej socjalizacji wychowanków. Przedmiotem realizacji tej koncepcji w szkołach europejskich jest:

- organizacja działań grupowych w trakcie uprawiania kultury fizycznej,
- zapewnienie uczniom pomocy medycznej w czasie prowadzenia zajęć,
- kompleksowe podejście do selekcji i doboru utalentowanych wychowanków do uprawiania sportu na najwyższym poziomie,
- uzasadniona analiza prognostyczna, oparta na indywidualnym, kompleksowym podejściu do nauki socjalizacji osobowości w okresie nauki w szkole.

Bez względu na masowość sport stał się przedmiotem zainteresowania przemysłu, handlu, mediów, a także różnych dyscyplin naukowych. Aktywność ruchowa, zarówno podczas wychowania fizycznego w szkole, jak i w sporcie, ma fundamentalne znaczenie dla harmonijnego rozwoju dziecka. Odpowiednio dawkowany przez nauczycieli i trenerów ruch stymuluje rozwój młodego organizmu w sferze fizycznej, psychicznej i społecznej [1, 48, 117].

Stosownie dobrane metody i zasady pedagogiczne pozwalają nauczycielom kształtować organizm wychowanka zgodnie z odpowiednimi wzorcami, normami społecznymi i modelami, tak na indywidualnym, jak i grupowym poziomie. W ten sposób można ukierunkować postawę jednostki na prozdrowotne rodzaje działalności poprzez systematyczną aktywność, w trakcie której nabywa ona kompetencje, polegające na całościowej dbałości o własne ciało.

1.5. Krytyczno-konstruktywistyczna koncepcja socjalizacji ruchowej

Istota krytyczno-konstruktywistycznej koncepcji socjalizacji ruchowej

W języku niemieckim koncepcja ta nazywa się "das kritisch constructive Konzept der wegungssozialisation". Jej głównym celem jest nabywanie kompetencji technicznych, społecznych, motorycznych i intelektualnych, które będą potrzebne wychowankom do przyszłego uczestnictwa w różnych formach aktywności ruchowej i działalności sportowej. Koncepcja ta opiera się na teoretycznych koncepcjach internacjonalizmu symbolicznego, psychologii humanistycznej, psychologii poznawczej i ogólnej teorii edukacji. Kształtowanie kompetencji motorycznych, ruchowych, umysłowych i społecznych uczniów jest konieczne dla ich uczestnictwa w różnych formach aktywności ruchowej [46, 47]. Zwolennicy tej koncepcji skupiają się przede wszystkim na wartościach praktyki realnej i korzyściach z ćwiczeń fizycznych. Podobnie jak poprzednie, koncepcja

ta wspiera również ideę społecznego znaczenia wychowania fizycznego, ale tutaj znaczenie roli społecznej ma o wiele głębszą treść, gdyż w uczeniu się uczestnicy nie tylko wykonują ćwiczenia zgodnie z instrukcjami, które im zaproponowano. Rozpatrywana jest równowaga między rozwojem zdolności przystosowania się do społeczeństwa a rozwojem jednostki. W praktyce oznacza to, że uczniowie muszą nie tylko opanować technikę i taktykę wykonywanych czynności, wiedzę, metodologię itp., a także znać i wykorzystywać wartości ze sfery emocjonalnej i intelektualnej – szczęścia, zdrowia, odpoczynku itp. Zachęca się do rozwiązania sytuacji problemowych i wpływ na cechy intelektualne i refleksyjne uczniów podczas lekcji, gier, tańców i innych form aktywności fizycznej. Treść programu edukacji fizycznej w odniesieniu do krytycznego konstruktynego ruchu koncepcji socjalizacji systematyzuje się w tematach, których opanowanie jest dobrze opisane w planie metodologii. "Ruch" najpierw przechodzi jako właściwa technika, ale później praktykowane są różne warianty, więc uczucia uczniów się rozwijają. W końcu ustalają się reguły racjonalizacji i dyskusji.

Dzieci i młodzież w wieku szkolnym większą część dnia spędzają na lekcjach, pracując umysłowo, co wiąże się z długim przebywaniem w pozycji siedzącej, w zamkniętym pomieszczeniu. Dlatego jest ważne spędzanie wolnego czasu w formie aktywności ruchowej, co pozwala zachować równowagę pomiędzy obciążeniem fizycznym i psychicznym [54, 62, 64, 69].

Pojęcie "kultura fizyczna", " socjalizacja ruchowa ", "wychowanie fizyczne" od dawna są wykorzystywane w naukach o kulturze fizycznej. Jednakże w krytyczno-konstruktynistycznej koncepcji socjalizacji ruchowej stan, działanie i funkcje człowieka, określane są przez te same pojęcia, rozpatrywane są również z punktu widzenia nauk humanistycznych, zajmujących się badaniem ludzkiego zachowania w różnych kontekstach: geograficznym, kulturowym i na poziomie małych grup społecznych. Zatem fizyczny przejaw człowieka przestaje stanowić wartość samą w sobie, jest jednym z elementów osobowości człowieka, podlegającym kompleksowej analizie.

Aktywność w tej koncepcji rozumiana jest jako „skłonność, zdolność do intensywnego działania, do podejmowania inicjatywy, czynny udział w czymś" [133]. O aktywności mówi się, odnosząc ją do biologicznej sfery życia człowieka i rozpatruje ją w aspekcie czynności organizmu, które zmierzają do zaspokojenia jego potrzeb. W sferze psychologicznej zaś, aktywność oznacza indywidualne

właściwości jednostki, które charakteryzują się większą częstotliwością i intensywnością w jakimś działaniu. M. Tyszkowa napisała, że aktywność to czynny stan organizmu, a jego przeciwstawność określana jest jako bierność, bezruch, brak reakcji. Jest zarówno konkretnym aktem działania, jak i zdolnością do czegoś. Aktywność reguluje stosunki człowieka z otoczeniem [289].

Od początku życia człowiek wchodzi w interakcje z najbliższym otoczeniem i reaguje na jego bodźce, poszukuje bardziej lub mniej aktywnie optymalnego dla siebie środowiska (Brzezińska, 2005, s. 666).

Każde działanie człowieka świadczy o jego aktywności. Dzięki aktywności można uczestniczyć w zdobywaniu nowych doświadczeń, wpływać na otaczającą rzeczywistość i przeobrażać ją. Cywilizacja współczesna obok niezaprzeczalnych wartości, takich jak wzrost poziomu życia, pełniejsze i doskonalsze wykorzystanie sił przyrody dla potrzeb ludzkości, poszerzenie horyzontów poznawczych człowieka, wzrost ilości wolnego czasu i inne, niesie wiele zagrożeń dla ludzkiego zdrowia. Wynikają one między innymi z: degradacji środowiska przyrodniczego, zawrotnego tempa życia nadmiernie obciążającego system nerwowy, ograniczenia wysiłku i aktywności ruchowej. Rozwój techniki, wszelkie udogodnienia cywilizacyjne ograniczają lub eliminują z codziennego życia wysiłek fizyczny. Ten deficyt ruchu wpływa niekorzystnie na funkcjonowanie całego ludzkiego organizmu, wszystkich jego układów [173, 263].

Prowadzi do obniżenia wydolności fizycznej, a tym samym obniżenia granic tolerancji na umiarkowane nawet wysiłki fizyczne związane z codziennym życiem i pracą. Powoduje to szybkie zmęczenie, zmniejszone możliwości adaptacyjne, prowadząc do spadku ogólnej aktywności życiowej, obniżenia naturalnej odporności organizmu.

Współczesny człowiek ma coraz większe trudności w przystosowaniu się do szybko następujących zmian środowiska, za którymi nie nadążają mechanizmy adaptacyjne. Szalone tempo życia, pośpiech, poczucie nienadążania za wymogami codziennego życia, zagrożenie utratą pracy, konkurencja, trudności ekonomiczne wielu rodzin to niektóre tylko czynniki powodujące napięcia, stresy i frustracje. We współczesnych rozwiniętych społeczeństwach wszechstronnie ujmowana aktywność fizyczna są wyraźnie akcentowanymi wartościami kulturowymi, mającymi wpływać na rozwój człowieka, jego zdrowie i jakość życia. Są ważną płaszczyzną procesów edukacyjnych i socjalizacyjnych, wdrażających do życia i funkcjonowania w społeczeństwie. Socjalizację ruchową przy tym

można tu utożsamić z edukacją, bowiem zakładając, że proces ten powinien być podejmowany wobec jednostki na najwcześniejszych etapach jej rozwoju, jego przebieg powinien zostać rozpoczęty, jeśli nie na etapie wczesnego dzieciństwa, to przynajmniej w momencie rozpoczęcia edukacji wczesnoszkolnej [14, 32, 66, 104, 118, 330].

Według filozofa rzymskiego Epikteta z Hierapolis – człowiek podlega nie rzeczom, ale poglądom na ich temat. W myśl takiego założenia konstruktywizmu społecznego edukacja fizyczna staje się więc o tyle ważna, o ile jej ranga zostaje podkreślona poprzez wyrażanie znaczenia prawidłowego rozwoju fizycznego w nauce, a także w popularyzowaniu wiedzy na ten temat. Według Vaihingera rolą funkcji umysłowych jest działanie i konstruowanie znaczeń. Widać tu wyraźne odniesienie nadawania właściwej wagi zagadnieniom kultury fizycznej i sportu oraz ich znaczenia dla prawidłowego rozwoju fizycznego jednostki w kształtowaniu jej dla właściwego funkcjonowania w społeczeństwie [300, 302].

Teoria kultury fizycznej przez pryzmat konstruktywizmu

"Wychowanie fizyczne jest umownie wyodrębnionym elementem procesu wychowania" [54, 55, 57]. Przyjmując takie założenie, można twierdzić, że całość procesu wychowania w istocie ma charakter konstrukcji teoretycznej. Demel i Skład wskazali na niebezpieczeństwa dotyczące podziałów socjalizacji fizycznej i umysłowej, a opierające się na takim kształtowaniu przekonań jakoby jednostka ludzka i jej rozwój mogły być rozpatrywane z różnych punktów widzenia. Jako efekt takiej polaryzacji autorzy wskazali możliwość błędnej interpretacji etapów rozwojowych, których efektem może być nieuprawniony do końca ciąg następujących przekonań:

- osobowość człowieka składa się ze "stron" (fizycznej, intelektualnej itd.) dających się praktycznie wydzielić,
- "strony" te można wychowywać osobno, mają robić to specjaliści, którzy w szczególnie sposób umieją nimi wybiórczo władać,
- wychowanie, zarówno w sensie czynności, jak i wytworu jest sumą wychowania umysłowego, społeczno-moralnego, fizycznego, estetycznego i politecznego,

- każdy z elementów wychowania identyfikuje się ze swoim dydaktycznym przedstawicielstwem, np. wychowanie fizyczne z przedmiotem zwanym wychowaniem fizycznym [138, 139].

Krytyka takiej koncepcji nasuwa się sama – wychowanie należy traktować jako całość, podobnie jak całością jest osoba wychowanka. Tę myśl poparł Krawczyk cytując Osmólskiego: "rzeczywista wartość ruchu, racjonalnie stosowanego w celach wychowawczych i podsuwanego ogółowi w formie rozrywki, ujętego bądź w formę gimnastyczną, bądź sportową, została w całym świecie cywilizowanym sprawdzona i uznana. I to do tego stopnia, że dzisiaj, w miejsce dawniejszych wyrzeknięć na nieuchronną jakoby degenerację rasy mówi się o niewyzyskaniu środków wychowawczych i to właśnie środków z dziedziny fizycznej, ruchowej [121, 137]. Stało się bowiem jasnym, że długi szereg wad i braków cielesnych, ale i duchowych przypisać należy niedostatecznemu wychowaniu fizycznemu" [121, 124, 126].

Krawczyk za Osmólskim jako przyczynę akcentowanych tu niedostatków wychowania wskazał szkodliwy i przestarzały sposób dzielenia istoty ludzkiej na ciało i umysł. Przeciwno takiemu podziałowi opowiadał się również Florian Znaniecki, przyznając wprawdzie, że „dla poszczególnych jednostek różna może być hierarchia wartości dotyczących ciała i umysłu, ale między „materią i świadomością, duszą i ciałem, dzięki zastosowaniu do analizy rzeczywistości transcendentnej współczynnika humanistycznego, w myśl którego cały świat jest obiektywny, bez względu na jego specyfikę, a więc także przyroda i ciało ludzkie stanowi dla człowieka wartość wyżej lub niżej ocenianą, ale jednak wartość”. Z tego punktu widzenia dogmatycznie rozumiany podział świata na rzeczywistość naturalną i kulturalną nie miał wg Znanieckiego racji bytu. Krawczyk dla szczególności oglądu podjął do zagadnień znaczenia kultury fizycznej dla całościowego rozwoju jednostki przytoczył również podejście Michałowicza, który "zgodnie z marksistowską tradycją filozoficzną, źródeł wynaturzeń społeczeństwa i kultury nie poszukiwał w fakcie denaturalizacji istoty ludzkiej, ale w koniecznych procesach ekonomiczno-społecznych, prowadzących nieuchronnie do wyobcowania człowieka dzięki powstaniu takich zjawisk, jak własność prywatna, nierówność klasowa i pieniądz [137, 320]. Degradacja ciała ludzkiego w stosunku do kultury duchowej była dla niego prostym następstwem klasowego systemu wartości, które traktował jako zjawisko historyczne,

właściwe jedynie społeczeństwu klasowemu, gdzie na skutek podziału pracy na umysłową i fizyczną ta ostatnia, jako zajęcie klas niższych, była dyskryminowana, co także pociągało za sobą dyskryminację fizycznej strony osobowości ludzkiej” [136].

Jak wynika z przytoczonych koncepcji, każda z nich zawiera elementy konstrukttywizmu – w sposób zamierzony czy nie, w każdej z prezentowanych teorii wskazano na pewien czynnik mniej lub bardziej obiektywny, który w jakiś sposób wpływa na postrzeganie fizyczności i umysłowości człowieka. Michałowicz wskazał tu na sferę ekonomii i warunków życia, Znaniecki odniósł się do braku wyraźnej polaryzacji między naturą i kulturą, mówiąc, że wszelka aktywność czy to fizyczna, czy umysłowa podejmowana przez człowieka nacechowana jest pierwiastkiem humanistycznym, Osmólski zaś wyraźnie krytykował ogląd jednostki ludzkiej przy zastosowaniu podziałów na ciało i umysł [121]. W każdym przypadku istnieje pewien „czynnik”, że względu, na który dokonuje się odniesień. Generalnie jednak można przyjąć, że stanowiska te nie pozostają wobec siebie w opozycji.

Warto również przyjrzeć się koncepcjom Cubertina i Śniadeckiego, choć nominalnie nie odnosili się oni w swoich analizach do konstrukttywizmu, ani nie stosowali jego założeń pojęciowych. "Jeden z teoretyków wychowania fizycznego, P. Coubertin, zwrócił uwagę na fakt, iż wychowanie fizyczne potrafi wykształcić silnego, odpornego, zręcznego, szybkiego, gibkiego człowieka, ale nie wpływa na jego morale, jeżeli będzie się skupiać się tylko na sferze fizycznej [52, 53]. Należy więc zwracać baczną uwagę na warunki, sytuacje, które mają miejsce podczas ćwiczeń, na terenie boiska czy sali gimnastycznej, by oddziaływania jakie wywiera sport sprzyjały także ogólnorozwojowym wytycznym. J. Śniadecki już w XVIII wieku wypowiadał się na temat oddzielnego ujmowania kształcenia siły, ciała i kształcenia umysłu, moralności. Uważał, że w pojęciu naukowym można oddzielić kształcenie rozumu, od formowania ciała, jednak w pracy nad ciałem nie można zapominać o sferze duchowej i intelektualnej człowieka. Śniadecki wypowiadał się także na temat spychania wychowania fizycznego na margines nauk pedagogicznych [279, 300]. Pisał, że nie zawsze, pomimo wielu wysiłków uda się wykształcić inteligentnego, mądrego i moralnego człowieka. Zawsze istnieje ogromne ryzyko, iż oddziaływania okażą się daremne. W przypadku wychowania fizycznego natomiast, praca nad ciałem zawsze będzie

skuteczna. Śniadecki podkreślał także znaczenie zdrowia fizycznego dla rozwoju umysłowego jednostki” [316, 318].

Zarówno Śniadecki, jak i Cubertin podkreślali czynniki sytuacyjne, które nie muszą oznaczać jedynie otoczenia przedmiotowego jako kontekstu, w jakim przebiega edukacja, wychowywane i socjalizacja. Podkreślali również relatywizm ciało – umysł. Ciekawe wydaje się zwłaszcza podejście Śniadeckiego, który akcentował, iż o ile zawodne mogą być oddziaływania na umysł osoby wychowanka, o tyle działania zmierzające do poprawy jego kondycji fizycznej zawsze przyniosą efekt. W tym założeniu konstruktywistycznym stwierdza się, że wpływ wyłącznie na ciało wychowanka jest nieskutecznym.

W odniesieniu do kultury fizycznej, będącej efektem wychowania fizycznego odnieszono się na wielu płaszczyznach, a analizy opierano na wielu czynnikach. We współczesnej nauce często znajdują się odniesienia do kultury, pojmowanej jako efekt i – w efekcie zwrotnym – płaszczyznę, na której odbywa się wszelka działalność człowieka. Według kulturowego ujęcia teorii wychowania fizycznego Demela, "Człowiek zajmując się swym ciałem wchodzi w inną zgoła relację niż wtedy, kiedy poddaje obróbce materię wobec siebie zewnętrzną. Jest on zarówno podmiotem, jak i przedmiotem swojego działania. Jako podmiot, świadomy swojego ciała, sytuuje się w kręgu kultury duchowej, jako przedmiot pozostaje żywą materią. Jest, więc jakaś inna, swoista postać kultury, którą trzeba uznać i nazywać. A kultura jest, dlatego i koniecznie, ponieważ jest wytworem człowieka, przekracza granicę tego, co dała natura" [56]. Stąd też Demel wnioskował, że wychowanie fizyczne nie jest jednym z szeregowych sektorów kultury fizycznej, „lecz ich wspólną podstawą, przygotowuje, bowiem i do sportu, i do rekreacji, i – ewentualnie – do rehabilitacji”. Jest przedsiönkiem kultury fizycznej, jej kursem propedeutycznym, szkołą wtajemniczenia. "Edukacja fizyczna jest to ujęta w pedagogiczny system forma uczestnictwa w kulturze fizycznej młodych pokoleń, której celem jest wspomaganie rozwoju fizycznego, motorycznego i zdrowia oraz przygotowanie do podtrzymywania i pomnażania tych właściwości w późniejszym życiu" [64, 75, 87, 150]. Jej efekty są zawsze psychofizyczne, niezależnie od tego, jakie cele są temu procesowi oficjalnie przypisane. O ile w opisanych powyżej koncepcjach odnajdują się odniesienia do aspektu kulturowego, który określić można jako „szeroki”, o tyle we współczesnych analizach odnaleźć można częste odniesienia zmierzające do wyodrębniania kultury fizycznej z szerszych kontekstów. Osiński określił

kulturę fizyczną jako „ogół wytworów o charakterze materialnym i niematerialnym w dziedzinie dbałości o ciało i fizyczne funkcjonowanie człowieka, uznawanych w niej wartości i wzorów postępowania, które zostały zobiektywizowane, przyjęte i mają być przekazywane danej społeczności” [272].

S. Krawczyk zaś oddziaływania na sferę fizyczności ludzkiej przedstawił jako „względnie intensywny i utrwalony system zachowań w dziedzinie dbałości o rozwój fizyczny, sprawność ruchową, zdrowie i urodę, fizyczną doskonałość i ekspresję człowieka polegający wg przyjętych w danej zbiorowości wzorów, a także rezultaty nowych zachowań” [289].

Koncepcja konstruktywistyczna wyraźnie zaznacza się w definicji Krawczyka. Akcent położony na systemy obowiązujących w danych społecznościach norm i wzorów zachowań i kształtowanie swojej fizyczności w sposób, który będzie na owe społeczne wymogi odpowiedzią jest w istocie wypełnianiem postulatu socjalizacji „do zbiorowości”, w której jednostka wzrasta i w której potencjalnie będzie przebiegała jej dalsza biografia. Wychowanie fizyczne jest więc elementem w pewnym zakresie niezbędnym, aby w jednostce nie powstawał dysonans wobec jej układu odniesienia.

W określeniu Tatarkiewiczza można znaleźć pewną formę uporządkowania wewnętrznej hierarchii wartości, nie do końca zależnej od czynników zewnętrznych, determinujących proces socjalizacji [280].

Jednakże, aby „umysł właściwie dbał o ciało” niezbędne jest dostarczenie mu takich elementów, które będą wyraźnie uświadamiane i które sprawią, że jednostka sama, w oparciu o przekonania, które uzna za własne, podejmie aktywność, która wpłynie na podnoszenie owej dbałości [287, 340].

Obecnie przyjmuje się, że w wychowaniu fizycznym działania wychowawcze mają wpływać na zmiany w osobowości (wytworzenie się postaw i poglądów), dzięki której człowiek wykaże się dbałością o ciało i swoje fizyczne funkcjonowanie (zdrowie, sprawność fizyczną, aktywność fizyczną, higienę itp.). Aby mówić o efektach tak przyjętego poglądu, należy zwrócić uwagę na formy, metodykę i sposób wdrażania tych elementów socjalizacji, które są odpowiedzialne za kształtowanie tego typu postaw.

ROZDZIAŁ 2.

HISTORIA RATOWNICTWA WODNEGO

2.1. Historia ratownictwa wodnego na świecie

Pierwsze wzmianki w piśmiennictwie o ratowaniu tonących znajdujemy w Biblii w czternastej Księdze Królewskiej a w trzeciej opis - jak prorok Eliasz ratuje dziecko wdowy w Sarepcie koło Sydonu *metoda* "usta-usta" zwaną wówczas sposobem Eliasza (ok. 586 r. p.n.e.): rozdział IV drugiej Księgi Królewskiej podaje opis ożywienia pozornie martwego dziecka szunnamickiego dokonanego przez proroka Elizeusza. Ze względu na obszerność tematyczną, poniżej fakty historyczne zostaną przedstawione w formie wymienienia kluczowych zagadnień:

- zdaniem starożytnych Rzymian - kulturalny człowiek to ten który: "umie czytać, pisać i pływać" - toteż w Rzymie zorganizowano pierwsze nauczanie pływania, jako jednego ze środków prawidłowego rozwoju fizycznego,
- w Starożytnej Grecji w II wieku p.n.e. Asklepiades zalecał przecięcie tchawicy jako zabiegu operacyjnego zwanego *tracheotomią*,
- w Grecji dokonano pierwszych zapisów dotyczących użycia nurków do celów wojennych,
- w XIV wieku chirurg Guy De Chauliac zastosował pierwszy w historii opis udrożnienia górnych dróg oddechowych poprzez wprowadzenie specjalnej rurki do tchawicy,
- w 1767 roku powstało w Amsterdamie "*Towarzystwo ratowania ludzi utopionych*"; podobne organizacje:
 - ✓ w 1767 - Hamburskie Zakłady Ratownictwa,
 - ✓ w 1772 - Francja (w Lille) - założyciel Raymond PITET,
 - ✓ Austria (Wiedeń), Włochy (Wenecja), Dania (Kopenhaga),
 - ✓ w 1773 - Francja (w Paryżu),
 - ✓ w 1774 - Anglia (w Londynie),
- pierwsze podręczniki dotyczące zagadnień ratownictwa powstały: 1773 - Jonson,
- w 1788 Kite, 1792 - Curry (podręczniki te zalecały metody: "usta-nos" oraz stosowanie różnych masek, rurek i miechów oddechowych),

- w 1799 roku Guts-Muths wydaje książkę pt., "Gimnastyka dla młodzieży", w której wiele miejsca poświęca się ratownictwu wodnemu (m.in. "cóż pomoże bieganie po brzegu ze sprzętem ratunkowym, gdy w nas samych nie znajdujemy środków ratunkowych."),
- w 1878 roku *INSTYTUT RATOWNICTWA ŚRÓDZIEMNOMORSKIEGO* (na wzór Międzynarodowego Czerwonego Krzyża) zorganizował w Marsylii pierwszy międzynarodowy zjazd przedstawicieli krajowych towarzystw ratowania tonących (z inicjatywy Francuskiego Towarzystwa Ratunkowego),
- 10 czerwca 1908 roku odbył się w Berlinie pierwszy międzynarodowy kongres ratownictwa, któremu przewodniczył prof. dr Fryderyk Esmarck,
- na następnym kongresie zorganizowanym przez Francuską Federację Ratownictwa w Saint Quen w 1910 roku powołano *MIĘDZYNARODOWĄ FEDERACJĘ RATOWNICTWA* (nazwa uległa zmianie: w 1952 roku na Międzynarodową Federację Ratownictwa, Niesienie Pomocy i Sportów Użytkowych, w 1963 roku na Międzynarodową Federację Ratownictwa i Sportów Użytkowych, od 1983r. na Międzynarodową Federację Ratownictwa Wodnego w skrócie FIS), siedzibą było państwo, z którego był wybrany prezydent,
- w USA zagadnieniem ratownictwa wodnego zajęto się dopiero w 1914 roku, kiedy to Amerykański Czerwony Krzyż włączył do swojego programu także ratowanie tonących (niezależnie od Amerykańskiego Czerwonego Krzyża działało również Amerykańskie Stowarzyszenie Ratowania Życia - SLSAA) [107, 122, 250].

Ewolucja metod ożywiania

Ewolucja metod ożywiania przedstawia się następująco [107]:

- najstarsze metody:
 - ✓ metoda chłostania - polegała na zadawaniu bólu przez chłostanie pokrywami (później zastąpiono mokrymi ręcznikami lub rękami); stosowano ją w przypadkach zemdlenia,
 - ✓ metoda ogrzewania brzucha - bardzo przydatna w przypadkach wyciągnięcia ofiary z wody (przywracanie "ciepłoty ciała i życia"); stosowano ją także przy nadmiernym oziębieniu ciała, zmarznięciu, wyciągnięciu spod lodu; polegała na przykładaniu na brzuch uszkodzonej osoby

gorącego popiołu, gorącego suszonego zwierzęcego nawozu i gorącej wody,

- w 1530 roku Paracelsus po raz pierwszy wprowadził dmuchawy i miechy, które miały zastąpić metodę "usta - usta" (sposób ten nazywano metodą Bellowa i był stosowany w Europie przez 300 lat),
- w 1711 roku wprowadzono w Ameryce Północnej (wśród Indian) tzw. "odkadzanie" lub "odymianie" ; sposób ten polegał na wdmuchiowaniu dymu do pęcherza zwierzęcego, a następnie do odbytnicy ratowanego,
- metoda „odkadzania” została wprowadzona w Anglii w 1667 roku pod nazwą: "holenderskiego odymiania",
- w 1770 roku zastosowano po raz pierwszy metodę inwersyjną (odwróconą) polegającą na zawieszeniu osoby ratowanej za nogi na linie; pociągnięcie w górę powodowało wdech i wylewanie wody z przewodu pokarmowego, opuszczenie – wydech,
- w 1773 roku powstała nowa metoda zwana "beczką": osobę ratowaną układano przodem na beczce i ujmując ją za nogi przetaczano do przodu i do tyłu (przetoczenie do przodu - wdech, do tyłu - wydech); sposób ten jest jeszcze do dzisiaj stosowany przez marynarzy, żeglarzy oraz przez ludność wiejską w Ameryce Południowej,
- w 1775 roku powrócono (podjęto próby) do metody "usta-usta", stosowanie jej na ziemiach polskich zajętych przez Prusy zalecał - Fryderyk II w swoim "Edykcie",
- w 1803 roku zaczęto rozpowszechniać metodę "rosyjską", która polegała na zakopywaniu w ziemi osób pozbawionych przytomności w pozycji leżącej,
- w 1812 roku w Europie wprowadzono przewieszanie osoby ratowanej przez grzbiet koński w pozycji na brzuchu (bieg koni powodował ruchy klatki piersiowej; (wdech i wydech) oraz wylewanie wody),
- w 1831 roku układano ratowanego w pozycji na grzbiecie (metoda DATRYMAŁA); długim kawałkiem płótna owinięto ratowanego wokół jego klatki piersiowej; następnie pociągano za końce płótna przez dwóch ratujących powodując wydech (po zwolnieniu wciągnięcia: wdech),
- w 1856 roku powstała metoda: Marshall - Halla była pierwszą próbą ożywienia przez zmianę pozycji ratowanego z ułożenia na piersiach (ucisk na klatkę piersiową - wydech) do ułożenia na boku (moment obrócenia: wdech),

- w 1861 roku wprowadzona została metoda Silvester'a, która polegała na uciskaniu ramionami ratowanego jego klatki piersiowej (wydech) i przenoszeniu ich następnie bokiem nad głowę (wdech) przy stałym ułożeniu ciała na grzbiecie; metoda ta jest używana jeszcze dzisiaj w niektórych przypadkach,
- w 1871 roku Howard wprowadza metodę, w której ratowanego układano na grzbiecie, a ratujący naciskał oburącz jego żebra (wolno) powodując wydech (zwolnienie ucisku - wdech),
- w 1886 roku metoda J. B. Francisa, polegała na unoszeniu ofiary na żerdzi i spowodowanie nad wyprostu jej ciała (wywołanie wydechu) natomiast obniżenie ciała powodowało wdech,
- następną metodą, która przetrwała do dzisiaj w wielu jeszcze krajach jest metoda Schafera (1903 r.), w której osobę ratowaną układano w położeniu na piersiach (uciskanie oburącz żeber - wydech, zwolnienie ucisku - wdech),
- w 1916 roku została wprowadzona metoda Acklena; specjalne miechy zakładane były ratowanej osobie ułożonej na grzbiecie na dolną część klatki piersiowej i górną część brzucha; pociągnięcie urządzenia (miecha) w górę wywołało "próżnię zasysającą mięśnie" - wdech, opuszczenie miecha – wydech,
- w 1926 roku Eisenmenger dał początek tzw. "sztucznym przeponom" napędzanym elektrycznie; urządzenie to wywoływało na zmianę ucisk (wydech) i zwolnienie (wdech),
- lata pięćdziesiąte to znowu nawrót do najstarszej metody "usta-usta" (i jej odmian), która opisana jest w podręcznikach z reanimacji i szczególnie omawiana przy tematach dotyczących zagadnień medycznych,
- w roku 1994 podczas połączonych Kongresu WLS i FIS, który odbył się w Cardiff (Anglia) powołano jedną międzynarodową federację ratownictwa wodnego ILS (INTERNATIONAL LIFE SAVING) - WOPR jest członkiem rzeczywistym ILS [175, 254].

International Life Saving (ILS)

INTERNATIONAL LIFE SAVING - to federacja, która aktualnie zrzesza 55 krajów, w tym 39 członków rzeczywistych, 5 członków współdziałających oraz 11

członków korespondentów. Ponadto federacja utrzymuje kontakty z 38 federacjami krajowymi nie zrzeszonymi.

ILS działa poprzez 4 regionalne federacje: Afrykę, Amerykę, Azję z Oceanią i Europę. Na czele regionalnej federacji europejskiej stoi dr Detlev Mohr (Niemcy), natomiast Prezydentem ILS jest Graham Ford (Australia). Siedziba ILS mieści się w Leuven (Belgia), gdzie mieści się Generalny Sekretariat ILS kierowany przez dr Haralda Vervaecke, natomiast siedzibą regionalnej federacji europejskiej jest Bad Nenndorf (Niemcy), a funkcję Regionalnego Sekretarza Generalnego pełni Joachim Kellermeier (Niemcy) [253, 254, 287].

Federacje regionalne (siedziba i prezydent):

- ILS Africa - Dr Mohamed Ahmed SALEH MD (Egipt),
- ILS America – B. Chris Brewster (Stany Zjednoczone),
- ILS Asia – Pacific – Tylina NM Admirał Purushottam Dutt SHARMA AVSM w stanie spoczynku (Indie),
- ILS Europe – Dr Detlev MORH, PhD (Niemcy - DLRG), v-ce dr Jerzy Telak (Polska).

Poszczególni członkowie ILS spotykają się na regionalnych zjazdach a od czasu do czasu odbywają się międzynarodowe konferencje „World Water Safety” zapoczątkowane ILS International Medical and Rescue Conferences w 1997 roku w San Diego oraz World Congress on Drowning w 2002 w Amsterdamie.

2.2. Historia ratownictwa wodnego w Polsce

- najstarszy zapis to: ufundowanie przez Hieronima Gostomskiego w 1604 roku klasztoru i szpitalika w Sandomierzu nad Wisłą (zakonnicy tego klasztoru mieli za cel niesienie pomocy ofiarom Wisły) *Po likwidacji klasztoru - obowiązek ten przejęła katedra sandomierska (do końca lat trzydziestych naszego stulecia),*
- w 1775 roku na polecenie księcia Adama Czartoryskiego ogłoszono drukiem pierwszą książkę pt.: „O ratowaniu tonących” (wznowiona w 1728 roku),
- 13 listopada 1775 roku ogłoszono we Wrocławiu: „Edykt względem prędkiego ratowania przez nagłe przypadki zaginionych w wodzie albo jakimkolwiek sposobem o utratę życia przewidzianych osób” (był wydrukowany

w zaborze pruskim w j. polskim): *Zamknięcie poszczególnych rozdziałów edyktu stanowią rozporządzenia ujęte w paragrafy, które nadają ratownictwu status prawny, m.in. jeden z nich zobowiązywał każdego człowieka do udzielania pomocy poszkodowanym,*

- w 1783 roku opis najwcześniejszej metody ożywiania (Eliasa) znanej obecnie „usta-usta” ogłosił na terenie Królestwa Polskiego – lekarz nadworny króla Stanisława Augusta. Franciszek Kurcusz (w książce: „O ratowaniu w przypadkach nagłych”),
- w 1805 roku w roczniku „Dziennik Wileński” wysuwane są (przez redagującego Jędrzeja Śniadeckiego) opisy sposobów ratowania tonących, szczególnie w krajach „wodnych”,
- w 1820 roku wydana zostaje we **Lwowie** pierwsza książka w zaborze austriackim: „Nauka i sztuka pływania”, (autor: Karol Heinitz), w której opisane są sposoby holowania ratowanych do brzegu i zestaw przyborów w tzw. „skrzynce ratunkowej”,
- w 1839 na terenie Królestwa Polskiego wydane są specjalne przepisy, na podstawie których RESUSCYTACJA uzyskuje podstawę prawną,
- w 1839 roku Rada Lekarska Królestwa wydaje w Warszawie pod redakcją A. Jankowskiego „Wiadomości o ratowaniu osób w stanie pozornej śmierci będących albo nagłą utratą życia zagrożonych” (wznowione w 1845 roku),
- w 1869 roku w Wadowicach ukazuje się książka dra Gawlika: „Ratowanie osób nagłą utratą życia zagrożonych”, w której opisane szczegółowo metody: sztucznego oddychania, a przede wszystkim: Sylvestra i Marschalla-Halla,
- w 1874 roku w Poznaniu wydany zostaje „Poradnik lekarski dla ochronek i domowego użytku”, w którym jeden z rozdziałów poświęcony jest ratownictwu,
- w 1883 roku w Krakowie dr Kazimierz Grabowski dokonał tłumaczenia książki prof. Esmarcka: „*Die erste hilfe bei ungluecksfallen*”,
- w 1898 roku z inicjatywy prawnika i dziennikarza Józefa Radwana powstaje w Kaliszu pierwsze na ziemiach polskich towarzystwo ratowania tonących pod nazwą: „*Cesarskie Towarzystwo Ratowania Tonących*”,
- na prośbę Komitetu Kaliskiego Towarzystwa dr Leon WERNIC wydaje w 1902 roku książkę: „Jak ratować tonących”,

- w 1910 roku ukazuje się książka: „Pływanie” napisana przez nauczyciela krakowskiego „Sokoła” (jeden rozdział obejmuje w nie ratowanie tonących),
- po odzyskaniu niepodległości - następuje duży rozwój kultury fizycznej i sportu, które propagatorami są nie tylko kluby sportowe, ale także i czasopisma; *jednym z nich jest „Sport Wodny”*, w którym opublikowane są materiały z zakresu ratownictwa wodnego, popularyzujące pokazy i konkursy.
- 21.10.1925 roku w Warszawie z okazji 10-1ecia Policji Rzecznej odbył się na Wiśle pokaz ratownictwa wodnego,
- 20.04.1926 roku na posiedzeniu zarządu Polskiego Związku Pływackiego powołano KOMISJĘ d/s RATOWNICTWA z siedzibą w Siemianowicach,
- w 1927 roku Komisja d/s Ratownictwa ogłosiła datę 29 czerwca jako **DZIEŃ RATOWNIKA**”, w którym należy organizować kursy szkoleniowe i pokazy ratownictwa,
- w lipcu 1929 roku zorganizowane zostały dwa pokazy ratowania tonących w Bydgoszczy i w Grudziądzu oraz w Krakowie bezpłatny 10-dniowy kurs szkoleniowy,
- w 1932 roku Stołeczny Komitet Wychowania Fizycznego przy współudziale PZP zorganizował szereg pokazów pod hasłem: *„Jak pływać, skakać i ratować tonących”*,
- w 1936 roku - PZP zorganizował dla instruktorów pływania - 12 dniowy kurs ratowania tonących, który się odbył w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego w Warszawie *Następne dwa kursy odbyły się 20.08.1938 roku w Warszawie i Gdyni*,
- po wyzwoleniu ratownictwo wodne staje się ponownie jedną z form reaktywowanego w 1945 roku Polskiego Związku Pływackiego,
- w 1947 roku został powołany REFERAT RATOWNICTWA (pod przewodnictwem Maleszyńskiego, a następnie Brolla),
- w 1952 roku z inicjatywy mgr D. Bogajewskiego (Kierownika Zakładu Pływania AWF w Warszawie i działacza PZP) ratownictwo wodne wchodzi do programu nauczania w AWF (najpierw w Warszawie, później we wszystkich Wyższych Szkołach Wychowania Fizycznego),

- w 1958 roku Warszawski Okręgowy Związek Pływacki (WOZP) zorganizował kurs dla ratowników wodnych na podstawie rozszerzonego programu obowiązującego w AWF,
- wydany został pierwszy powojenny skrypt pt.: „ratowanie tonących” autor: M. Witkowski); WOZP powołał KOMISJĘ RATOWNICTWA WODNEGO (przewodniczącym został M. Witkowski),
- w 1958 roku PZP zorganizował w Katowicach kurs dla instruktorów ratownictwa (7- dniowy),
- w 1959 roku wprowadzone zostały jednolite legitymacje dla ratowników II i I klasy oraz instruktorów ratownictwa wodnego, ponadto wprowadzone zostały jednolite programy nauczania,
- w 1959 roku nakładem WOZP wychodzi drugie rozszerzone wydanie pracy „Ratowanie tonących”, M. Witkowskiego,
- w latach 60-tych powstają samorzutnie organizowane społeczne drużyny ratowników wodnych (przede wszystkim w woj. białostockim i poznańskim),
- 11 kwietnia 1962 roku *Zarządzeniem Nr74 Przew. Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki* powołane zostało **WODNE OCHOTNICZE POGOTOWIE RATUNKOWE** (w skrócie WOPR),
- w listopadzie 1965 roku zwołany został Pierwszy Ogólnopolski Sejmik WOPR, na którym wybrane zostały władze centralne: pierwszy KOMENDANT KOMENDY GŁÓWNEJ WOPR - Wojciech Płóciennik (następnie prezes ZG WOPR),
- w 1967 roku WOPR uzyskuje osobowość prawną; *po tej decyzji nastąpiła intensywna praca zarządów wojewódzkich*,
- 20.04.1969 roku odbył się I KRAJOWY ZJAZD WOPR,
- 30.04.1969 roku na podstawie porozumienia między ZG WOPR a PZP - WOPR przejęto wszystkie sprawy związane z ratownictwem wodnym; w styczniu 1970 roku zostały wprowadzone nowe stopnie ratowników: młodszy ratownik, ratownik wodny, starszy ratownik oraz stopnie instruktorów: instruktor ratownictwa wodnego WOPR i instruktor - wykładowca WOPR,
- w 1970 roku podczas kongresu FIS w Warpie (Bułgaria) - WOPR został przyjęty na poczet członków Międzynarodowej Federacji Ratownictwa Wodnego (od 1971 roku WOPR zaczęło opłacać składki),

- 5 maja 1970 roku został ustalony Program Współdziałania Milicji i WOPR w zakresie bezpieczeństwa i porządku na wodach,
- W latach 1969- 1972 obfitowało wiele wydarzeń o zasięgu krajowym (weryfikacje, kursokonferencje, szkolenia, prelekcje) i międzynarodowym (współpraca z krajami: NRD, Bułgaria, NRF,
- w okresie. 30.06. - 2.07.1972 roku odbyły się w Chrzanowie po raz pierwszy *Ogólnopolskie Zawody Ratowników WOPR*; *W okresie powojennym można wydzielić następujące etapy działalności:*
 - ✓ od 1945 roku - okres przygotowawczy. Nieliczne próby organizowania szkolenia ratowników i ratownictwa wodnego;
 - ✓ lata 1958 – 1969 - to okres wzmożonego szkolenia ratowników przez PZP i jego agendy terenowe, oraz od 1962 roku organizowanie się Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego i przygotowanie się do przejęcia całokształtu spraw związanych z ratownictwem wodnym w Polsce,
 - ✓ od 1969 roku - okres najbardziej dynamicznego rozwoju pod względem organizacyjnym, propagandowym i szkoleniowym,
- na dzień 31 grudnia 1972r. WOPR liczył 30.682 członków w tym: 46 instruktorów wykładowców, 283 instruktorów ratownictwa, 428 starszych ratowników wodnych, 5.080 ratowników wodnych, 15.542 młodszych ratowników i 9.303 bez uprawnień.,
- szeroka współpraca z innymi organizacjami: PZŻ, LOK, PZM i NW i inne,
- od roku 2001 WOPR systematycznie poszerzał swoją działalność poprzez zawieranie porozumień o współpracę z różnymi organizacjami i instytucjami państwowy mi: PZMiNW (2001), ZHP (2001), BOR (2002), MON (2003), PSP (2006), Komenda Główna Policji (2007), SAR (2008),
- w dniu 20 lipca 2007 roku w Rajgrodzie odbyła się uroczystość nadania Ośrodkowi Szkolenia WOPR *TAMA* imienia prof. Mieczysława Witkowskiego. Z tej okazji Prezes WOPR – dr Jerzy Telak, Prorektor AWF prof. dr hab. Antoni Kajetan Gajewski i Krzysztof Witkowski (syn prof. M. Witkowskiego) odsłanili pamiątkową tablicę,
- 5 grudnia 2009 roku Prezydium ZG WOPR wydało uchwałę wprowadzającą nowy podział stopni ratowniczych. Do już istniejących dodano zawodowe: ratownik wodny morski, śródlądowy oraz pływalni. Dodano również jeden stopień instruktorski Młodszy Instruktor WOPR,

- od 2012 roku nastąpiła diametralna zmiana w historii ratownictwa wodnego w Polsce, bowiem zgodnie z ustawą o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych dopuszczone zostały inne podmioty (oprócz WOPR) do prowadzenia działalności w obszarze ratownictwa wodnego,
- obecnie (na dzień wydania niniejszej monografii) zgodę MSW na działalność w obszarze ratownictwa wodnego uzyskało około 115 podmiotów (według stanu na dzień wydania niniejszej monografii),
- od tego momentu WOPR stał się jedną z wielu organizacji zajmujących się ratownictwem wodnym,
- stopnie ratowników i instruktorów WOPR uzyskały akredytację ILS i tym samym obowiązują we wszystkich podmiotach skupionych w ILS,
- natomiast pozostałe organizacje (w tym także WOPR) prowadzące działalność w obszarze ratownictwa wodnego szkolą wg Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012r., w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym,
- w odczuciu autorów niniejszego podręcznika nie można zniweczyć dorobku (ponad 50 – letniego) WOPR jako organizacji mającej wyłączność na działanie i szkolenie w ratownictwie wodnym, tym bardziej, że zdecydowana większość działaczy i szkoleniowców nowych organizacji prowadzących działalność w obszarze ratownictwa wodnego – wywodzi się z WOPR [231, 231, 299].

ROZDZIAŁ 3.

BEZPIECZEŃSTWO WODNE – RATOWNICTWO WODNE NA PRZYKŁADZIE POLSKI

Bezpieczeństwo publiczne w ówczesnym świecie traktowane jest jako najważniejsza wartość, potrzeba i cel działalności państwa [277]. Jest dzięki temu procesem, który pozwala w konsekwencji na zachowanie przez państwo suwerenności, niezależności oraz nienaruszalności granic. Pozwala likwidować ograniczenia w korzystaniu z praw i wolności przez swoich obywateli, a główne jego zadanie to stwarzanie warunków do niezakłóconego rozwoju [254]. Osiągnięcie odpowiedniego stanu bezpieczeństwa wymaga jednak zintegrowanych działań, w których uczestniczą wszystkie podmioty obejmujące funkcje dziedziny państwa. Bezpieczeństwo, podobnie jak szczęście, sprawiedliwość czy miłość, generalnie jest pojęciem zrozumiałym, aczkolwiek dotąd jednoznacznie nie zdefiniowanym, ponieważ posiada duży ładunek odniesień subiektywnych. Może być ono postrzegane z różnych punktów widzenia np. profesjonalnego, sytuacyjnego czy osobistego. Definicje leksykalne porównują bezpieczeństwo z brakiem zagrożenia i poczuciem pewności. Według słownika języka polskiego to stan niezagrożenia spokoju pewności. Bezpieczeństwo jest naczelną potrzebą i celem zarówno człowieka jak i grup społecznych. Ma ono zaspokoić ich potrzeby rozwoju, trwania, spokoju, dobrobytu, równowagi i zadowolenia. Brak tak rozumianego bezpieczeństwa wywołuje poczucie zagrożenia i niepokój [294]. Stopień bezpieczeństwa ma wpływ na poziom wzajemnego zaufania. Podmiotem bezpieczeństwa mogą być wszystkie jednostki posiadające własne interesy ukazujące ambicje realizacji tych interesów. Mogą to być pojedyncze jednostki, różne grupy społeczne, narody, społeczności międzynarodowe, cała ludzkość. Stosownie do tego można wyodrębnić różne rodzaje bezpieczeństwa: indywidualne (personalne), grupowe (rodowe, plemienne), narodowe (państwowe), międzynarodowe (regionalne, globalne). Wspólną cechą większości definicji jest określenie go mianem procesu. Bezpieczeństwo jest nie tyle określonym stanem rzeczy, ile nieustannym procesem społecznym, w ramach którego podmioty działające udoskonalają mechanizmy zapewniające im poczucie bezpieczeństwa [12]. W definicjach bezpieczeństwa w zależności od kryteriów, eksponuje się różne elementy i aspekty. Choć jest to pojęcie

wieloznaczne, to pewne jego treści są wspólne i powtarzalne i można potraktować je jako:

- naczelną (egzystencjalną) potrzebę państw i innych jednostek życia społecznego,
- cel działalności, funkcjonowania państwa,
- stan, który cechuje się brakiem zagrożeń jako podstawa wartości państwa i narodu,
- poczucie pewności państwa w środowisku międzynarodowym,
- stan, równowagi pomiędzy zagrożeniami a możliwościami obrony,
- zdolność narodu do ochrony wartości przed zagrożeniami,
- stan i proces społeczny, dążący do ciągłego samodoskonalenia środków i mechanizmów zapewniających bezpieczeństwo.

Bezpieczeństwo traktowane jest jako szczególnej wagi interes [22]. System urządzeń i stosunków społecznych uregulowanych przez prawo oraz normy moralne i reguły współżycia społecznego, zapewniając ochronę społeczeństwa i jednostki oraz ich mienia przed niebezpieczeństwami ze strony gwałtownych działań ludzi, jak i również sił przyrody [26, 256, 335].

Zgodnie z ustawą o działach administracji rządowej, w dziale spraw wewnętrznych umieszczona jest ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego. Kieruje nim minister spraw wewnętrznych i administracji. Większość podmiotów zajmujących się tą problematyką znajduje się w resorcie spraw wewnętrznych. Rozszerzając pojęcia bezpieczeństwo publiczne, porządek publiczny bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo państwa, ustawodawca zlecił wiele zadań z wymienionych dziedzin innym podmiotom, będącym poza Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji. Ponadto wraz z procesem decentralizacji państwa część zadań i kompetencji w dziedzinie bezpieczeństwa obywateli otrzymał samorząd terytorialny. Skutkiem kolejnych reform jest utworzenie nowych podmiotów, które powielają zadania innych instytucji, a przede wszystkim Policji. Czasy, w których Policja była monopolistą na rynku ochrony porządku bezpieczeństwa publicznego, stały się przeszłością. Odwołując się do doświadczeń innych państw, można uznać, iż jest to prawidłowość. Wielość i różnorodność podmiotów odpowiedzialnych za ochronę bezpieczeństwa i porządku publicznego powodują potrzebę ich systematyki. Podziałem zasadniczym jest wyodrębnienie segmentu zarządzającego bezpieczeństwem

wewnętrznym w państwie. Na szczeblu centralnym należą: Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, Rada Ministrów, premier, minister spraw wewnętrznych i administracji, a na szczeblu terytorialnym wojewoda oraz organy samorządu gminnego, powiatowego i wojewódzkiego. Właściwy system podmiotów realizujących najważniejsze zadania z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego tworzą instytucjonalnie wyodrębnione podsystemy. Bezpieczeństwem publicznym nazywa się więc stan faktyczny wewnątrz państwa, który umożliwia bez narażenia na szkody wywołanym zarówno zachowaniem jednostek jak i działaniem sił natury, techniki normalne funkcjonowanie organizacji państwowej i realizację jej interesów, zachowanie zdrowia, życia i mienia jednostek funkcjonujących w tej organizacji oraz korzystanie przez nie z praw i swobód zagwarantowanych Konstytucją oraz innymi przepisami prawa. Porządek publiczny to system urządzeń prawnopublicznych i stosunków społecznych powstających lub kształtujących się w miejscach pożytku publicznego, na terenach otwartych z których mogą korzystać wszystkie jednostki społeczne [157]. Zapewniający w szczególności ochronę życia, zdrowia i mienia obywateli oraz mienia społecznego [27]. Porządek publiczny jest związany z zadaniami i działalnością organów administracji państwowej. Odnosi się do zadań organów spraw wewnętrznych i innych organów administracji oraz organizacji społecznych, które bezpośrednio wiążą się utrzymaniem porządku umożliwiającego normalny rozwój życia w państwie. Przez porządek publiczny rozumieć można stan zewnętrzny polegający na przestrzeganiu przez obywateli w swym postępowaniu zasad, form i nakazów, których nieprzestrzeganie w warunkach zbiorowego współżycia ludzi narażałoby ich na niebezpieczeństwa, uciążliwości pomimo braku złych zamiarów u osób, które by tych zasad, form i nakazów nie przestrzegały. W związku z tym zapewnienie porządku publicznego nie opiera się wyłącznie na ochronie przed złą wolą, lecz przed ludzką nieostrożnością, brakiem przewidywania [123]. Porządek publiczny jest to całość form umożliwiających standardowy rozwój życia w organizacji państwowej, zespół norm, zwłaszcza prawnych i nie tylko, których przestrzeganie powoduje normalne współżycie jednostek ludzkich. Ochrona porządku publicznego to utrzymywanie stanu, wymaganego z jednej strony przez przepisy prawne, gdzie zadania Policji sprowadza się do oceny sytuacji faktycznie zaistniałej z sytuacją przewidzianą w ścisłej normie prawnej, z drugiej zaś przez ogólne poglądy społeczne, gdzie rolą Policji jest wykrycie opinii publicznej odnośnie do zjawiska

spowodowanego działaniem natury lub zachowaniem człowieka. Porządek publiczny jest zagwarantowany nie tylko normami prawnymi, jest to jedynie jeden z kilku systemów normatywnych, które istnieją i funkcjonują w każdej społeczności. Będą to także normy powszechnie akceptowane w danym społeczeństwie, jak normy religijne, moralne, obyczajowe oraz wszelkie zasady współżycia społecznego. Wspólną cechą jest to, że podobnie jak normy prawne, umożliwiają zachowanie harmonijności w życiu zbiorowym. Istotnym szczególnie zasadom postępowania uregulowanym normami pozaprawnymi, państwo nadaje w końcu rangę norm prawnych. Ciągła dynamika zmian w zakresie obyczajowości, moralności sprawia, że zawsze pewna część norm pozostaje poza sferą porządku publicznego [294, 295]. Bezpieczeństwo a porządek publiczny to pojęcia nie tożsame zależne od szeregu czynników zewnętrznych. Bezpieczeństwo publiczne to pożądaný stan faktyczny wewnątrz państwa, który niezależnie od szkód spowodowanych przez ludzi, siły natury i technikę umożliwia funkcjonowanie całokształtu organizacji prywatnych, społecznych, państwowych oraz zachowanie zdrowia życia i mienia osób żyjących w tym państwie. Natomiast porządek publiczny to pożądaný stan faktyczny wewnątrz państwa, regulowany zasadami współżycia społecznego, normami prawnymi których przestrzeganie powoduje prawidłowe współżycie zbiorowe w określonym czasie i miejscu [21, 123]. Ujmując bezpieczeństwo i porządek publiczny od strony formalnej, kategorii tych nie można traktować jako czegoś stałego, niezmiennego. Życie społeczne ulega ciągłym zmianom, tak też zmienia się zakres bezpieczeństwa i porządku publicznego, tworzą się nowe niebezpieczeństwa, zmienia się moralność, zwyczaje, etyka, prawo [219].

Rys. 3.1. Krajowy System ratownictwa wodnego – struktura.
 Źródło: dr Tomasz Zalewski: Konferencja Ogólnopolska w Gdyni, 25 – 26 maja 2018 roku, *On! Duty 2018*.

Rys. 3.2. Krajowy System Ratownictwa Wodnego – podstawowy zespół ratowników.
 Źródło: dr Tomasz Zalewski: Konferencja Ogólnopolska w Gdyni, 25 – 26 maja 2018 roku, *On! Duty 2018*.

Rys. 3.3. Krajowy System Ratownictwa Wodnego – rozszerzony zespół ratowników.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: Konferencja Ogólnopolska w Gdyni, 25 – 26 maja 2018 roku, *On! Duty 2018*.

Rys. 3.4. Krajowy System Ratownictwa Wodnego – Grupa Interwencyjna.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: Konferencja Ogólnopolska w Gdyni, 25 – 26 maja 2018 roku, *On! Duty 2018*.

Rys. 3.5. Krajowy System Ratownictwa Wodnego – Grupa Operacyjna.
 Źródło: dr Tomasz Zalewski: Konferencja Ogólnopolska w Gdyni, 25 – 26 maja 2018 roku, *On! Duty 2018*.

3.1. Zarządzanie kryzysowe na szczeblu gminnym w zakresie bezpieczeństwa wodnego

Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przystępującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność [321]. „Zadania publiczne służące zaspakajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej są wykonywane przez jednostkę samorządu terytorialnego jako zadania własne” [218]. Katalog zadań własnych gminy jako podstawowej jednostki samorządu terytorialnego określa wachlarz zadań, wśród których znajdują się sprawy: „kultury fizycznej i turystyki w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych oraz sprawy porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli. Z zestawienia wyżej wymienionych przepisów wynika, że zadaniem własnym gminy jest nie tylko utrzymanie we właściwym stanie gminnych obiektów i urządzeń sportowych, ale także zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa osób z nich korzystających. Dotyczy to wszystkich obiektów sportowych na terenie gminy, a w gminach nadmorskich i położonych na pojezierzach licznych tam kąpielisk i innych obiektów związanych z wypoczynkiem nad wodą i uprawianiem

sportów wodnych. Woda jest zawsze żywiołem niebezpiecznym dla człowieka, a w lecie, w sytuacji masowego wykorzystywania kąpielisk w okresie upałów rośnie zagrożenie ryzykiem utonięcia [254, 278, 334, 342]. Zwiększa to wymagania w zakresie wyposażenia oraz jakości i ilości pracy wobec organizatorów kąpielisk, pływalni, przystani i innych obiektów związanych z wypoczynkiem nad wodą oraz uprawianiem sportów wodnych i turystyki wodnej. W tej sytuacji szczególne znaczenie ma wprowadzony do ustawy samorządowej w roku 2010 artykuł, który określa, że zadania własne gminy obejmują sprawy „współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie [300]. Zmiana ta oznacza, że w celu realizacji zadań własnych gmina obowiązana jest współpracować wspierać organizacje pozarządowe, w szczególności te, które są pomocne w realizacji zadań własnych. W zakresie bezpieczeństwa nad wodą taką organizacją jest między innymi Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe. Statut Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego określa: „Celem WOPR jest organizowanie pomocy oraz ratowanie osób, które uległy wypadkowi lub narażone są na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na wodach” [262]. W zasadzie wszystkie działania WOPR realizowane w celach określonych w §8 Statutu są zbieżne z wyżej wspomnianymi działaniami własnymi gmin samorządowych. W związku z powyższym prawidłowa realizacja zadań własnych gminy polega na współpracy z organizacjami pozarządowymi realizującymi zgodnie ze swym statutem zadania własne samorządu, w tym także z WOPR w dziedzinie bezpieczeństwa nad wodą. Są to, bowiem, organizacje dysponujące głęboką wiedzą specjalistyczną, wyszkoloną kadrą i sprzętem. Współpraca z tymi organizacjami, szczególnie z WOPR zwiększa skuteczność i jakość działania jednostek samorządu terytorialnego w realizacji zadań własnych stanowiąc jednocześnie realizację nałożonego w 2010r. na samorządy obowiązku współpracy i wspierania organizacji pozarządowych. W gminach nadmorskich, położonych w paśmie pojezierzy, nad zalewami, gdzie występują liczne kąpieliska niezbędna wręcz jest ścisła współpraca samorządu z WOPR. Nasuwa się wręcz stwierdzenie, że WOPR jest niezbędny dla samorządu, a samorząd bez WOPR - u realizuje swe zadania dotyczące bezpieczeństwa nad wodą w sposób ułomny – zaś dla WOPR - u, dla realizacji jego zadań statutowych niezbędna jest aktywna pomoc i wsparcie ze strony gmin [218]. Programy dotyczące współdziałania

opracowują i wcielają w życie odpowiednie jednostki organizacyjne gmin samorządowych oraz jednostki terenowe powiatowe stowarzyszenia WOPR. Mając na uwadze powyższe obwarowania prawne celowym wydaje się problem unormowania, spięcia w standardy bezpieczeństwa - obiekty turystyczne (kąpieliska czy wypożyczalnie sprzętu pływającego). Decyzję w sprawach wykorzystywania miejsca na kąpielisko musi teraz podejmować rada gminy [232]. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta ma obowiązek z kolei prowadzić i aktualizować ewidencję kąpielisk.

Rys. 3.6. System Bezpieczeństwa Wodnego.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: Konferencja Ogólnopolska w Gdyni, 25 – 26 maja 2018 roku, *On! Duty 2018*.

Od 1 stycznia 2018 r. na każdym wójcie (burmistrzu lub prezydencie miasta) ciąży nowy obowiązek polegający na prowadzeniu i aktualizacji ewidencji kąpielisk. Nałożyła go uchwalona 20 lipca 2017 r. nowelizacja ustawy – Prawo wodne. Dodatkowo szefowie gmin i miast zostali zobowiązani do przechowywania dokumentacji stanowiącej podstawę wpisu do ewidencji kąpielisk przez okres pięciu lat od dnia dokonania danego wpisu. Wśród dokumentów wymienionych przy wniosku o umieszczenie w wykazie kąpielisk jest pozwolenie

wodnoprawne. Jeśli obiekt go nie ma albo ktoś planuje nowe miejsce do pływania, trzeba o nie wystąpić. Udziela go zazwyczaj właściwy ze względu na miejsce korzystania starosta lub prezydent miasta na prawach powiatu. W szczególnych sytuacjach marszałek województwa. Na terenach zamkniętych (np. wojskowych) właściwym organem jest regionalny zarząd gospodarki wodnej. Po takiej decyzji przedsiębiorca musi się zgłosić z plikiem dokumentów. To, co powinno znaleźć się we wniosku o udzielenie pozwolenia wodnoprawnego, określa art. 131 prawa wodnego [294]. Niezbędny będzie przede wszystkim operat wodnoprawny. Jest to dokumentacja techniczna składająca się z części graficznej i opisowej. Wykonanie operatu trzeba zlecić osobie bądź firmie mającej odpowiednią wiedzę. Przygotowanie takiej dokumentacji, jest bowiem, zbyt skomplikowane, by pokusić się o samodzielne wykonanie. Do tego dołączyć trzeba inne niezbędne decyzje (np. o warunkach zabudowy, o środowiskowych uwarunkowaniach czy dokumentację hydrogeologiczną). Niezbędny może też okazać się projekt instrukcji gospodarowania wodą. Koniecznie trzeba też załączyć opis prowadzenia zamierzonej działalności, przygotowany w języku nietechnicznym. W wypadku kąpieliska pozwolenie wodnoprawne będzie takie samo, jak na wykonanie urządzeń wodnych. Zostanie ono wydane bez terminu obowiązywania decyzji, chociaż przy innych rodzajach pozwoleń wodnoprawnych terminy się określa. Minister zdrowia określił zakres danych objętych ewidencją kąpielisk, wzór ewidencji kąpielisk, sposób oznakowania kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpeli [294]. Powyższa zmiana wprowadza nowe definicje:

Organizator – osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która podjęła się zorganizowania kąpieliska lub miejsca wykorzystywanego do kąpeli. Organizatorem może być gmina.

Kąpielisko – wyznaczony uchwałą rady gminy, wydzielony i oznakowany fragment wód powierzchniowych, wykorzystywany przez dużą liczbę kąpiących się, określoną w uchwale rady gminy w sprawie wykazu kąpielisk pod warunkiem, że w stosunku do tego kąpieliska nie wydano stałego zakazu kąpeli.

Uwaga: kąpieliskiem nie jest: basen pływacki i uzdrowski, zamknięty zbiornik wodny podlegający oczyszczaniu lub wykorzystaniu w celach terapeutycznych, sztuczny zamknięty zbiornik wodny, oddzielony od wód powierzchniowych i wód podziemnych.

Miejsce okazjonalnie wykorzystywane do kąpiel – wydzielony i oznakowany fragment wód powierzchniowych, nie będący kąpieliskiem i wykorzystywany do kąpeli.

Klasyfikacja wody w kąpielisku – przyporządkowanie wody w kąpielisku do odpowiedniej klasy ze względu na jej właściwości, dokonane przez Państwową Inspekcję Sanitarną na podstawie oceny jakości wody.

Profil wody w kąpielisku – zespół danych i informacji, dotyczących cech fizycznych, geograficznych i hydrologicznych wody w kąpielisku oraz wód powierzchniowych, mających wpływ na jej jakość, wraz z identyfikacją i oceną przyczyn występowania zanieczyszczeń mogących wywierać niekorzystny wpływ na jakość wody w kąpielisku i stan zdrowia osób z niego korzystających.

Sezon kąpielowy – okres określany przez radę gminy w uchwale, obejmujący okres między 15 czerwca a 30 września.

System Zarządzania Organizacją w terenie na przykładzie WOPR obejmuje główne moduły, które mają następujące zakresy:

- moduł członków WOPR (organizacji ratowniczej),
- moduł szkoleń w ratownictwie i zdobywania kwalifikacji dodatkowych W WOPR,
- moduł ewidencji i wyposażenia awaryjnie udostępnianego WOPR,
- ewidencja kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli,
- moduł grup interwencyjnych,
- ewidencja zdarzeń i wypadków,
- moduł raportów,
- inne według rozwoju, wiedzy i pomysłów danej organizacji ratowniczej.

3.2. Kąpieliska i miejsca okazjonalnie wykorzystywane do kąpeli jako podstawowe miejsca pracy dla ratowników wodnych [170]

Najogólniej rzecz biorąc ratownik wodny pracujący na kąpielisku powinien wykazywać postawy właściwe w ratownictwie na co dzień, znać obowiązujące przepisy prawne dotyczące służby ratowniczej, standardy i oznakowania, posiadać właściwie ukierunkowany kodeks moralny oraz współpracować z innymi służbami (np. straż pożarna, policja, itp.) i organami administracji państwowej właściwej terenowo. Przedmiot pracy ratownika można określić następująco:

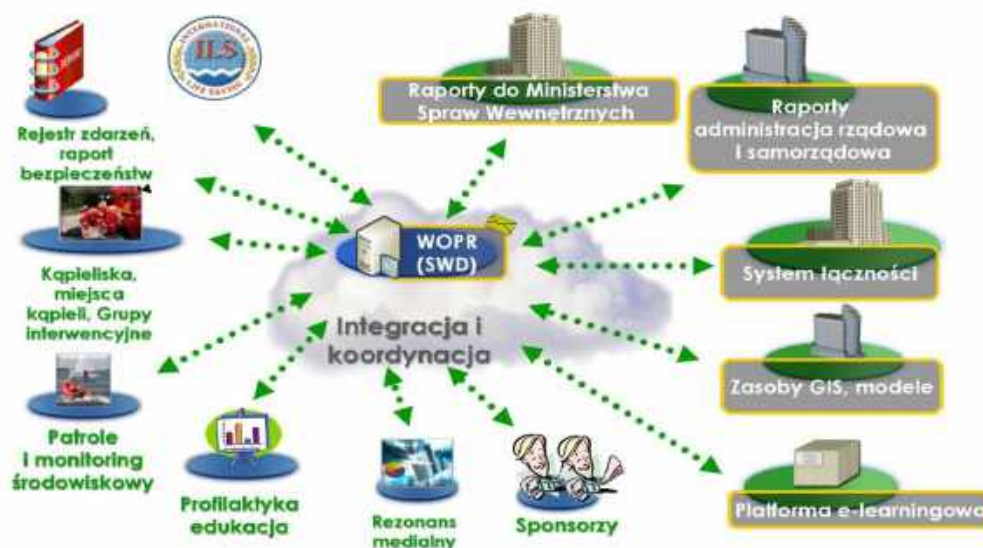
- opieka nad osobami korzystającymi z wypoczynku nad wodą oraz w razie potrzeby gotowość niesienia pomocy – zgodnie z zasadami poszanowania godności ludzkiej i z zasadami współżycia społecznego,
- sumienność i poczucie osobistej odpowiedzialności za powierzony odcinek pracy,
- dobra forma psychofizyczna,
- wydawanie kart pływackich (i uprawnień – w przypadku instruktorów) zgodnie z obowiązującym prawem i pobieranie stosownych opłat,
- autorytet ze strony współpracowników,
- dążenie do podnoszenia kwalifikacji zawodowych,
- poszanowanie własności społecznej,
- gospodarność (np. podczas korzystania ze sprzętu oraz w zakresie zarządzania i eksploatacji majątku organizacji),
- cierpliwość i wyrozumiałość [217, 255].
- Kąpieliska i miejsca okazjonalnie wykorzystywane do kąpieli stanowią podstawowe miejsca pracy dla wielu ratowników wodnych zwłaszcza w sezonie letnim. Właściwe przygotowanie do sezonu przez jednostki ratownicze jest niezbędnym czynnikiem dla zapewnienia skutecznej pracy służb ratowniczych. Służby te powinny [219]:
- w oparciu o doświadczenie i bieżące obserwacje dokonywać przewidywanej oceny natężenia ruchu turystycznego, znać terminy planowanych imprez turystycznych i sportowych,
- podejmować kroki zmierzające do tworzenia wspólnych obsad łodzi przez policję i służby ratownictwa wodnego,
- prowadzić rozpoznanie w zakresie ukształtowania brzegów, nurtu i dna po sezonie zimowym,
- w oparciu o dane statystyczne dotyczące utonięć opracować plany przedsięwzięć na akwenach niebezpiecznych,
- w oparciu o stopień zagrożenia poszczególnych akwenów dokonać rozmieszczenia załóg łodzi motorowych, powierzając im ochronę linii brzegowej, plaż, odcinków rzek, itp.,
- dokonywać wystąpień do terenowych oddziałów administracji państwowej w sprawach zabezpieczenia miejsc niebezpiecznych dla życia lub zdrowia, typowania miejsc na urządzenie kąpielisk, plaż, campingów, obozów, itp.,

- przeprowadzać wspólne akcje z udziałem mediów w celu propagowania właściwych zachowań i bezpiecznego wypoczynku nad wodą,
- prowadzić działalność autopromocyjną, mającą na celu zachęcenie innych osób do pracy służbach ratowniczych,
- występować do organów administracji państwowej o rozpatrywanie w pierwszej kolejności wniosków kierowanych w sprawach o wykroczenia dotyczące osób przebywających na urloпах.
- Główne zadania służb ratowniczych na kąpieliskach śródlądowych są obszarem, na którym właściwe ich przygotowanie (patrz wyżej) będzie w sposób naturalny, podczas wykonywania obowiązków weryfikowane. Przygotowanie do obowiązków i ich wykonywanie muszą być względem siebie komplementarne. Jako takie obowiązki można wymienić:
- prowadzenie szerokiej kampanii reklamowej, propagującej bezpieczny wypoczynek na wodzie, kolportaż materiałów promocyjnych służb ratownictwa wodnego, policji, straży pożarnej, itp.
- organizowanie spotkań kierownictwa jednostek terenowych różnych służb ratowniczych w celu omówienia stanu bezpieczeństwa na podległych akwenach,
- nasilanie wspólnych służb patrolowych w dni świąteczne i wolne od pracy, zwłaszcza w rejonach najbardziej zagrożonych,
- prowadzić wzmożone działania porządkowe – np. „Dziecko nad wodą”, „Karpok”, „Bezpieczny wypoczynek”, itp.,
- egzekwować od organizatorów imprez turystycznych sportowych zapewnianie dla celów ratowniczych odpowiedniej ilości jednostek pływających i własnej służby,
- w czasie codziennej służby zwracać uwagę na przypadki zanieczyszczenia środowiska, a szczególnie wód. Po ujawnieniu takiego faktu dążyć do ustalenia sprawców. O zaistniałych tego typu przypadkach informować Wydziały Gospodarki Wodnej i Ochrony Środowiska,
- dokonywać wspólnej oceny stanu bezpieczeństwa i porządku na wodach po zakończeniu sezonu letniego (do 31 października każdego roku).

3.3. Bezpieczeństwo wodne

Bezpieczeństwo narodowe (bezpieczeństwo państwa) – to taki rodzaj bezpieczeństwa, którego podmiotem jest naród zorganizowany w państwo. Aby zapewnić obywatelom bezpieczeństwo, państwo organizuje wiele przedsięwzięć, w których realizacji uczestniczy duża liczba podmiotów. Są to [247, 248] to instytucje rządowe i samorządowe oraz przedsiębiorstwa prywatnie, które tworzą właśnie system bezpieczeństwa narodowego. Jego skuteczne funkcjonowanie zapewnia państwu i jego obywatelom nie tylko odpowiednią ochronę przed zagrożeniami, ale również odpowiednią reakcję i działania w przypadku ich wystąpienia. System ten obejmuje siły, środki i zasoby przeznaczone przez państwo do realizacji zadań w obszarze bezpieczeństwa narodowego. W celu skutecznej realizacji zadań – siły, środki i zasoby muszą być odpowiednio zorganizowane, utrzymane i systematycznie przygotowywane. Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa (bezpieczeństwo krajowe) – to transsektorowy obszar bezpieczeństwa, którego treść (cele, warunki, sposoby i środki) odnosi się do środowiska wewnętrznego państwa (przestrzeni publicznej, w tym środowiska krajowego). Elementem przestrzeni publicznej, który do pewnego stopnia wpływa na system bezpieczeństwa narodowego, są organizacje pozarządowe. Zgodnie z zasadą wolności zrzeszania się, funkcjonują związki zawodowe, organizacje społeczno-zawodowe, stowarzyszenia, ruchy obywatelskie oraz inne dobrowolne zrzeszenia i fundacje. Na podstawie ustaw funkcjonują samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Największą szansą, jaką dla systemu bezpieczeństwa narodowego stanowi istnienie organizacji pozarządowych, jest sam fakt ich oddolnego, spontanicznego powstawania, funkcjonowania i wypełniania założeń statutowych, a co za tym idzie – tworzenia społeczeństwa obywatelskiego, którego członkowie czują się współodpowiedzialni za sprawy ważne, czy to w skali społeczności lokalnych, czy to w skali państwa [250]. Polskie doświadczenia wynikające z działalności organizacji pozarządowych nie są na tyle długie, aby udało się wypracować sprawne mechanizmy współdziałania między nimi a administracją. Oznacza to, że mimo wdrażania rozwiązań z zakresu pożytku publicznego, w zbyt małym stopniu są one włączane w realizację zadań publicznych, w tym w działania na rzecz bezpieczeństwa narodowego.

Nade wszystko chodzi jednak o to, że trzeci sektor w kontekście bezpieczeństwa dostrzegany jest w sytuacjach nagłych klęsk, ale niedoceniona jest jego rola w codziennej działalności [341]. Aktywność organizacji pozarządowych na rzecz bezpieczeństwa przejawia się zarówno jako zaangażowanie w działania bezpośrednio umacniające bezpieczeństwo narodowe (np. w przypadku Ochotniczych Straży Pożarnych, dla których w systemie bezpieczeństwa narodowego przewidziano funkcje ochronne, interwencyjne, edukacyjne i kulturalne), jak i zaangażowanie pośrednie (np. *think-tanki* sugerujące kierunki działania w polityce bezpieczeństwa Polski, organizacje przeciwdziałające zjawiskom patologicznym – np. korupcji, fundacje wspierające rodzinę, zdrowie, edukację itp.) [188, 213]. Pojęcie i zakres bezpieczeństwa systematycznie się rozszerza, w tym także w ostatnich latach m. in. o bezpieczeństwo wodne. Na bezpieczeństwo wodne składa się podstawowa wiedza z zakresu szeroko pojętej edukacji wodnej oraz umiejętności praktyczne i kompetencje społeczne w zakresie szeroko rozumianego użytkowania obszarów wodnych z poszanowaniem zasad bezpieczeństwa oraz w zgodzie z obowiązującym prawem, możliwościami technicznymi, uwarunkowaniami cywilizacyjnymi i zasadami rozwoju zrównoważonego.

Rys. 3.7. System Bezpieczeństwa Wodnego.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: Konferencja Ogólnopolska w Gdyni, 25 – 26 maja 2018 roku, *On! Duty* 2018.

Rys. 3.8. Składowe Systemu Bezpieczeństwa Wodnego.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: Konferencja Ogólnopolska w Gdyni, 25 – 26 maja 2018 roku, *On! Duty 2018*.

Głównym celem bezpieczeństwa wodnego jest kreatywnie rozwiązywanie problemów związanych z odpowiedzialnym i bezpiecznym gospodarowaniem zasobami środowiska wodnego, analizą zagrożeń i szacowaniem ryzyka, zarządzaniem aktywnościami wodnymi, stosowaniem skutecznych procedur ratowniczych, właściwym doбором i optymalnym wykorzystaniem specjalistycznego sprzętu itp. Bezpieczeństwo wodne obejmuje cztery obszary:

- **obszar ratownictwa wodnego** (organizacja, zarządzanie i edukacja w ratownictwie wodnym, organizacja pływalni i kąpielisk, organizacja i zabezpieczenie imprez masowych, podstawowe zagadnienia medyczne - kwalifikowana pierwsza pomoc, operowanie jednostkami ratowniczymi, monitoring pływalni i kąpielisk),
- **obszar gospodarki wodnej** (audyty obszarów wodnych, analizy zagrożeń i szacowanie ryzyka, zarządzanie bezpieczeństwem wodnym, monitoring środowiska),

- **obszar sportu i turystyki wodnej** (sporty wodne, turystyka wodna, innowacje wodne – wodne place zabaw),
- **obszar edukacji dla bezpieczeństwa.**

WYDZIAŁ NAUK O ZIEMI
UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI

ZAJĘCIA
ZE SPECJALISTAMI

4 obszary praktycznego przygotowania

Ratownictwo wodne
Gospodarka wodna
Sport i turystyka wodna
Edukacja dla bezpieczeństwa

28 uprawnień
- 19 dokumentów istniejących na rynku jako patent, uprawnienie zawodowe lub tytuły
- 9 zaświadczeń wewnętrzorganizacyjnych

Rys. 3.9. System Bezpieczeństwa Wodnego – obszary i dokumenty.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

WYDZIAŁ NAUK O ZIEMI
UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI

• WOPR
• Policja

12 uprawnień
Ratownictwo wodne

starszy ratownik wodny, instruktor ratownictwa wodnego, instruktor BLS/AED, koordynator kąpielisk i imprez masowych, przygotowanie pedagogiczne, kwalifikowana pierwsza pomoc, radiooperator UKF, zarządzanie kryzysowe, operator jednostek ratowniczych, techniki linowe, prowadzenie pojazdów uprzywilejowanych, manewry ze służbami (tj. SAR, PSP, Policja, Pogotowiem Ratunkowym, HEMS/GOPR)

Rys. 3.10. System Bezpieczeństwa Wodnego – uprawnienia w zakresie ratownictwa wodnego.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

Rys. 3.11. System Bezpieczeństwa Wodnego – uprawnienia w zakresie gospodarki wodnej.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

Rys. 3.12. System Bezpieczeństwa Wodnego – uprawnienia w zakresie sportu i turystyki.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

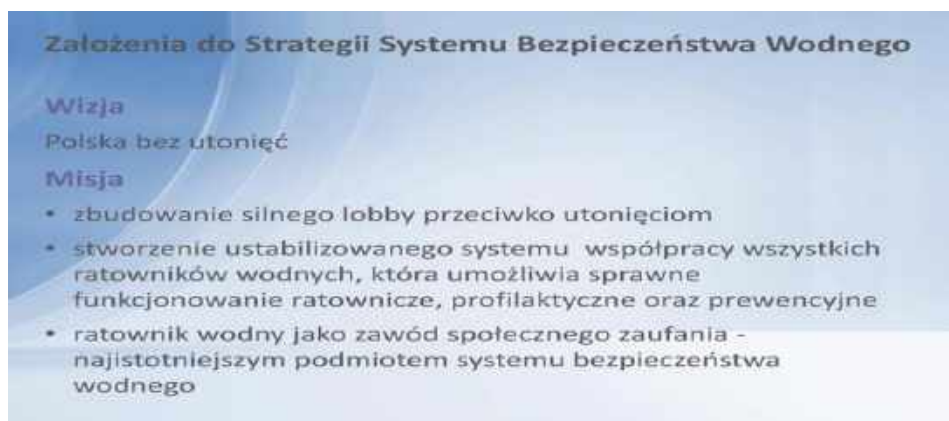
Rys. 3.13. System Bezpieczeństwa Wodnego – uprawnienia w zakresie Edukacji dla Bezpieczeństwa.

Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

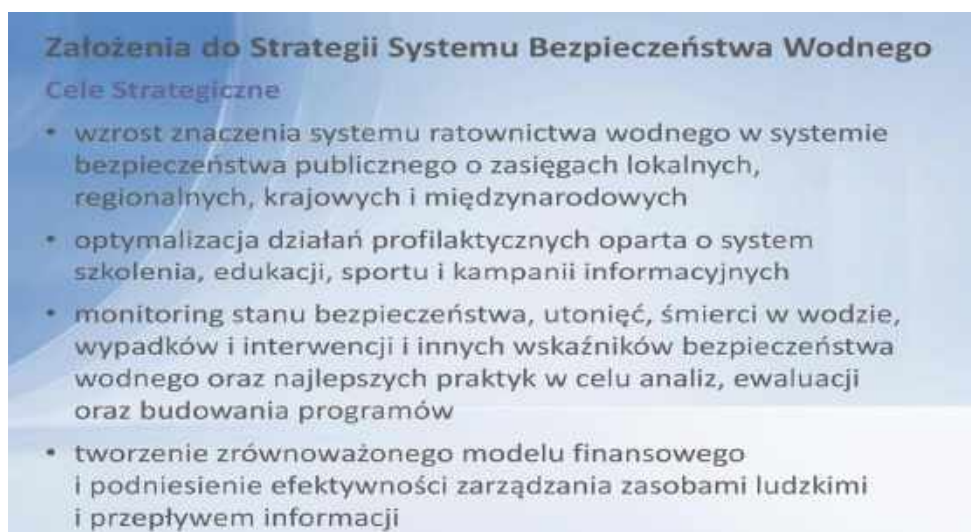
Przybliżając pojęcie bezpieczeństwa wodnego w kontekście ratownictwa wodnego, należy rozpocząć od zrozumienia podstawowych pojęć, które są ściśle powiązane z głównym tematem niniejszej monografii. Bezpieczeństwo wodne jest jednym z odgałęzień - podkategorii bezpieczeństwa publicznego, którego zapewnienie jest obligatoryjnym zadaniem funkcjonującego państwa. Punktem wyjścia w rozważaniach jest analiza postanowień Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej [251, 259,].

Dowodzą one, iż naczelnym obowiązkiem państwa jest troska o obywateli, kierowanie się ich dobrem, a więc również zapewnienie im należytego bezpieczeństwa. Udzielanie pomocy w różnego rodzaju zagrożeniach obecne jest od dawien dawna. Na początku powstawały zaczęły grupy, których celem było niesienie pomocy, natomiast z czasem rozpoczęły działalność organizacje zrzeszające osoby gotowe i chętne nieść pomoc. Wśród nich znaleźli się również ratownicy wodni, którzy tworzą między innymi Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe. Uprawnienia do wykonywania ratownictwa wodnego są przyznawane na podstawie decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych. Działalność organizacji z zakresu ratownictwa wodnego jest uregulowana przepisami prawnymi i ma w znacznej mierze charakter służebny [247, 248]. Jednostka ratownictwa wodnego działa na rzecz wszystkich osób kąpiących się oraz przebywających na

terenach kąpielisk, miejsc przeznaczonych do kąpeli, akwenów zamkniętych. Podejmują działania ratownicze, kiedy wymaga tego sytuacja. Chronią ludzkie życie przed zagrożeniami. Przełomowym dla ratownictwa wodnego był rok 2011, który przyniósł wiele zmian. Weszły w życie nowe ustawy dotyczące m.in. zasad organizacji kąpielisk, wymaganej liczby ratowników na obszarze wodnym oraz wymagań wobec potencjalnych kandydatów chcących zostać członkami podmiotu uprawnionego do działalności w ratownictwie wodnym. W ostatnich latach zauważalny jest dynamiczny rozwój w zakresie ratownictwa wodnego oraz świadomości obywateli w zakresie jego bezpieczeństwa. Mają na to wpływ różne czynniki, wśród których można wymienić m.in. wzrost świadomości prowadzenia zdrowego stylu życia. Społeczeństwo coraz częściej uprawia aktywność fizyczną mając wiedzę na temat jej pozytywnego wpływu na gospodarkę człowieka. Niniejsze opracowanie jest próbą – pierwszą w kraju poszerzenia klasyfikacji dziedzin bezpieczeństwa i jego zagrożeń o bezpieczeństwo wodne. Bezpieczeństwo w ujęciu ogólnym jest pewnego rodzaju zdolnością danego podmiotu, organizacji pozarządowych oznaczającym stan obiektywny polegający na braku zagrożenia, odczuwany subiektywnie przez jednostki albo grupy - w tym służby ratownictwa wodnego. Bezpieczeństwo wodne obejmuje umiejętności praktyczne i kompetencje społeczne w zakresie szeroko rozumianego użytkowania obszarów wodnych z poszanowaniem zasad bezpieczeństwa oraz w zgodzie z obowiązującym prawem, możliwościami technicznymi, uwarunkowaniami cywilizacyjnymi i zasadami rozwoju zrównoważonego. Główne cele zapewnienia bezpieczeństwa wodnego związane są z odpowiedzialnym i bezpiecznym gospodarowaniem zasobami środowiska wodnego, analizą zagrożeń i szacowaniem ryzyka, zarządzaniem aktywnościami wodnymi, stosowaniem skutecznych procedur ratowniczych, właściwym doбором i optymalnym wykorzystaniem specjalistycznego sprzętu itp. O wadze bezpieczeństwa wodnego jako komponentu bezpieczeństwa państwa świadczy fakt o mnogości uprawnień w rzeczowym zakresie, które funkcjonują na rynku jako patent, uprawnienie zawodowe, tytuł lub zaświadczenie wewnątrzorganizacyjne - w czterech obszarach praktycznego przygotowania [247, 248, 250, 262, 292, 293].

Rys. 3.14. Strategia Systemu Bezpieczeństwa Wodnego – wizja i misja. Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

Rys. 3.15. Strategia Systemu Bezpieczeństwa Wodnego – cele strategiczne. Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

Założenia do Strategii Systemu Bezpieczeństwa Wodnego

Cel Strategiczny I

Wzrost znaczenia systemu ratownictwa wodnego w systemie bezpieczeństwa publicznego o zasięgach lokalnych, regionalnych, krajowych i międzynarodowych

Cele funkcjonalne

- ujednoczenie procedur gotowości operacyjnej oraz zasięgu obszarowego GI
- ujednoczenie zakresu działania grup specjalistycznych
- wspólna baza sił i środków w celu koordynacji zdarzeń
- międzynarodowe standardy działań na obszarach przygranicznych
- rozwijanie współpracy ze służbami, jednostkami administracji publicznej i instytucjami o zasięgu lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym

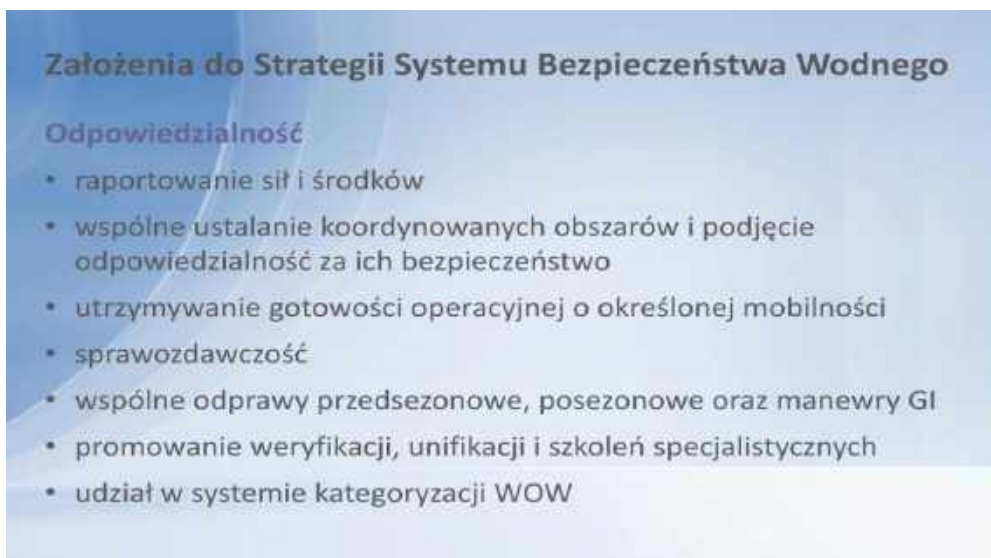
Rys.3.16. Strategia Systemu Bezpieczeństwa Wodnego – cele funkcjonalne.
 Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

Założenia do Strategii Systemu Bezpieczeństwa Wodnego

Korzyści

- współpraca przy nowelizacjach aktów prawnych
- wspólne tworzenie systemu wojewódzkiego (podział obszarów)
- wspólny rejestr w systemie PRM (operacyjność, mobilność, rejestr sił i środków)
- wspólny elektroniczny rejestr zdarzeń
- wspólna aplikacja dysponowania siłami i środkami
- wspólna baza rekomendacyjna ratowników wodnych
- szkolenia, manewry, wymiana doświadczeń
- wspólne poszukiwania partnerów do działań profilaktycznych wizerunkowych, etc.
- wspólne wzory dokumentacji (umowy z ratownikami wodnymi, procedury)
- współpraca w promowaniu imprez w mediach
- wspólne działania z zakresu analizy zagrożeń
- możliwość udostępnienia członkowstwa
- pakiety wsparcia (łączność, internet, telefony, wyposażenie, zwrot kosztów koordynowanych przez CKRW, zwrot kosztów medycznych akcji poza WOW z pełnych kart wypadkowych)

Rys. 3.17. Strategia Systemu Bezpieczeństwa Wodnego – korzyści.
 Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

Rys. 3.18. Strategia Systemu Bezpieczeństwa Wodnego – odpowiedzialność.
Źródło: dr Tomasz Zalewski: II Kongres Bezpieczeństwa Wodnego w Szczecinie, 13 – 14 listopada 2017 roku.

Bezpieczeństwo wodne zapewniane jest na poziomie jednostek administracji rządowej i samorządowej, podmiotach użyteczności publicznej, instytucjach zajmujących się gospodarką wodną oraz turystyką i aktywnościami na obszarach wodnych, w szkołach podstawowych oraz innych instytucjach i organizacjach zajmujących się edukacją środowiskową, planowaniem działań służących propagowaniu oraz upowszechnianiu wiedzy o bezpiecznym użytkowaniu środowiska wśród różnych grup wiekowych i zawodowych. O istotności rozwoju bezpieczeństwa wodnego świadczy fakt otwarcia nowego kierunku studiów I stopnia *Bezpieczeństwo Wodne* na Wydziale Nauk o Ziemi Uniwersytetu Szczecińskiego w roku akademickim 2017/2018.

Bezpieczeństwo nad wodą

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych wraz z jej wejściem w życie w 2012 roku przyniosła przełomowe rozwiązania dla polskiego ratownictwa wodnego.

Zniosła ona, bowiem dotychczasowy ugruntowany przez okres 50 lat monopol i wiodącą rolę Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (WOPR)

w zakresie wykonywania ratownictwa wodnego. Taką pozycję zapewniały WOPR i akty prawne w postaci: Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 6 maja 1997 roku w sprawie określenia warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach, pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne oraz Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 12 listopada 2002 roku w sprawie szczegółowego zakresu obowiązków i uprawnień specjalistycznych organizacji ratowniczych, warunków ich wykonywania przez inne organizacje ratownicze oraz rodzaju i wysokości świadczeń przysługujących ratownikom górskim i wodnym w związku z udziałem w akcji ratowniczej. Oba akty zostały uchylone. Pojawiła się natomiast nowa regulacja prawna w postaci w/w ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 roku o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych [292, 293, 294, 295]. W nowym stanie prawnym zgodnie z zapisem art. 12 ust. 1 w/w ustawy: „Ratownictwo wodne może wykonywać Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz inne podmioty, jeżeli uzyskały zgodę ministra właściwego do spraw wewnętrznych, zwane dalej podmiotami uprawnionymi do wykonywania ratownictwa wodnego”. Z kolei ust. 2 wyżej przytoczonego przepisu określa niezbędne do spełnienia dla otrzymania zgody ministra warunki: „Minister właściwy do spraw wewnętrznych udziela, w drodze decyzji administracyjnej, zgody, o której mowa w ust. 1, na wniosek podmiotu ubiegającego się o jej udzielenie, o ile podmiot ten spełnia następujące warunki:

- zapewnia stan gotowości do wykonywania ratownictwa wodnego, poprzez utrzymywanie stałych dyżurów ratowników wodnych,
- dysponuje kadrą ratowników wodnych w liczbie niezbędnej do zapewnienia stanu gotowości, o którym mowa w pkt 1,
- posiada siedzibę,
- posiada niezbędny do wykonywania ratownictwa wodnego sprzęt specjalistyczny oraz środki transportu i łączności”.
- Ogólnie ustawodawca w art. 1 przedstawił zakres regulacji ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych zawierając w nim problematykę dotyczącą:
 - warunków bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się lub uprawiających sport lub rekreację na obszarach wodnych,
 - podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa wodnego, zakres ich obowiązków i uprawnień, oraz zasady finansowania ich działalności,

- podmiotów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa osobom pływającym, kąpiącym się lub uprawiającym sport lub rekreację na obszarach wodnych,
- nadzoru i kontroli nad ratownictwem wodnym,
- zasad i trybu usuwania, przechowywania, wydawania oraz orzekania przypadku statku lub innego obiektu pływającego przeznaczonego lub używanego do uprawiania sportu lub rekreacji, zwanego dalej "innym obiektem pływającym."

Kolejnym etapem analizy jest bezpieczeństwo osób znajdujących się nad wodą, na kąpielisku, terenie okazjonalnie wykorzystywanym do kąpieli czy pływalni (basenie). Zapewnienie potrzeby bezpieczeństwa odgrywa niezwykle ważną rolę. Otóż na podanych terenach dochodzi do licznych utonięć czy podtopień. W przypadku plaż niestrzeżonych wskaźnik wypadków jest wyższy. W związku z tym, istotna jest obecność, na terenach wodnych jednostek ratownictwa wodnego, które dbają o bezpieczeństwo. Istnieją one na ziemiach polskich od schyłku XIX wieku [293]. Pełnić je może nie tylko Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, ale również inne podmioty, po wcześniejszej zgodzie ministra spraw wewnętrznych. Woda przyciąga do siebie tłumy ludzi, w celach rekreacyjnych oraz wypoczynkowych. Jako iż jest jednym z żywiołów, może stwarzać niebezpieczeństwo. Na terenie gminy bezpieczeństwo nad wodą zapewnia organ wykonawczy [63].

To właśnie do wójta należą takie obowiązki jak zbadanie i oznakowanie miejsc zagrażających osobom pływającym. Zazwyczaj takie działania podejmowane są na plażach najbardziej zaludnionych w sezonie letnim. Istotne znaczenie ma artykuł ustawy o bezpieczeństwie wodnym, który mówi o współpracy i wsparciu organizacji pozarządowych, pomocnych w realizacji zadań należących do samorządu gminnego. Organizacją zapewniającą bezpieczeństwo nad wodą jest między innymi Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, które za swój cel stawia pomoc osobom przebywającym nad wodami, jak również dbanie o ich bezpieczeństwo. Pozytywnym elementem wpływającym na znaczne zwiększenie poziomu bezpieczeństwa nad wodami są ratownicy zatrudnieni z ramienia gminy. Dbają oni o teren przeznaczony do kąpieli jak również do ich zadań należy nieustanna obserwacja i niesienie pomocy kąpiącym się. Ich obecność zaspokaja jedną z potrzeb każdego człowieka. Osoby przebywające w wodzie

czują się bezpieczniej i mają świadomość możliwości otrzymania świadczeń zdrowotnych. Jednym z zadań samorządu terytorialnego jest sprawowanie władzy publicznej, z czego wynika dalsze stwierdzenie, iż musi on zapewnić swoim obywatelom bezpieczeństwo. Właśnie w tym celu nad wodą podejmuje on różne działania, chcąc zapewnić kąpiącym dogodne warunki i zniwelować możliwość wystąpienia niebezpieczeństw [247, 331].

Zadaniem gminy jest dbałość o jak najwyższy standard warunków na swoim terenie. Współdziałanie obu jednostek (gminy i podmiotu uprawnionego do działalności w ratownictwie wodnym, np. WOPR) prowadzi do skuteczności prowadzonych działań oraz zwiększenie ich jakości. Zgodnie z konstytucją samorząd terytorialny ma obowiązek, aby organizacje pozarządowe wspierał. Tylko dzięki owej wspólnej pracy można osiągnąć założone cele mające potwierdzenie w aktach prawnych. Obie jednostki są dla siebie ważne. WOPR dla samorządu odgrywa bardzo ważną rolę, a wręcz można stwierdzić, iż jest dla niego niezbędny. Nie jest w stanie zrealizować wszystkich działań i celów, bez pomocy samorządu. Natomiast w drugą stronę zależność wygląda podobna. Działalność Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego jest niemożliwa, bez aktywnej działalności oraz wsparcia otrzymanego ze strony organizacji rządowych [248].

Wszelkie decyzje dotyczące organizacji miejsc przeznaczonych do kąpielisk należą do rady gminy. Natomiast zadaniem wójta jest prowadzenie i aktualizowanie ewidencji kąpielisk. Jest to stosunkowo nowy przepis, który wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2018 r. Jest to nowelizacja ustawy – Prawo wodne, która została uchwalona 20 lipca 2017 r. W celu zwiększenia jakości i bezpieczeństwa nad wodą został wprowadzony również system zarządzania jakością wody na kąpieliskach, który obowiązuje od 1 stycznia 2018 roku. Ma na celu kontrolę warunków i jakości wody na danym terenie wodnym. Wszystkie zadania związane z prawidłowym funkcjonowaniem kąpieliska spoczywają na gestorze. Jest to osoba odpowiedzialna za dany teren, którą może być „osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej” [249, 300].

Organizatorem kąpielisk w społeczności lokalnej jest przeważnie samorząd gminny, na którym spoczywają wszystkie wymienione obowiązki w Dzienniku Ustaw z 2010 r. Wszystkie normy muszą być zgodne z wymaganiami. Jest to m.in. sprawdzenie jakości wody, która musi spełniać wymogi przepisów

sanitarnych oraz odpowiednie oznakowanie kąpieliska. Całkowite koszty związane z działalnością kąpieliska ponosi jego organizator. W każdym miejscu wykorzystywanym do kąpeli znajduje się regulamin, który uchwała rada gminy. Przepisy dotyczące bezpieczeństwa nad wodą określa ustawa o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych. Zgodnie z artykułem 4, ustawy pkt 1 w zakres gminy wchodzi m.in. dokonanie analizy zagrożeń nad obszarami wodnymi wykorzystywanymi do pływania, oznakowanie i zabezpieczenie terenów, obiektów przeznaczonych do kąpeli, jak również profilaktyka, objawiająca się w objęciu nadzorem i oznakowaniu miejsc niebezpiecznych. Gmina w tym celu współpracuje z jednostkami policji oraz podmiotami ratownictwa wodnego. Do zadań samorządu gminnego należy również zapewnienie bezpieczeństwa osobom pływającym, kąpiącym się oraz niesienie im pomocy w przypadku wypadków. Obowiązki wójta zostały określone w ustawie o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, w artykule 5. Brzmia one następująco:

- w przypadku kąpieliska, pływalni oraz innych obiektów dysponujących nieckami basenowymi o łącznej powierzchni powyżej 100 m² i głębokości ponad 0,4 m w najgłębszym miejscu lub głębokości powyżej 1,2 m: wytyczenie strefy dla umiejących i nieumiejących pływać oraz wydzielenie brodzika dla dzieci,
- zapewnienie stałej kontroli danego obszaru wodnego przez ratowników wodnych oraz utworzenie stanowiska do obserwacji,
- wyposażenie w sprzęt ratunkowy i pomocniczy oraz urządzenia sygnalizacyjne i ostrzegawcze (wzrokowe i słuchowe) [292].

Na terenie kąpieliska istotną rolę odgrywają ratownicy wodni, osoby dysponujące specjalistyczną wiedzą, postępujące zgodnie z normami moralnymi i przyjmujące odpowiednie postawy również w życiu codziennym. Ratownik wodny powinien również współpracować z innymi jednostkami działającymi w tym samym celu, a więc dążących do zapewnienia bezpieczeństwa oraz nieustannie chętnych do niesienia pomocy. Głównym zadaniem ratowników wodnych jest sprawowanie opieki nad wszystkimi osobami, które korzystają z wypoczynku, a również w razie potrzeby zapewnienie im wsparcia.

Woda w kąpieliskach

Zmiana ustawy Prawo wodne podyktowana jest koniecznością implementacji dyrektywy 2006/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 15 lutego 2006 roku w zakresie zarządzania jakością wody w kąpieliskach. Dyrektywa ta ustanawia ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej. Z uwagi na systemowy charakter wprowadzanych zmian wejście w życie Prawa wodnego stanowi de facto reformę gospodarki wodnej podyktowaną przede wszystkim koniecznością pełnej implementacji do krajowego porządku prawnego dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej. Nadrzędnym celem ustawy jest zapewnienie ochrony wód pod względem jakościowym przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju, a także pomocniczości i obiektywizmu. Kąpieliska to obiekty spełniające wysokie standardy bezpieczeństwa, w tym normy europejskie, które są stale monitorowane w trakcie trwania sezonu kąpielowego i odpowiednio zarządzane. Organizator, który podejmuje się zorganizowania kąpieliska i realizuje wymagania w zakresie kontroli wewnętrznej daje możliwość szybkiej oceny potencjalnych i realnych czynników mogących wpływać na zmianę jakości wody w kąpielisku i podejmowania tym samym odpowiednich czynności mających na celu eliminowanie czynników zagrażających zdrowiu kąpiących się. Nowelizacja ustawy – Prawo wodne z 4 marca 2010 r. wprowadza zapisy wynikające głównie ze zmianą w zasadach kontroli jakości wody w kąpieliskach oraz implementuje przepisy Dyrektywy 2006/7/WE. Pojawia się wiele nowości, które do tej pory nie funkcjonowały w prawodawstwie krajowym. Do nich zaliczyć można rozróżnienie pomiędzy kąpieliskiem a miejscem wykorzystywanym do kąpeli. Z podziałem tym wiąże się różny zakres obowiązków zarówno organizacyjnych, jak i finansowych, nakładanych na samorządy, organa Państwowej Inspekcji Sanitarnej i organizatorów (zdecydowanie mniejszy dla miejsc wykorzystywanych do kąpeli). Dotyczy to głównie zakresu i częstotliwości prowadzonych badań, wymiany informacji, konieczności sporządzania profili wody w kąpieliskach i prowadzenia ewidencji. Wprowadzenie takiego podziału w konsekwencji doprowadzić może do drastycznego zmniejszenia się liczby kąpielisk w Polsce i wzrostu liczby miejsc wykorzystywanych do kąpeli. Zgodnie z nowymi zasadami takie obiekty rekreacyjne organizator ma obowiązek odpowiednio oznakować

oraz wykonywać (w ramach kontroli wewnętrznej) w określonym czasie badania jakości wody przeznaczonej do kąpielii [232]. Wprowadzenie zasad kontroli wewnętrznej spowoduje przeniesienie finansowania znacznej części badań jakości wody z organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej na organizatora. W odróżnieniu od organizatora miejsca wykorzystywanego do kąpielii organizator kąpieliska musi corocznie składać do samorządów lokalnych wnioski o umieszczenie obiektu w wykazie kąpielisk. Wniosek ten ma zawierać wiele informacji obejmujących m.in. dane teleadresowe organizatora, pozwolenia wodnoprawne, dane o lokalizacji kąpieliska, jego dostępności i wyposażeniu w infrastrukturę oraz profil wody w kąpielisku. Powyższe informacje, z wyjątkiem profilu wody, mogą być dostarczone przez organizatora bez większych problemów. Woda w kąpieliskach będzie częściej kontrolowana, a o tym, gdzie będzie można się kąpać, zadecyduje gmina. Wykaz kąpielisk wraz z maksymalną liczbą osób korzystających z kąpieliska oraz terminy otwarcia i zamknięcia takiego miejsca – to dane, jakie musi przedstawić organizator kąpieliska burmistrzowi, wójtowi lub prezydentowi miasta. Przepisy określające takie obowiązki weszły w życie 1 lipca 2010 roku. Organizatorzy kąpielisk będą jednak mieli czas na przedstawienie takich informacji do 31 grudnia. Zgodnie ze znowelizowaną ustawą – Prawo wodne taki wymóg będą musieli spełnić co roku przy składaniu wniosku o umieszczenie w wykazie kąpielisk. Zgodnie z nowym prawem do wniosku organizator kąpieliska musi dołączyć także swoje dane, wskazać lokalizację miejsca, w którym mogą się kąpać wczasowicze czy profil wody w kąpielisku (informacje dotyczących cech fizycznych, geograficznych i hydrologicznych wody w kąpielisku). Dodatkowo trzeba dodać informacje o tym, czy w poprzednim sezonie kąpielowym dane miejsce było czynne i jaka była jakość wody. Zgodnie z nowymi przepisami to wójt, burmistrz lub prezydent miasta podaje do publicznej wiadomości projekt uchwały w wykazie kąpielisk. Następnie do 15 kwietnia każdego roku projekt tej uchwały ma zostać przekazany do zaopiniowania przez właściwego dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej, wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska oraz powiatowego inspektora sanitarnego. Natomiast w przypadku kąpielisk położonych nad morzem projekt uchwały powinien otrzymać także właściwy dyrektor urzędu morskigo.

Kontrola zarządcza

Za funkcjonowanie kontroli zarządczej w gminach, powiatach lub województwach odpowiada właściwy wójt (burmistrz, prezydent miasta), starosta albo marszałek województwa. Do obowiązków szefów samorządów należy stworzenie odpowiednich procedur kontroli, a także nadzór nad ich przestrzeganiem. Obowiązujące od 1 stycznia 2010 r. nowe przepisy ustawy o finansach publicznych wprowadziły na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzania planu działalności na następny rok oraz sprawozdania z jego wykonania. Pojawił się również obowiązek składania oświadczeń o stanie kontroli zarządczej w poprzednim roku oraz nakaz publikacji tych oświadczeń w Biuletynie Informacji Publicznej (tzw. BIP- ie). Po roku obowiązywania nowych przepisów nadszedł czas na pierwsze oceny. Po pierwsze należy podkreślić, że efektywne funkcjonowanie kontroli zarządczej wymaga aktywnego działania ze strony kierownika jednostki i wszystkich osób na stanowiskach kierowniczych, które biorą udział w zarządzaniu jednostką. Obowiązków i zadań w zakresie kontroli zarządczej nie można przydzielić lub ograniczyć do jednej komórki organizacyjnej.

W świetle ustawy o finansach publicznych, kontrolę zarządczą stanowi ogół działań podejmowanych dla zapewnienia realizacji celów i zadań w sposób zgodny z prawem, efektywny, oszczędny i terminowy. Zapewnienie funkcjonowania adekwatnej, skutecznej i efektywnej kontroli zarządczej w jednostkach samorządowych należy odpowiednio do obowiązków wójta, burmistrza, prezydenta miasta, starosty albo marszałka województwa.

Jawna jakość wody w kąpieliskach – profil wody

Kiedy nadchodzi lato i słońce dopisuje, wielu z nas korzysta z kąpeli w rzece, jeziorze czy zalewie. Czy jednak każdy wie, w jakiej wodzie tak naprawdę się kąpie? A może w miejscu naszego wypoczynku znajduje się zrzut ścieków z pobliskiej fabryki? Tego nigdy nie byliśmy pewni. Na szczęście już niedługo, a być może od przyszłego sezonu ma się to zmienić. Ministerstwo Środowiska planuje bowiem wprowadzić dla kąpielisk obowiązek przygotowywania tzw. profilu wody. Dzięki niemu, każdy będzie mógł sprawdzić, czy woda jest bezpieczna dla zdrowia i skąd pochodzi. Profil wody będzie dokumentem

zbierający w całość dokładne informacje na temat jakości wody, stanie technicznym i higienicznym całego kąpieliska, na jakiej wysokości nad poziomem morza się znajduje, jaką zlewnię ma rzeka, na której jest zlokalizowane, czy w okolicy jest dużo ptaków, czy są lasy itp. Opis jakości wody będzie uwzględniał między innymi sprawdzenie i ocenę przyczyn zanieczyszczeń, które mogłyby mieć niekorzystny wpływ na zdrowie kąpiących się: czy woda zawiera zanieczyszczenia z oczyszczalni ścieków komunalnych czy przemysłowych czy wód deszczowych z systemu kanalizacji, spływy powierzchniowe z pól uprawnych czy zanieczyszczenia ze statków lub łodzi. Dokładnie sprawdzone będą także zakwity glonów spowodowane cyjanobakteriami i możliwości rozmnożenia makroalg i fitoplanktonu – odpowiedzialnych za potencjalne zagrożenie zdrowia dzieci czy alergię u dorosłych. Profil wody ma pełnić funkcję nowego ekologicznego certyfikatu - dzięki niemu możliwe będzie promowanie naprawdę czystych i bezpiecznych kąpielisk. Samorządy, dbające o infrastrukturę turystyczną, dostaną doskonałe narzędzie pomocne w przyciąganiu nowych amatorów wypoczynku nad wodą. Dokument zgodnie z prawem będzie sporządzany przez organizatora kąpieliska, przeważnie władze samorządowe, na podstawie danych, uzyskanych m.in. od organów Inspekcji Ochrony Środowiska, Państwowej Inspekcji Sanitarnej i regionalnych zarządów gospodarki wodnej. Na podstawie klasyfikacji wody: „dobra”, „dostateczna”, „niedostateczna” odpowiednio często trzeba będzie dokonywać aktualizacji danego profilu - najczęściej, bo co 2 lata dla kąpielisk z oceną „niedostateczna”. Wszystkie profile, niezależnie od oceny będą musiały być aktualizowane przed rozpoczęciem następnego sezonu, jeśli były tam prowadzone istotne prace budowlane lub zaistniały zmiany w infrastrukturze kąpieliska albo w jego sąsiedztwie. Jakość wody w miejscu wykorzystywanym do kąpieli winna odpowiadać wymaganiom określonym w przepisach wydanych na podstawie art. 50 ust.3 ustawy –Prawo Wodne. Adres strony internetowej urzędu miasta, który wyznaczył kąpielisko, oraz telefon do badającego wodę inspektora sanitarnego znajdą się na tablicy umieszczonej przy kąpielisku. Przekazanie podstawowych informacji o dostępnych dla ogółu kąpieliskach to główny cel rozporządzenia o ewidencji kąpielisk. Zgodnie z rozporządzeniem osoby, które wybiorą się na przykład nad morze czy nad jezioro, będą miały łatwy dostęp do takich danych, jak imię, nazwisko oraz adres organizatora kąpieliska. Wszyscy obywatele zostaną także powiadomieni o tym, jak skontaktować się z urzędem miasta, który wyznaczył kąpielisko

i prowadzi jego ewidencję, oraz inspektorem sanitarnym, który kontroluje stan wody. Kąpiące się osoby muszą mieć również dostęp do informacji o ocenie jakości wody oraz wiadomości o ewentualnych zanieczyszczeniach. Jeżeli zostanie wprowadzony zakaz kąpielii, wówczas wójt, burmistrz lub prezydent miasta muszą oznaczyć kąpielisko czytelną informacją o wprowadzonym zakazie. Decyzja o zakazie musi zostać uzasadniona. Wszystkie informacje przekazywane obywatelom mają być aktualne. Zgodnie z rozporządzeniem, organizator kąpieliska musi zatem na bieżąco odświeżać wiadomości. Według autorów nowych regulacji, czyli Ministerstwa Zdrowia, prowadzona w ten sposób ewidencja kąpielisk pozytywnie wpłynie na bezpieczeństwo i zdrowie kąpiących się osób. Obywatele będą mieć także większą pewność, że woda, w której się zanurzają, jest systematycznie badana. Według resortu stworzenie systemu jednolitej ewidencji ma także ułatwić w przyszłości opracowanie ogólnokrajowej bazy kąpielisk w Polsce. Tablica umieszczona przy miejscu wykorzystywanym do kąpielii, będzie musiała zawierać m.in. napis „Miejsce wykorzystywane do kąpielii” i jego nazwę, dane organizatora tego miejsca, adres i telefon państwowego inspektora sanitarnego, bieżącą ocenę jakości wody oraz informację o okresie, na jaki miejsce wykorzystywane do kąpielii zostało zorganizowane. Dodatkowo na tablicy informacyjnej musi zostać podana bieżąca ocena jakości wody w kąpielisku, a także klasyfikacja jej jakości. Rozporządzenie weszło w życie 11 lutego 2019 r. Kąpielisko musi być oznaczone przy użyciu widocznej i czytelnej tablicy informacyjnej. Trzeba ją będzie umieścić w łatwo dostępnym miejscu, w bliskim sąsiedztwie każdego kąpieliska. Tablica informacyjna musi zawierać napis „Kąpielisko” i jego nazwę, a także adres, telefon i stronę internetową właściwego urzędu gminy odpowiedzialnego za wyznaczenie i prowadzenie ewidencji kąpielisk i udzielanie informacji społeczeństwu. Ponadto na tablicy musi być podane: nazwa albo imię i nazwisko, adres i numer telefonu organizatora kąpieliska, adres i numer telefonu właściwego państwowego inspektora sanitarnego kontrolującego dane kąpielisko, a także adres strony internetowej serwisu kąpieliskowego prowadzonego przez Główny Inspektorat Sanitarny. Tablica informacyjna musi mieć kształt prostokąta o wymiarach co najmniej 100 cm x 80 cm. Napisy na tablicy powinny być wykonane w sposób czytelny, na sztywnej płycie. Na tablicy można będzie też zamieścić rozrysowanie planu sytuacyjnego obiektu.

Wymagania, jakim powinna odpowiadać woda w kąpieliskach i miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli

W rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 11 lutego 2019 r. w sprawie prowadzenia nadzoru nad jakością wody w kąpielisku i miejscu wykorzystywanym do kąpieli określono [232]:

- wymagania mikrobiologiczne:
 - ✓ Enterokoki ≤ 400 jtk/100ml lub NPL/100ml,
 - ✓ *Escherichia coli* ≤ 1000 jtk/100ml lub NPL/100ml,
- inne wymagania:
 - ✓ Zakwit sinic (smugi, kożuch, piana) – brak,
 - ✓ Rozmnożenie się makroalg lub fitoplanktonu morskiego – brak,
 - ✓ Obecność w wodzie zanieczyszczeń tj. materiały smoliste, powstające wskutek rafinacji, destylacji lub jakiegokolwiek obróbki pirolitycznej w szczególności pozostałości podestylacyjnych, lub szkło, tworzywa sztuczne, guma oraz inne odpady (w ilości nie dającej się natychmiast usunąć) – brak.

Informacje dotyczące funkcjonowania i obowiązków organizatorów kąpielisk

Przez wyznaczony obszar wodny rozumie się przez to kąpielisko, miejsce wykorzystywane do kąpieli, pływalnię oraz inne obiekty dysponujące nieckami basenowymi o łącznej powierzchni powyżej 100 m² i głębokości ponad 0,4 m w najgłębszym miejscu lub głębokości powyżej 1,2 m.

Kąpielisko to wyznaczony uchwałą rady gminy, wydzielony i oznakowany fragment wód powierzchniowych, wykorzystywany przez dużą liczbę kąpiących się, określoną w uchwale rady gminy w sprawie wykazu kąpielisk. Każde kąpielisko musi mieć organizatora. Takim organizatorem może być osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która podjęła się zorganizowania kąpieliska oraz uzyskała na to zgodę właściciela wody i przyległego gruntu lub która prowadzi kąpielisko. Organizatorem może być również gmina.

Wyznaczanie kąpielisk

O tym, czy w danym regionie będą funkcjonowały kąpieliska, decyduje rada gminy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami rada gminy corocznie do dnia 20 maja, w drodze uchwały, określa wykaz kąpielisk na terenie gminy. Corocznie proces wyznaczania kąpielisk przebiega tak samo. Wójt, burmistrz, prezydent: przyjmuje wnioski od organizatorów kąpielisk, składane do 31 grudnia, o umieszczenie kąpielisk w wykazie kąpielisk na następny rok. Wniosek musi zawierać następujące informacje:

- imię i nazwisko lub nazwę oraz adres organizatora,
- nazwę i adres lub lokalizację planowanego kąpieliska,
- długość linii brzegowej kąpieliska,
- przewidywaną maksymalną liczbę osób korzystających dziennie z kąpieliska,
- termin otwarcia i zamknięcia kąpieliska,
- opis infrastruktury kąpieliska, w tym urządzeń sanitarnych,
- pozwolenie wodnoprawne,
- aktualny profil wody w kąpielisku,
- status kąpieliska w poprzednim sezonie kąpielowym (czynne, nieczynne, nowo utworzone),
- sposób gospodarowania odpadami,
- ocena jakości wody i klasyfikacja wody w kąpielisku w poprzednim sezonie kąpielowym (jeżeli wniosek dotyczy istniejącego kąpieliska),
- udogodnienia i środki podjęte w celu promowania kąpeli,
- przygotowuje projekt uchwały, obejmujący wykaz planowanych kąpielisk, sporządzony po rozpatrzeniu wniosków organizatorów kąpielisk oraz kąpielisk dla których gmina sama będzie organizatorem,
- podaje do publicznej wiadomości projekt uchwały, w sposób zwyczajowo przyjęty, określając formę, miejsce i termin składania uwag oraz propozycji zmian do tego projektu, jednak nie krótszy niż 21 dni od dnia ogłoszenia.
- rozpatruje uwagi i propozycje zgłoszone do ww. projektu, w terminie nie dłuższym niż 14 dni od dnia upływu terminu ich składania,
- przekazuje najpóźniej do dnia 15 kwietnia projekt uchwały wraz z wnioskami organizatorów do zaopiniowania właściwemu: dyrektorowi

regionalnego zarządu gospodarki wodnej, wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska, państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu, a w przypadku kąpielisk położonych na polskich obszarach morskich właściwemu dyrektorowi urzędu morskiego. Organy te wydają opinię w ciągu 14 dni (brak opinii w tym terminie oznacza akceptację projektu),

- przekazuje właściwemu państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu, po podjęciu przez radę gminy uchwały o wykazie kąpielisk, informacje o liczbie kąpielisk wraz z podaniem przyczyn zmian w liczbie kąpielisk w porównaniu do poprzedniego sezonu kąpielowego oraz wykaz kąpielisk.
- prowadzi i aktualizuje ewidencję kąpielisk.

Oznakowanie kąpielisk

Kąpieliska wyznaczone przez radę gminy muszą zostać oznakowane przez organizatora. Tablica informacyjna powinna być widoczna i czytelna, umieszczona w łatwo dostępnym miejscu, w bliskim sąsiedztwie każdego kąpieliska, o wymiarach min. 120 cm × 80 cm. Powinna zawierać informacje szczegółowo określone w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie ewidencji oraz sposobu oznakowania kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli [232].

Nadzór nad kąpieliskami

Ustawa Prawo wodne nakłada na organizatora kąpieliska następujące obowiązki w zakresie nadzoru nad kąpieliskami, w tym prowadzenie kontroli wewnętrznej oceny jakości wody, która obejmuje:

- ustalenie do 15 czerwca w porozumieniu z właściwym państwowym powiatowym inspektorem sanitarnym harmonogramu pobrania próbek wody z kąpieliska w sezonie kąpielowym (harmonogram uwzględnia terminy pobierania i analizy nie mniej niż czterech próbek w sezonie kąpielowym, tak aby przerwa między badaniami nie przekraczała miesiąca),
- systematyczne, wizualne nadzorowanie wody w kąpielisku i wody zasilającej kąpielisko pod kątem występowania zanieczyszczeń niekorzystnie wpływających na jakość wody i stanowiących zagrożenie zdrowia kąpiących się osób,

- pobieranie próbek wody w kąpielisku w punktach ustalonych z właściwym państwowym powiatowym inspektorem sanitarnym,
- pobieranie dodatkowych próbek wody w kąpielisku w terminie 7 dni po ustaniu krótkoterminowego zanieczyszczenia,
- badanie wody z kąpieliska, w zakresie i metodami referencyjnymi zgodnymi z przepisami,
- dokumentowanie i niezwłoczne przekazywanie wyników badań właściwemu państwowemu powiatowym inspektorem sanitarnym,
- informowanie właściwego państwowego powiatowego inspektora sanitarnym o wystąpieniu zmian, które mogłyby mieć wpływ na pogorszenie jakości wody w kąpielisku oraz o każdym zawieszeniu (w wyjątkowych sytuacjach) harmonogramu pobrania próbek w ramach kontroli wewnętrznej i jego przyczynach,
- informowanie kąpiących się osób o jakości wody w kąpielisku i zaleceniach organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej (m.in. o zakazie kąpiele).

Organizator kąpieliska zobowiązany jest również do sporządzania profilu wody w kąpielisku. **Profil wody w kąpielisku** stanowi zespół danych i informacji, dotyczących cech fizycznych, geograficznych i hydrologicznych wody w kąpielisku oraz wód powierzchniowych, mających wpływ na jej jakość, wraz z identyfikacją i oceną przyczyn występowania zanieczyszczeń mogących wywierać niekorzystny wpływ na jakość wody w kąpielisku i stan zdrowia osób z niego korzystających. Organizator:

- sporządza profil wody [293],
- aktualizuje profil (częstotliwość zależna od klasyfikacji jakości wody);
- przekazuje sporządzony profil właściwemu wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta oraz dyrektorowi regionalnego zarządu gospodarki wodnej. Organy administracji publicznej są obowiązane udostępniać informacje, które mogą być wykorzystane przy sporządzaniu profilu wody w kąpielisku.
- Nadzór nad kąpieliskami sprawowany jest również przez Państwową Inspekcję Sanitarną, która zobowiązana jest do prowadzenia kontroli urzędowej jakości wody w kąpielisku.

Informacje dotyczące funkcjonowania i obowiązków organizatorów miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpiel

Przez **miejsce okazjonalnie wykorzystywane do kąpiel** należy rozumieć wydzielony i oznakowany fragment wód powierzchniowych, nie będący kąpieliskiem i wykorzystywany do kąpiel.

„*Miejsce wykorzystywane do kąpiel*” jest pojęciem wykraczającym poza Dyrektywę 2006/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 lutego 2006 r. dotyczącą zarządzania jakością wody w kąpieliskach, i nie spełnia jej wymagań. Ustawodawca wprowadził jednak możliwość organizowania takich miejsc jako miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpiel, gdzie prowadzi się nadzór nad jakością w zakresie zapewniającym wyeliminowanie zagrożeń zdrowotnych w czasie kąpiel, jednocześnie nie obciążając organizatorów wysokimi wymaganiami dyrektywy [293, 294].

Wyznaczanie miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpiel

Miejsca okazjonalnie wykorzystywane do kąpiel nie są wyznaczone przez radę gminy. Muszą jednak posiadać organizatora, którym może być osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która podjęła się zorganizowania miejsca wykorzystywanego do kąpiel oraz uzyskała na to zgodę właściciela wody i przyległego gruntu lub która prowadzi miejsce wykorzystywane do kąpiel.

Oznakowanie miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpiel

Organizator miejsc wykorzystywanych do kąpiel jest obowiązany oznakować to miejsce tablicą informacyjną umieszczoną w łatwo dostępnym miejscu, w jego bezpośrednim sąsiedztwie, o wymiarach min. 100 cm × 80 cm. Powinna zawierać informacje szczegółowo określone w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 28 kwietnia 2011r. w sprawie ewidencji kąpielisk oraz sposobu oznakowania kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpiel.

Nadzór nad miejscami okazjonalnie wykorzystywanymi do kąpiel

Ustawa prawo wodne nakłada na organizatora miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpiel następujące obowiązki:

- wykonywanie badań jakości wody:
 - ✓ nie wcześniej niż 14 dni przed dniem rozpoczęcia jego funkcjonowania,
 - ✓ przynajmniej raz w trakcie jego funkcjonowania,
 - ✓ każdorazowo w przypadku wzrokowego stwierdzenia zanieczyszczeń niekorzystnie wpływających na jakość wody i mogących stanowić zagrożenie zdrowotne dla kąpiących się tam osób,
- niezwłocznie przekazywanie właściwemu państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu wyników badań oraz informacji o wystąpieniu zmian, które mogą wpływać na pogorszenie jakości wody,
- pozyskiwanie od właściwego państwowego powiatowego inspektora sanitarnego ewentualnych informacji pochodzących z kontroli urzędowej prowadzonej przez Państwową Inspekcję Sanitarną (oceny jakości wody).

Zasady tworzenia kąpieliska i miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpiel

Wniosek w zakresie utworzenia kąpieliska musi zawierać:

- imię i nazwisko albo nazwę oraz adres organizatora,
- nazwę i adres kąpieliska oraz opis granicy kąpieliska na aktualnej mapie topograficznej albo ortofoto mapie lub wykaz współrzędnych punktów zamalowania granicy kąpieliska,
- wskazanie długości linii brzegowej kąpieliska,
- wskazanie przewidywanej maksymalnej liczby osób korzystających dziennie z kąpieliska,
- wskazanie terminów otwarcie i zamknięcia kąpieliska,
- opis infrastruktury kąpieliska, w tym urządzeń sanitarnych,
- wskazanie sposobu gospodarki odpadami.
- Do wniosku, o którym wyżej mowa należy dołączyć:
- kopię zgłoszenia wodnoprawnego, o którym mowa w Ustawie Prawo wodne art. 394 ust.1 pkt.4, wraz z zaświadczeniem o niezgłoszeniu sprzeciwu, o którym mowa w art. 423 ust. 9,

- informacje dotyczące planowanego kąpieliska:
 - ✓ aktualny profil wody w kąpielisku,
 - ✓ status kąpieliska w poprzednim sezonie kąpielowym (czynne, nieczynne) albo wzmianki, że wniosek dotyczy kąpieliska nowo utworzonego,
 - ✓ ocena jakości wody i klasyfikacja wody w kąpielisku w poprzednim sezonie kąpielowym, jeżeli wniosek dotyczy istniejącego kąpieliska,
 - ✓ udogodnienia i środki podjęte w celu promowania kąpeli,
- zgodę właściciela wód oraz właściciela gruntu przylegającego do kąpieliska na utworzenie kąpieliska.

W przypadku, gdy wniosek jest niekompletny, wójt wzywa organizatora do jego uzupełnienia w terminie 7 dni od dnia doręczenia wezwania. Następnie projekt uchwały zostaje podany do publicznej wiadomości na okres 21 dni zgodnie z przepisami nowej ustawy (art. 39.1) w przypadku, gdy nie jest uzasadnione utworzenie kąpieliska, rada gminy może wyrazić, w drodze uchwały będącej aktem prawa miejscowego, zgodę na utworzenie **miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli, funkcjonującego przez okres nie dłuższy niż 30 dni w roku kalendarzowym**, określając sezon kąpielowy dla miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli. Dotychczas brak było regulacji dotyczącej okresu funkcjonowania miejsca wykorzystywanego do kąpeli. Ponadto, wg nowej regulacji prawnej proces formalny tworzenia miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli, został zmieniony w sposób zbliżony do tworzenia kąpieliska. **Organizator miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli, w terminie nie krótszym niż 30 dni przed planowanym otwarciem miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli, przekazuje wójtowi wniosek o wyrażenie zgody na utworzenie miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli [293].**

Wniosek, Wniosek w zakresie utworzenia miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli musi zawierać:

- imię i nazwisko albo nazwę oraz adres organizatora,
- nazwę i adres miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli oraz opis granicy miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli na aktualnej mapie topograficznej albo ortofotomapie lub wykaz współrzędnych punktów załamania granicy miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli,

- wskazanie długości linii brzegowej miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpielii,
- wskazanie przewidywanej maksymalnej liczby osób korzystających dziennie z miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpielii,
- Wskazanie terminów otwarcia i zamknięcia miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpielii,
- wskazanie terminów poboru próbek wody,
- opis infrastruktury miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpielii, w tym urządzeń sanitarnych,
- wskazanie sposobu gospodarki odpadami.
- Do wniosku należy dołączyć:
- zgodę właściciela wód oraz właściciela gruntu przylegającego do planowanego miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpielii na utworzenie miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpielii,
- informację, czy w poprzednich latach było w tym miejscu tworzone miejsce okazjonalnie wykorzystywane do kąpielii albo kąpielisko,
- uzasadnienie braku potrzeby utworzenia kąpieliska.

Jeżeli wniosek jest niekompletny, podlega procedurze uzupełnienia w terminie 7 dni od dnia otrzymania wezwania. Projekt uchwały dotyczący utworzenia kąpieliska i miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpielii rady gminy wraz z wnioskiem i dokumentami organizatora przekazuje do zaopiniowania Wodom Polskim, właścicielom wód oraz właściwemu organowi Inspekcji Ochrony Środowiska i państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu.

3.4. Bezpieczeństwo nad wodą na terenie powiatu starogardzkiego

Charakterystyka powiatu starogardzkiego

Powiat starogardzki leży w południowej części województwa pomorskiego. Sąsiaduje z powiatami: chojnickim, kościerskim, gdańskim, tczewskim oraz z województwem kujawsko-pomorskim. Jeśli chodzi o ukształtowanie terenu, to dominują w nim piaszczyste równiny. Teren powiatu w całości znajduje się w regionie Kociewia, określanym krainą lasów, jezior i rzek. Położenie jest z pewnością wielkim atutem powiatu – można tu spotkać enklawy nieskażonej

przyrody, przepiękne krajobrazy urozmaicone rzekami, strumieniami i licznymi jeziorami – a to wszystko w otoczeniu Borów Tucholskich. Największym jeziorem w powiecie jest Kałębie k. Osieka, zwane także Kociewskim Morzem leżące na północny wschód od Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Jego powierzchnia wynosi 466 ha. Ponadto obszar powiatu leży niemal w całości w obrębie dwóch zlewni - Wdy (część południowa i zachodnia) i zlewni Wierzycy (część północna, wschodnia i południowo-wschodnia). Niewielka północno-wschodnia część powiatu (m.in. Szpęgawsk, Bolesławowo, Godziszewo, Mirowo) położona jest w zlewni Motławy. Kolejne duże akweny w powiecie to jeziora: Borzechowskie Wielkie w gm. Zblewo (253 ha), Czarne w gm. Osiek (204 ha), Słone w gm. Osiek (133 ha) i Ocypel Wielki w gm. Lubichowo (114 ha). Z uwagi na atrakcyjne położenie nad jeziorami dużą popularnością cieszą się takie letniska, jak: Borówno Wielkie, Borzechowo, Ocypel, Osiek czy Twardy Dół. W skład powiatu starogardzkiego wchodzi 13 gmin – 3 miejskie: Czarna Woda (3227), Skórcz (3564) i Starogard Gdański (48 310), 1 miejsko – wiejska: Skarszewy (14 182, 19 sołectw) oraz 9 wiejskich: Bobowo (3040; 6 sołectw), Kaliska (5090; 8 sołectw), Lubichowo (5595; 12 sołectw), Osieczna (2756; 8 sołectw), Osiek (2700; 12 sołectw), Skórcz (4563; 11 sołectw), Smętowo Graniczne (5246; 11 sołectw) i Zblewo (10872; 16 sołectw) [300, 301].

Tabela 3.1. Dane demograficzno – geograficzne powiatu starogardzkiego (2017).

Dane demograficzno - geograficzne	Powiat starogardzki
Powierzchnia ogółem (km ²)	1345,28
Liczba ludności	121 650
Stopień urbanizacji (%)	50,97
Ilość gmin	13
Ilość jezior	109

Powierzchnia obszarów wodnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (m ²)	1,10
Powierzchnia obszarów wodnych (%)	10
Ilość pływalni krytych (p) i akwaparków (aq)	1(p)
Powierzchnia zalesiona (%)	42

Na terenie powiatu starogardzkiego łącznie znajduje się 109 jezior, co stanowi 10% powierzchni ogółem i w przeliczeniu na 1 mieszkańca powiatu – powierzchnia wynosi 1,1 m². Można więc stwierdzić, że badany powiat jest bogaty w akweny. Natomiast na taką liczbę ludności (121650) przypada tylko 1 publiczna pływalnia, co ewidentnie przekłada się na znacznie mniejszy dostęp mieszkańców do tej pływalni i tym samym mniejszą możliwość z skorzystania z ofert nauk pływania czy własnego doskonalenia.

Zintegrowany System Ratownictwa Wodnego na terenie powiatu starogardzkiego – projekt

Zintegrowany system ratownictwa wodnego stanowi efekt współpracy WOPR z operatorem sieci telefonii komórkowej: PLUS GSM. Połączenia wykonywane z sieci Plus GSM na „wodny” numer ratunkowy **601 100 100** są automatycznie przekierowywane w zależności od lokalizacji osoby dzwoniącej i trafiają do grupy ratowników WOPR działającej na danym terenie. Natomiast połączenia z sieci Plus GSM, których nie można zlokalizować w obszarze działania serwisu, a także wszystkie połączenia z innych sieci, trafiają bezpośrednio do centrum WOPR w Sopocie, skąd są przez dyspozytora kierowane do odpowiednich jednostek WOPR w terenie, które są działające w systemie. Operator sieci stanowi platformę wymiany informacji między: Centrum Koordynacji Ratownictwa Wodnego (CKRW), zgłaszającym a służbami reagowania. Informacje mogą być przekazywane przez połączenia głosowe, SMS lub pakietową transmisję danych. W projekcie powiatu starogardzkiego jest koncepcja włączenia wszystkich gmin powiatu (13) do systemu poprzez gminę Skarszewy, na terenie której znajduje się największe kąpielisko na Kocieniu w Borównie. To największe

kąpielisko spełniło by Centrum Koordynacji Ratownictwa Wodnego, które podlegało by staroście powiatu starogardzkiego.

Rys. 3.19. Schemat Zintegrowanego Systemu Ratownictwa Wodnego na terenie powiatu starogardzkiego (projekt).

Źródło: Opracowanie własne

Rys. 3.20. Zintegrowany System Ratownictwa Wodnego – schemat działania (projekt).

Źródło: Opracowanie własne.

Rys. 3.21. Zintegrowany System Ratownictwa Wodnego – odbiór zgłoszenia (projekt).

Źródło: Opracowanie własne.

Rys. 3.22. Zintegrowany System Ratownictwa Wodnego – reakcja na zgłoszenie (projekt).

Źródło: Opracowanie własne.

Spodziewane korzyści z wdrożenia Zintegrowanego Systemu Ratownictwa Wodnego:

- znaczne podniesienie bezpieczeństwa na kąpieliskach i miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli,
- optymalizacja sił i środków, obniżenie kosztów działalności na terenie powiatu,
- początek Zintegrowanego Systemu Ratownictwa Wodnego dla pozostałych powiatów w województwie pomorskim,
- możliwość integracji z innymi systemami (np. informacja turystyczna),
- szybkość przepływu informacji dla starostwa, policji, prasy...,
- jednolity system organizacyjny kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli oraz służb gminnych,
- elementy promocji regionu kociewskiego.

Rys. 3.23. Reklama telewizyjna numeru alarmowego nad wodą 601100100.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów TVP.

Założenia projektowe Zintegrowanego Systemu ratownictwa Wodnego dla powiatu starogardzkiego [247, 250]:

- opracowanie i wprowadzenie systemu organizacyjnego dla kąpielisk uczestniczących w ZSR WOPR
- powołanie grup interwencyjnych WOPR Kociewskim WOPR w Skarszewach, funkcjonujących w ramach ZSR WOPR oraz na terenie działania oddziałów i jednostek WOPR,
- opracowanie procedur współdziałania z innymi służbami ratowniczymi,
- dostosowanie organizacji wewnętrznej kąpielisk strzeżonych do celów ZSRW na terenie województwa pomorskiego z uwzględnieniem powiatu starogardzkiego,
- doposażenie kąpielisk w środki łączności, sprzęt w porozumieniu z samorządami woj. pomorskiego, inwentaryzacja drużyn WOPR działających w Kociewskim WOPR,
- opracowanie standardów dot. sprzętu i szkoleń, bieżące szkolenia ratowników wodnych, wydawanie kart pływackich,
- wprowadzenie technik ratownictwa skuterowego – jako akcji z większą skutecznością,
- oznaczenie plaż kąpielisk znajdujących się w systemie ZSRW na terenie powiatu starogardzkiego,
- wydłużenie sezonu (czerwiec-sierpień-wrzesień), wydłużenie godzin pracy ratowników wodnych do godzin wieczornych jako elementu dyspozycyjności systemu.

Przykładową analizę statystyczną ZSRW działającego na terenie kraju (wybrane dane) obrazują poniższe rysunki (nr 3.24., 3.25. i 3.26.).

Za każdą "cyferką" stoją Ratownicy Wodni i ich ciężka praca w 2015 roku. Pojedyncza akcja to proces, który przez lata jest doskonalony. To także czas, który jest sukcesywnie i systematycznie skracamy. To też informacja, którą uzyskuje się szybciej i dokładniej, potrzebna do dalszych analiz. W 2015 roku Ratownicy Wodni udzielili pomocy 1790 osobom w ramach współpracy z numerem ratunkowym nad wodą 601 100 100. Także w 2015 roku było 1382 akcji koordynowanych przez dyspozytorów w Centrach Koordynacji Ratownictwa Wodnego w Sopocie, Giżycku, Szczecinie, Legionowie i Suwałkach.

	Sopot	Legionowo	Giżycko	Suwałki	Szczecin	suma
Styczeń-maj	8	32	61	0	34	135
Czerwiec	16	22	121	1	14	174
Lipiec	110	70	188	6	71	445
Sierpień	183	37	182	7	90	499
Wrzesień	17	23	77	1	11	129
Suma	334	184	629	15	220	1382

Rys. 3.24. Ilość akcji ratunkowych w 2015 roku z podziałem na centra ZSRW w Sopocie, Legionowie, Giżycku, Suwałkach i Szczecinie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ZSRW w Sopocie.

	Sopot	Legionowo	Giżycko	Suwałki	Szczecin	suma
Ilość osób ogólnie	398	191	951	30	220	1790
Ilość osób którym udzielono pomocy	387	191	944	27	212	1761
Zgony	11	0	7	3	8	29

Rys. 3.25. Ilość osób w 2015 roku z podziałem na centra ZSRW w Sopocie, Legionowie, Giżycku, Suwałkach i Szczecinie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ZSRW w Sopocie.

Rys. 3.26. Aplikacja RATUNEK na telefony GSM (smartfony i ajfony) działające w systemie Android i iOS.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ZSRW w Sopocie.

Reasumując powyższe dane zdaniem autorów monografii – celowym wydaje się przeprowadzenie badań w zakresie bezpieczeństwa wodnego na terenie powiatu starogardzkiego jako prologu przed analizą ekonomiczną wprowadzenia systemu – ZSRW na Kociewiu.

Rozdział 4.

BADANIA W ZAKRESIE BEZPIECZNEGO WYPOCZYNKU NAD WODĄ I ZNAJOMOŚCI TERMINU BEZPIECZEŃSTWO WODNE

Przedmiotem badań było zdiagnozowanie aspektu bezpiecznego wypoczynku nad wodą (badania nr 1) i znajomości terminu bezpieczeństwo wodne (badania nr 2), a konkretnie jednej z jego kategorii, którą jest ratownictwo wodne. Ratownictwo wodne jako służba pełni ogromnie ważną rolę w społeczeństwie. Osoby wypoczywające często liczą na ich wsparcie. Służby ratownicze dążą do zapewnienia jak najwyższej jakości oraz poczucia bezpieczeństwa dla osób kąpiących się oraz znajdujących się nad wodą. Ratownictwo wodne jest obecnie pożądane na obiektach otwartych, jak również zamkniętych, których powstaje coraz więcej. Ma to związek z coraz większą świadomością ludzi dotyczącą pozytywnego wpływu uprawiania sportu na gospodarkę człowieka. Potrzeba bezpieczeństwa jest jedną z fundamentalnych potrzeb człowieka, dlatego autorzy zdecydowali się zanalizować aspekty bezpieczeństwa wodnego oraz odczucia względem niego w opinii przebadanych osób. Celem badań było poznanie opinii mieszkańców powiatu starogardzkiego na temat bezpiecznego wypoczynku nad wodą i znajomości terminu bezpieczeństwo wodne w zakresie ratownictwa wodnego. Istotna jest w tym aspekcie zarówno działalność służb ratowniczych, samorządów terytorialnych jak również sama świadomość i poziom wiedzy osób wypoczywających. Badania miały na celu sprawdzenie jak owa sytuacja przedstawia się w opinii losowo wybranych mieszkańców powiatu starogardzkiego. Rok 2011 był w Polsce w tym aspekcie przełomowy. Nastąpiła zmiana szeregu przepisów dotyczących m.in. oznakowania kąpielisk, kwalifikacji osób zatrudnianych na terenach wodnych, minimalnej liczba ratowników wodnych, która winna znajdować się na terenie obiektu. W zbadaniu poczucia bezpieczeństwa, uzyskania ich opinii dotyczącej niektórych aspektów z tego zakresu, mówimy o celowości przeprowadzonych badań.

Hipotezy badawcze

Zgodnie z celem badań sformułowane zostały następujące hipotezy badawcze:

- ✓ *dla badań nr 1 (w zakresie bezpiecznego wypoczynku nad wodą):*

1. Mieszkańcy czują się bezpiecznie nad wodą na terenie powiatu starogardzkiego.
2. Mieszkańcy preferują wypoczynek na kąpieliskach strzeżonych przez ratowników wodnych.
3. Mieszkańcy mają świadomość czym jest proces tonięcia i jakie są jego konsekwencje.
4. Pływanie w stanie nietrzeźwym jest główną przyczyną utonięć.

✓ *dla badań nr 2 (w zakresie bezpieczeństwa wodnego):*

1. Bezpieczeństwo wodne to brak zagrożeń nad wodą.
2. Bezpieczeństwo wodne to ratownictwo wodne.
3. Kluczowym podmiotem związanym z bezpieczeństwem wodnym jest Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR).
4. Bezpieczeństwo wodne w naszym kraju jest na poziomie wysokim.

Metody i techniki badawcze

W przeprowadzonym badaniu posłużono się metodą ilościową. Pozwoliła ona uzyskać odpowiedź na następujące pytania: Ile? Jak często? Posłużenie się liczbami umożliwiło sformułowanie wniosków dotyczących bezpieczeństwa wodnego. Dzięki tej metodzie udało się dotrzeć do licznej grupy osób, którzy zostali poproszeni o udzielenie obiektywnych odpowiedzi. Moja rola w tej metodzie zamykała się na przygotowaniu kolejno uporządkowanych pytań oraz dotarciu do grupy docelowej. Każdy ankietowany został uwzględniony w ostatecznym podsumowaniu, a owa metoda pozwoliła zinterpretować wyniki uogólniając je na populację. Badanie bezpieczeństwa wodnego w kontekście ratownictwa wodnego w opinii mieszkańców powiatu starogardzkiego zostało przeprowadzone w formie ankiety jako jedną z technik badawczych. Zastosowana technika polega na odnalezieniu docelowej grupy, rozdaniu im kwestionariuszy, czy posłużeniu się Internetem jako środkiem przekazu pytań w dowolnej formie wraz z wstępnym słowem oraz kierowaną prośbą o wypełnienie i rzetelne odpowiedzi [170]. Narzędzie badawcze jakim jest ankieta ma zastosowanie głównie do badań zjawisk dziejących się na tle masowym. Stosuje się ją głównie w celu poznania opinii konkretnej grupy osób, ich poglądów oraz doświadczeń

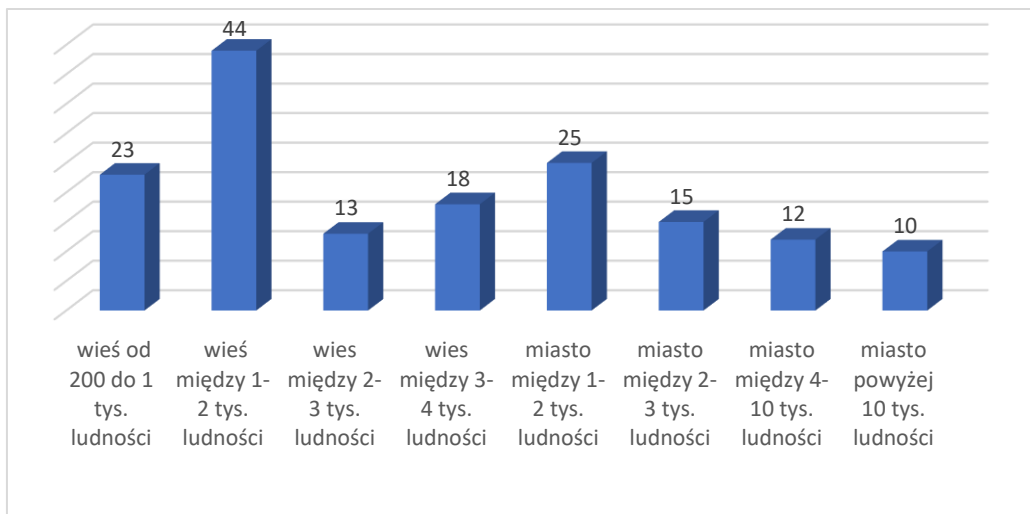
związanych z danym zjawiskiem. Jest metodą wiarygodną ze względu na fakt, iż ankietowani wypełniają ją z przywilejem anonimowości oraz mają czas na przemyślenia przed dokonaniem odpowiedzi. Zastosowanym narzędziem jest kwestionariusz ankiety w formie papierowej, zawierający spis pytań w większości w formie zamkniętej. Wśród odpowiedzi podawane były różne warianty, natomiast kiedy zdaniem badacza mogły okazać się one niekompletne, przewidziano dla respondentów miejsce, w którym możliwe było pisemne wyrażenie własnej opinii. W zawartości ankiety tylko jedno pytanie przybrało formę otwartą. Dotyczyło posiadanej wiedzy ankietowanych na temat bezpieczeństwa nad wodą. Organizacja badań polegała na przygotowaniu współautorskiej ankiety, w której zostały sformułowane pytania na temat bezpieczeństwa wodnego w kontekście ratownictwa wodnego oraz ułożeniu ich w odpowiedniej kolejności. Ankieta dotarła do 100 mieszkańców powiatu starogardzkiego. Starano się uzyskać opinię od osób zróżnicowanych wiekowo. Ankiety były przeprowadzone na terenie powiatu starogardzkiego, w tym jego „centrum wodnym” – jakim jest kryta pływalnia w Starogardzie Gdańskim jako jedyny publiczny obiekt na terenie powiatu starogardzkiego.

Profil respondentów

W obu badaniach udział wzięła praktycznie bardzo podobna liczba kobiet 47% jak i mężczyzn 53%, spowodowany to było tym, aby badanie było jak najbardziej obiektywne i nie zróżnicowane ze względu na płeć. Próba badawcza wynosiła 100 osób.

Największą liczbą ankietowanych stanowił przedział wiekowy od 31 do 40 lat – 45 %. Mniej liczniejszą grupą był przedział wiekowy 20-29 lat – 23 %. Najmniej ankietowanych było w grupie powyżej 50 lat – 15%.

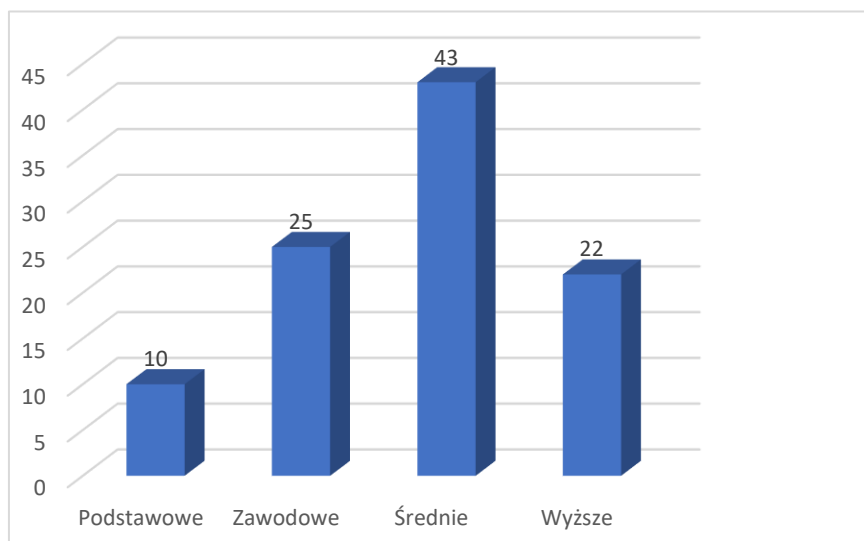
Największa liczba ankietowanych pochodziła z miast pomiędzy 1-2 tys. ludności – 43%. Nieco mniejszą grupą wśród ankietowanych byli mieszkańcy wsi od 200 do 1 tys. ludności – 20%.

Wykres 4.1. Miejsce zamieszkania ankietowanych.

źródło: badanie własne.

Grupę badanych osób stanowiły osobę z wykształceniem zawodowym – 25%. Najmniejsza grupa to osoby z wykształceniem podstawowym – 10%. Większość ankietowanych posiadała wykształcenie średnie – 43%. Nieco mniejszą

Wykres 4.2. Wykształcenie ankietowanych.

Źródło: badania własne.

4.1. Omówienie wyników badań nr 1: „Bezpieczny wypoczynek nad wodą” [170]

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych wraz z jej wejściem w życie w 2012 roku przyniosła przełomowe rozwiązania dla polskiego ratownictwa wodnego. Zniosła ona, bowiem dotychczasowy ugruntowany przez okres 50 lat monopol i wiodącą rolę Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (WOPR) w zakresie wykonywania ratownictwa wodnego.

W tabeli 4.1. zaprezentowano wyniki dotyczące oceny poczucia bezpieczeństwa według mieszkańców powiatu starogardzkiego. Odpowiedzi na poniższe pytanie nie są jednoznaczne, jednak przeważającą grupę stanowią osoby czujące się nad wodą raczej bezpiecznie. Ta grupa stanowi 78% wszystkich ankietowanych. Kolejnej pozytywnej odpowiedzi na to pytanie udzieliło 12% respondentów, którzy nad wodą czują się zdecydowanie bezpiecznie. Jednak pozostałe 10% mieszkańców powiatu starogardzkiego nie czuje się bezpiecznie, z czego 7% odpowiedziało „raczej nie”, a pozostałe 3% kategorycznie odczuwa brak bezpieczeństwa.

Tabela 4.1. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Czy czuje się Pan(i) bezpiecznie nad wodą w swoim miejscu zamieszkania?*

Odpowiedzi	N
Zdecydowanie tak	12
Raczej tak	78
Raczej nie	7
Zdecydowanie nie	3

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 4.2. pokazano rozkład liczbowy wyników odpowiedzi odnoszących się do zmian w poczuciu bezpieczeństwa, porównując aktualny stan z poprzednim rokiem. Bieżące poczucie bezpieczeństwa mieszkańcy określają

niejednoznacznie. Dwie największymi grupami są osoby, które nad wodą czują się raczej bezpieczniej oraz ci, którzy nie czują się bezpieczniej niż rok temu. Pierwszą z grup stanowi ponad połowa osób ankietowanych (55%), natomiast drugą tworzy 35% wszystkich badanych. Pozostałe 10% mieszkańców odpowiedziało następująco: zdecydowanie bezpieczniej – 7% oraz zdecydowanie nie – 3%.

Tabela 4.2. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Czy obecnie czuje się Pan(i) bezpieczniej nad wodą niż rok temu?*

Odpowiedzi	N
Zdecydowanie tak	7
Raczej tak	55
Raczej nie	35
Zdecydowanie nie	3

Źródło: opracowanie własne.

W kolejnej tabeli (nr 4.3.) zaprezentowano wyniki dotyczące źródeł oceny respondentów dotyczącej stanu poczucia bezpieczeństwa na terenie powiatu starogardzkiego. Największy odsetek badanych swoją opinię dotyczącą poczucia bezpieczeństwa na terenie powiatu starogardzkiego opiera na własnej obserwacji. Wśród ankietowanych sugeruje się nią 43 osób. Kolejną najczęstszą odpowiedzią była ocena na podstawie własnych doświadczeń, którą zadeklarowało 40 osób. Respondenci również zasięgają informacji oraz opinii od znajomych oraz członków rodziny. Grupa ta stanowi 12 osób. Natomiast ankietowani najrzadziej korzystają z środków masowego przekazu, takich jak prasa, telewizja oraz Internet. Korzystanie z owych źródeł w odniesieniu do bezpieczeństwa na terenie powiatu starogardzkiego potwierdziło tylko 5 osób.

Tabela 4.3. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Na podstawie czego ocenia Pan(i) stan poczucia bezpieczeństwa w swoim rejonie?*

Odpowiedzi	N
Na podstawie własnych doświadczeń	40
Na podstawie obserwacji	43
Na podstawie informacji z prasy, telewizji, internetu	5
Na podstawie opinii i informacji znajomych oraz członków rodziny	12

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 4.4. przedstawiono liczbę osób, które w ciągu swojego życia same stały się ofiarą procesu tonięcia. Po analizie odpowiedzi ankietowanych na powyższe pytanie wyraźnie zauważyć można dysproporcję między liczebnością dwóch utworzonych grup. Znacząca liczba respondentów odpowiedziała, iż procesu tonięcia nie doświadczyło. Odpowiedziało tak 74% badanych. Natomiast pozostałe 26% doświadczyło takiego zdarzenia.

Tabela 4.4. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Czy był Pan(i) ofiarą procesu tonięcia?*

Odpowiedzi	
Tak	26
Nie	74

Źródło: opracowanie własne.

Następnie respondenci zostali zapytani, czy odczuwają strach lub obawę, iż mogliby zostać ofiarą procesu tonięcia. Odpowiedzi na to pytanie przedstawia tabela 4.6. Liczna grupa ankietowanych odpowiedziała, iż raczej nie odczuwa obawy przed zagrożeniem tonięcia. Taką odpowiedź zaznaczyło 73% ankietowanych. Drugą najczęstszą odpowiedzią było odczuwanie strachu oraz lekkiego

niepokoją przed przedstawioną sytuacją, na co wskazało 17% badanych, którzy nie wykluczają możliwości, iż takie zdarzenie mogłoby zaistnieć. Kolejne 5% badanych odpowiedziało znacząco, że owej sytuacji wcale się nie obawia i nie bierze jej pod uwagę. Najmniej liczną grupą, stanowiącą 12% ankietowanych, były osoby odczuwające silny niepokój i strach związany z możliwością stania się ofiarą procesu tonięcia.

Tabela 4.5. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Czy obawia się Pan(i), że może zostać ofiarą procesu tonięcia?*

Odpowiedzi	N
Zdecydowanie tak	5
Raczej tak	17
Raczej nie	73
Zdecydowanie nie	5

Źródło: opracowanie własne.

Procesu tonięcia w bezpośrednim kontakcie nie odczuło ponad 73% badanych osób, lecz istnieje możliwość, iż stali się świadkami owej sytuacji. Kolejno pytanie miało na celu zbadanie, czy w najbliższym otoczeniu respondenci widzieli naocznie owo zagrożenie. Wyniki przedstawiono w tabeli 4.6. Jak widać, znaczna grupa ankietowanych nie stała się również świadkiem wydarzeń, w których brały udział służby ratownicze. Grupa ta stanowi 84%. Pozostała grupa stanowiąca 16% respondentów bezpośrednio widziała akcję ratowniczą.

Tabela 4.6. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Czy był Pan(i) świadkiem akcji ratowniczej?*

Odpowiedzi	N
Tak	16
Nie	84

Źródło: opracowanie własne.

Ankietowani zostali zapytani o czynniki, które mogące mieć największy wpływ na taką poprawę sytuacji. Każdy respondent mógł wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi, dlatego liczba odpowiedzi nie sumuje się do 100. Odpowiedzi przedstawiono w tabeli 9. Najczęstszą odpowiedzią wśród mieszkańców było wskazanie strzeżonych plaż i ich wielkości jako czynnika mającego największy wpływ na poczucie bezpieczeństwa (84 ankietowanych). Następne w kolejności widzimy znaki ostrzegawcze umieszczone na plażach, którymi mogą być flagi wywieszane przez ratowników wodnych czy bojki oznaczające głębokość wód (65 osób). Ponadto 55 osób uważa również, że duży wpływ również ma oświetlenie kąpieliska, a 23 osób wskazało na patrole z ramienia gminy. Najmniejszą liczbę głosów otrzymały odpowiedzi: „media, prasa, Internet” oraz „inne”. Uzyskały kolejno 9 oraz 5 głosów. Osoby, które poza przykładowymi odpowiedziami miały jeszcze inne propozycje, mogły je wyrazić, podając konkretne rozwiązanie w wykropkowanym miejscu. Wśród tych propozycji znalazła się wiedza na temat bezpieczeństwa nad wodą samych kąpiących, która uzyskała 4 głosy, natomiast 1 osoba nie miała zdania na ten temat.

Tabela 4.7. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Co Pana(i) zdaniem ma największy wpływ na poczucie bezpieczeństwa nad wodą wśród mieszkańców powiatu starogardzkiego?*

Odpowiedzi	N
Patrole gminne	23
Strzeżone plaże i ich wielkość	74
Oświetlenie kąpieliska	55
Znaki ostrzegawcze np. kolor wywieszanej flagi przez ratowników wodnych	65
Media, prasa, Internet	9
Inne	5

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 4.8. wymieniono miejsca, które na terenie powiatu starogardzkiego mogą mieszkańcom wydawać się najmniej bezpieczne. Respondenci odpowiadając na pytanie wyrazili własną opinię na ten temat. Pytanie to, podobnie jak poprzednie, również zakładało możliwość zaznaczenia maksymalnie 3 odpowiedzi, zatem liczba odpowiedzi nie sumuje się do 100. Zdaniem mieszkańców powiatu starogardzkiego najmniej bezpiecznymi miejscami na terenie powiatu są kolejno miejsca do plażowania i kąpeli nad jeziorami na terenie gmin: Lubichowo, Osiek i Zblewo. Uzyskały one liczbę głosów kolejno: 56, 48 oraz 23. Pomędzy podanymi terenami kolejnym miejscem, na które głosowali ankietowani, widać wyraźną różnicę. W malejącej kolejności następnie widzimy plaże i miejsca do kąpeli w ośrodkach wypoczynkowych na terenie powiatu, za którą opowiedziało się 19 osób. Dalej w kolejności najmniej bezpiecznych miejsc mieszkańcy uznali takie miejsca jak: plaża w Pałczewie (na terenie gminy wiejskiej Starogard Gdański) – 17 głosów, rzeki na terenie powiatu (Wierzyca i Więcisa) – 10 głosów i także największe kąpielisko strzeżone na Kociewiu – Borówno (na terenie gminy Skarszewy) – także 10 głosów. Na ostatnim miejscu w kolejności malejącej 9 osób zaznaczyło odpowiedź „inne”, podając tzw. Miejsca „zwyczajowo” wykorzystywane do kąpeli na terenie wielu gmin powiatu starogardzkiego. Określenie miejsc najmniej bezpiecznych w formie „zwyczajowo” – mieszkańcy mieli na uwadze jeziora znajdujące się najbliżej ich miejsca zamieszkania, więc te nad które nie muszą dojeżdżać środkiem transportu.

Tabela 4.8. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Które z poniżej wymienionych miejsc do kąpeli powiatu starogardzkiego uważa Pan(i) za najmniej bezpieczne?*

Odpowiedzi	N
Kąpielisko w Borównie na terenie gminy Skarszewy	10
Plaża w Pałczewie	17
Zblewskie miejsca do plażowania i kąpeli	23
Plaże przy ośrodkach wypoczynkowych na terenie powiatu	19

Lubichowskie miejsca do plażowania i kąpeli	56
Miejsce nad rzekami powiatu starogardzkiego	11
Miejsca do plażowania i kąpeli nad j. Słone w Osieku	48
Inne	9

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.9. przedstawia ocenę mieszkańców dotyczącą zjawisk mogących zaistnieć w okolicy akwenu, które zdaniem ankietowanych są najbardziej problemowe. Respondent miał możliwość wybrania 3 najważniejszych jego zdaniem zjawisk. Najczęstszymi odpowiedziami wśród ankietowanych są: zaśmiecanie plaży oraz spożywanie alkoholu na jej terenie. Odpowiedzi uzyskały kolejno 72 oraz 69 głosów. Kolejną najczęstszą odpowiedzią okazało się łamanie przepisów regulaminu kąpieliska, którą zaznaczyło 43 osób. Zauważalnym zjawiskiem dla 37 osób jest również pogarszający się stan plaż i miejsc do kąpeli. Kolejne odpowiedzi odnotowały dużo mniej wskazań. Były to bójki, pobicia i rozboje, które za najbardziej problemowe uważa 16 osób, niski poziom wiedzy oraz nieumiejętność ze strony zespołu ratowników wodnych, wskazane przez 7 ankietowanych. Siedem osób wskazało również na niszczenie sprzętu ratowników wodnych. Wśród odpowiedzi znalazło się pole „inne”, w którym każdy respondent może wyrazić własne zdanie nieuwzględnione wśród proponowanych odpowiedzi. Na tę odpowiedź wskazało 7 osób. Wśród nich znalazły się osoby wymieniające nieprzystosowanie miejsc przeznaczonych do kąpeli, zanieczyszczanie akwenu, a także nieodpowiednie zachowanie kąpiących, np. używanie wulgaryzmów i zachowania agresywne.

Tabela 4.9. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Które z poniżej wymienionych zjawisk uważa Pan(i) za najbardziej problemowe w okolicy akwenu, z którego Pan(i) najczęściej korzysta?*

Odpowiedzi	N
Pogarszający się stan plaż i miejsc do kąpieli	37
Zaśmiecanie plaży	72
Łamanie przepisów regulaminu obiektu	43
Niszczenie roślinności w okolicy akwenu	11
Niski poziom wiedzy oraz umiejętności ze zespołu ratowników wodnych	7
Bójki, pobicia i rozboje	16
Niszczenie sprzętu ratowników wodnych	7
Spożywanie alkoholu na plaży i miejsc do kąpieli	69
Inne	7

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 4.10. ukazano najczęściej występujące obawy wśród mieszkańców, które mogą wystąpić na terenie powiatu starogardzkiego. Maksymalna liczba odpowiedzi ankietowanego mogła wynieść 3. W zadanym pytaniu chciano sprawdzić, na ile ankietowani obawiają się zagrożeń związanych z wodą, czy może bardziej obawiają się zjawisk mogących wystąpić bez jej udziału. Wyniki pokazują, iż na to pytanie odpowiedź nie jest jednoznaczna, ponieważ największą liczbę głosów odnotowały takie odpowiedzi, jak: „brawurowe zachowania na kąpieliskach” oraz „kradzieże i włamania, niszczenie mienia”. Uzyskały one kolejno 51 oraz 49 głosów. Odpowiedzi pochodzą z dwóch różnych kategorii, które chciano porównać. Zaraz za nimi widzimy zjawisko agresji ze strony pijanych osób, które wskazało 40 ankietowanych. Natomiast 33 osoby najbardziej obawiają się zaczepki ze strony agresywnej młodzieży, a kolejnych 22 badanych utonięcia lub trwałego uszczerbku na zdrowiu. Także 25 głosów oddano

na pobicia i wymuszenia, 17 na nieudane akcje ratownicze. Odpowiedź „inne” zaznaczyły 3 osoby, podające zjawisko narkomanii oraz wypadki drogowe jako źródło obaw. Wśród ankietowanych znalazła się również grupa 6 osób, która nie obawia się żadnych mogących zaistnieć zjawisk. Odpowiedzi przeplatające zjawiska z udziałem wody, jak również bez niej, nie ukazały jednoznacznie, które z nich budzą więcej obaw wśród mieszkańców. Obydwie grupy budzą w ankietowanych podobny lęk.

Tabela 4.10. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Jakich zagrożeń obawia się Pan(i) w swoim miejscu zamieszkania w powiecie starogardzkim?*

Odpowiedzi	N
Kradzieży i włamań, niszczenie mienia	49
Brawurowych zachowań na kąpieliskach	51
Pobić i inne niepoprawne zachowania	25
Utonięcia lub trwałego uszczerbku na zdrowiu	22
Agresji ze strony pijanych osób	40
Nieudanej akcji ratunkowej	17
Zaczepekki ze strony grupy agresywnej młodzieży	33
Innych	3
Nie obawiam się żadnych	6

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 4.11. przedstawiono ocenę ankietowanych dotyczącą najczęstszych przyczyn i okoliczności utonięć. Każdy respondent mógł zaznaczyć jego zdaniem 3 najważniejsze przyczyny i okoliczności. Odpowiedzi są na tyle przejrzyste i tym samym nie wymagają ich analizy.

Tabela 4.11. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Jakie są według Pana (i) najważniejsze przyczyny i okoliczności utonięć?*

Odpowiedzi	N
Pływanie w czasie burzy, mgły, porywistych wiatrów	26
Pływanie w wodzie o temperaturze mniejszej niż 14 stopni	17
Nieprzestrzeganie regulaminu kąpieliska	53
Pływanie w stanie nietrzeźwym	91
Nieumiejętność postępowania w przypadku wywrócenia się jednostki pływającej	44
Niedocenie niebezpieczeństwa w wodzie	49
Pływanie w miejscach niestrzeżonych	47

Źródło: opracowanie własne.

Kolejne pytanie postawiono, aby dowiedzieć co zdaniem mieszkańców powiatu starogardzkiego mogłoby stać się czynnikiem prowadzącym do zmniejszenia liczby utonięć w ich miejscu zamieszkania. W tabeli 4.12. ukazano bodźce prowadzące do zmniejszenia liczby ofiar procesu tonięcia i liczbę oddanych na nich głosów pod względem ich skuteczności. Każdy respondent miał za zadanie wybranie jednego najważniejszego jego zdaniem czynnika. Zdaniem mieszkańców powiatu na zmniejszenie ofiar procesu tonięcia mogłoby mieć wpływ zwiększenie liczby monitorowanych miejsc oraz ich stały monitoring, na co wskazały 41 osoby. Kolejną najczęstszą odpowiedzią, za którą zagłosowały 35 osób było wydłużenie terenu objętego służbą ratowniczą na akwenach oraz powiększenie zastępu ratowniczego. Natomiast 19 osób opowiedziało się za zwiększeniem liczby patroli ratowniczych z ramienia gminy, a o 1 głos mniej otrzymała odpowiedź sugerująca surowsze kary za złamanie regulaminu kąpieliska dotyczącego bezpieczeństwa. Najmniej efektywnym czynnikiem zdaniem respondentów jest angażowanie mieszkańców w współpracę na rzecz bezpieczeństwa wodnego, które poparło tylko 7 osób.

Tabela 4.12. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi ankietowanych na pytanie: *Co Pana (i) zdaniem miałoby największy wpływ na zmniejszenie liczby utonięć na terenie powiatu starogardzkiego?*

Odpowiedzi	N
Wydłużenie linii brzegowej objętej służbą ratowniczą	35
Zwiększenie liczby patroli ratowniczych z ramienia danej gminy	19
Angażowanie mieszkańców na rzecz bezpieczeństwa wodnego	7
Surowsze kary za naruszanie bezpieczeństwa wodnego	20
Zwiększenie liczby monitorowanych miejsc i stały monitoring	41

Źródło: opracowanie własne.

Kolejna część badań została skierowana wyłącznie do respondentów, którzy zadeklarowali wypoczynek na kąpieliskach w obrębie powiatu starogardzkiego. Miała na celu uzyskanie ich obiektywnej oceny dotyczącej jednostek zapewniających bezpieczeństwo nad wodą w powiecie starogardzkim oraz zbadanie poziomu wiedzy samych ankietowanych na temat „bezpiecznego wypoczynku nad wodą”. Więc 78% ankietowanych wypoczywa na terenie własnej gminy, korzystając z własnych plaż i miejsc do kąpeli. Pozostali wybierają kąpieliska poza powiatem starogardzkim. O odpowiedzi na dalsze pytania zostały poproszone tylko osoby, które przytakująco odpowiedziały na pytanie, czy korzystają z odpoczynku na kąpieliskach położonych na terenie powiatu starogardzkiego. Ci, którzy z nich nie korzystają, mieli pominąć kolejne pięć pytań i przejść do metryczki. Pierwsze pytanie dla tej grupy osób dotyczyło własnych odczuć dotyczących poczucia bezpieczeństwa na terenie plaż i miejsc do kąpeli powiatu starogardzkiego. Grupa 75 osób odpowiedziała na pytanie, czy towarzyszy im poczucie bezpieczeństwa, czy jego brak (tabela 4.13.).

Tabela 4.13. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Czy czuje się Pan(i) bezpiecznie, wypoczywając na terenie swojego powiatu?*

Odpowiedzi	N
Zdecydowanie tak	11
Raczej tak	51
Raczej nie	3
Zdecydowanie nie	4

Źródło: opracowanie własne.

Respondenci wypoczywający na plażach i w miejscach do kąpeli w znacznej mierze mają poczucie bezpieczeństwa. 58 osób odpowiedziało, iż raczej na kąpieliskach czuje się bezpiecznie. Natomiast zdecydowany brak strachu odczuwa 17 osób. Lekkie obawy odczuwają 3 osoby, wybierając opcję o towarzyszących odczuciach lekkiego niepokoju. Zadowolającym faktem jest, iż wśród ankietowanych nikt nie zadeklarował jednoznacznego poczucia niebezpieczeństwa podczas wypoczynku. Kolejne dwa pytania odnoszą się do własnej oceny i opinii respondenta dotyczącej organów odpowiedzialnych za poczucie bezpieczeństwa. Pierwsze z nich odnosi się do oceny pracy ratowników wodnych na strzeżonych obiektach, z którego respondent najczęściej korzysta na terenie powiatu starogardzkiego. Odpowiedź została wyrażona w skali od 1 do 5, przy czym najniższą oceną jest 1. Wyniki ukazuje tabela 4.14. Najwięcej ankietowanych wskazało na ocenę dobrą, było to 24 osób. Praca ratowników wodnych w większości oceniana jest pozytywnie. Kolejno: odpowiedź „dostatecznie” odnotowało 18 osób, natomiast „bardzo dobrze” 18 osób. Negatywnie ocenili nieliczni. Natomiast 9 osób uważa pracę ratowników wodnych za złą, natomiast 5 za bardzo złą. Jedna osoba odpowiedziała również, że na plażach i miejscach do kąpeli, na których wypoczywają, nie ma ratowników wodnych.

Tabela 4.14. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi ankietowanych na pytanie: *Jak ocenia Pan(i) pracę ratowników wodnych na kąpielisku, z którego Pan(i) najczęściej korzysta?*

Odpowiedzi	N
5 – Bardzo dobrze	18
4 – Dobrze	24
3 – Dostatecznie	18
2 – Źle	9
1 – Bardzo źle	5
Brak ratowników wodnych	1

Źródło: opracowanie własne.

Następnie respondenci mieli za zadanie ocenić, czy ich zdaniem liczba stanowisk ratowniczych na kąpieliskach i miejsc wykorzystywanych do kąpeli powiatu starogardzkiego jest wystarczająca. Poniższa tabela (nr 4.15.) prezentuje wyniki przedstawiające odpowiedzi ankietowanych, dotyczące własnej oceny liczby stanowisk ratowniczych na kąpieliskach i miejscach wykorzystywanych do kąpeli na terenie powiatu starogardzkiego. Respondenci, dla których ta liczba jest zbyt mała, zostali poproszeni o uzasadnienie swojej opinii.

Tabela 4.15. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Czy Pana(i) zdaniem liczba stanowisk ratowniczych na kąpieliskach i w miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli powiatu starogardzkiego jest wystarczająca?*

Odpowiedzi	N
Liczba stanowisk jest wystarczająca	56
Liczba stanowisk jest zbyt mała	13

Źródło: opracowanie własne.

Z tabeli wynika, iż osoby wypoczywające na kąpieliskach i miejscach wykorzystywanych do kąpieli na terenie powiatu starogardzkiego w większości uważają, iż liczba stanowisk jest wystarczająca. Takiej odpowiedzi udzieliło około 81% osób. Natomiast pozostała grupa ankietowanych, uważających, iż liczba stanowisk jest zbyt mała, jako przyczynę podała, iż dwóch ratowników to niewystarczająco w stosunku do liczby kąpiących. Również wśród tej grupy 14 osób spotkać się można było z opinią, iż plaże, na których wypoczywają, są niestrzeżone. W tabeli 4.16. przedstawiono znajomość oraz poziom wiedzy mieszkańców powiatu starogardzkiego z zakresu zasad bezpiecznego wypoczynku nad wodą. Osoby odpowiadające na pytanie twierdząco, musiały dodatkowo opisać, które zasady są im najbardziej znane.

Tabela 4.16. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Czy zna Pan(i) zasady bezpiecznego wypoczynku nad wodą?*

Odpowiedzi		N
Tak	40	40
Nie	29	29

Źródło: opracowanie własne.

Mieszkańcom korzystających z wypoczynku letniego na terenie powiatu starogardzkiego w większości zasady bezpiecznego wypoczynku nad wodą są znane. Ponad połowa ankietowanych odpowiedziała jednoznacznie, iż owe zasady nie są im obce. Jest to grupa 47 osób z 75 odpowiadających na to pytanie. Wśród najczęściej wymienianych zasad znalazły się:

- zakaz spożywania alkoholu nad wodą,
- kąpiel tylko w miejscach strzeżonych przez ratowników wodnych,
- pływanie tylko w stanie trzeźwości,
- przestrzeganie regulaminu kąpieliska i miejsca wyznaczonego do kąpieli,
- stosowanie się do poleceń ratowników wodnych,
- możliwość skoków do wody tylko w wyznaczonych miejscach,
- pływanie tylko w obrębie stref kąpieliska i miejsc wyznaczonych do kąpieli,
- zakaz przebywania w wodzie podczas burzy, mgły,

- zakaz skakania do wody będąc rozgrzanym, wchodzenie do wody powinno następować stopniowo.

Pozostałe 19 osób wskazało, iż nie zna zasad dotyczących bezpieczeństwa wodnego. Jest to niepokojące, ponieważ ta grupa stanowi aż około 37% badanych. Tabela 4.17. ukazuje ona jaki odsetek osób dysponuje znajomością regulaminu kąpieliska, z którego korzysta. Pytanie zostało skierowane tylko do osób, które poprzednio oznaczyły, iż wypoczywają na kąpieliskach powiatu starogardzkiego. Społeczność lokalna powiatu, która wypoczywa na kąpieliskach i miejscach wykorzystywanych do kąpeli położonych na terenie powiatu - swojej gminy w większości zapoznała się z regulaminem miejsca przystosowanego do kąpeli. Grupa ta stanowi około 70%, natomiast pozostali nie przeczytali wywieszonego na odpowiedniej tablicy regulaminu.

Tabela 4.17. Dane liczbowe wyników uzyskanych w odpowiedzi na pytanie: *Czy zapoznał się Pan(i) z regulaminem kąpieliska lub miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli zamieszczonym na odpowiedniej tablicy przy wejściu?*

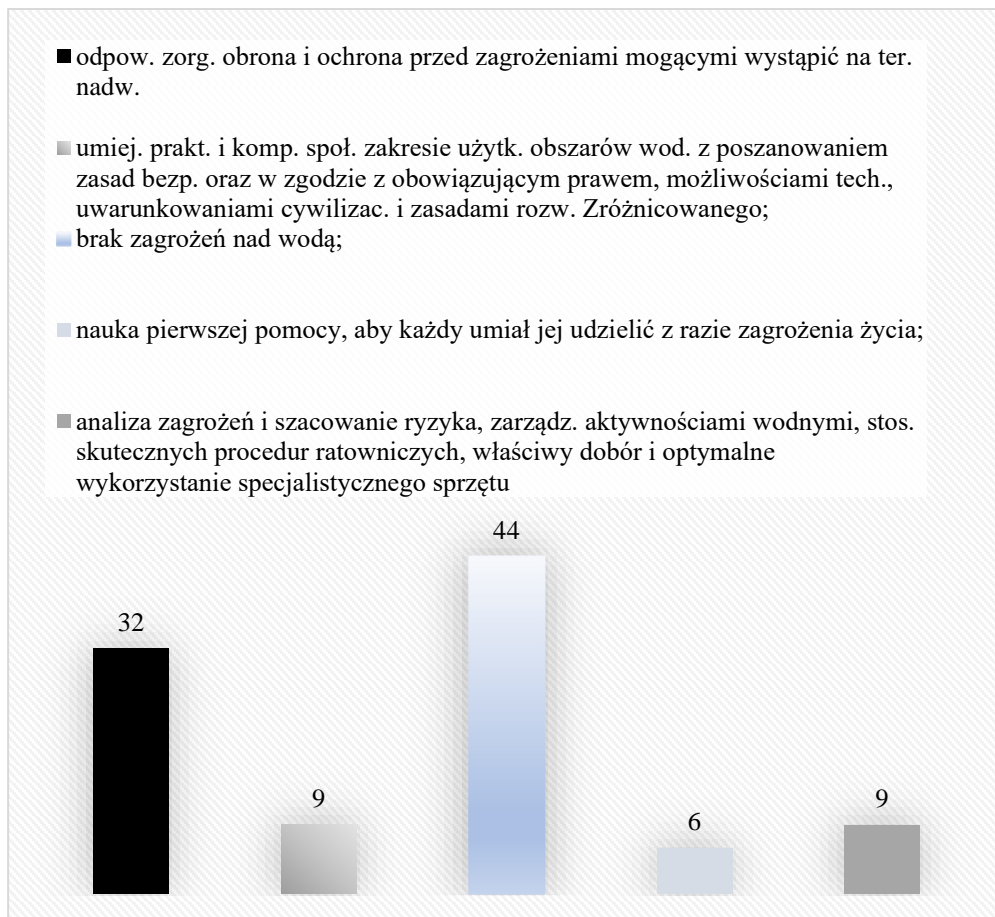
Odpowiedzi	N
Tak	53
Nie	16

Źródło: opracowanie własne.

4.2. Omówienie wyników badań nr 2: „Bezpieczeństwo wodne” [170]

Współczesne wyzwania oraz zagrożenia dla Bezpieczeństwa Wodnego Polski oraz wiedza respondentów na temat znajomości terminu Bezpieczeństwo Wodne

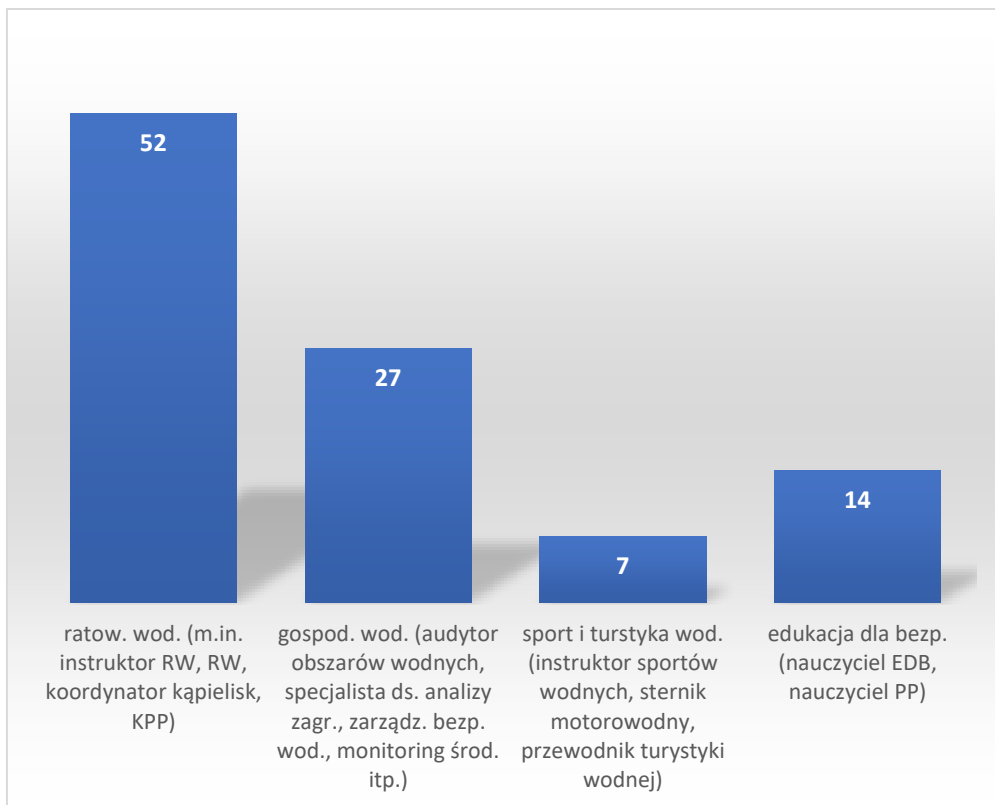
W opinii respondentów Bezpieczeństwo Wodne to brak zagrożeń nad wodą – 44% oraz dobrze zorganizowana ochrona i obrona przez wszelkimi zagrożeniami – 32 %. To pytanie miało na celu sprawdzić, czy ankietowani orientują się odnośnie tego, czym jest Bezpieczeństwo Wodne.

Wykres 4.3. Według Pana/Pani bezpieczeństwo wodne to?

Źródło: badanie własne.

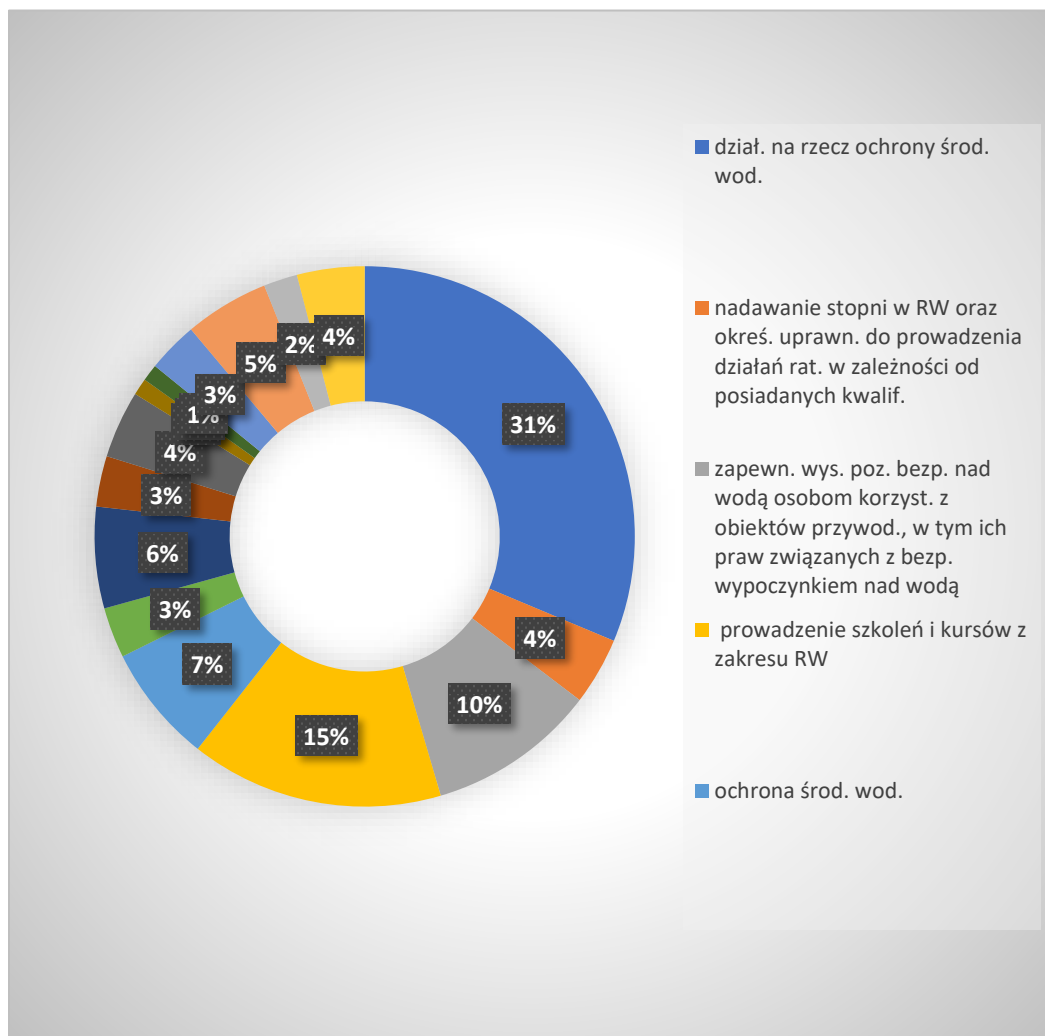
Połowa badanych określiła, że Bezpieczeństwo Wodne to brak zagrożeń nad wodą – 44%, a także zorganizowana ochrona przed zagrożeniami – 32%, umiejętności praktyczne w zakresie użytkowania obszarów wodnych – 9%, nauka pierwszej pomocy – 9%, analiza i szacowanie ryzyka – 6%.

Wykres 4.4. Jak rozumie Pan/Pani pojęcie bezpieczeństwa wodnego?

Źródło: badanie własne.

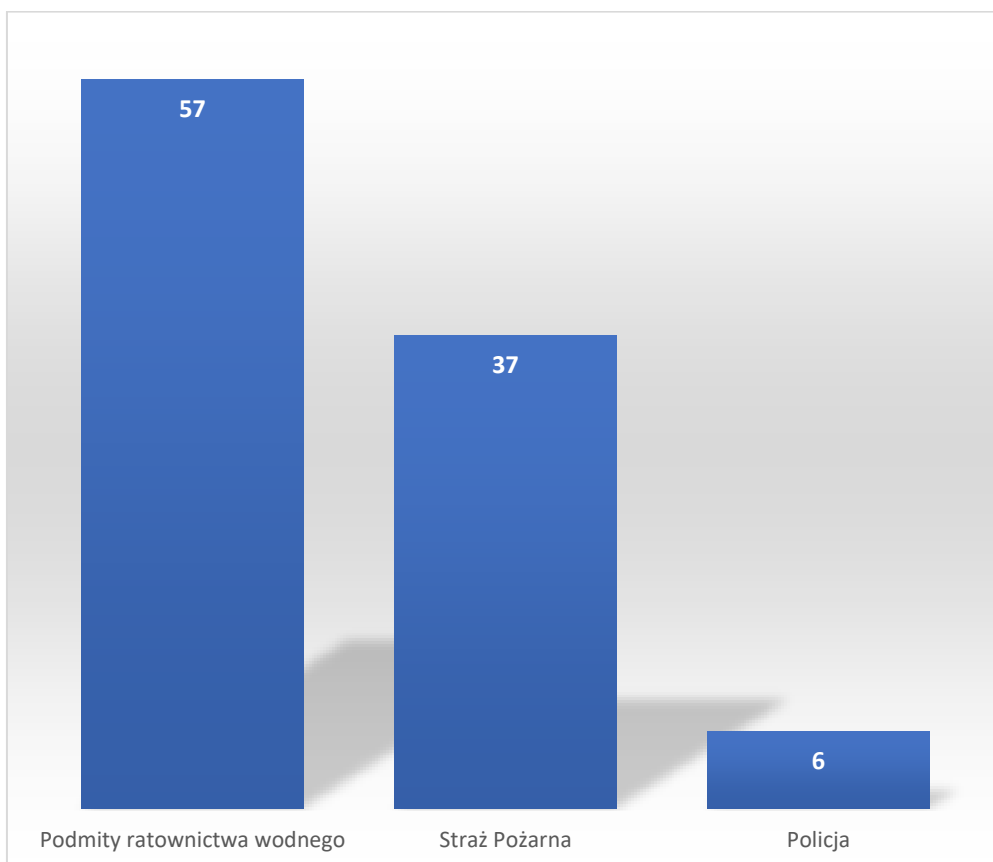
Wedle badanych osób najważniejsza jest działalność na rzecz ochrony środowiska naturalnego – 31% i właśnie tego oczekują od Bezpieczeństwa Wodnego. Także ważne jest dla nich prowadzenie kursów i szkoleń z zakresu ratownictwa wodnego – 15%, zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa nad wodą osobom korzystającym z obiektów przywodnych w tym ich praw związanych z bezpiecznym wypoczynkiem nad wodą -10%.

Wykres 4.5. Jakie cele polityki bezpieczeństwa wodnego jest w Pana/Pani opinii najważniejszy?

Źródło: badanie własne.

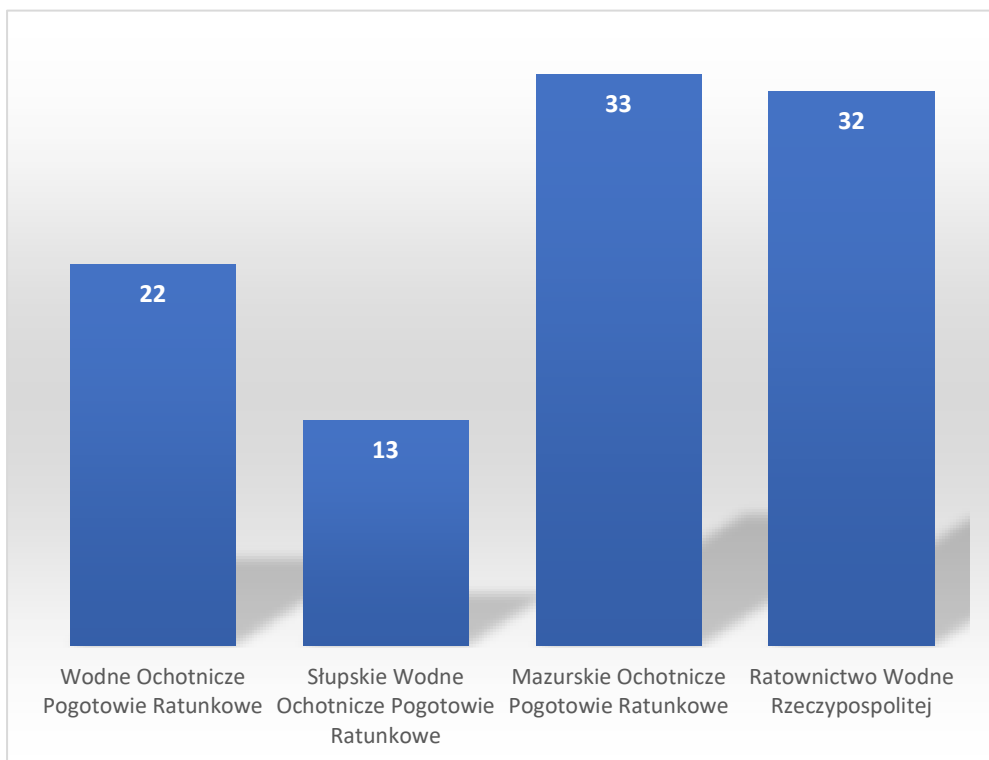
Kolejne pytanie miało na celu sprawdzenie wiedzy ankietowanych na temat Bezpieczeństwa Wodnego. Tak więc podmioty ratownictwa wodnego jako instytucje związane z organizacją i zarządzaniem Ratownictwem Wodnym określiło 57% badanych, z kolei 37% badanych określiło ją jako Straż Pożarną. Z kolei 6% jako Policję.

Wykres 4.6. Instytucje związane z organizacją i zarządzaniem Ratownictwem Wodnym.

Źródło: badanie własne.

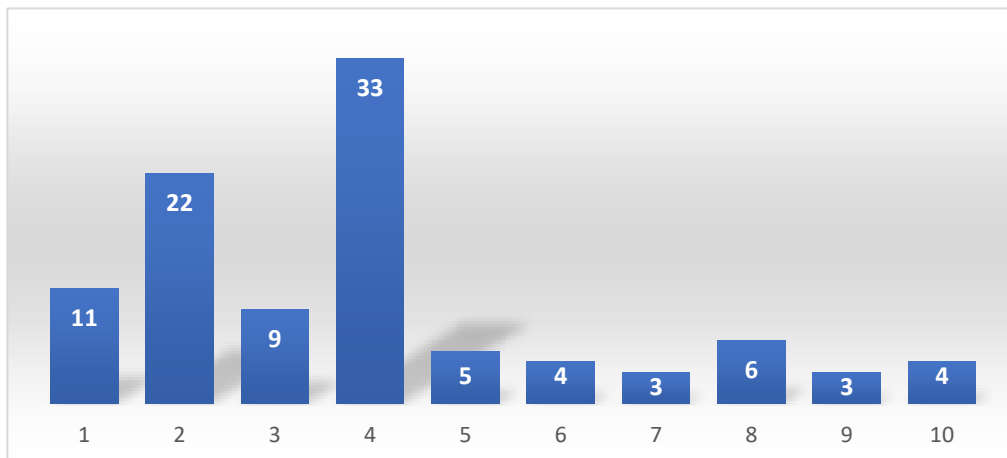
Również kolejne pytanie miało za zadanie sprawdzić wiedzę ankietowanych, Najwięcej z nich, bo 33% odpowiedziało, że kluczowym podmiotem związanym z bezpieczeństwem wodnym jest: Mazurskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe.

Wykres 4.7. Kluczowym podmiotem związanym z bezpieczeństwem wodnym jest?

Źródło: badanie własne.

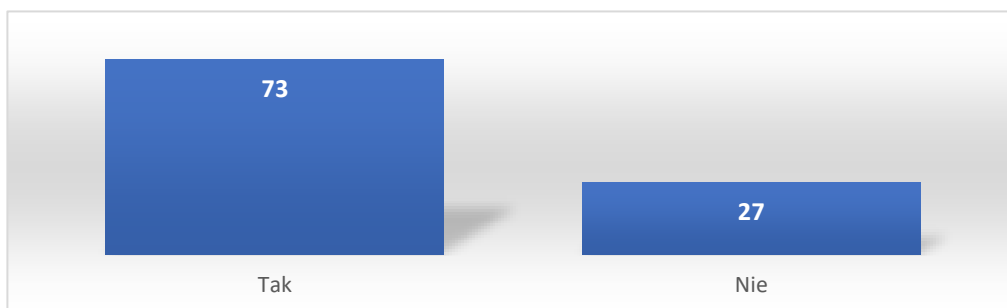
Największa część ankietowanych określiła – 33%, określiła, że poziom bezpieczeństwa kraju ocenia na 4. Nieco mniejsza część z badanych – 22% określiła go w skali od 1 do 10 jako 2.

Wykres 4.8. Jak ocenia Pan/Pani poziom wewnętrznego bezpieczeństwa wodnego w naszym kraju?

Źródło: badanie własne.

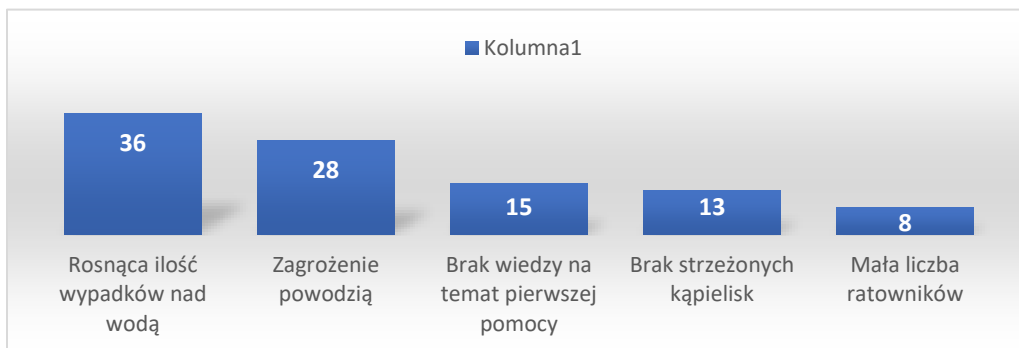
W tymże pytaniu ankietowani praktycznie nie mieli wątpliwości, Bezpieczeństwo Wodne może się rozwijać, tak też określiło 73% ankietowanych. Pozostali ankietowani – 27% opowiedzieli się przeciwko jako iż Bezpieczeństwo Wodne nie ma szans na dalszy rozwój.

Wykres 4.9. Czy uważa Pan/Pani, że Bezpieczeństwo Wodne może się rozwijać?

Źródło: badanie własne.

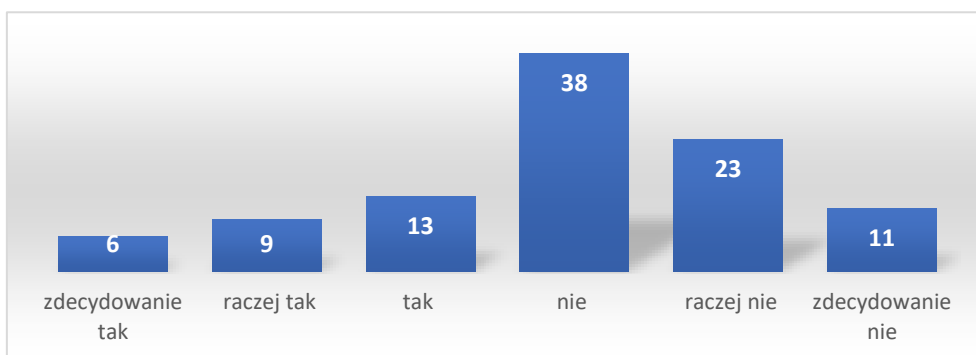
W pytaniu otwartym ankietowaniu mieli możliwość wyrażenia swojej opinii na temat zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego Polski. Z zebranych odpowiedzi wyciągnięto ogólny sens i przesłanie, a następnie zaprezentowano je na wykresie poniżej. 36% ankietowanych określiło, że największym zagrożeniem jest rosnąca ilość wypadków nad wodą. Nieco mniej, bo 28% badanych określiło zagrożenie powodzią jako największe zagrożenie wodne naszego kraju.

Wykres 4.10. Jakie są aktualnie najważniejsze zagrożenia bezpieczeństwo wodnego naszego kraju?

Źródło: badanie własne.

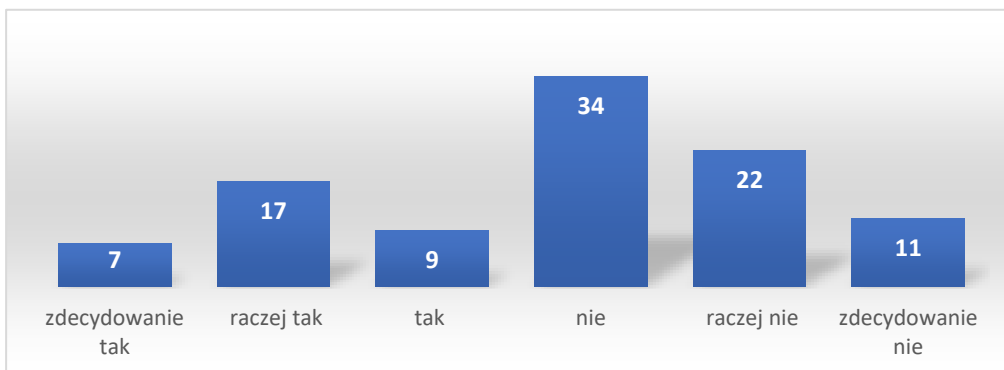
Badani określili, że według nich duża ilość podmiotów upoważnionych do działalności w ratownictwie wodnym nie wpływa na poprawę poziomu bezpieczeństwa wodnego- 38%, bądź też są przekonani, iż raczej nie wpływa – 23%.

Wykres 4.11. Czy duża ilość podmiotów upoważnionych do działalności w ratownictwie wodnym wpływa na poprawę poziomu bezpieczeństwa wodnego?

Źródło: badanie własne.

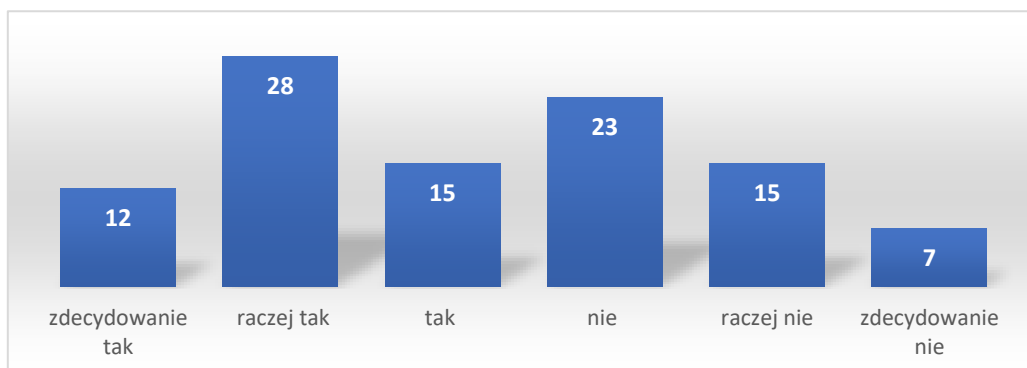
Podobnie jak w pytaniu powyżej, tak i tutaj widać, że ankietowani określili, że Unia Europejska nie posiada wpływu na bezpieczeństwo wodne w Polsce – 34%, a 22% określiło, że raczej nie posiada.

Wykres 4.12. Czy Unia Europejska wpływa na poziom wewnętrznego bezpieczeństwa wodnego w Polsce?

Źródło: badanie własne.

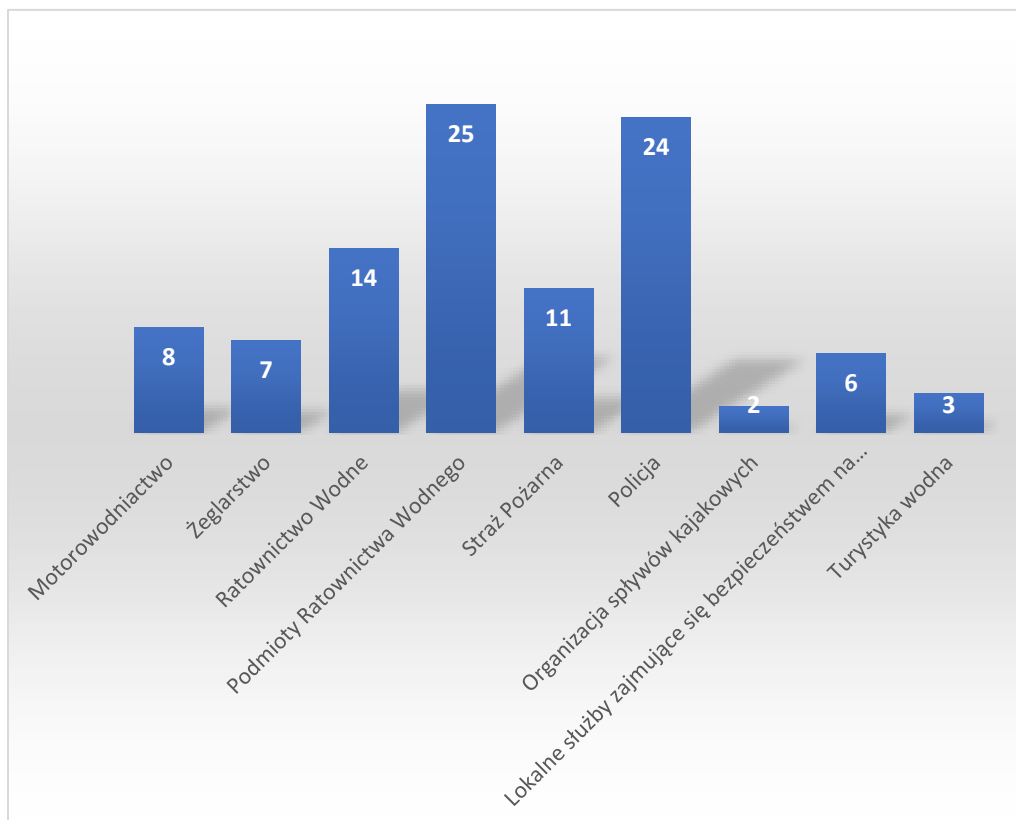
Z przeprowadzonego badania wynika, że 28% ankietowanych raczej czuje się bezpiecznie w kraju. Natomiast 23% nie czuje się bezpiecznie. A więc większość badanych określiła się, iż jednak odczuwają bezpieczeństwo.

Wykres 4.13. Czy czuje się Pan/Pani bezpiecznie w Polsce pod kątem wypożyczenia nad wodą?

Źródło: badanie własne.

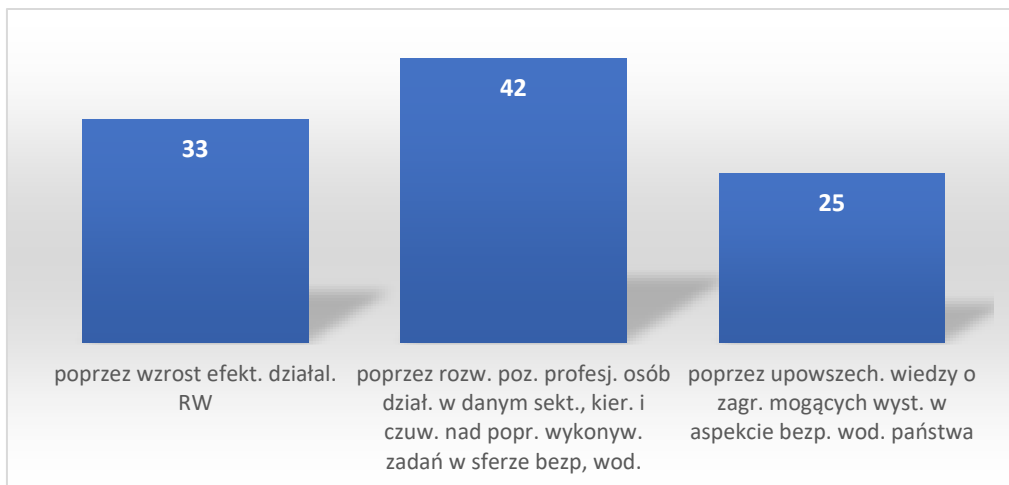
Ankietowani opowiedzieli się, że najważniejszym elementem Bezpieczeństwa Wewnętrznego są podmioty Ratownictwa Wodnego – 25%, a także prawie równie ważna dla badanych jest Policja – 24% ankietowanych.

Wykres 4.14. Jakie są najważniejsze dziedziny bezpieczeństwa wodnego w Polsce?

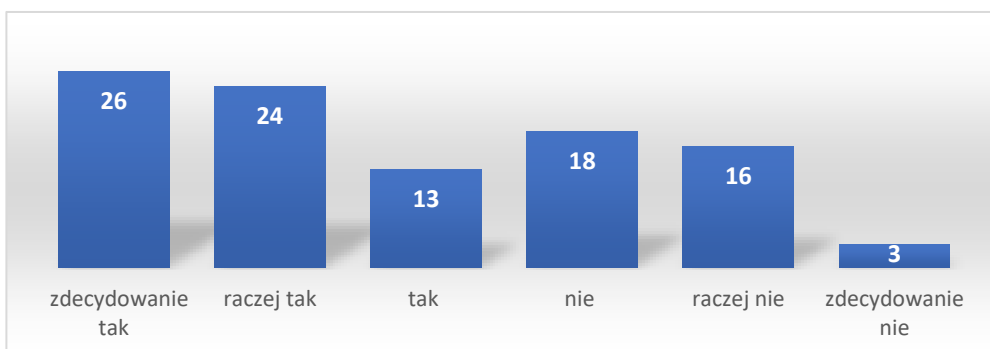
Źródło: badanie własne.

Najczęściej wybieranym sposobem na zwiększenie Bezpieczeństwa Wodnego w Polsce jest podnoszenie poziomu profesjonalizmu funkcjonariuszy oraz osób działających w danym sektorze – 42% badanych. 33% ankietowanych opowiedziało się za zwiększeniem efektywności działania ratownictwa wodnego, natomiast 24% ankietowanych za upowszechnieniem wiedzy o zagrożeniach dla bezpieczeństwa wodnego.

Wykres 4.15. W jaki sposób można rozwijać bezpieczeństwo wodne w Polsce?

Źródło: badanie własne.

Wykres 4.16. Czy działania podejmowane przez władze Polski przyczynią się do minimalizowania zagrożenia bezpieczeństwa wodnego Polski?

Źródło: badanie własne.

Większość ankietowanych opowiedziała się za tym, że władze zdecydowanie przyczyniają się do zminimalizowania zagrożeń dla kraju – 26%, bądź raczej się do tego przyczyniają – 24%, albo podała negatywną odpowiedź – 18%.

Rozdział 5: PODSUMOWANIE

5.1. Ogólne odniesienie do pojęcia *bezpieczeństwo*

Bezpieczeństwo jest dobrem publicznym, a jego aspekty w tym zakresie odnoszą się do:

- świadomości istnienia realnego zagrożenia,
- braku takiej świadomości mimo istnienia zagrożenia,
- braku świadomości możliwości przeciwdziałania zagrożeniu,
- fałszywej świadomości zagrożenia w rzeczywistości nie występującego.

Pojęcie i zakres bezpieczeństwa systematycznie się rozszerzają. Wyróżnia się następujące dziedziny bezpieczeństwa i jego zagrożeń:

- wojskowe,
- polityczne,
- społeczne,
- ekonomiczne
- ekologiczne,
- zdrowotne, medyczne,
- **oraz ... bezpieczeństwo wodne (w tym ratownictwo: medyczne, wodne, ...).**
- Jest to podejście wielowarstwowe, jednocześnie zachowujące realistyczny paradygmat, ale ze znacznie rozszerzonym ujęciem istoty bezpieczeństwa.

Teoria bezpieczeństwa wodnego obejmuje następujące zagadnienia tematyczne:

- organizacyjne i techniczne środki zapewnienia bezpieczeństwa na wodach morskich i śródlądowych,
- zarządzanie, struktury współdziałanie w zintegrowanym systemie Państwowego Ratownictwa Medycznego,
- logistyka bezpieczeństwa i ratownictwa,
- analiza zagrożeń i szacowanie ryzyka,
- statystyki utonięć, zdarzeń i interwencji,

- analiza zjawisk fizycznych w wodzie,
- systemy wspomagające i innowacje Strategie i uwarunkowania prawne,
- bezpieczeństwo powodziowe,
- bezpieczny wypoczynek nad wodą,
- współpraca międzynarodowa,
- wodne zagrożenia środowiskowe i ich monitoring,
- bezpieczeństwo wodne w kulturze fizycznej i turystyce,
- hydrologia, klimatologia, meteorologia,
- profilaktyka i prewencja,
- Kwalifikowana Pierwsza Pierwsza Pomoc,
- medyczne czynności ratunkowe,
- Edukacja dla Bezpieczeństwa [250].

Bezpieczeństwo wodne obejmuje umiejętności praktyczne (w tym w wysokiej sprawności fizycznej) i kompetencje społeczne w zakresie szeroko rozumianego użytkowania obszarów wodnych z poszanowaniem zasad bezpieczeństwa oraz w zgodzie z obowiązującym prawem, możliwościami technicznymi, uwarunkowaniami cywilizacyjnymi i zasadami rozwoju zrównoważonego. Główne cele zapewnienia bezpieczeństwa wodnego związane są z odpowiedzialnym i bezpiecznym gospodarowaniem zasobami środowiska wodnego, analizą zagrożeń i szacowaniem ryzyka, zarządzaniem aktywnościami wodnymi, stosowaniem skutecznych procedur ratowniczych, właściwym doбором i optymalnym wykorzystaniem specjalistycznego sprzętu.

Bezpieczeństwo wodne to obszar dla osób aktywnych, przedsiębiorczych i kreatywnych, które wiążą swoją przyszłość z gospodarowaniem szeroko rozumianymi zasobami środowiska wodnego. Absolwentów – specjalistów ds. bezpieczeństwa wodnego, wyposaża się w kompleksową wiedzę stosowaną oraz konkretne umiejętności warsztatowe w czterech obszarach praktycznego przygotowania: **ratownictwo wodne, gospodarka wodna, sport i turystyka wodna oraz edukacja dla bezpieczeństwa.**

Umiejętności specjalisty z zakresu bezpieczeństwa wodnego:

- stosowanie skutecznych procedur ratowniczych oraz właściwego doboru i optymalnego wykorzystania specjalistycznego sprzętu ratowniczego,

- opracowywanie analiz przestrzennych do celów szacowania ryzyka, oceny zagrożeń i zarządzania kryzysowego,
- planowanie i organizacja wielorakich aktywności o charakterze sportowo-rekreacyjnym na obszarach wodnych,
- prowadzenie zajęć w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa, pierwszej pomocy oraz wybranych sportów wodnych,
- zarządzanie bezpieczeństwem wodnym na poziomie miast, gmin i regionów, podejmowania stosownej współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej.

5.2. Bezpieczeństwo wodne – próba sformułowania autorskiej definicji

Bezpieczeństwo wodne - dziedzina bezpieczeństwa, termin wywodzący się z bezpieczeństwa nad wodą i bezpiecznego wypoczynku na obszarach wodnych - jest jedną z kluczowych sfer życia człowieka, podstawowych funkcji państwa i uznaje się je za dobro publiczne stanowiące przesłankę dla interwencjonizmu władz publicznych w zakresie bezpieczeństwa człowieka nad akwenami, jako jednostki, zapewniając mu poczucie bezpieczeństwa. Współczesne ramy pojęcia bezpieczeństwa narodowego podlegają stopniowemu rozszerzaniu, warunkując wykształcanie się nowych obszarów badawczych – dziedzin bezpieczeństwa, w tym właśnie bezpieczeństwa wodnego, które obejmuje umiejętności praktyczne i kompetencje społeczne w zakresie szeroko rozumianego użytkowania obszarów wodnych z poszanowaniem zasad bezpieczeństwa oraz w zgodzie z obowiązującym prawem, możliwościami technicznymi, uwarunkowaniami cywilizacyjnymi i zasadami rozwoju zrównoważonego. Główne cele zapewnienia bezpieczeństwa wodnego związane są z odpowiedzialnym i bezpiecznym gospodarowaniem zasobami środowiska wodnego, analizą zagrożeń i szacowaniem ryzyka, zarządzaniem aktywnościami wodnymi, stosowaniem skutecznych procedur ratowniczych, właściwym doбором i optymalnym wykorzystaniem specjalistycznego sprzętu w ratownictwie wodnym [249]. Przeprowadzone badania naukowe (2021) pozwoliły spojrzeć bliżej na aspekt bezpiecznego wypoczynku nad wodą i znajomości terminu bezpieczeństwa wodnego w kontekście ratownictwa wodnego na terenie powiatu starogardzkiego. Mieszkańcy wykazali, iż chętnie uczestniczą w wypoczynku na własnych, gminnych terenach, na których czują się bezpiecznie. Poproszeni zostali o ocenę

i wyrażenie własnej opinii w kontekście niektórych czynników wpływających na prosperowanie ratownictwa wodnego oraz aktualnej sytuacji poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców. Swoje zdanie opierali głównie na własnej wiedzy, popartej na indywidualnych doświadczeniach lub odczuciach. Fakt ten prowadzi do wniosku, iż mieszkańcy chętnie korzystają z rekreacji na swoich terenach gminnych. Czują się tutaj dobrze i nie szukają innych miejsc w jej pobliżu. Strzeżone plaże publiczne są zdaniem mieszkańców najbardziej bezpieczne, a pracę ratowników wodnych na ich terenie oceniają w większości pozytywnie. Każdemu człowiekowi w ciągu życia towarzyszy strach, lęk związany z możliwością wystąpić niebezpieczeństwami lub zagrożeniami życia. Badając bezpieczeństwo wodne na terenie powiatu starogardzkiego starano się dokonać analizy czy niebezpieczeństwa związane z udziałem wody budzą większy lęk niż te bez jej udziału. Wyniki pokazały, iż obie kategorie zagrożeń są dla mieszkańców równie niepokojące. Nie można żadnego z nich wyeliminować. Zasady bezpiecznego wypoczynku nad wodą są dla większości osób znane. Wymienienie ich nie sprawiało mieszkańcom problemu. Podawali oni z reguły te najważniejsze, których powinien przestrzegać każdy, bez względu na wiek. Pomocą dla odpowiedniego zachowania się na kąpieliskach i miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli służy regulamin, umieszczony tuż przed jego wejściem. To na nim można znaleźć najważniejsze zasady oraz polecenia, aby uniknąć sytuacji niebezpiecznych. Cieszący jest fakt, iż około 70 % osób zadeklarowało, iż zapoznało się z owym regulaminem. Punktem kluczowym analizy badań było skonfrontowanie wcześniej sformułowanych hipotez z otrzymanymi wynikami. Analiza przedstawia się następująco:

5.3. Podsumowanie w zakresie przeprowadzonych przez autorów badań nr 1: *Bezpieczny wypoczynek nad wodą*

Współautor niniejszej monografii (Dariusz Skalski) w latach 1997 – 2006 był pomysłodawcą, autorem scenariusza i realizatorem programu Wojewódzkiego Konkursu (w woj. pomorskim): Bezpieczny wypoczynek nad wodą im. Gintera Manuszewskiego [248], 10 edycji dla dzieci i młodzieży. Konkurs odbywał się na terenie powiatu starogardzkiego – w miejscowości Skarszewy w oparciu o autorski program i scenariusz. Realizacja tego konkursu, szczególnie wiedza dzieci i młodzieży na temat bezpiecznego wypoczynku nad wodą dała autorowi

obraz, który można było przenieść do całej społeczności powiatu starogardzkiego. W tym momencie ten obraz autora z lat 1997 -2006 stał się przedmiotem badań różnych środowisk w różnych rejonach kraju, ostatnio w 2017 roku na terenie powiatu starogardzkiego. Analiza hipotez w przeprowadzonych badaniach autora przedstawia się następująco:

Hipoteza nr 1: Mieszkańcy czują się bezpiecznie nad wodą na terenie powiatu starogardzkiego.

Potwierdzenie pierwszej z hipotez odnalazło potwierdzenie w opinii 78% respondentów. Wynik jest zadowalający, ponieważ prowadzi do pozytywnych wniosków. Mieszkańcy powiatu zdecydowanie zadowoleni są z działalności ratowników wodnych pełniących służbę w sezonie letnim, a także z funkcjonowania pozostałych służb z ramienia gminy, którymi są policja oraz straż pożarna. Mieszkańcy w większości czują się bezpiecznie wypoczywając i nie mają potrzeby wypoczynku poza jej terenami.

Hipoteza nr 2: Mieszkańcy preferują wypoczynek na kąpieliskach strzeżonych.

Kolejne z założeń również znalazło swoje potwierdzenie w przeprowadzonych badaniach. Respondenci zostali zapytani o ocenę służb ratowniczych na terytorium poszczególnych kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpiei. Tylko w jednym przypadku (1 osoba) na plażach, z których korzystają, ratownicy nie są obecni. Owo pytanie zostało skierowane tylko do osób, które zadeklarowały wypoczynek na terytorium plaż poszczególnych gminnych powiatu starogardzkiego. Zatem reszta oceniła pracę ratowników wodnych na odwiedzanych przez nich plażach. Dodatkowo oceniła ją w większości pozytywnie, 42% (bardzo dobrze - 18, dobrze – 24 i dostatecznie- 15). Jednak sygnałem alarmującym powinna być ocena negatywna– 14%, tj. źle 9 osób i bardzo źle 5 osób.

Hipoteza nr 3: Mieszkańcy mają świadomość czym jest proces tonięcia.

Po analizie wyników związanym z tym zagadnieniem, ku zaskoczeniu, hipoteza została obalona. Faktem pozytywnym jest to, iż w 73% badani nie doświadczyli na własnej skórze procesu tonięcia. 16% z nich stało się jego ofiarą. Kolejnym pytaniem w tym kontekście było zapytanie czy mieszkańcy odczuwają strach, iż mogliby owego niebezpieczeństwa doświadczyć. Natomiast 74% respondentów udzieliło odpowiedzi negatywnej. Ten procent nie obawia się zaistnienia takiej sytuacji. Ostatnie z pytań pokazało, jaki procent osób był świadkiem akcji ratowniczej. Podobny udział osób jak na pierwsze pytanie, zadeklarowało, iż nie był obserwatorem danej sytuacji. Tak więc ta hipoteza nie potwierdziła się. Ponadto 84% badanych osób nie widziało na własne oczy akcji ratowniczej, a także nie było ofiarą procesu tonięcia. W większości mieszkańcy również wykluczają, iż owa sytuacja mogłaby zaistnieć.

Hipoteza nr 4: Pływanie w stanie nietrzeźwym jest główną przyczyną utonięć.

Respondenci zostali zapytani o własną opinię na temat przyczyn i okoliczności utonięć. Mogli w przypadku tego pytania zaznaczyć 3 najważniejsze ich zdaniem czynniki. Wśród odpowiedzi znalazły się również takie sytuacje jak: pływanie w czasie burzy, mgły, nieprzestrzeganie regulaminu kąpieliska czy niedocenienie niebezpieczeństwa w wodzie. Najczęstszą udzielaną odpowiedzią było sformułowane w hipotezie pływanie w stanie nietrzeźwym, na które 91 ze 100 przebadanych oddało swój głos. Więc uczestnictwo współautora tej monografii jako ambasador w ogólnopolskiej kampanii „Pływam bez Promili” jest jak najbardziej uzasadnione zarówno dla potrzeb prewencji jak i działalności naukowej. Następne pod względem ilości głosów było niedocenienie niebezpieczeństwa w wodzie z liczbą 49 wskazań.

Z tego wynika, iż czwarta hipoteza została potwierdzona w toku badań. Jednym z zadań gmin powiatu starogardzkiego jest zapewnienie bezpieczeństwa, w tym także bezpieczeństwa wodnego, o które zabiegają odpowiednie organy. Pierwszym z nich jest wójt, czyli organ wykonawczy nadzorujący działania i dokonujący ostatecznej decyzji. Analiza bezpieczeństwa wodnego w kontekście ratownictwa wodnego na terenie gmin powiatu starogardzkiego pokazała, iż odpowiada ono standardom oraz oczekiwaniom mieszkańców. Poczucie

bezpieczeństwa nad wodą odczuwa wysoki procent społeczności lokalnej. Są zadowoleni z organizacji kąpielisk, zorganizowanych plaż strzeżonych oraz pracy ratowników wodnych zatrudnionych w okresie sezonu letniego. Niebezpiecznymi dla mieszkańców okazują się tylko te miejsca, które znajdują się na terenach trudno dostępnych, np. w środku lasu, gdzie plaże są niestrzeżone i nie ma tam możliwości otrzymania szybkiej pomocy z zewnątrz. Z roku na rok można dostrzec nowe elementy świadczące o rozwoju, a także działaniu na rzecz społeczeństwa i ich bezpieczeństwa. Sprzyjającym faktem dla rozwoju ratownictwa wodnego jest również to, iż gminy powiatu starogardzkiego współtowarzyszą przy organizacji kursów szkolących kandydatów na ratowników wodnych. Ma to na celu stworzenie własnej bazy ratowników wodnych (osób miejscowych i powszechnie znanych), którzy w sezonie letnim podjąć się będą mogli pracy na znanych sobie terenach, a tym samym zatrudnieniu przez gminę społeczności lokalnej. Społeczność powiatu starogardzkiego wykazuje się również znajomością wiedzy na temat bezpiecznego wypoczynku nad wodą. Podstawowe zasady są znane i świadomie przestrzegane na kąpieliskach. Pozytywnym faktem jest, iż mały procent społeczności lokalnej stał ofiarą procesu tonięcia, lecz lęk przed mogącą wystąpić sytuacją odczuwa wielu z nich. W związku z powyższym celowym wydaje się ulepszenie bezpiecznego wypoczynku nad wodami powiatu starogardzkiego – poprzez rozpoczęcie procedur na poziomie Starostwa Powiatowego w Starogardzie Gdańskim w zakresie wdrażania Zintegrowanego Systemu Ratownictwa Wodnego.

5.4. Podsumowanie w zakresie przeprowadzonych przez autora badań nr 2: *Znajomość terminu bezpieczeństwo wodne*

Ratownictwo wodne jak i bezpieczny wypoczynek nad wodą wkraczają w różne obszary społeczne, w tym w zarządzanie publiczne – bezpieczeństwo – bezpieczeństwo wodne. W ujęciu logistycznym to: efektywne i sprawne planowanie jak i zarazem sprawna organizacja i realizacja ratownictwa wodnego w zakresie bezpieczeństwa wodnego:

- od strony podmiotów uprawnionych do działalności w ratownictwie wodnym,
- od strony organizatorów obiektów przywodnych (kąpielisk czy miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli),

- od strony samorządów gminnych (często organizatorów obiektów przywodnych (kąpielisk czy miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli),
- od strony korzystających osób (wczasowiczów, turystów), którzy powinni mieć zapewnione szeroko pojęte bezpieczeństwo.
- uczestnictwo autorów w wielu konferencjach i seminariach naukowych z zakresu
- bezpieczeństwa, bezpieczeństwa wodnego, ratownictwa wodnego (w tym logistyki w ratownictwie wodnym). Analiza hipotez w przeprowadzonych badaniach autora przedstawia się następująco:

Hipoteza nr 1: Bezpieczeństwo wodne to brak zagrożeń nad wodą.

W opinii respondentów Bezpieczeństwo Wodne to brak zagrożeń nad wodą – 44% oraz dobrze zorganizowana ochrona i obrona przez wszelkimi zagrożeniami – 32 %. To pytanie miało na celu sprawdzić, czy ankietowani orientują się odnośnie tego, czym jest Bezpieczeństwo Wodne. W tym momencie można zdecydowanie stwierdzić, że mieszkańcy powiatu starogardzkiego nie znają definicji, jej zakresu i komponentów, jakie ona obejmuje, więc hipoteza nie potwierdziła się.

Hipoteza nr 2: Bezpieczeństwo wodne to ratownictwo wodne.

Połowa badanych określiła, że Bezpieczeństwo Wodne to ratownictwo wodne (m.in. instruktor ratownictwa wodnego, Ratownik wodny, koordynator kąpielisk, kwalifikowana pierwsza pomoc) – 52%, a także gospodarka wodna – 27%. Określono owo pojęcie także jako edukację dla bezpieczeństwa – 14%, jak również sport i turystyka wodna – 7%. Jednak autorzy zdaje sobie sprawę, że ratownictwo wodne – to tylko jeden z obszarów bezpieczeństwa wodnego – jednak obszar największy, więc w takim ujęciu zdaniem autora można przyjąć, że hipoteza potwierdziła się.

Hipoteza nr 3: Kluczowym podmiotem związanym z bezpieczeństwem wodnym jest Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR).

Najwięcej odpowiedzi było, bo 33% odpowiedziało, że kluczowym podmiotem związanym z bezpieczeństwem wodnym jest: Mazurskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe. Społeczeństwo powiatu starogardzkiego nie ma orientacji w zakresie funkcjonowania w Polsce ponad 120 podmiotów uprawnionych do działalności w ratownictwie wodnym (począwszy od 2012 roku). WOPR pod względem organizacyjnym i terytorialnym jest wprawdzie największym podmiotem, a Mazurskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jest dopiero trzecim podmiotem w kraju działającym regionalnie w kraju działającym regionalnie w krainie Wielkich Jezior Mazurskich, więc hipoteza nie potwierdziła się.

Hipoteza nr 4: Bezpieczeństwo wodne w Polsce jest na poziomie wysokim.

Największa część ankietowanych określiła – 33%, określiła, że poziom bezpieczeństwa kraju ocenia na 4. Nieco mniejsza część z badanych – 22% określiła go w skali od 1 do 10 jako 2. Zdaniem autora niniejszej monografii ta hipoteza – jej weryfikacja prawdopodobnie kształtowała by się różnie w zależności od danego sezonu letniego (sezon letni 2017 obfitował w znaczne opady deszczu – co wpłynęło na znaczny spadek osób korzystających w tym sezonie z kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpieli), więc ta hipoteza nie potwierdziła się.

BIBLIOGRAFIA

1. Adamski, F. (1993). Człowiek. Wychowanie. Kultura. Wybór tekstów. Kraków: WAM.
2. Adamski, F. (Ed.). (1993). Poza kryzysem tożsamości. W kierunku pedagogiki personalistycznej. Kraków: WAM.
3. Adamski, F. (Ed.). (1999). Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania. Kraków: WAM.
4. Almond, Z. (1983). A rationale for health-related fitness. *Bulletin of Physical Education*, 19 (2), 5–10.
5. Annerstedt, C. (2001). Health related physical education in Sweden: lessons from central governmental transition to local school responsibility. *Physical Education: from Central Governmental Regulation to Local School Autonomy*, 123–138.
6. Armstrong, N. (Ed.) (1996). *New directions in physical education. Change and innovation*. London: Cassell.
7. Arnove, R. F., Torres, C. A., & Franz, S. (2012). *Comparative education: the dialectic of the global and the local*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
8. Ashburn Va., *Study shows lifeguards can't see everything, always*. Data from Vigilance Institute points to environmental, job-related reasons contributing to results, *Parks & Recreation*, 37 (2)2002
9. Avramidis S., Butterly R., Llewellyn D. *Who Rescues? Lifesaving Risk Assessment of Swimming & other Aquatic Activities*, Leeds Metropolitan University Postgraduate Conference 2006.
10. Ayres, A. J. (1989). Sensory integration and praxis tests (SIPT). [Electronic resource]. – URL: https://www.wpspublish.com/store/images/downloads/product/sipt_sample-test-report.pdf.
11. Baker, D., & Wiseman, A. W. (2006). *The impact of comparative education research on institutional theory*. Oxford, UK: Elsevier.
12. Balcerowicz B., *Obrona państwa średniego*, Warszawa 1997, s. 26.
13. Balz, E. (1992). Fachdidaktische Konzepte oder: woran soll sich der Schulsport orientieren? *Sportpädagogik*, 2, 13–22.

14. Bannmüller, E., & Röthig, P. (Eds.). (1990). *Grundlagen und Perspektiven ästhetischer und rhythmischer Bewegungserziehung*. Stuttgart: Klett.
15. Barnard, H. (1861). *German schools and pedagogy: organization and instruction of common schools in Germany, with the views of German teachers and educators on elementary instruction*. New York, NY: F. C. Brownell.
16. Bielski, J. (1998). Personalistyczna koncepcja reformy edukacyjnej. *Lider*, 10, 3–5.
17. Bielski, J. (2004). Wartości źródłem celów wychowania fizycznego. *Lider*, 9, 3–5.
18. Bielski, J. (2005). *Metodyka wychowania fizycznego i zdrowotnego*. Kraków: Impuls.
19. Bielski, J., Błada, E. (2014). *Zdrowie i kultura fizyczna na przestrzeni dziejów*. Kraków: Impuls.
20. Bignold, W., & Gayton, L. (2009). *Global issues and comparative education*. London: SAGE.
21. Bohme, M. T., & Myotin, E. (1992). Health related physical fitness patterns of brazilian children (City of Viçosa – Minas Gerais). In T. Williams, L. Almond, & A. Sparkes (Eds.), *Sport and Physical Activity: Moving towards Excellency* (pp. 438–443). London: Chapman and Hall.
22. Bolesta S., *Pozycja prawna MO w systemie organów PRL*, Warszawa 1972, s. 121.
23. Bompato, T.O. (1983) *Theory and methodology of training*. Dubuque, Iowa. Kendall Hunt Publishing Company.
24. Bompato, T.O. (1983) *Theory and methodology of training*. Dubuque, Iowa. Kendall Hunt Publishing Company.
25. Bouchard, C., & Katzmarzyk, P. T. (Eds.). (2000). *Physical activity and obesity*. Champaign, IL: Human Kinetics.
26. Bray, M. (2003). *Comparative education: continuing traditions, new challenges, and new paradigms*. London: Springer.
27. Bray, M., & Thomas, R. (1995). Levels of comparison in educational studies: different insights from different literatures and the value of multilevel analyses. *Harvard Educational Review*, 65 (3), 472–490.

28. Bray, M., Adamson, B., & Mason, M. (Eds.). (2007). *Comparative education research: approaches and methods*. Hong Kong: Springer.
29. Brener J., Oostman M., *Lifeguards Watch but they don't always see!* "World Waterpark Magazine", 5/2002.
30. Brzezinska, A. (2005). *Spółeczna psychologia rozwoju*. Warszawa: Scholar.
31. Bundesministerium für Gesundheit. (2011). *Kindergesundheitsstrategie*. [Elektronische ressource]. – Zugriffsmodus: <https://www.bmgf.de>.
32. Burton, R. (1989). *The anatomy of melancholy*. Volume 1. Oxford, UK: Oxford University Press.
33. Bykowska, B. (2007). *Podstawy socjologii wybrane zagadnienia*. Pelplin: Bernardinum.
34. Bynum M., *Ready for action: today's aquatic safety personnel are better equipped and prepared than ever, thanks to enhanced technology and training*, *Athletic Business* 28 (12)2004.
35. Cerebral Palsy Sports and Recreation Association. (2018). [Electronic resource]. – URL: <http://cpisra.org>.
36. Chałas, K. (2006). *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*. Lublin; Kielce: Wydawnictwo Jedność.
37. Chappelet, J.-L., & Kübler-Mabbott, B. (2008). *The international Olympic Committee and the Olympic system: the governance of world sport*. London: Routledge.
38. Chromiński, Z. (1987). *Aktywność ruchowa dzieci i młodzieży, założenia metodyczne i organizacyjne wychowania fizycznego i sportu*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
39. Chudy, W. (2006). *Istota pedagogiki personalistycznej. O nowej edukacji «Ethos»*, 75, 19, 3, 52–74.
40. Clift, S., & Jensen, B. B. (2005). *The health promoting school: international advances in theory, evaluation and practice*. Copenhagen: Danish University of Education Press.
41. Coblenz A., Mollard R., Ph. Cabon *Lifeguard Vigilance, Bibliographic study*, *Applied Anthropology*, Paris, France 2001.
42. Cochen R.C.Z., Clery P.W., Mason B., *Improving Understanding of Human Swimming Using Smoothed Particle Hydrodynamics*, *Proceedings*

- of 2010 Singapore IFMBE, 6th World Congress of Biomechanics (WCB 2010), 2010. Vol. 31, 174–177.
43. Costill D.L., *Adaptations in skeletal muscle during training for sprint and endurance swimming.*, In B. Eriksson & B. Furberg, (Eds.), *Swimming Medicine IV* (pp. 233-248). Baltimore: University Park Press 1978, s.2 43-246.
 44. Counsilman J. E., *The application of Bernoulli`s principle to human propulsion in water*, [in] L. Lewille, J.P. Clarys (eds.) *First international symposium on biomechanics in swimming, waterpolo and diving*, Bruxelles 1971.
 45. Croft, H. H. (Ed.). (2008). *The boke named the Governour*, devised by Sir Thomas Elyot, Knight, 1531 V1 (1883). Whitefish, MT: Kessinger Publishing, LCC.
 46. Crum, B. (1992). *Competing orientations for P.E. curriculum development: the trend towards a consensus in the Netherlands and an international comparison*. In T. Williams, L. Adams, & A. Sparkes (Eds.), *Sport and physical activity. Moving towards excellence* (pp. 85–93). London: Spon.
 47. Crum, B. (1994). *A critical review of competing PE concepts*. In J. Mester (Ed.), *Sport sciences in Europe 1993: current and future perspectives* (pp. 516–533). Aachen: Meyer & Meyer.
 48. Cynarski, W. J., Nowakowski, A., & Zaborniak, S. (2013). *Szkice z teorii i historii wychowania fizycznego, sportu i turystyki*. Rzeszow: Uniwersytet Rzeszowski.
 49. Czaplński W., *Bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny w naszym praweadministracyjnym*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”1929, nr 9, s.317-323.
 50. Dahl A., Miller I., *Body Contact Swimming Rescues – What are the Risks?*, *American Journal of Public Health*, 69 (29)1979.
 51. Dalen, D. B., & Bennett, B. L. (1971). *A world history of physical education: cultural, philosophical, comparative*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
 52. de Coubertin, P. (2000). *Olympism: selected writings*. Paris: Comité Inter-national Olympique.

53. de Coubertin, P. (1972). *Pedagogie sportive: histoire, technique, action morale et sociale des exercices sportifs*. Paris: J. Vrin.
54. Demel, M. (1990). *O trzech wersjach teorii wychowania fizycznego*. Kraków: AWF.
55. Demel, M. (1998). *Szkice krytyczne o kulturze fizycznej*. Warszawa: SiT.
56. Demel, M., & Skład, A. (1986). *Teoria wychowania fizycznego dla pedagogów*. Warszawa: PWN.
57. Denisiuk, L., Fidelus, K., & Krawczyk, M. (1969). *Elementy teorii i historii wychowania fizycznego*. Warszawa: PZWSz.
58. Department for Culture, Media and Sport. (2012). *Creating a sporting habit for life. A new youth sport strategy*. [Electronic resource]. – URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/78318/creating_a_sporting_habit_for_life.pdf.
59. Dietrich, W. (1965). *Intensivierung des Turnunterrichts durch Zusatzaufgaben*. Berlin: Volk und Wissen.
60. Dinold, M. (2013). Challenges of (inclusive) physical education (IPE) in Europe. *Journal of the International Federation of Physical Education*, 83 (3), 83–85.
61. Drabik, L., Kubiak-Sokół, A., & Sobol, E. (2017). *Słownik Języka Polskiego*. Warszawa: PWN.
62. Drygas W., Piotrowicz R., Jegier A., Podolec P., *Aktywność fizyczna u osób zdrowych, Forum profilaktyki 2008; tom 3*.
63. *Działalność Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego 1962-1989* (s.7), I. Tabaczek - Bejster, 2012, Warszawa: Zarząd Główny Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.
64. Dziamska, D. (2008). *Edukacja przez ruch. Zabawy z papierowym wachlarzem*. Warszawa: WSiP.
65. Dziamska, D. (2009). *Edukacja przez ruch. Zabawy z linią*. Warszawa: WSiP.
66. EIPET functional map for general physical education teachers in an inclusive setting. (2018). [Electronic resource]. – URL: http://unesco.itralee.com/wp-content/uploads/2015/01/Functional_Map_-_3pp_English.pdf.
67. *Encyklopedia Powszechna PWN*. (1984). Warszawa: PWN.

68. Espinosa, H.G., Lee Jim, James, D.A., *The inertial sensor: A base platform for wider adoption in sports science applications*, *Journal of Fitness Research*. 4, 1 (2015), 13-20.
69. EU physical activity guidelines. Recommended policy of actions in support of health-enhancing physical activity. (2008). [Electronic resource]. – URL: http://ec.europa.eu/sport/library/policy_documents/eu-physical-activity-guidelines-2008_en.pdf.
70. EUFAPA. (2010). European Congress of Adapted Physical Activity (EUCAPA). [Electronic resource]. – URL: <http://www.eufapa.eu/index.php/home/78-european-congress-of-adapted-physical-activity-euca-pa.html>.
71. EUFAPA. (2018). Germany. [Electronic resource]. – URL: <http://www.eufapa.eu/index.php/apa-in-europe/information-from-countries/43-germany.html>.
72. EUFAPA. (2018). Greece. [Electronic resource]. – URL: <http://www.eufapa.eu/index.php/apa-in-europe/information-from-countries/45-greece.html>.
73. EUFAPA. (2018). Poland. [Electronic resource]. – URL: <http://www.eufapa.eu/index.php/apa-in-europe/information-from-countries/46-poland.html>.
74. EUFAPA. (2018). Slovakia. [Electronic resource]. – URL: <http://www.eufapa.eu/index.php/apa-in-europe/information-from-countries/35-slovakia.html>.
75. European Commission. (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Developing the European Dimension in Sport. [Electronic resource]. – URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0012&from=EN>.
76. European Commission. (2013). Physical Education and Sport at School in Europe. Eurydice Report. [Electronic resource]. – URL: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/150EN.pdf.
77. European Commission. (2015). EU work plan for sport 2014–2017. Expert group on health-enhancing physical activity. [Electronic resource].

- URL: <http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetailDoc&id=19860&no=1>.
78. European Commission. (2018). Sport. [Electronic resource]. – URL: <https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus/actions/sport>.
79. European Federation of Adapted Physical Activity. (2018). [Electronic resource]. – URL: <http://www.eufapa.eu>.
80. European Journal of Adapted Physical Activity. (2018). [Electronic resource]. – URL: <http://eujapa.upol.cz/index.php/EUJAPA>.
81. European Paralympic Committee. (2018). [Electronic resource]. – URL: <http://www.europaralympic.org>.
82. Faur'e, E. (Ed). (1975). *Uczyć się, aby być*. Warszawa: PWN.
83. Feingold, R. S., Rees, C. R., & Barrette, G. T. (1991). Strategies for school fitness curricular modifications: an integrative model utilizing the superordinate goal theory. In T. Williams, L. Almond, & A. Sparkes (Eds.), *Sport and Physical Activity: Moving towards Excellency* (pp 411–417). London: Chapman and Hall.
84. Fenner P., Leahy S., Buhk A., Dawes P., *Prevention of drowning: visual scanning and attention span in Lifeguards, The Journal of Occupational Health and Safety Safety, Australia and New Zealand*, 15 (1)1999.
85. Fernandez-Balboa, J. M. (Ed.). (1997). *Critical postmodernism in human movement physical education and sport*. NY: State University of New York Press.
86. Formela M., Skalski D., Grygus I, Nesterchuk N., Lizakowski P., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych w kontekście roli rodziny i szkoły w organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży*, W: *Medycyna i społeczeństwo: wybrane problemy zdrowia i bezpieczeństwa / red. nauk. Zieliński E, El Essa A, Skalski D., Dziegielewski P., Collegium Medicum in Bydgoszcz*, 2018.
87. Fouque, A. (2000). Health education as a part of the P.E. curricula in Sweden and Germany (State of North Rhine-Westphalia) within the last ten years. In J. Tolleneer, & R. Renson (Eds.), *Old Borders, New Borders, No Borders* (pp. 351–362). Aachen: Meyer & Meyer.
88. Fox, K. R., & Biddle, S. J. (1986). Health related fitness testing in schools: introduction and problems of interpretation. *Bulletin of Physical Education*, 22 (3), 54–64.

89. Frobel, F. (1885). *The education of man*. New York, NY: A. Lovell & Company.
90. Frołowicz, T. (2010). Reforma wychowania fizycznego i zdrowotnego – szanse i zagrożenia. In T. Lisicki (Ed.), *Zdrowie – Kultura Zdrowotna – Edukacja* (Volume 5, pp. 89–93). Gdańsk: AWFIS.
91. Funke, J. (1983). *Sportunterricht als Körpererfahrung*. Reinbek: Rowohlt.
92. Gems, G., & Pfister, G. (2009). *Understanding American sports*. London: Routledge.
93. Gerber, E. W. (1971). *Innovators and institutions in physical education*. Philadelphia, PA: Lea & Febiger.
94. Geyer, M., & Paulmann, J. (2001). *The mechanics of internationalism: culture, society, and politics from the 1840s to the First World War*. Oxford, UK: Oxford University Press.
95. Gilewicz, Z. (1964). *Teoria wychowania fizycznego*. Warszawa: SiT.
96. Gobierno de Espana. (2010). *Plan integral para la actividad física y el deporte*. [Recurso Electronico]. – URL: <http://www.csd.gob.es/csd/estaticos/plan-integral/LIBRO-PLAN-AD.pdf>.
97. Gołębiewski J., *Bezpieczeństwo Narodowe RP*, Warszawa, 1999 r, nr 4, s. 195.
98. Gonzales Aja, T., Teja, A. (1996). Mussolini and Franco Sportsmen: two contrasting fascist conceptions of sport. In A. Krüger, A. Teja, *Atti dell Seminario CES* (pp. 413–419). Roma: Coni.
99. Gonzalez-Gross, M., Gomez-Lorente, J. J., Melendez, A., Valtue, J., & Ortiz, J. C. (2008). The «healthy lifestyle guide pyramid» for children and adolescents. *Nutricion Hospitaliaria*, 23, s. 159–168.
100. Grabowski, H. (1997). *Teoria fizycznej edukacji*. Kraków: WSiP.
101. Grabowski, H. (2000). *Co koniecznie trzeba wiedzieć o wychowaniu fizycznym*. Kraków: Impuls.
102. Graham D. A., *critical comparison and analysis of lifesaving in France and the United Kingdom*, A Parliamentary Bulletin of The Royal Life Saving Society, 25 (10) 2005.
103. Grössing, St. (Ed.) (1992). *Margarete Streicher. Ein Leben für die Leibesser-ziehung*. Salzburg: Streicher Archiv.

104. Grot, Z., & Ziólkowska, T. (Red.). (1990). *Dzieje kultury fizycznej do roku 1918*. Warszawa; Poznań: PWN.
105. Guardini, R. (1991). *Bog daleki. Bog bliski*. Poznań: w Drodze.
106. Guts Muths, J. Ch. F., & Salzmänn, Chr. G. (1803). *Gymnastics for youth: or a practical guide to healthful and amusing exercises for the use of schools. An essay toward the necessary improvement of education, chiefly as it relates to the body*. Philadelphia, PA: P. Byrne.
107. Gwiaździński T., *Ratownictwo wodne bez tajemnic*, Sport i Turystyka, Warszawa 1980.
108. Hannula D., *Coaching swimming succesfull*, Human Kinetics Publishers, Champaign, Illinois 2003, s. 21-24.
109. Hardman, K. (1993). Physical education within the school curriculum. In J. Mester (Ed.), *Sport sciences in Europe 1993: Current and future perspectives* (pp. 544–560). Aachen: Meyer & Meyer Verlag.
110. Hardman, K. (1996). The fall and rise of physical education in international context. Symposium Paper, Pre-Olympic and International Scientific Congress, July 9–14, 1996, Dallas Texas.
111. Hardman, K. (1998). School physical education: current plight and future directions in international context. Paper presented at the 11th Commonwealth and Inter-national Scientific Congress, September 3–8, 1998, Kuala Lumpur, Malaysia.
112. Hardman, K. (1998). Threats to physical education! Threats to sport for all. Paper presented at the I.O.C. VII World Congress «Sport for All», November 19–22, 1998, Barcelona, Spain.
113. Hardman, K. (2007). Current situation and prospects for physical education in the European Union. [Electronic resource]. – URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2007/369032/IPOL-CULT_ET\(2007\)369032_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2007/369032/IPOL-CULT_ET(2007)369032_EN.pdf).
114. Hardman, K. (2008). The situation of physical education in schools: a European perspective. *Human Movement*, 9 (1), s. 5–18.
115. Hardman, K. (2013). W(h)ither school physical education provision in Europe: two decades of research evidence. *Journal of the International Federation of Physical Education*, 83, s. 115–119.

116. Hardman, K., & Naul, R. (2005). *Sport and physical education in Germany*. London: Routledge.
117. Hardman, K., Council of Europe Committee for the Development of Sport (CDDS). (2002). *Report on school physical education in Europe*. MSL-IM 16 (2002) 9, Council of Europe, Strasbourg 2002.
118. Hasenkrüger, H. (1969). *Der Lehrplan für den Sportunterricht – eine historische, vergleichende und empirische Studie*. Halle: unpublished B dissertation manuscript.
119. Hawars-Napierała, B., & Trempała, J. (Eds.) (2004). *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*. Warszawa: PWN.
120. Hądzelek, K. (1993). *Wychowanie fizyczne i sport na ziemiach polskich przed odzyskaniem niepodległości*. *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 4, 5–13.
121. Jeziorowski, H., & Osmólski, W. (1928). *Budowa terenów i urządzeń sportowych*. Warszawa: Główna Księgarnia Wojskowa.
122. Karpiński R. (red.), *Ratownictwo wodne. Poradnik dla studentów i ratowników wodnych*, AWF Katowice 2005.
123. Kawka W., *Policja w ujęciu historycznym i współczesnym*, Wilno 1939 s.73
124. Kazamias, A. (2010). Reinventing the historical in comparative education: reflection on a protean episteme by a contemporary player. *Comparative Education*, 37 (4), 439–450.
125. Kenney S., *Developing a successful*. [w:] *The swim coaching bible*. Human Kinetics Publishers, Champaign, Illinois 2003.
126. Kincheloe, J., & Steinberg, S. (1993). A tentative description of postformal thinking: the critical confrontation with cognitive theory. *Harvard Educational Review*, 63 (3), 296–321.
127. Klemensiewicz, Z. (1959). *Wybrane zagadnienia metodyczne z nauczania gramatyki*. Warszawa: PZWS.
128. Knight, E., Henderson, S. E., Losse, A., & Jougmans, M. (1992). Clumsy at six – still clumsy at sixteen: the educational and social consequences of having motor difficulties in school. In T. Williams, L. Almond, & A. Sparkes (Eds.), *Sport and Physical Activity: Moving towards Excellency* (pp. 249–259). London: Chapman and Hall.

129. Koch, K. (1900). *Die Erziehung zum Mute durch Turnen, Spiel und Sport: die geistige Seite der Leibesübungen*. Berlin: Gaerner.
130. Konturek S. T., *Fizjologia człowieka*, Elsevier Urban & Partner, Wrocław 2013.
131. Kowalski D., Skalski D., Grygus I., Kindzer B., *Wybrane zagadnienia edukacji zdrowotnej w realizacji nordic walking w okresie pandemii*, W: *Kultura fizyczna i edukacja zdrowotna: wybrane zagadnienia w aspekcie pedagogicznym* /red. nauk. D.W. Skalski, B.M. Kindzer. Starogard Gdański 2020.
132. Kowalski D., Skalski D., Makar P., Pęczak-Graczyk A., Skalska E., *Aktywność fizyczna osób starszych jako gwarant samodzielności*, W: *Medycyna i zdrowie: wybrane aspekty ratownictwa. T. 4* / red. nauk. D. Skalski, B. Duda-Biernacka, D. Kowalski, R. Zwara, Starogard Gdański 2020.
133. Kowalski, M. (2006). Płaszczyzny zdrowia w ujęciu aksjologicznym. In M. Kowalski, & A. Gawęł (Eds.), *Zdrowie – wartość – edukacja* (pp. 55–62). Kraków: Impuls.
134. Kowalski, M., & Famuła-Jurczak, A. (Ed.). (2009). *Kultura – edukacja – wychowanie (zmiany dostrzegane i odczuwane)*. Gorzów Wielkopolski: PWSZ.
135. Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja, Bezpieczeństwo Narodowe* 2011, nr 18, s. 20.
136. Kozłowski, S., Nazar, K., & Kaciuba-Uściłko, H. (1999). Fizjologia wysiłków fizycznych. In S. Kozłowski, & K. Nazar (Eds.), *Wprowadzenie do fizjologii klinicznej* (pp. 169–341). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
137. Krawczyk, Z. (1978). *Studia z filozofii i socjologii kultury fizycznej*. Warszawa: Sport i Turystyka.
138. Krawczyk, Z. (1995). *Socjologia kultury fizycznej*. Warszawa: AWF.
139. Kudláček, M. (2010). EUSAPA: an introduction. *European Standards in Adapted Physical Activity*, s. 7–10.
140. Kudláček, M., & Klavina, A. (2010). Adapted physical education in school. *European Standards in Adapted Physical Activity*, s. 2–25.
141. Kudláček, M., Jesina, O., & Flannagan, P. (2010). European inclusi-ve physical education training. *Advances in Rehabilitation*, 3, s. 14–17.

142. Kudláček, M., Válková, H., Sherrill, C., Myers, B., & French, R. (2002). An inclusion instrument based on planned behavior theory for prospective Czech physical educators. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19, 280–299.
143. Kukułka J., *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów, Sprawy Międzynarodowe*, 1982, nr, 7, s. 30.
144. Kulmatycki L., Edukacja zdrowotna w szkole polskiej 2009 – uwagi krytyczne, „Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja” 2009 t.3.
145. Kuński, H. (1987). *Ruch i zdrowie*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
146. Kurz, D. (1977). *Elemente des Schulsports*. Schondorf: Hofmann.
147. LaMaster, K., Gall, K., Kinchin, G., & Siedentop, D. (1998). Inclusion practices of effective elementary specialists. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 15, s. 64–81.
148. Laporte, W. (1998). Physical education in the European Union in harmonization process. *Journal of the International Council for Health, Physical Education, Recreation, Sport and Dance*, XXXV (1), s. 6–9.
149. Lenartowicz, M. (2011). Kultura fizyczna w rodzinie. Kariera sportowa i jej społeczne uwarunkowania. In Z. Dziubiński, & Z. Krawczyk (Eds.), *Socjologia kultury fizycznej* (pp. 339–443). Warszawa: AWF.
150. Leonard, F. E. (1923). *A guide to the history of physical education*. Philadelphia and New York: Lea & Febiger.
151. Lewandowski, M. (2001). Kształcenie i wychowanie fizyczne jako działanie stymulujące rozwój poznawczy, emocjonalny i psychomotoryczny ucznia. Wrocław: AWF.
152. Lieberman, L. J., Houston-Wilson, C., & Kozub F. M. (2002). Perceived barriers to including students with visual impairments in general physical education. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19, 364–377.
153. Lienert, C., Sherrill, C., & Myers, B. (2001). Physical educators' concerns about integrating children with disabilities: a cross-cultural comparison. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 18, s. 1–17.
154. Ling, H. (1836). *Reglemente för bajonettfäktning*. Stockholm: Imprimerie royal.
155. Ling, H. (1853). *Reglemente för gymnastic*. (2nd ed.). Stockholm: Philipp and Meyer.

156. Lipiec, J. (1997). Filozoficzne podstawy edukacji – na marginesie pedagogiki Hessenowskiej. In H. Rotkiewicz (Ed.), *Filozofia wychowania Sergiusza Hessena* (pp. 9–11). Warszawa: Żak.
157. Lisiecki M, *Bezpieczeństwo publiczne w ujęciu systemowym, Bezpieczny obywatel- bezpieczne państwo*, Lublin 1998, s. 94
158. Loopstra, O., & van der Gugten, T. (1997). Physical education from a Euro-pean point of view. European Union Paper EU-1478.
159. Łobocki, M. (1992). ABC wychowania. Warszawa: WSiP.
160. MacAloon, J. (2013). This great symbol: Pierre de Coubertin and the origins of the modern Olympic Games. London: Routledge.
161. MacLaren, A. (1866). *Training, in theory and practice*. London: Macmillan and Co.
162. MacLaren, A. (1869). *A system of physical education: theoretical and practical*. London: Macmillan and Co.
163. Maglischo E.W., *Swimming Fastest*. Human Kinetics, Champaign 2003.
164. Majka, J. (1992). Wychowanie chrześcijańskie – wychowaniem personalistycznym. In F. Adamski (Ed.), *Wychowani w rodzinie* (pp. 155–168). Kraków: PWN.
165. Makar P. w *IV Ogólnopolska konferencja szkolenia trenerów pływania: Test 4x 25 m jako wskaźnik biomechanicznej kontroli indywidualnego potencjału techniki pływania*, Wydawnictwo ANKET, Kraków 2013.
166. Malczewski, F. (1971). Wybrane zagadnienia psychologii społecznej sportu, wyniki badań. Warszawa: INKF.
167. Mangan, J. A. (Ed.) (2000). *Superman supreme. Fascist body as political icon – global fascism*. London: Frank Cass.
168. Maritain, J. (1959). *Pour une philosophie de l'éducation*. Paris: Fayard.
169. Maritain, J. (1988). Podmiotowość człowieka. In J. Maritain, *Pisma filozoficzne* (pp. 81–98). Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.
170. Materiał został przedstawiony w formie referatu na: III Seminarium Naukowe: *Bezpieczeństwo, eksploatacja i logistyka transportu*, Warszawa, Społeczna Akademia Nauk, 7 czerwca 2018 roku, *Logistyka kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli*.
171. McIntosh, P. C. (2013). *Landmarks in the history of physical education*. London: Routledge.

172. McPherson, B. D., Curtis, J. E., & Loy, J. W. (1989). *The social significance of sport*. Champaign, IL: Human Kinetics.
173. Meegan, S., & MacPhail, A. (2006). Irish physical educators' attitude toward teaching students with special educational needs. *European Physical Education Review*, 12 (1), s. 75–97.
174. Meinander, H. (2013). *The Nordic world: sport in society*. London: Routledge.
175. Michniewicz I., *Ratownictwo wodne w Polsce-wstęp do analizy krytycznej*, [w:] *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*, nr 2/2018.
176. Mihăilescu L., Dubițb N., S., *Contributions for programming and implementing an evaluation instrument of the swimming technique correctness: Social and Behavioral Sciences* 2015.
177. Minczakiewicz, E., Wielobób, M. (2003). Stan zdrowia uczniów klas i szkół integracyjnych na tle rysujących się niedostatków edukacji i potrzeb społecznych rodziny i szkoły. Kraków: AWF.
178. Ministerstwo sportu. (2007). *Strategia rozwoju sportu w Polsce do roku 2015*. [Zasoby elektroniczne]. – URL: https://issuu.com/michaljaros/docs/strategia_rozwoju_sportu_w_polsce_do_2015.
179. Ministry of Education, Youth and Employment. (2007). *Reshaping sport: towards personal development, health and success. A medium-term strategic plan for enhancing Sport Culture in Malta: 2007–2010*. [Electronic resource]. – URL: https://education.gov.mt/en/resources/Documents/Policy%20Documents/reshaping_sports.pdf.
180. Morais JE, Garrido ND, Marques MC, Silva AJ, Marinho DA, Barbosa TM, w. *The influence of anthropometric, kinematic and energetic variables and gender on swimming performance in youth athletes*. *J. Hum. Kinet. eCollection* 2013.
181. Morawska, E., & Wertenstein-Żuławski, J. (1982). *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*. Warszawa: PWN.
182. Morawska, E., & Wertenstein-Żuławski, J. (2002). *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*. (2nd ed.). Warszawa: PWN.
183. Morgan J. An Ounce of Prevention. Preventing drowning at public pools (brief article) "Parks & Recreation". 34 (2)1999, s. 68-71

184. Moska W., Skalski D., Kowalski D., *Trening zdolności motorycznych w pływaniu*, PSW w Starogardzie Gdańskim, Satrogard Gdański 2018, s. 132-135.
185. Mroccka, L. (1993). Społeczne aspekty rozwoju kultury fizycznej w Galicji. *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 3, s. 102–113.
186. Muszyński, H. (1981). *Zarys teorii wychowania*. Warszawa: PWN.
187. Młynarski, W., & Tomik, R. (2003). Koncepcja «sprawności fizycznej ukierunkowanej na zdrowie» jako podstawa edukacji fizycznej. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia*, LVIII, XIII, 168 D, 2003, 351.
188. Na podstawie: Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP, 2013.
189. National strategy on health-enhancing physical activity, 2007–12. (2007). [Electronic resource]. – URL: http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/mz_dokumenti/delovna_podrocja/javno_zdravje/strategija_vlade_RS_podrocje_telesne_dejavnosti.pdf.
190. Naul, R. (2003). Conception of physical education in Europe. In K. Hardman (Ed.), *Physical education: deconstruction and reconstruction – issues and directions* (pp. 35–52). Schorndorf: Hofmann.
191. Naul, R. (2008). *Olympic education*. Maidenhead: Meyer & Meyer Sport.
192. Niemierko, B. (1991). *Między ocena szkolną a dydaktyką*. Warszawa: WSi.
193. Nowak, M. (1999). *Podstawy pedagogiki otwartej*. Lublin: RW KUL.
194. OECD. (2000). *Inclusive education at work students with disabilities in mainstream schools: students with disabilities in mainstream schools*. OECD: OECD Publishing.
195. OECD. (2017). *Education at a glance*. [Electronic resource]. – URL: <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-19991487.htm>.
196. OECD. (2017). *Work on education & skills*. [Electronic re-source]. – URL: <http://www.oecd.org/edu/edubrochure-eng.pdf>.
197. OECD. (2018). [Electronic resource]. – URL: <http://www.oecd.org/edu>.
198. Okoń, W. (1984). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN.
199. Okoń, W. (1998). *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Żak.
200. Okoń, W. (2007). *Nowy słownik pedagogiczny*. Kraków: Żak.

201. Olechnicki, K., & Załęcki, P. (1997). Słownik socjologiczny. Toruń: Grafitti.
202. Osiński, W. (2000). Koncepcja «Health – Related Fitness» jako teoretyczna podstawa we współczesnym systemie wychowania fizycznego. In R. Muszkieta, M. Bronikowski (Eds.), Wychowanie fizyczne w nowym systemie edukacyjnym (pp. 114–180). Poznań: AWF. 2000.
203. Osiński, W. (2002). Zarys teorii wychowania fizycznego. Poznań: AWF.
204. Ossowska, M. (2000). Normy moralne. Warszawa: PWN.
205. Pańczyk, W., & Warchoń, K. (2008). Wychowanie fizyczne wobec wyzwań cywilizacji konsumpcyjnej (w kręgu teorii, metodyki i praktyki współczesnego wychowania fizycznego). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
206. Pawłowska, K. (1992). Lingwistyczna teoria nauki czytania. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
207. Pawłucki, A. (1992). Wychowanie jako kulturowa rzeczywistość. Na przykładzie wychowania do wartości ciała. Gdańsk: AWF.
208. Pawłucki, A. (1996). Pedagogika wartości ciała. Gdańsk: AWF.
209. Pelayo P. et.al w „Effects of stroking parameters changes on time to exhaustion.” International Symposium of Biomechanics and Medicine in Swimming, Porto, Portugal 2006.
210. Peneva, B., & Bonacin, D. (2011). Conceptions about physical education at schools. *Sport Science*, 4, s. 40–44.
211. Pfister, G. (2003). Cultural confrontations: German turnen, Swedish gymnastics and English sport – European diversity in physical activities from a historical perspective. *Culture, Sport, Society*, 6 (1), 61–91.
212. Pfister, G. (2013). *Gymnastics, a transatlantic movement: from Europe to America*. London: Routledge.
213. Pia F., *Observations on the drowning of non swimmers*, *Journal of Physical Education*, 71 (6)1974.
214. Pia F., *Reflections on lifeguard surveillance programs Drowning: New Perspectives on Intervention and Prevention*, CRC Press, LLC 1999
215. Pia F., *The RID Factor as a Cause of Drowning*, *Parks & Recreation*, 19 (6)1984.
216. Pomykała, W. (1993). *Encyklopedia Pedagogiczna*. Warszawa: Innowacja.

217. Popielski, K. (1994). *Noetyczny wymiar osobowości: psychologiczna analiza poczucia sensu życia*. Lublin: KUL.
218. Por. art.7 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 nr 142 poz.15 z późn. zm.)
219. Por. Program działania policji i Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w zakresie bezpieczeństwa i porządku na wodach, Warszawa Kwiecień 1999 [w:] Skalski D., (2001) *Edukacja wodna – zostać ratownikiem*, Skarszewy, s.153.
220. Powers, F. (1971). *Rozwój społeczny*. In Ch. E. Skinner (Ed.), *Psychologia wychowawcza* (pp. 185–186). Warszawa: PWN.
221. Protocol between the Ministry of Education, the Olympic Committee and the Youth and Sports Agency, 2008–12. (2008). [Electronic resource]. – URL: <http://www.edu.ro/index.php/pressrel/8297>.
222. Provenzo, E. (2009). *Encyclopedia of the social and cultural foundations of education*. Los Angeles, CA: Sage.
223. Publications Office of the European Union. (2007). *Summary of White Paper on Sport*. [Electronic resource]. – URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX:52007DC0391>.
224. Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, of 21 May 2014 on the European Union Work Plan for Sport (2014–2017). (2014). *Official Journal of the European Union*, P. 183, 57, 12–17. [Electronic resource]. – URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42014Y0614\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42014Y0614(03)).
225. Reynolds, C. R., & Fletcher-Janzen, E. (Eds.). (2007). *Encyclopedia of special education*. (3rd ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
226. Richter, C. (2006). *Konzepte für den Schulsport in Europa. Bewegung. Sport und Gesundheit*. Aachen: Meyer & Meyer Verlag.
227. Richter, C. (2007). *Concepts of physical education in Europe: movement, sport and health*. *International Journal of Physical Education*, 3, s. 101–106.
228. Romanowski, W. (1973). *Fizjologia człowieka z elementami fizjologii ruchu*. Warszawa: AWF.
229. Romanowski, W., & Eberhard, A. (1972). *Profilaktyczne znaczenie zwiększonej aktywności ruchu człowieka*. Warszawa: PZWL.

230. Rosenberg, M. B. (2006). *Edukacja wzbogacająca życie*. Warszawa: Jacek Santorski.
231. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012r., w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz.U.2012.747)
232. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 stycznia 2019 r. w sprawie nadzoru nad jakością wody w kąpielisku i miejscu okazjonalnie wykorzystywanym do kąpeli (Dz.U. 2019 poz. 255).
233. Sawicka, N., Majewska, J., Maćkowiak, P., & Bronikowski, M. (2011). *Reforma wychowania Fizycznego – mity, a rzeczywistość*. Poznań: AWF.
234. Schempp, P. (Ed.). (1996). *Scientific development of sport pedagogy*. Münster; New York, NY: Waxmann.
235. Schnohr, P., Lange, P., Scharling, H., & Jensen, J. S. (2006). Longterm physical activity in leisure time and mortality from coronary heart disease, stroke, respiratory diseases, and cancer. The Copenhagen City Heart Study. *European Journal of Cardiovascular Prevention and Rehabilitation*, 13 (2), s. 173–179.
236. School Sports (Desporto escolar), 2009–13. (2009). [Electronic resource]. – URL: <http://www.desportoescolar.min-edu.pt/institucional.aspx>.
237. Schriewer, J., & Lang, P. (2009). *Discourse formation in comparative education*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
238. Shearman, M. (1887). *Athletics and football*. London: Longmans, Green.
239. Shearman, M. (1898). *Athletics*. London: Longman Green.
240. Shearman, M. (2015). *The classic guide to athletics*. Stroud: Amberley Publishing.
241. Shearman, M. (1899). *Football: history*. London: Longman Green.
242. Sherrill, C. (1998). *Adapted physical activity: crossdisciplinary and lifespan*. (5th ed.). Boston, MA: WCB/ Mc Graw-Hill.
243. Sherrill, C. (2004). *Adapted physical activity, recreation and sport: cross-disciplinary and lifespan*. (6th ed.). Dubuque, IA: Brown & Benchmark.
244. Sinclair, J. (1806). *A collection of papers, on the subject of athletic exercise*. London: E. Blackader.
245. Skalski D., Czyż R., *Rola służb w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego na rzecz społeczeństwa, Wybrane aspekty*, Wydawnictwo

- Uczelniane Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Gdańsk 2020.
246. Skalski D., Kowalski D., Ostrowski A., Makar P., Stanula A., Dewiacje w sporcie wyczynowym a ich wpływ na edukację zdrowotną, W: Medycyna i zdrowie: wybrane aspekty ratownictwa. T. 4 / red. nauk. D. Skalski, B. Duda-Biernacka, D. Kowalski, R. Zwara 2021 r.
247. Skalski D., Lizakowski P., Kowalski D., Nietupska Z., Współczesne wyzwania bezpieczeństwa wewnętrznego w aspekcie bezpieczeństwa wodnego, Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim przy udziale Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni i Towarzystwa Naukowego w Grudziądzu, Gdynia – Gdańsk 2020.
248. Skalski D., Przybylski S., Edukacja ratowników wodnych i ich miejsca pracy Kociewskie WOPR w Skarszewach, Skarszewy 2014.
249. Skalski D., Wademekum ratownika wodnego (wyd. II zmienione), Kociewskie WOPR w Skarszewach, 2011, Skarszewy 2011.
250. Skalski D., Zarządzanie kryzysowe i bezpieczeństwo wodne. Wybrane aspekty ratownictwa wodnego, Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim przy udziale Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku i Towarzystwa Naukowego w Grudziądzu, Gdańsk – Starogard Gdański 2018.
251. Smolski, R., Smolski, M., & Stadtmüller, E. H. (1999). Słownik encyklopedyczny. Edukacja obywatelska (zawiera tekst Konstytucji RP). Warszawa: Europa.
252. Soll, W. (2000). Das Sportartenkonzept in Vergangenheit und Gegenwart. Sportunterricht, 49 (1), s. 4–5.
253. Sozański, H. (Ed). (1993). Podstawy teorii treningu sportowego. Warszawa: RCM-SKFIS.
254. Spiess, A. (1847). Turnbuch für Schulen: als Anleitung für den Turnunterricht durch die Lehrer der Schulen. Die Übungen für die Altersstufe vom sechsten bis zehnten Jahre bei Knaben und Mädchen. Basel: Schweighausersche Buchhandlung Hugo Richter.

255. Spiess, A. (1867). *Die Lehre der Turnkunst: das Turnen in den Stemmübungen für beide Geschlechter*. Basel: Schweighausersche Buchhandlung Hugo Richter.
256. Sports Development Strategy, 2011–20. (2011). [Electronic resource]. – URL: <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&akto id=22FA25A7-8395-4B1F-B6EB-5149504F601C>.
257. Sports Policy Guidelines for the years 2004 to 2012 and the National Sports Development Programme for the years 2006 to 2012. (2004). [Electronic resource]. – URL: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Sports/IZM_190710_SPP.pdf.
258. Stanula A., *Poradnik instruktora WOPR*. ZW WOPR Katowice 2005.
259. Statut Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, §8, ZG WOPR, Warszawa 2003.
260. Stegeman, H. (2000). *Belang van bewegingsonderwijs*. Zeist: Jan Luiting Fond.
261. *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Warszawa 2014, s. 14-19.
262. Strategy of Development of School Sports in Croatia, 2009–14. (2009). [Electronic resource]. – URL: <http://public.mzos.hr/lgs.axd?t=16&id=15673>.
263. Strutt, J. (1810). *The sports & pastimes of the people of England*. London: T. Bensley.
264. Strzyżewski, S. (1990). *Proces wychowania w KF*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
265. Suchodolski, B. (1983). *Wychowanie i strategia życia*. Warszawa: WSiP.
266. Sweetenham B., Atkinson J., *Swim Training*, Human Kinetics, Champaign, Illinois 2005.
267. Sweetenham B., Atkinson J., *Swim Training*, Human Kinetics, Champaign, Illinois 2003,
268. Szczepański, J. (1967). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: PWN.
269. Szubert, R. (2010). *Kultura fizyczna w przemianach wsi polskiej w latach 1944–1956*. Wrocław: AWF.
270. Szulżycka, A. (2006). *Rytuał interakcyjny*. Warszawa: PWN.
271. Szwarc, H., Wolańska, T., & Łobożewicz, T. (1988). *Rekreacja i turystyka ludzi w starszym wieku*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.

272. Szymański, L., & Schwarzer, Z. (1996). Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce. Wrocław: AWF.
273. Szymczak M., Słownik języka polskiego, PWN wyd. IX, Warszawa 1994, t. I, s. 147.
274. Szymczak, M. (Ed.). (1998). Słownik języka polskiego. Warszawa: PWN.
275. Śniadecki, J. (1956). O fizycznym wychowaniu dzieci. Wrocław: Ossolineum.
276. Tatarkiewicz, W. (1986). O filozofii i sztuce. Warszawa: PWN.
277. The concept of developing physical activities among children and young people, 2011. [Electronic resource]. – URL: <http://www.minedu.sk/sportovanie-deti-ziakov-a-studentov>.
278. The Concept of the State Support of Sports in the Czech Republic, 2011. [Electronic resource]. – URL: <http://www.msmt.cz/sport/koncepcostatni-podpory-sportu-v-ceske-republice>.
279. The Culture, Media and Sport Committee. (2008). European Commission White Paper on Sport. [Electronic resource]. – URL: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmcmumeds/347/347.pdf>.
280. The Swedish school of sport and health sciences. (2018). Retrieved from <http://www.gih.se/In-English>.
281. Theodorson, G. A., & Theodorson, A. G. (1969). A modern dictionary of sociology. New York, NY: Crowell.
282. Tilmann, K. (2005). Teorie socjalizacji. Społeczność, instytucja, upodmiotowienie. Warszawa: PWN.
283. Tjnes, K., & Green, J. (2004). Health promotion: planning and strategies. London: Sage.
284. Tomaszewski, T. (1970). Z pogranicza psychologii i pedagogiki. Warszawa: PZWS.
285. Tyszkowa, M. (Ed.). (1990). Rodzina a rozwój jednostki. Poznań: WSiP.
286. UNESCO Chair IT Tralee. (2009). European Inclusive Physical Education Training. [Electronic resource]. – URL: <http://unescoitralee.com/european-inclusive-physical-education-training>.
287. UNESCO. (2014). Medium-term strategy for 2014–2021 (37 C/4). [Electronic resource]. – URL: <http://www.unesco.org/new/en/bureau-of-strategic-planning/resources/medium-term-strategy-c4>.

288. UNESCO. (2015). Quality physical education (QPE) guidelines for policy-makers. [Electronic resource]. – URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002311/231101E.pdf>.
289. UNESCO. (2015). Revised international charter of physical education, physical activity and sport. [Electronic resource]. – URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13150&URL_DO=DO_TO PIC&URL_SECTION=201.html.
290. Ura E., Pojęcie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, „Państwo i Prawo” 1974, s. 76.
291. Ura E., *Prawo administracyjne. Część druga*, Rzeszów 1997, s. 100.
292. Ustawa o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, z dn. 18.08.2011r., Dz. U. z 2011 r. Nr 208, poz.1240.
293. Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. - Prawo wodne (Dz. U z 2017 r. poz. 1156)
294. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. nr 96 poz. 873 z późn. zm.)
295. Vaihinger, H. (1924). *The philosophy of «as if»*. London: Routledge.
296. Villaverde, L. A., Kincheloe, J. L., & Helyar, F. (2006). Historical research in education. In K. Tobin, & J. Kincheloe (Eds.), *Doing Educational Research* (pp. 311–346). Rotterdam: Sense Publishers.
297. Vlaamse Overheid. (2009). Decreet houdende de organisatie van schoolsport (1). [Electronic resource]. – URL: http://www.schoolsport.be/upload/Centraal/Structuur/Decreet_130209_mbt%20org%20v%20schoolsport.pdf.
298. Welsh Assembly Government. (2005). Climbing higher. The Welsh Assembly Government strategy for sport and physical activity. [Electronic resource]. – URL: <https://gov.wales/docs/drah/publications/150311-climbing-higher-en.pdf>.
299. Wendling R. C., *The importance of documenting swimming-pool accidents*, *Pool Management, Parks & Recreation* 32 (11)1997.
300. Wg Inwentaryzacja jezior i rzek w powiecie starogardzkim w zakresie powszechnego korzystania z wód do celów rekreacyjno - wypoczynkowych,
301. Whitehead, J., & Fox, K. (1983). Student centred physical education. *Bulletin of Physical Education*, 19 (2), S. 21–30.

302. Wiesner W., Kowalewski B., Skalski D., Podstawy metodyczne edukacji ratowniczej, Matrix, Olsztyn 2007.
303. Więckowski, R. (1990). Podstawy nauczania początkowego. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
304. World Health Organization. (2002). Diet, physical activity and health: report by the Secretariat. [Electronic resource]. – URL: http://apps.who.int/gb/archive/pdf_files/WHA55/ea5516.pdf.
305. World Health Organization. (2006). Promoting physical activity and active living in urban environments. The role of local governments. [Electronic resource]. – URL: http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0009/98424/E89498.pdf.
306. World Health Organization. (2011). Promoting sport and enhancing health in European Union countries: a policy content analysis to support action. [Electronic resource]. – URL: http://www.euro.who.int/__data/
307. World Health Organization. (2012). Young and physically active: a blueprint for making physical activity appealing to youth. [Electronic resource]. – URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/175325/e96697.pdf.
308. World Health Organization. (2015). Factsheets on health-enhancing physical activity in the 28 European Union member states of the WHO European region. [Electronic resource]. – URL: <http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/factsheets/eu-wide-overview-methods.pdf>.
309. World Health Organization. (2015). Physical activity strategy for the WHO European Region 2016–2025. [Electronic resource]. – URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/282961/65wd09e_PhysicalActivityStrategy_150474.pdf.
310. World Health Organization. (2018). HEPA Europe (European network for the promotion of health-enhancing physical activity). [Electronic resource]. – URL: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/physicalactivity/activities/hepa-europe>.
311. Wroczyński, R. (1959). Historyczny rozwój funkcji wychowania fizycznego w szkole. Wychowanie Fizyczne i Sport, 3, s. 447–458.

312. Wroczyński, R. (2003). *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*. Warszawa; Wrocław; Kraków; Gdańsk: wydawnictwo Ossolińskich.
313. Wychowanie fizyczne – znaczenie kultury fizycznej. (2015). [Zasób elektroniczny]. – URL: http://www.bryk.pl/wypracowania/pozosta%C5%82e/pedagogika/15331wychowanie_fizyczne_znaczenie_kultury_fizycznej.html.
314. Zaborowski J., *Prawne środki zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Warszawa 1977, s. 22.
315. Zentralausschuß zur Förderung der Volks- und Jugendspiele in Deutschland. (1930). *Auskunftsbogen des Zentralausschusses für Volks- und Jugendspiele: Öffentliche Kleinkinderspielplätze und Spielplätze bei Kindergärten* / [verf. von F. A. Schmidt]. Leipzig: Teubner.
316. Zgodnie z artykułem 16 ust 2 Konstytucji R.P. (Dz.U. z 1997 nr 78 poz. 483).
317. ZhanJ.M., Li T.Z., Chen X.B., Li Y.S., Onyx Wai W.H., 3D numerical simulation analysis of passive drag near free surface in swimming, *China Ocean Eng.*, Vol. 29(2), 2014.
318. Zięba R., *Pojęcie, istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych, Sprawy Międzynarodowe*, 1989, nr, 10, s. 49-70.
319. Znaniecki, F. (1973). *Socjologia wychowania*. T. II Urabianie osoby wychowanka. Warszawa: PWN.
320. Żukowska, Z. (1994). Proces nauczania a socjalizacja w wychowaniu fizycznym. *Wychowanie fizyczne i zdrowotne*, 2, 46–50.
321. Аникеев, Д. М. (2012). Формирование современных концепций физического воспитания в странах Западной Европы во II пол. XX – начале XXI века. *Физическое воспитание студентов*, 4, 9–12.
322. Бобрышов, С. (2016). *Методология историко-педагогического исследования развития педагогического знания*. (Дисс. д-ра пед. наук). Негосударственное образовательное учреждение «Северо-Кавказский социальный институт», Ставрополь.
323. Брей, М., Адамсон, Б., Мейсон, М. (Ред.). (2015). *Исследования по сравнительному образованию: подходы и методы*. Луганск: Сабов А. М.

324. Голощапов, Б. Р. (2001). История физической культуры и спорта. Москва: Академия.
325. Гончаренко, С. (1977). Український педагогічний словник. Київ: Либідь.
326. Зубар, Н. Н. (2010). Основи фізіології та гігієни харчування. Київ: Центр учбової літератури.
327. Кулинко, Н. (1997). История физической культуры и спорта. Оренбург: Оренбургское книжное издательство.
328. Кун, Л. (1982). Всеобщая история физической культуры и спорта. Москва: Радуга.
329. Локк, Дж. (1985). Сочинения (Т. 1–3). Опыт о человеческом разумении (Философское наследие Т. 93) (Т. 1, с. 78–582). Москва: Мысль.
330. Лях, В. И. (2009). Обзор концепций, определяющих физическое воспитание в общеобразовательных школах Европы – голландский взгляд. Физическая культура: воспитание, образование, тренировка, 6, 2–5.
331. Лях, В. И., & Зданевич, А. А. (2009). Физическая культура. 10–11 классы. Методическое пособие. Базовый уровень. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.prosv.ru/ebooks/Lah_Fiz-ra_10-11/index.html.
332. Мор, Т., & Кампанелла, Т. (1988). Утопія. Місто Сонця. Київ: Дніпро.
333. Национална стратегия за развитие на физическото възпитание и спорта в република България 2012–2022. (2011). [Електронен ресурс]. – Режим на достъп: http://mpes.government.bg/Documents/Documents/Strategii/Strategia_2012-2022.pdf.
334. Пельменев, В., & Конеева, Е. (2000). История физической культуры. Калининград: Калининградский университет.
335. Рабле, Ф. (1966). Гаргантюа и Пантагрюэль. Москва: Художественная литература.
336. Руднев, В. П. (1997). Словарь культуры XX века. Москва: Аграф.
337. Руссо, Ж. Ж. (1988). Педагогические сочинения (Т. 1–2). Ж. Ж. Руссо, Эмиль, или о воспитании (Т. 1). Москва: Педагогика. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://etextread.ru/Book/Read/50322>.

338. Свістельник, І. (2003). Історія фізичної культури. Бібліографічний тематичний покажчик. Бібліотека Львівського державного інституту фізичної культури. Львів: Львівський державний інститут фізичної культури.
339. Столяров, В. И. (2013). Состояние и методологические основы разработки новой теории физического воспитания. Саратов: Наука.
340. Турчик, І., & Шиян, О. (2004). Короткий тлумачний словник-довідник термінів галузі фізкультурної освіти та спорту в Англії (з перекладом на українську мову). Трускавець: Плеяда.
341. Фирсин, С. А. (2013). Основные концептуальные подходы к современному физическому воспитанию. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://referattvl.nugaspb.ru/osnovnie-konceptualnie-pod hodi-k-sovremennomu-fiziches komu-vozpitaniju-sa.html](http://referattvl.nugaspb.ru/osnovnie-konceptualnie-pod-hodi-k-sovremennomu-fizicheskomu-vozpitaniju-sa.html).
342. Ярмаченко, М. (Ред.). (2001). Педагогічний словник. Київ: Педагогічна думка.

INFORMACJE O AUTORACH¹

Євген Приступа, професор, доктор педагогічних наук, ректор Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна; професор кафедри теорії і методики фізичної культури (від 2007); Заслужений діяч науки і техніки України; Академік «Української академії наук», Автор та співавтор близько 390 наукових праць (з них понад 50 опубліковано у провідних іноземних виданнях), восьми монографій, трьох навчальних посібників, семи авторських свідоцтв та патентів України.

E-mail: evgenprystupa@gmail.com [ORCID ID: 0000-0001-7862-4567]

Eugeniusz Prystupa, profesor, doktor nauk pedagogicznych, rektor Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury Fizycznej im. Czczony Pracownik Nauki i Technologii Ukrainy; Akademik „Ukraińskiej Akademii Nauk”, autor i współautor około 390 prac naukowych (ponad 50 opublikowanych w czołowych wydawnictwach zagranicznych), ośmiu monografii, trzech podręczników szkoleniowych, siedmiu certyfikatów praw autorskich i patentów Ukrainy.

E-mail: evgenprystupa@gmail.com [ORCID ID: 0000-0001-7862-4567]

¹ Według kolejności współautorów

Даріуш В. Скальскі, доктор педагогічних наук та доктор наук культури фізичної, професор факультету фізичної культури, кафедри спорту – секція плавання і рятувництва на воді Академії фізичного виховання і спорту ім. Є. Снядецького, м. Гданськ, Польща; професор Поморської Вищої Школи у Старогарді Гданському, Польща; професор Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна; Автор понад 700 наукових праць з фізичної культури, педагогіки та безпеки життєдіяльності людини (110 монографій).
E-mail: dskalski60@gmail.com [ORCID ID: 0000-0003-3280-3724]

Dariusz W. Skalski, doktor nauk pedagogicznych i doktor kultury fizycznej, Profesor Wydziału Kultury Fizycznej Katedry Sportu - Sekcja Pływania i Ratownictwa Wodnego Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. J. Śniadeckiego, Gdańsk, Polska; profesor w Pomorskiej Wyższej Szkole w Starogardzie Gdańsk, Polska; Profesor Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury Fizycznej im. Iwana Boberskiego, Lwów, Ukraina; Autor ponad 700 prac naukowych z zakresu kultury fizycznej, pedagogiki i bezpieczeństwa życia człowieka (110 monografii).
E-mail: dskalski60@gmail.com [ORCID: 0000-0003-3280-3724]

Богдан Миколайович Кіндзер, доцент, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри «Фехтування, боксу та національних одноборств» Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, факультету «Фізичної культури і спорту», м. Львів, Україна; Автор та понад 180 наукових праць з фізичної культури та спорту, педагогіки, реабілітації та безпеки життєдіяльності людини (з них понад 50 опубліковано у провідних іноземних виданнях, 6 в журналах Scopus та Web of Science), чотирьох монографій, навчального посібника, та авторського свідоцтва.

E-mail: bogdankindzer56@gmail.com [ORCID ID: 0000-0002-7503-4892]

Bogdan Mikołajowicz Kindzer, Profesor nadzwyczajny, kandydat nauk w zakresie wychowania fizycznego i sportu, profesor nadzwyczajny Katedry „Szermierki, Boks i Narodowych Sztuk Walki” Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury Fizycznej im. Iwana Boberskiego, Wydział „Kultury Fizycznej i Sportu”, Lwów, Ukraina; Autorka ponad 180 prac naukowych z zakresu kultury fizycznej i sportu, pedagogiki, rehabilitacji i bezpieczeństwa życia ludzkiego (z czego ponad 50 ukazało się w czołowych publikacjach zagranicznych, 6 w czasopismach Scopus i Web of Science), czterech monografiach, poradnika naukowego, oraz certyfikat autora.

E-mail: bogdankindzer56@gmail.com [ORCID: 0000-0002-7503-4892]

Даміан Ковальскі, магістр фізичного виховання, докторант Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, факультет Фізичної культури і спорту, м. Львів, Україна; Автор та співавтор понад 130 наукових праць на з фізичної культури, педагогіки та безпеки життєдіяльності людини.

E-mail: neku@tlen.pl [ORCID ID: 0000-0002-4083-5710]

Damian Kowalski, magister wychowania fizycznego, doktorant Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury Fizycznej im. Iwana Boberskiego, Wydział Kultury Fizycznej i Sportu, Lwów, Ukraina; Autor i współautor ponad 130 prac naukowych z zakresu kultury fizycznej, pedagogiki i bezpieczeństwa życia ludzkiego.

E-mail: neku@tlen.pl [ORCID: 0000-0002-4083-5710]

ISBN 978-83-89481-51-1

9 788389 481511

ЛДУФК

ISBN 978-83-89481-51-1